

KARBU
YOK

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON ANA BİLİM DALI
TARİHİ ÇEVRE DEĞERLENDİRME PROGRAMI

85386

BUCA SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ VE BENZER
MİMARİ ÖZELLİKLER TAŞIYAN YERLEŞMELER İLE
KARŞILAŞTIRILMASI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİFASYON MERKEZİ

CEM BİLGİNPERK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. DR. İLĞİ AŞKUN YÜCE

İSTANBUL, 1999

85386

İÇİNDEKİLER

ÖZET

GİRİŞ

1. BÖLÜM

1.TANIMLAMA

1.1. İKLİM VE TOPOGRAFYA	1
1.2. DEMOGRAFİK YAPI	4
1.3. EKONOMİK DURUM	13

2. BÖLÜM

2. İZMİR-BUCA'NIN TARİHSEL SÜREÇ İÇERSİNDE GELİŞİMİ

2.1. ANTİK VE ORTA ÇAĞ	20
2.2. YAKINÇAĞ ÖNCESİ	28
2.3. YAKINÇAĞ	34
2.4. LİTERATÜRDE BUCA	44

3. BÖLÜM

3. BUCA MİMARİ DOKUSU

3.1. ANITSAL YAPILAR	49
3.2. BUCA SİVİL MİMARİSİ	67
3.2.1. BUCA EVLERİNİN TİPOLOJİK AYRIMI	72

3.2.1.1. TEK KATLI EVLER	73
3.2.1.1.A. SİMETRİK CEPHELİ TEK KATLI EVLER	74
3.2.1.1A.1 SİMETRİK CEPHELİ ÜÇGEN ALINLIKLILIKLI TEK KATLI EVLER	76
3.2.1.1.B. ASİMETRİK CEPHELİ TEK KATLI EVLER	80
3.2.1.2. İKİ KATLI EVLER	87
3.2.1.2.A. CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER	88
3.2.1.2.A.1. SİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER	88
3.2.1.2.A.2. ASİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER	90
3.2.1.2.B. CUMBALI İKİ KATLI EVLER	94
3.2.1.2.B.1. SİMETRİK CEPHELİ CUMBALI İKİ KATLI EVLER	95
3.2.1.2.B.2. ASİMETRİK CEPHELİ CUMBALI İKİ KATLI EVLER	98
3.2.1.3. YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER	110
3.2.1.3.A. ASİMETRİK CEPHELİ YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER	110
3.2.1.3.B. SİMETRİK CEPHELİ YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER	119
3.2.2. MİMARİ ELEMANLAR	127
3.2.2.A. CUMBALAR	127
3.2.2.B. PENCERELER	132
3.2.2.C. KAPILAR	140
3.2.2.D. SÜSLEME ELEMANLARI	154

ÖZET

Bu çalışmada, Buca sivil mimarlık örnekleri incelenerek benzer özelliklik gösteren yerler ile karşılaştırılmıştır. İzmir'in 9 km. güney doğusundaki Buca, yakın tarihimizde bir Rum köyü olarak karşımıza çıkmıştır. İzmir'e konumu itibarıyla hayli kör bir noktada kalması ve transit yollara olan uzaklığı, fiziki yapısının korunmasında etkili olmuştur. Buca mimarisi eşdeğer özellikler gösteren diğer örneklerine nazaran korunmuş yapısıyla öne çıkmaktadır. Araştırmamızın ana konusu, yerli Rum halkının oluşturduğu mimari yapıdır. Bu mimarinin, yöresel, iklimsel ve yaşam kültürünün gerektirdiği, saf ve özensiz yapısı, duruluğu, fonksiyonel plan özellikleri dikkat çekicidir. Öte yandan Levantenlerin oturduğu köşkerin özentili ve üslup yönelimli tutumunda Buca mimarisinin diğer bölümünü oluşturmaktadır. Araştırmanın son bölümünde ise, Batı Anadolu'nun diğer yerleşmelerinde yaşayan Rum halkın oluşturduğu mimari, Buca örneği ile karşılaştırılarak ortaya konulmuştur. Bu karşılaştırmada mimari özelliklerin yanısıra, Batı Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan Rum halklarının tarihsel, sosyal ve kültürel özellikleride irdelenmiştir. Karşılaştırmaya konu olan kentlerin seçiminde, o yerleşimdeki demografik yapının, çoğunlukla Rum halkı tarafından oluşturulması özelliğine dikkat edilmiştir. Bu özelliği başta Buca olmak üzere, Ayvalık, Cunda adası ve İzmir'in bazı bölgelerinde görmekteyiz. Çeşme kentinin demografik yapısı içerisinde yer alan Rum ve Türklerin etkileşimi ise diğer yerleşmelerin aksine, kent mimarisi üzerindeki Osmanlı-Türk etkisini gösteren bir örnek olarak araştırmada yerini almıştır.

Dört ana bölümden oluşan tezin, birinci bölümünde; İzmir ve Buca'nın sosyal ve mekansal özelliklerin oluşumunda etkin rol oynayan iklimsel ve topografik özellikler ortaya konulmuş, demografik ve ekonomik yapı incelenmiştir.

İkinci bölümde; Yerleşimin tarihi İzmir kenti ile birlikte tarihsel süreç içinde incelenmiş, gelişimini etkileyen tarihsel faktörler belirlenmiştir. Buca'nın tarihi hakkında az sayıda bilimsel çalışmanın bulunması nedeniyle, gezginlerin Buca hakkında yazdığı izlenimler ikinci bölümün sonuna eklenmiştir.

Üçüncü bölümde; Buca sivil mimari örnekleri incelenmiş, kentsel doku, plan ve cephe tipolojileri ve mimari elemanların özellikleri belirlenmiştir. Buca kent dokusu içerisinde yer alan az sayıdaki Levanten köşkleri ve dini yapılar, sivil mimarlık örneklerinden ayrı olarak, anıtsal yapılar bölümünde örneklerle ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde; Batı Anadolu'daki diğer yerleşmelerde yaşayan Rum halkların tarihsel geçmişi ve demografik yapıları incelenmiş, Buca ile benzer özellik gösteren yerleşmelerin iklimsel, topografik özellikleri irdelenmiş, kent dokuları, plan ve cephe özellikleri örnekler verilerek karşılaştırılmıştır. Buca ve benzer özellik gösteren Rum yerleşmelerinde belirlenen özellikler, sonuç bölümünde genel olarak ortaya konulmuştur.

GİRİŞ

Osmanlı imparatorluğundaki etnik çeşitlilik, belki de en fazla İzmir'de kendini gösterir. Bu etnik çeşitlilik uzun yıllar boyunca, hiçbir etnik topluluğun ezici çoğunluğunu oluşturmadığı gibi, birbirine yakın sayıdaki grupların birlikteliğiyle oluşmuştur. Alman gezgin Paul Von Lindau, 19. yy sonlarında ziyaret ettiği İzmir'in Ander Westküste Kaleinasines adlı kitabında, 19.yy sonlarındaki İzmir'de nüfus dağılımını 89.000 müslüman, 52.000 ortodoks Rum, 5.600 Ermeni ... olarak vermektedir.(1) Bu dağılımda da görüleceği üzere, etnik çeşitlilik ve oranları İzmir'in kozmopolitik yapısının ifadesidir.

Bu etnik çeşitliliğin 19.yy'da İzmir mimari çevresine verdiği katkıyı tahmin etmek çok zor olmasa gerekir. 19.yy aynı etnik çeşitlilik içindeki Rumlar, bu mimari çevrenin oluşumunda en fazla katkıda bulunan grupların önünde gelmektedir. İzmir tarihi boyunca geçirdiği deprem ve yangınlar mimari örneklerinin günümüze ulaşmasının önüne geçmiştir.

İzmir'in 9 km. güney doğusundaki Buca, İzmir'deki kozmopolitik yapının aksine, bir Rum köyü olarak karşımıza çıkmıştır. İzmir'e konumu itibarıyla hayli kör bir noktada kalması ve transit yollara olan uzaklığı fiziki ve sosyal yapısının korunmasına etkili olmuştur. Buca mimarisi eşdeğer özellikler gösteren diğer örneklerine nazaran korunmuş yapısıyla öne çıkmaktadır. Bu oluşumda yerli Rum halkının ve biraz da olsa zengin Levantenlerin katkısı olduğunu görmekteyiz.

(1) İlhan Pınar, 19. Yüzyıl Anadolu Şehirleri Manisa, Edirne, Kütahya, Ankara, İstanbul, Trabzon, Antalya, Diyarbakır, Konya, İzmir, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1998, s.177,

1. TANIMLAMA

1.1.İKLİM VE TOPOGRAFYA

Kendi adını taşıyan bir körfezi çevreleyen 30 km.lik bir yay üzerinde gelişen ve bir ova ile bu sahil sahil üzerindeki alçak tepelerden kurulmuş olan İzmir, deniz ikliminin bütün özelliklerini gösterir. Anadolu yarımadasının hemen bütün sahillerini çevreleyen Akdeniz iklim kuşağı içinde bulunan İzmir, kurak ve onun arkasından gelen uzun bir yağış devresiyle tipik bir Akdeniz iklimine sahiptir. Sıcaklık gözlemlerine ait değerler ise, bazı yaz günlerinde derecenin tropik bölgelerin sıcaklığına yaklaşacak kadar yükseldiğini göstermektedir.İzmir' de en soğuk ayın ortalama sıcaklığı 8.5 C, en sıcak ayın ortalama sıcaklığı ise 28 C dir. Şimdiye kadar ölçülen en düşük sıcaklık -8.4 C, en yüksek sıcaklık ise 42.7 C dir.

"Kent dağlarla çevrilmiş bir körfez etrafında kurulmuş olduğundan daima nem oranı yüksek bir hava vardır. En yüksek sıcaklığın ölçüldüğü Ağustos ayında havada %49 nisni nem bulunduğu görülmektedir"(1). Uzun süre devam eden yaz mevsimi boyunca günlerin açık ve bol güneşli olmasına karşılık kış ve bahar aylarında bulutlu ve kapalı günler çoğunluktadır.

"İzmir'de yağış oranı:

<u>İlkbahar</u>	<u>Yaz</u>	<u>Sonbahar</u>	<u>Kış</u>
% 22	% 2	% 21	% 55" (2)

(1) İZAR İzmir Araştırmaları merkezi, Guide To İzmir Rehberi, Print Basım Hizmetleri Ltd. Şti., 1992, s.61.

(2) İZAR İzmir Araştırmaları merkezi, Guide To İzmir Rehberi, Print Basım Hizmetleri Ltd. Şti., 1992, s.61.

Hemen bütün yıl nemli olan İzmir'in hakim rüzgar yönü güney doğu ve batıdır. Kışları kararsız ve ılık olan rüzgar, yazları her günü birbirine benzeyen bir kararlılık gösterir. Özellikle kıyı kesiminde yazların rüzgarlı geçmesi bunaltıcı sıcakları hafifletmesi açısından olumlu bir özelliktir

Coğrafi konumuna gelince, "Ege bölgesi morfolojisi üçüncü ve dördüncü jeolojik zamanda oluşmuştur. Kuzeyden ve güneyden Alp kıvrımlarının etkisiyle sıkışarak, büyük çöküntü alanları, kıvrıklar ve fay hatları meydana gelmiştir. Bu morfoloji bugün kendisini denize dik inen dağlar aralarındaki vadilerde gösterir. İzmir coğrafyası farklı görünümler taşır. İli üç yönden çevreleyen ve yerleşim alanının arkasını kuşatan dağlar ve bunların oluşturduğu horizontal çizgiler ile yerleşim alanının yoğunlaştığı sahil çizgisi arasında kalan ve yer yer içkesimlere kadar uzanan sahil şeridi ve düzlükler üzerinde çevre dağlarından kopup sıçramış tepeler coğrafi bünyenin temel çizgilerini meydana getirir. Dağlar aradındaki verimli ovalar ve vadiler ılımlı deniz ikliminin içerilere kadar etkili olmasını sağlar"(1).

Bölgenin jeolojik durumu, Ege sahillerindeki yerleşimlerin tarih içinde büyük depremlere maruz kalmasına neden olmuştur. Şehir bir çökme çukuru olan İzmir körfezinin kener fayları üzerindedir. M.S. 178, 1040, 1056, 1653, 1668, 1828 yıllarında büyük şiddetli depremler olmuştur. Depremlerin oluşması sonucu yangınlar ve salgın hastalıklar meydana gelmiş, kent dokusu sürekli değişime uğramıştır. M.S. 178 yılında gerçekleşen deprem sonucunda kent dokusunda büyük hasar meydana gelmiştir. İzmir' in Antik çağdan kalan yapıların hepsi bu depremden sonra yapılmıştır.

(1) İZAR İzmir Araştırmaları merkezi, Guide To İzmir Rehberi, Print Basım Hizmetleri Ltd. Şti., 1992, s.61.

"İzmir' in Türklerin eline geçişinden sonra, büyük depremlerden ilki 10 Temmuz 1688' de olmuştur. Sancak Kalesi denize dökülmüş ve kentte birçok bina yıkılmış, binlerce insan ölmüştür. Daha şiddetli bir deprem 1739 Nisanında olmuştur. Gediz ırmağının İzmir körfezinde yaydığı alüvyonlar ile meydana gelen geniş bir alanın bu sarsıntı sonucu sular altında kaldığı tahmin edilir. 1778 Temmuzunda olan deprem ve onun sonucu çıkan yangın İzmir 'e büyük kayıplar verdirmiştir. 1846 yılının Haziran ayında İzmir' de şiddetli bir deprem daha olmuştur. 18. yüzyılda 1850' de olan depremde hanlar, camiler ve birkaç taş ev dışında tüm İzmir yıkılmıştır. Bu deprem sonucu kentin dokusu değişmiş, yeniden planlamalar yapılmıştır"(1).

(1) Zeynep Canbakan, İzmir' de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, y.lisans tezi, 9 Eylül üni., İzmir, 1985, s:32, 33

1.2. DEMOGRAFİK YAPI

Ege kıyıları uygarlık tarihinin en eski kentsel yerleşme ve aynı zamanda en hareketli bölgelerinden olmuştur. "Roma'dan sonra Bizans, Arap ve Selçuklular arasında el değiştiren İzmir daha sonra Çakabeyi, Selçuk beylikleri, Osmanlılar, bir ara Rodos şövalyeleri ve Timur'un elinde kalmış nihayet Haçlı Seferleri, Venedikliler ve Cenevizlilerin etkinliklerini bertaraf eden Osmanlıların 1426 yılında eline geçmiştir"(1).

İstanbul'un ekonomi üzerindeki otoritesinin giderek zayıflamasıyla İzmir'in uluslararası ticareti geliyordu. Celali isyanlarının daha iç kısımlarda görülmesi bölgeyi güvenilir yapıyordu. "1580'lerde yerleşmede %80 Türk nüfus varken, 1620'lerde bu oranın % 65-70 civarında bulunduğu, bunun yanında gümrük ve liman vergilerinin yahudilerce kontrol edildiği kumaş ve ipek ticaretinin ermenilerce denetlendiği, pek çok lisanın konuşulduğu ve tercümanlığın musevilerce gerçekleştirildiği kosmopolitan bir şehir olmuştur İzmir"(2).

(1) İZAR İzmir Araştırmaları merkezi, Guide To İzmir Rehberi, Print Basım Hizmetleri Ltd. Şti., 1992, s.74.

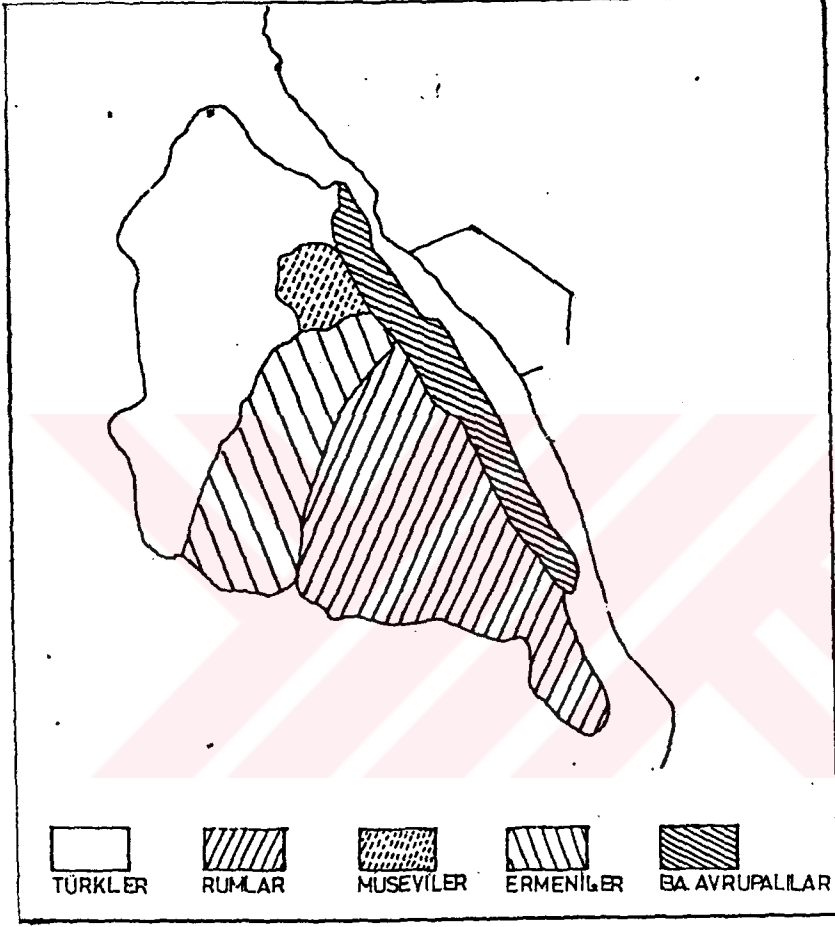
(2) Çınar Atay, Egemimarlık, Tükemat A.Ş, Temmuz 1991, Yıl:1, Sayı:2 , s.43.

"İzmir 11. yüzyıldan Osmanlılarca alınışından 15. yüzyıl başlarına kadar geçen 4 yüzyıllık devrede Türkler ve Bizanslılar arasında devamlı olarak el değiştirmiştir. Bu tür değişimler sırasında kentin önce ahali kısmen ayrılmış yok olmuş ve buna karşılık yeni yeni gruplar kente katılmıştır. Birçok değişimlere uğramış, çeşitli kademeler halinde yenilenmiş ve birbirine karışmış bu kitlenin kentin esas halkını teşkil ettiğini kabul etmek gerekir. Halkın ana unsurları kuşkusuz bu alanlarda ve yakın çevrelerde çok uzun süreden beri varlıkları bilinen Türkler ve Rumlardır. Bu iki etnik grubun dışında bölge ile kesin tarihi ilişkileri bulunmayan yabancı iki grupta Museviler ve Ermenilerdir"(1).

"İzmir'de Türk, Rum, Musevi ve Ermenilerden başka Batı Avrupalı Hıristiyanlar da yaşamaktaydı. İki guruba ayırabileceğimiz Batı Avrupalıların bir grubu Levantenlerdi. İzmir içinde etkin olan bu grub geçmiş asırlarda buraya gelmiş olan İtalyan, Yunan ve Türk tebası Katoliklerin meydana getirdikleri bir topluluktu. Levanten denilen bu grup yakınoğu ülkelerine yerleşmiş, evlenerek soyu karışmış, Avrupa asıllı kimselerden oluşuyordu. Ortak nitelikleri Avrupa asıllı olmaları, Osmanlı Devleti topraklarında yaşamaları ve soylarının karışık olmasıydı. Frenkler diye adlandırılan diğer gurup ise 1535' de Fransızların elde ettikleri kapitülasyonlarla devreye giren Batı Avrupalılardı. Sadece ticaretle uğraşıları. Zamanla mülkiyet hakkına da sahip olan bu yeni zümre giderek çoğaldı ve kendi içinde guruplaşmaya başladı.Çoğunluğu Fransız, İngiliz, İtalyan, Felemenk, Alman, Avusturyalı ve Macarlar oluşturuyordu"(2).(b.k.z. Çizim-1)

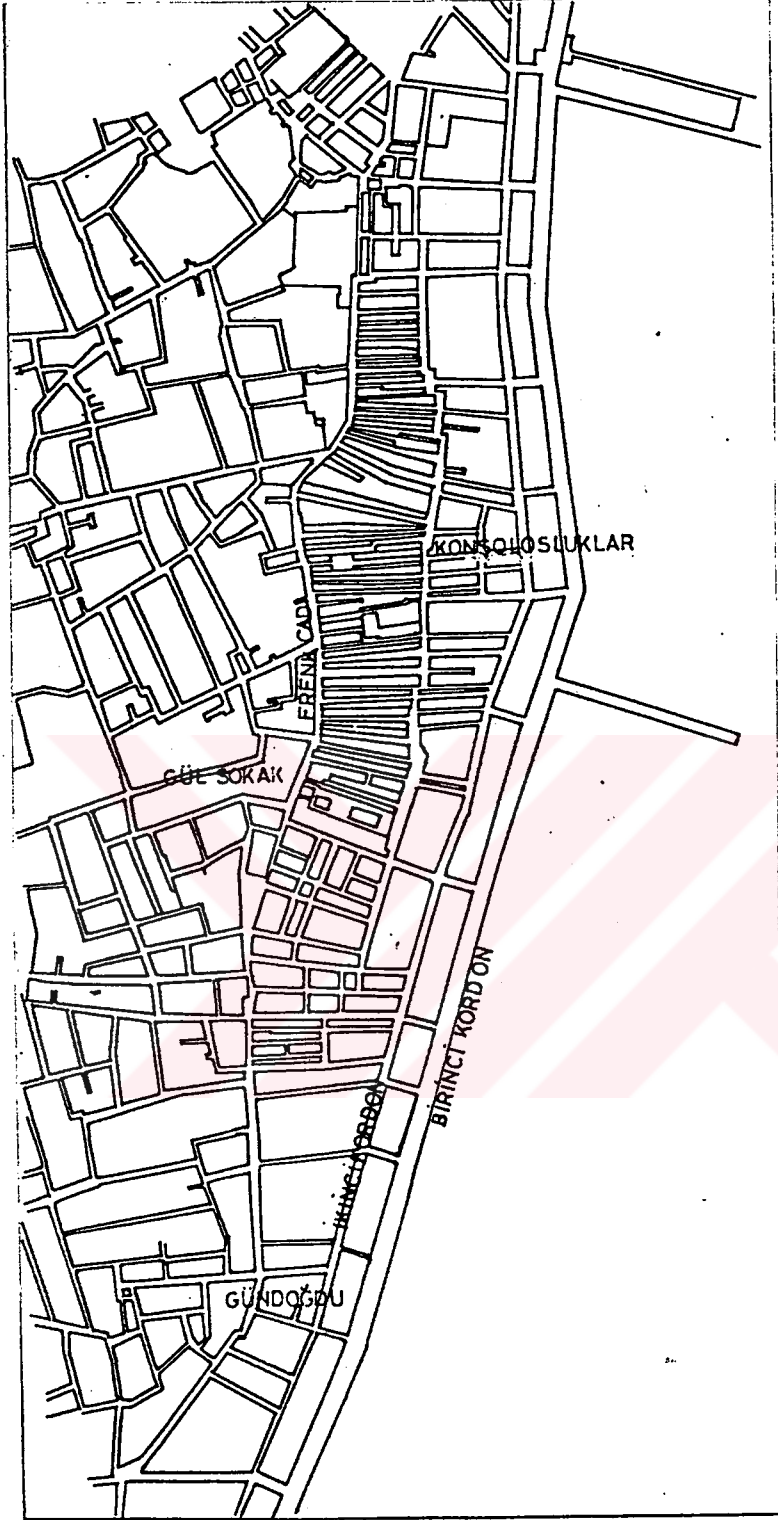
(1) Rauf Beyru, 18.-19. yüzyılda İzmir,1973, İzmir s:9

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e. s:57

Çizim-1: Etnik Gruplar

Kaynak: R. Stewig, Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi, çeviri: R. turfan s:82

Çizim-2: Batı Avrupalılar, Frenk mahhallesi

Kaynak: Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir

"İzmir'de gerçekte pek çok yıl önce başlayan mekanda yer kapma olayı sonucunda dini ve etnik ayrım kendini net olarak göstermişti. Her yeni gelen grup kendi düşünce ve arzusuna uygun bölgelere giriyor, oralarda yer kapıyor ve arkadan gelecek yeni gruplara yer açıyordu. Bunun sonucu olarak Musevi gruplar fiziksel olarak Türkler ile diğer azınlık grupları arasında yer alıp, her iki taraf açısından uzlaştırıcı bir unsur olmuştu. Dış ülkeler ile ticareti yürüten Levantenler kıyıda yer alırken, iç kısımlarda da tarımsal üretimi kontrol eden Rum azınlıklar yer alıyordu"(1). Araştırmamıza konu olan Buca'da büyük bir çoğunluğunun tarımsal faaliyette bulunan Rumlarla birlikte az miktarda Levantenlerin demografik yapıyı oluşturduğunu görmekteyiz.

"Osmanlı şehire gelen etnik gruplara hoş görülme davranıyordu. XVIII. yüzyıl ortalarında şehir nüfusu 100.000 dolaylarına erişmişti. Bunun % 55-60 kadarını türk nüfusu oluşturuyordu. Yıllar geçtikçe şehir nüfusu da artış gösteriyordu ancak, oransal olarak türk nüfusun artışı, genel şehir nüfusundan az oluyor ve oran % 50'nin altına doğru düşüyordu. XIX. yüzyıl sonunda 200.000 sayısını geçen nüfusta türk oranı çeşitli beyanlara göre % 35'lere kadar inmişti"(2).

(1) Çınar Atay, Egemimarlık, Tükelmat A.Ş, Temmuz 1991, Yıl:1, Sayı:2 , s.44.

(2) Çınar Atay, Egemimarlık, Tükelmat A.Ş, Temmuz 1991, Yıl:1, Sayı:2 , s.44.

Demografik yapı hakkında o dönemlerde yazılmış sağlıklı bir belgeye rastlamamızla birlikte Hüseyin Rıfat'ın "İzmir 1914" adlı kitabında "İzmir'deki yabancı nüfus oranı 20.000 Yunan, 8.200 İtalyan, 2.106 İranlı , 2.005 Avusturyalı, 1.800 Fransız, 1.505 İngiliz, 943 Alman , 150 amerikan , 135 Rus, 118 Romanyalı, 103 Flemenk, 67 Belçikalı, 15 Portekizli, 12 İsveçli, 19 Danimarkalı, 7.080 muhtelif memleketlerden olmak üzere toplam 44.176 olarak verilmiştir"(1). Bu toplam rakam her ne kadar gerçeğe yakın olmasa da oransal olarak bir fikir vermektedir.

"16.-17.-18 yüzyıllarda nüfusun başlangıçta 50.000 den daha az bir tabandan başlayıp 18. yüzyıl sonunda 100.000 dolaylarına ulaştığını söylenebilir. 19. yüzyıl başlarında çeşitli tahminlerin ortalamasına göre yaklaşık 150.000 nüfuslu bir kentir (2).

17 ve 18 .yüzyılda İzmir'i ziyaret eden gezginler, gözlemlerini yazdıkları kitaplarda çeşitli nüfus tahminlerinde bulunmuşlardır. Bu tahminlerde çok farklı sonuçlara ulaşmışlardır(bkz. tablo:1). Osmanlı imparatorluğuna ait ilk nüfus tahmini ise Vital Cuniet tarafından 1894 yılında yapılmıştır(3).(bkz.tablo:2). 20. yüzyıl başlarındaki nüfus oranlarına ait ilginç bir değerlendirme ise Alexander Anastasius Pallis'in Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922) adlı kitabında yer alan, Sevr Antlaşması uyarınca Yunanlılar'a verilen İzmir Bölgesinin milliyetlere göre nüfus durumunu gösterir tablodur.(bkz. tablo:3).

(1) Hüseyin Rıfat, İzmir 1914, yay. haz. Dr. Erkan Serçe, akademi kitapevi, İzmir,1997,s.31

(2) Doğan Kuban, İzmir'in Tarihi Yapısının Özellikleri ve Korunması İle İlgili Rapor, İTÜ, İstanbul,1972, s:36

(3) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:55

Tablo-1: 17 ve 18. yüzyılda İzmir'i ziyaret eden gezginlerin nüfus tahminleri

17. Yüzyılda Nüfus Değerleri

Gezgin	Yıl	Top. nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
D'Arvieux	1653	90.000	60.000	-	-	7-8.000	-
Tavernier	1657	90.000	60.000	15.000	8.000	6-7.000	-
Spon	1675	55.000	30.000	10.000	-	-	-
Lebruyne	1678	80.000	-	-	-	-	-
Careri	1693	50.000	-	-	-	-	-
Motraye	1699	24.000	14.000	8.000	400	1.500	200
Tournefort	1702	27.000	15.000	10.000	200	1.800	200

18. Yüzyılın İlk Yarısındaki Nüfus Değerleri

Gezgin	Yıl	Top.nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
Lucas	1714	100.000	60.000	20.000	8.000	-	-
De Saumery	1723	300.000	-	-	-	-	-
Ch. St. Maurel	1725	60.000	50.000	8.000	-	4.500	-
Tollet	1731	76.000	50.000	12.000	7.000	7.000	-
Thompson	1733	28.000	15.000	10.000	600	2.000	400
Pockocke	1737	100.000	80.000	10.000	2.000	6.000	-

18. Yüzyılın İkinci Yarısındaki Nüfus Değerleri

Gezgin	Yıl	Top.nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
Riedesel	1768	120.000	-	-	-	-	-
Ch. Gouffier	1776	102.200	65.000	21.000	6.000	10.000	200
Sestini	1778	150.000	97.000	30.000	8.000	12.000	3.000
Miranda	1786	150.000	-	-	-	-	-
Dallaway	1794	100.000	-	-	-	-	-

Tablo-2: Osmanlı imparatorluğu tarafından görevlendirilen Vital Cuinet'in 19. yüzyılda hazırladığı (1894) İzmir il Merkezinin Nüfusu

Müslüman	89.000
Grek Ortodoks	52.000
Gregoryan	4.740
Protestan	151
Katolik	737
Yahudi	16.000
Alman	512
Amerikan	20
İngiliz	980
Avus.-Macar	1800
İspanyol	12
Fransız	1000
Yunanlı	25.000
Hollandalı	300
İtalyan	6400
Acem	200
Rus	85
Toplam	200.000

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:55

Tablo-3: Sevr Antlaşması uyarınca Yunanlılar'a verilen İzmir Bölgesinin milliyetlere göre nüfus durumunu gösterir tablo(Sadece İzmir ili alınmıştır).

Kazalar	Rum	Ermeni	Müslüman ⁽¹⁾	Muhtelif ⁽²⁾	Toplam
İzmir	243.879	7.628	96.250.	68.737	416.494

(1) Türkler, Kafkasyalılar, Arnavutlar, vs.

(2) Yabancı uyruklular, Yahudiler, Bulgarlar

Kaynak: Alexander A. Pallis, Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922), çeviren: Orhan Azizoğlu, Yapı kredi yayınları, 1997, İstanbul, s:149(ek VIII)

İzmir'in demografik yapısı hakkında birçok kaynak bulunmasına karşın, Buca'nın nüfus yapısı hakkında net bir bilgiye rastlanmamaktadır. Fakat nüfusun büyük bir çoğunluğunu yerli Rum halkının oluşturduğunu, az sayıda Levanten ve Müslüman Türkün bulunduğunu biliyoruz. "Buca'nın Türk kesiminin geçmişi hakkındaki bilgiler yeterli olmaktan çok uzaktır. Slaars 1868 de Buca'da Müslüman mezarlığı ve camiden söz etmektedir. Fakat ifadesi belirsizdir. 1922 "İstirdat" olayından hemen sonra Buca'ya gelenler ise çok az sayıda yerli Türk aile gördüklerini söylemektedirler"(1). The Candlesticks (Kandiller) adlı bültenin 1951-1952 kış sayısında H.V. Barff imzasıyla çıkan "Buca'nın geçmişi ve bugünü" başlıklı yazı ilginç bilgiler içermektedir. Bu bültene göre;"1922 yılına kadar Buca'nın nüfusu genellikle İngilizlerden, Rumlardan ve az sayıda Hollandalılardan oluşuyordu" cümlesi geçmektedir (2).1821'de Yunanlıların başlattığı, Balkan ülkelerinin Osmanlı imparatorluğundan kopma hareketleri, göçlerin karşılıklı olarak başlamasına neden oldu.Bu göç hareketleri 1912-13 Balkan Savaşı'nda iyice hızlanmıştı. İstiklal Savaşı'ndan sonra mubadele anlaşmasının yapılması ile Rumlar tümüyle Buca'dan ayrılmış ve bu mekanlara Rumeli'den gelen göçmenler yerleştirilmiştir. Levantenler ise 1950'lere kadar süren bir süreçte Buca'yı terk etmişlerdir. Günümüzde yok denilecek kadar az sayıda Levanten aile Buca'da yaşamaktadır.

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üni. doktora tezi, 1985, s.11.

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:20

1.3. EKONOMİK DURUM

Bir liman kenti olan İzmir, deniz kenti olarak gelişen ekonomik gelişim sürecine sahiptir. 1426 yılında Osmanlıların eline geçen İzmir, gemi sanayi odaklı ticari yapıyı uzun süre devam ettirmiştir. Osmanlı devrinde, İzmir tersaneleri sık sık donanmaya gemi yapmış ve şehrin gelirleri uzun müddet Osmanlı donanmasındaki kaptan paşalara tahsis edilmiştir.

Aydınöğulları devrinde İzmir'de gıda ve dokuma sanayinin gelişmeye başladığını görüyoruz. Bu dönemde İzmir'den Avrupa'ya yüklü miktarda pamuklu, yünlü kumaşlar ithal edilmiştir. 15 ve 16.yy'a kadar İzmir ekonomisi tamamen Türklerin elindeyken, 16.yy'dan sonra Türklerin Sakız adasını almasıyla Avrupa'lı tüccarların Sakız adasından İzmir'e yerleşerek, ticareti ele geçirmeye başlamışlardır. O yıllarda İzmir'de 16 devletin konsoloslüğünün bulunması da dikkat çekicidir.

Elli büyük İzmir firmasının biraraya gelerek kurdukları İngiliz levanten kumpanyasının temsilcilerinin İzmir'e yerleşmesi, Fransız firmalarının İngilizleri hemen ardından takip etmesi, özellikle 19.yy'dan itibaren İzmir'in ekonomisine büyük bir canlılık getirmiştir. Avrupalı firmaların rekabeti karşısında Türk firmaların varlık gösterememesi ticaretin tamamıyla yabancıların eline geçmesine neden olmuştur. Türk işadamlarının lisan ve din farklılıkları yabancı işadamları ile ilişki kuramamalarına neden oluyordu. İngiliz ve diğer yabancılar genellikle Rum ve Ermenilerle çalışıyor ve İzmir'de iş imkanları olduğunu gören pek çok Rum, adalardan, özellikle Sakız adasından, İzmir'e göçüyordu.

"Bu yıllarda Ege'de özellikle pamuklu sanayiinde bir gelişme olduğunu, dokuma konusunda el tezgahlarına makina imalatının da eklendiğini ve pamuklu sanayinin yavaş yavaş canlandığını görüyoruz. Bu arada 1795 yılında İzmir'de bir pamuklu dokuma fabrikasının kurulduğu ve bu fabrikada 500-600 işçinin çalıştığı kayıtlardan anlaşılıyor."(1)

1838 yılından sonra İngilizlerle, Fransızlarla ve diğer devletlerle yapılan ticari anlaşmalar neticesinde Türkiye'nin ithalatı tamamen libere, serbest olmuş ve her türlü mal Türkiye'ye çok düşük gümrük vergileri ile ithal edilmeye başlanmıştı. Bu durum İzmir'de zaman zaman oluşan sanayi çabalarını tamamen ortadan kaldırmış ve özellikle dokuma sanayiini tamamen çökertmişti. (2)

Ticaretin gösterdiği bu büyük ölçü İzmir'de yaşayan müslüman gruplarla, diğer azınlık grupların gösterdiği uyumlu yaşama da bağlı idi. Zaman zaman müslümanlar ile uyumsuz durumlar oluşmasına karşın genel anlamda dış dünya ile ticari bağlantı sağlayan azınlık gruplar ticareti yönetiyorlardı. Müslümanların bazı zamanlarda karşı çıktığı dönemlerde kentte büyük ölçüde karmaşa yaşanır ve ticari hayatta kısa dönem kesintileri olurdu. Bunların en önemlisi 1774 ve 1797 yıllarında görülmüştür. Müslüman grupların karşı çıkmaları sonucu azınlık grupların ekonomik göstergelerinden aldıkları güçlerine sınırlar getirilmişti. Bu yıllarda görülen ayaklanmalar sonucundadır ki İzmir'de mimari yeni boyutlar kazanmıştı.

(1) II. Uluslararası İzmir Sempozyumu, tebliğler, haz. prof. dr. Necmi Ülker, Son Yıllarda İzmir' de Ekonomi, Melih Gürsoy, Ege Üniv. İzmir Araştırma ve uyg. mer., ege üniv. matbaası, İzmir, 1998, s.82.

(2) a.g.e , s.82.

Konut ve işyerlerini kapsayan bu yaklaşımda dıştan göze çarpan ilk öğeler pencere ve kapılarda demir parmaklıklar ve demir kepenkler idi. Özellikle konut mimarisinde plan tiplerinde de karmaşık bir düzenin yer alması bu tür savunma zorunluluklarından olmuştur. Yine aynı yıllarda İzmir dışında yerleşmelerin temellerinin atıldığı da görülmektedir. Bornava, Buca, Karşıyaka, Bayraklı gibi küçük köylere azınlık grubun tüccarları evlerini taşıyorlardı.(1)

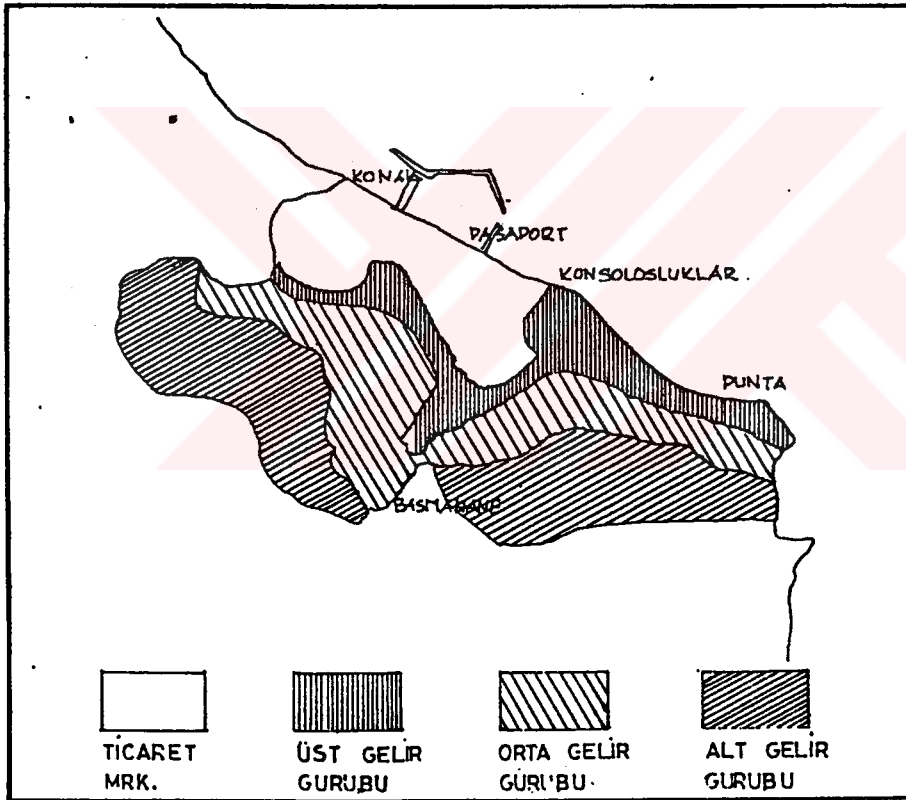
İzmir'de ekonominin ticaret odaklı yapısı, halkın sosyal ve ekonomik olarak tabakalaşmasına neden olmuştur.(bkz. çizim-3). " Ticaretle en fazla ilgisi olan Batı Avrupalılar en zengin, varlıklı gurubu teşkil ediyordu. Ticaret ve güvenlikleri nedeniyle iç kesimlerde oturmayan Frenkler ve Levantenler kıyı şeridini tercih etmişlerdir. Fazla talebin, kıyıdaki parsellerin değerini artırması sonucu, kıyı kesmindeki bu arsalar rantı karşılayabilecek gelir gruplarınca kullanılmıştır. Bu nedenle kıyı şeridi boyunca yüksek gelir grubunu teşkil eden Batı Avrupalıların yerleştiği görülür(2).

"Rumlar, Batı Avrupalılardan sonra ticaretle en etkin grup idi. Her türlü ticaretle uğraşırlardı. Alt gelir düzeyindeki Rumlar bakkallık, meyhanecilik, gemicilik, kabrecilik yaparlardı. Üst gelir düzeyindekiler ise ticaretin yanısıra serbest meslek sahibiydiler (Avukat, doktor gibi)" (3).

(1) Çınar Atay, Egemimarlık, Tükelmat A.Ş., Ocak 1995, yıl:5, Sayı:15, s.33.

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:59

(3) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir,1974, s:25

Çizim-3: 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de sosyal tabakalaşması

Kaynak: Mübeccel Kıray, Örgütlemeyen Kent, İzmir

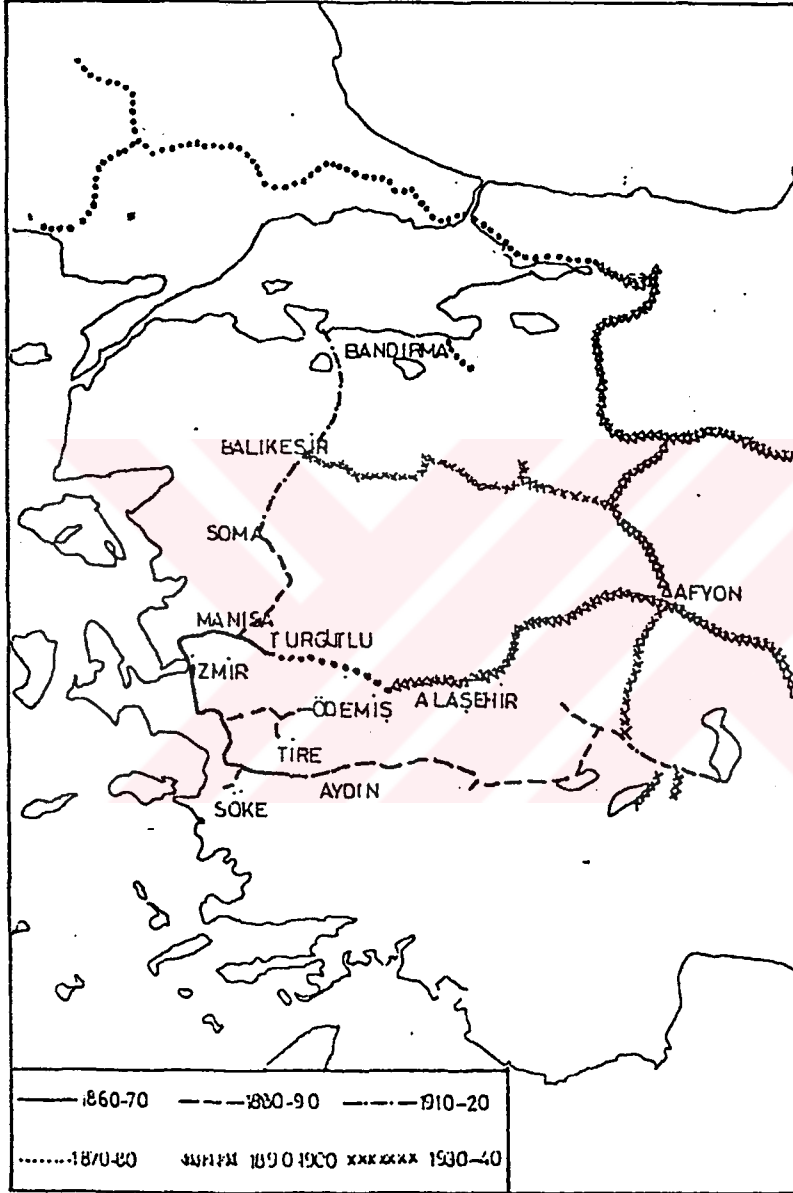
"Daha çok ticaretle uğraşan üst gelir grubu Rumlar, Batı Avrupalılarla Ermeni mahallesi arasındaki alana yerleşmişlerdi. Demiryolu boyunca güneye doğru yer alan orta tabaka yerini yavaş yavaş düşük gelir gruplarına bırakmıştı"(1). Bir Rum köyü olan Buca'nın ekonomisi ise tarıma dayanmaktaydı. Tarıma dayanan ekonomisine karşın Buca'da yaşayan Rumların ekonomik durumları, kent merkezinde yaşayan ticaretle uğraşan üst gelir grubu Rumlara yakın bir seviyede idi. Buca'nın verimli ovasında yetişen ürünler İzmir limanında yapılan ticaretin önemli bir ögesi olmuştu. 1860 yılında, İngiliz Aydın demiryolu (Ottoman Railways) şirketi tarafından, Türkiye'nin ilk iki demiryolu bağlantısından biri olan tren yolunun Paradiso (şimdiki Şirinyer) den ayrılan bir hat ile Buca'ya bağlanması, ekonomisinin gelişmesindeki diğer bir etken olmuştur.

" Ticaret ile uğraşan Türkleri üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi büyük tüccarlar, ikinci grup esnaf olup genellikle sabunculuk, kutuculuk, demircilik, keçecilik, kunduracılık vb. işlerle uğraşırlardı. Sonuncu grup ise işçilerdi. Palamut üzüm ve incir hanlarında çalışırlardı. Türkler genellikle memur olmak isterlerdi. Nedense esnaflık ve diğer sanat kollarına rağbet etmezlerdi" (2). "Üst gelir grubu ticaret merkezine yakın yerlerde, Beyler Sokağı ve çevresinde, Karantina bölgesine yerleşmişti. Kadifekale yamaçlarına doğru çıkınca gelir düzeyi düşmekteydi " (3).

(1) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir,1974, s:286

(2) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s.62.

(3) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:61

Çizim-4: Batı Anadolu'da demiryolu şebekesinin gelişmesi

Kaynak: R. Stewig, Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi, çeviri: R. Turfan, s:104

" Ticarete yönelik olan Museviler, Avrupalılarla işbirliği yaparak bu amaçlarına rahat geliştirmişlerdir. Bunun yanısıra komisyonculuk, Aracılık işleri, Bankacılık, Sarafılık, Simsarlık ve Tefecilik yaparlar. Serbest meslekte çalışanlar da görülürdü (Doktorluk, Eczacılık gibi)" (1). " Ticaretle uğraşan diğer bir etnik grubu oluşturan Museviler serbest bir yaşam sürdürmeleri ve mal sahibi olmaları nedeniyle İzmir' in en zenginleri arasına girmişti. Alsancak ve Karataş' da konfor içinde yaşayan üst gelir grubuna karşılık 2000 kadar Musevi ise oldukça kötü yaşam koşullarında hayatlarını sürdürmüşlerdir"(2).

Diğer bir azınlık grubu olan Ermeniler ise, kumaş ve ipek ticaretini ellerinde tutmaktaydılar. " Kendi başlarına yaşamlarını sürdüren Ermeniler Rusların Himayelerini kazanmaları ile daha rahat hareket etmeye başlamışlardır. Ermeniler Türkçe konuşmada büyük bir rahatlığa sahiptiler" (3).

(1) Çınar Atay, a.g.e., s:25

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:43

(3) Çınar Atay, a.g.e., s:24

2. İZMİR-BUCA'NIN TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE GELİŞİMİ

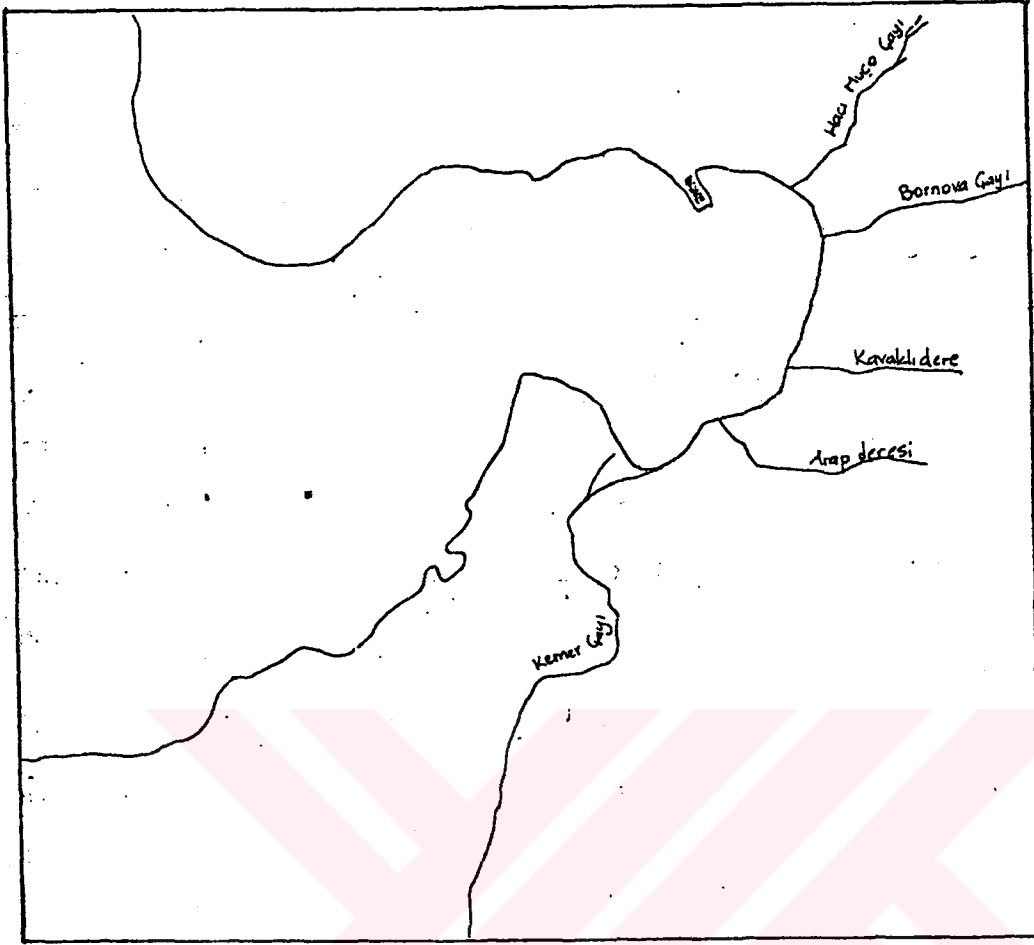
2.1.ANTİK VE ORTAÇAĞ

İzmir'deki ilk yerleşme M.Ö.3000 yılında Tunç çağında yaşayan ve Bayraklı civarında bulunan bir yerleşme olduğu kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak Yontmataş devrine ait bazı ilkel yerleşim belirtileri de görülmektedir. Bugünkü Bayraklı'nın hemen yanında, tek el şarap fabrikası bağlarının sınırları içersinde bulunan 150 dönümlük büyüklüğündeki Tepekule isimli höyük, bundan 500 yıl önce "lelej" denilen en eski İzmir yurttaşları tarafından kurulan bir yerleşme bölgesidir."M.Ö. 2000' lerde tepenin topoğrafyasında bazı değişiklikler meydana gelmiş, yarımada doğuya doğru genişlemiş ve çağın yerleşmesi de buna paralele olarak doğuya doğru kaymıştır. Bronz çağ ve Klasik Yunan Çağları arasında eski İzmir' in merkezi olmuştur"(1). (Çizim-5,6).

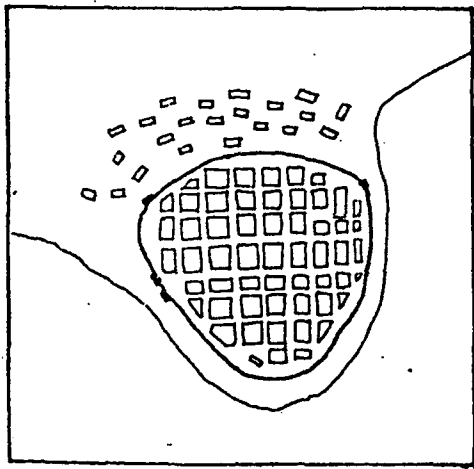
"Önceleri Leleglerin oturduğu sanılan Smyrna kentinin ilk Helen yerlileri Aiol' lerdir. M.Ö 1000' lerde İon' lar Smyrna' nın güney kısmına yerleşerek kıyıda yeni şehirler kurmuşlardır ve Batı Anadolu'da eski İon uygarlığının temelini teşkil etmişlerdir. M.Ö. 6. yüzyılda Lidya Kralı Alyattes'in saldırısı ile şehir Lidyalıların eline geçmiştir"(2).

(1) Yılmaz Tosun, 17.-19. y.y.'larda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokuları. Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, M.S.Ü Doktora tezi, İzmir, 1993, s:44

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:10

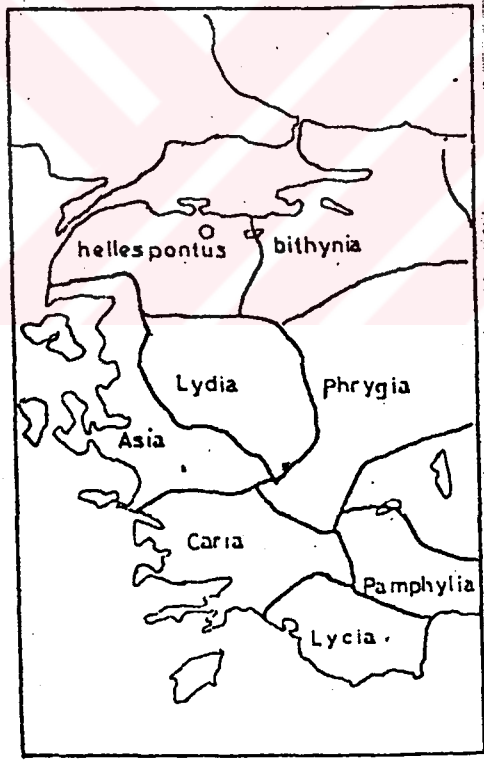
Çizim-5: Antik Devre Ait Kıyı Çizgisi ve Eski İzmir Planı

Çizim-6: M.Ö. 7. yüzyılda Eski İmar Planının Krokisi

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:11

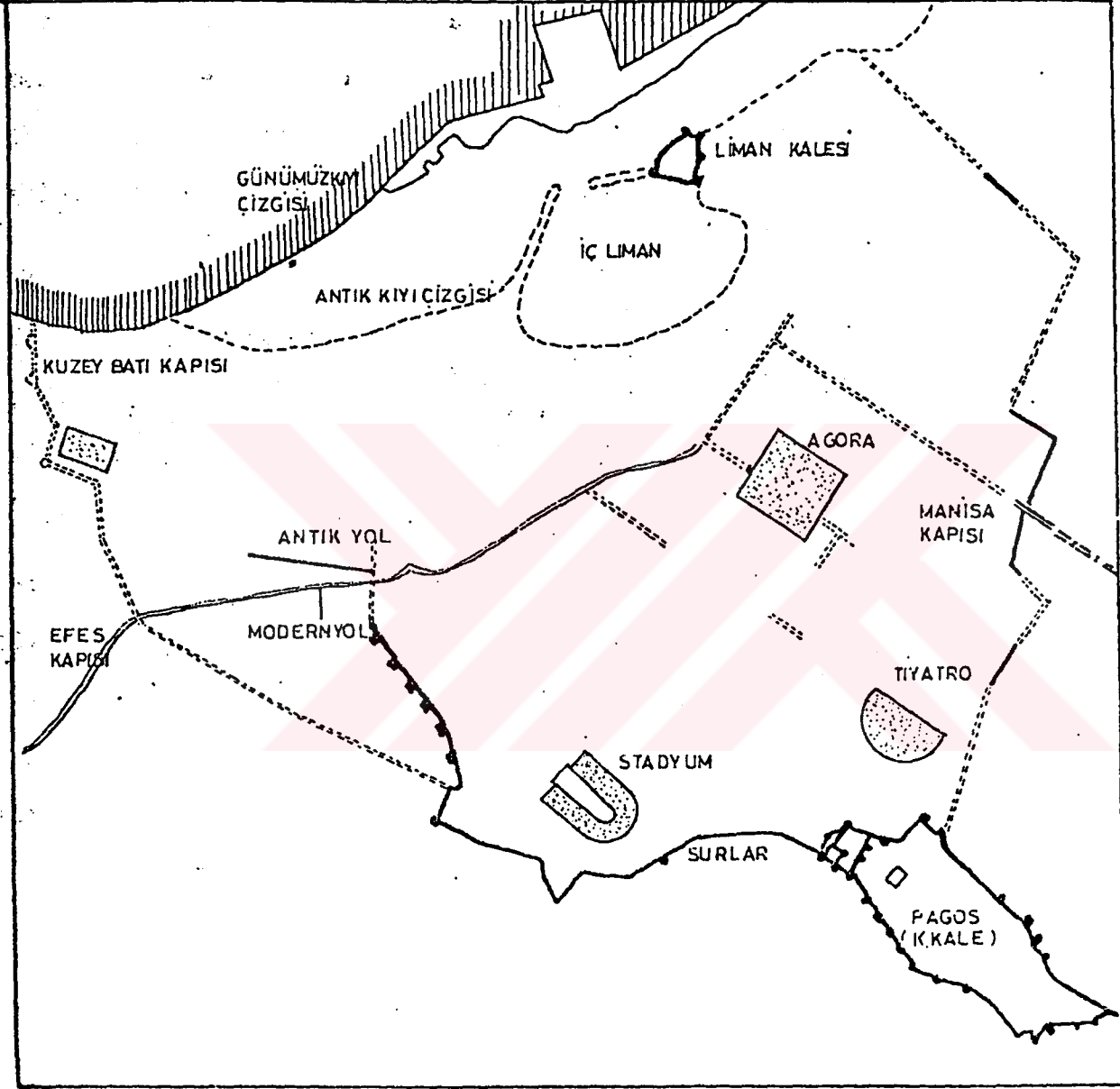
Kentleşmenin özellikle Helenistik ve Roma dönemlerinde büyük bir hız aldığını Pagos (Kadifekale) dağına kadar uzandığını görüyoruz. Büyük İskender'in Anadolu'yu ele geçirmesi (M.Ö. 333), bu kentleşmeye hız kazandırmıştır. Romalıların (M.Ö. 130) İzmir'de egemenliği ele geçirerek Asia eyaletine bağlamasından sonra da bu faaliyet devam etmiştir. Özellikle Ağustos devrinde şehrin imar edilmesi amacıyla büyük faaliyet gösterilmiştir." 178 yılında büyük bir deprem ile harabolan şehirde yangınlar çıkmış, şehir sonraki yıllarda yeni baştan ve daha güzel imar edilmiştir"(1).

Çizim-7: 4. Yüzyılda Batı Anadolu' da İdari Bölümler

Kaynak: Batı Anadolu' nun Kültürel Gelişmesi: Kartografik Bilgiler. s:108

(1) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s.70.

Çizim-8: Roma Devri İzmir Planı

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:16

"İlk Bizans devrinde (345-1081) pek dış etkilere maruz kalmamış, sadece Emeviler Çağının islam orduları İstanbul' a karşı olan seferlerinde İzmir'i zaman zaman tehdit etmiştir" (1) ." Türkler, Batı Anadolu' da bu dönemde görülmeye başlamışlardır. XI. y. yılda Orta Asya' dan Ön Asya'ya inen Oğuz Türklerinin kumandanı Sultan Alparslan'ın kumandanlarından Çaka Bey 1080 yılında İzmir kentini almıştır. Bizans oyunları sonucu öldürülen Çakabey (1093) den sonra, Haçlı kuvvetlerinden yararlanan Bizans imp. Batı Anadolu ve İzmir'i ele geçirmiştir. 10.000 den fazla Türk'ü şehit ederek Bizanslılar İzmir'deki ilk Türk devrine son vermiştir (1098)"(2).

"İstanbul'un 1261' de geri alınmasıyla Batı Anadolu'da ve İzmir'de Bizans Devletinin etkisi azalmıştır. Batı Anadolu' nun fethine giren Aydınoğlu Mehmet Bey 1317'de Kadifekale' yi 1329 yılında oğlu Umur Bey Aşağı Kaleyi eline geçirmiştir. Bunun üzerine Umur Bey' e karşı Haçlı seferi düzenleyen Hristiyanlar 1343 yılı sonlarında İzmir'e doğru harekete geçmiştir. Umur Bey'in şehit olmasıyla kaybeden Aydınoğulları denizlerden çekilmişler ve ülkelerindeki yabancılara birçok imtiyazlar vermişlerdir. Bundan sonra Papa Haçlı birliğini dağıtıp Aşağı Kaleyi Hospitalier Şövalyelerine bırakmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'da Türk Birliğini kurarken İzmir'e gelen Yıldırım Beyazıt 1390'da Kadifekale'yi Osmanlı topraklarına katmıştır. Türk tarihinde önemli yeri olan Temür 1402 yılında İzmir' i tekrar eline geçirmiş ve Aydınoğullarına vermiştir"(3).

(1) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s:72.

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:12

(3) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:14

Çizim-9:1300'lerde Türk Beylikleri Döneminde Batı Anadolu'da İdari Bölümler

Kaynak: Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi: Kartografik Bilgiler. s:110

"Antik çağda Buca'da yada yakınlarında yerleşme olup olmadığı konusunda güvenilir bilgi veren kaynak bulunamamıştır. Vakıa Seydiköy'ün kuzey-batısında bir kale ile Şirinyer'in güneyinde Meles çayı üzerinde ve Buca'nın doğusunda Roma döneminden kalma bir dizi su kemerinin varlığı, bunlara yakın konumdaki Buca'nın da bir kentleşme alanı içinde olabileceği kuşkusunu uyandırıyor da, kalenin İzmir'i güneyden savunmak için bir karakol, su kemerlerinin ise İzmir'e iyi su sağlamak için yapılmış olmaları düşüncesi bu kuşkuyu zayıflatmaktadır" (1).

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:4.

Çınay Atay'ın tarih içinde İzmir adlı eserinde "Lidyalıların güçlenmesi sonucu M.Ö. 628 de Alyette İzmir'i alır. Gyes bölgede kesin hakimiyet kurar. Colophon,Eritrea gibi kentleri eline geçirir. Bu tarihlerde İzmir kenti dağılmış ve halk civarda kurulan küçük yerleşim alanlarında yaşamaya başlamıştır. Örneğin bunlar arasında Buca, Bornava, Balçova, Narlıköy, Kokluca, Seydiköy'ü sayabiliriz" gibi bir paragrafa rastlanmaktadır (1).

Burada sayılan yerleşmelerden bazıları başka kaynaklarca da yinelenmektedir. Fakat bunlar arasında Buca yoktur. Referans gösterilmediği için bu bilgiyi ihtiyatla karşılamak gerekiyor (2).

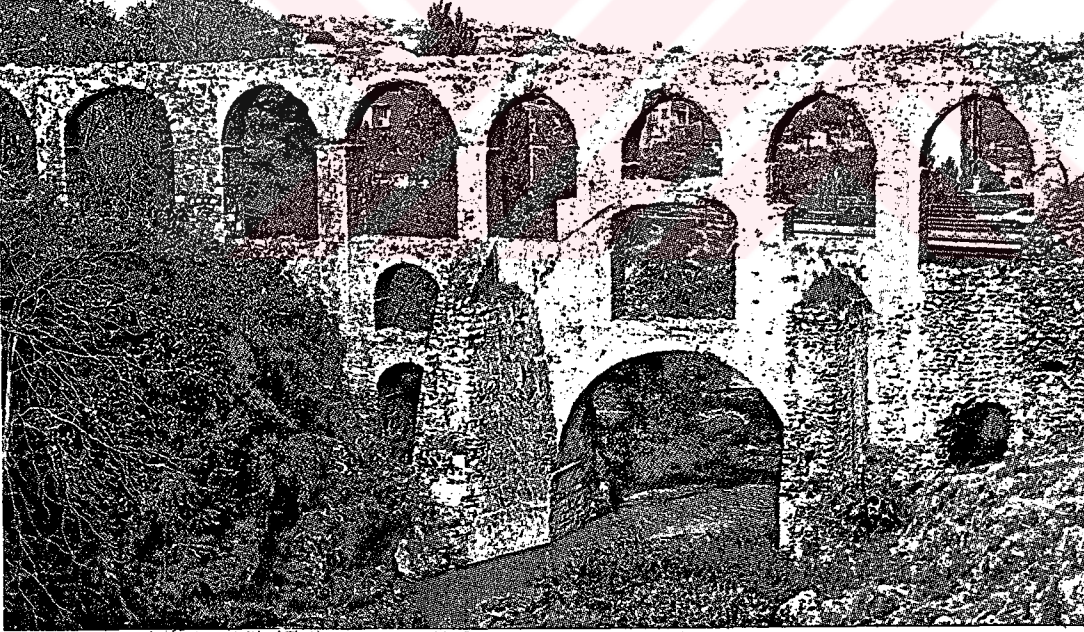
1868' de bir kazı sırasında bulunup daha sonra British Museum' a götürülen bir kadın büstünden söz edilmektedir. Yine bu kaynaklara M.Ö. 630' da gerçekleşen bir Lidya saldırısı sonucunda halkın Buca, Dereköy, Kangözü, Kozağacı gibi çevre köylere dağılıp yerleştiğini belirtilmektedir. Aynı kaynak Kangözü vadesinde ve Kozağacı civarında tuğla işlenmiş mermer parçaları, kırılmış sütunlar üzerinde Bizans haçı bulunan kabartmalar, Forbess köşkü civarında Bizans sikkeleri bulunmuştur(3).

(1) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir,1974, s:12

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e. ,s:5.

(3) Buca, Bir İlçenin Analizi, Ünver Ergün, Buca Belediyesi,Ajans&Matbaacılık,İzmir, s:18.

Buca adının kaynağı hakkında ise kesin bir şey söylenmemektedir. 1325 yılında İznik Devleti kralı İonis Lenvon manastırı sınırlarını tespit ettirirken KOHI denilen ve kral yolu yakınında bir yerleşme geçmektedir. Konomasa göre burası Buca adını alan yerdir. KOHI eski Yunancada bir kapalı açının iç tarafı, dibi anlamına gelmektedir. Yeni Yunancada KOHI, GONIA olmuş, daha sonra giderek BUGIA ve giderek BUCA'ya dönüşmüştür. Bir başka varsayım da son Bizans döneminde büyük toprak sahibi olan VUZA ya da VUZAS isimli kişinin adının kaynak olabileceği görüşüdür (1).

Resim-1: Buca yakınlarında bulunan Roma Dönemi su kemerleri.

(1) Buca, Bir İlçenin Analizi, Ünver Ergün, Buca Belediyesi, Ajans&Matbaacılık, İzmir, s:9

2.2.YAKINÇAĞ ÖNCESİ

1424 yılında Cüneyt Bey'in, II. Murat tarafından ortadan kaldırılması ile kent, Aydınoğullarından , 1919 yılına kadar aralıksız sürecek, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir (1).

" Çelebi Mehmet' in surlarla birlikte yıktığı aşağı liman kalesi 1472 yılında II. Mehmet tarafından onartıldı ve yine aynı senede körfez ucuna, sonradan Sancak Kalesi adını taşıyacak olan kaleyi II. Mehmet inşa ettirmiştir"(2). Uzun zaman Saruhan Sancağı'na bağlı kalan şehir, II. Mehmet zamanında Aydın sancağına bağlanmıştır. İzmir, 1851.tarihinden itibaren vilayet merkezi olmuştur(3). 1694 yılında Sakızı' alan Venedikli' ler, 1770 yılında Çeşme'de Osmanlı donanmasını yakan Ruslar İzmir' e korkulu günleryaşıtmışlardır.

" İzmir Kenti konumu gereği geniş bir hinterlanda sahip olduğu için ticaret hayatı önemliydi. Ticaret merkezi 17. y. yılda küçük bir liman etrafındaki bir rıhtım üzerinde bulunuyordu. Anafartalar Caddesindeki Şadırvan Camiinden başlayarak Başdurak Camiine kadar uzanan kavis kısmı eski iç limanın rıhtımını meydana getiriyordu"(4).

(1) Yılmaz Tosun, 17.-19. y.y.'larda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokuları. Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, M.S.Ü Doktora tezi, İzmir, 1993, s:46

(2) Yılmaz Tosun, a.g.e., s:46

(3) Yılmaz Tosun, a.g.e., s:46

(4) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:15

" 17. yüzyılda kentin çevresi yaklaşık dört mildi. Ancak sokaklar genellikle dar ve gayrimuntazamdı. Yaklaşık 100.000 kişinin yaşadığı kentte Türkler, Rumlar, Museviler, Ermeniler ve Batı Avrupalılar yaşardı. Bu azınlıkların herbirinin yaşadıkları ayrı ayrı sokaklar mevcuttu" (1).

"Etnik gruplardan uzun süredir İzmir' de yaşayan Musevilerin kente ne zaman ve ne şekilde geldikleri bilinmemektedir. Ancak Çok eski çağlardan, Hristiyanlık öncesi Roma döneminden beri İzmir'de yaşadıkları bir gerçektir. Bugün İzmir' de yaşayan Museviler ise İspanya engizisyonundan kaçıp gelenlerdir. Ermeniler M.S. 4. yüzyıldan itibaren İzmir' de görülmeye başlamışlardır. Ruppen monarşinin düşmesi sonucu 1375' de Kıbrıs' a doğru göç eden 30.000 kadar Ermeninin bir kısmı İzmir' e 1688 yılında ise Şah Abbasun baskısından kaçan 25.000 Ermeni Batı Ege' ye ve İzmir' e yerleşmişlerdir. Kendilerini eski İyonların devamı olarak gören ve Batı Anadolu'yu kendi toprakları olarak sayan Rumların 17. yüzyıl ortalarında nüfusları yaklaşık 10.000 dir"(2). 17. yüzyılın başlarına kadar Batı Avrupalıların İzmir' de sayıca az olmasına karşın, Osmanlı İmparatorluğunun yabancılara sağladığı imtiyazlar ile çoğaldığını ve kentin ticaret ve gelişiminde önemli rol oynadığını görmekteyiz. " Batı Avrupalıların İzmir' de yerleşmelerindeki temel ögenin ticaret olmasına karşın, 16. yüzyılda Avrupadaki Katolik ve Protestanlar arasındaki din savaşları ve engizisyonundan 1685'te kaçan yaklaşık 200.000 Fransız Protestanlardan bir bölümünün İzmir'e yerleştiği bilinmektedir"(3).

(1) Rauf Beyru, 18.-19. yüzyılda İzmir,1973, İzmir s:19

(2) Rauf Beyru, a.g.e., s:32

(3) Rauf Beyru, a.g.e., s:31

Osmanlı imparatorluğunun gayrimüslüm nüfusa gösterdiği hoşgörü yabancı nüfusun egemen sosyal sınıf haline gelmesine neden oluyor ve bu sınıfın ticari cazibesini cezbeden İzmir, yabancı nüfusun akımına uğruyordu. Ticari cazibeyi artıran en büyük neden Osmanlı imparatorluğunun yabancı ülkelere gösterdiği imtiyazlar ve anlaşmalar idi. 1535'te Kanuni Sultan Süleyman'ın I.François'ya bir dostluk belirtisi olarak daha öncekilerden etraflı imtiyazlar tanınması Osmanlı devletinin çökme devrinin başlangıcına neden olmaktadır.

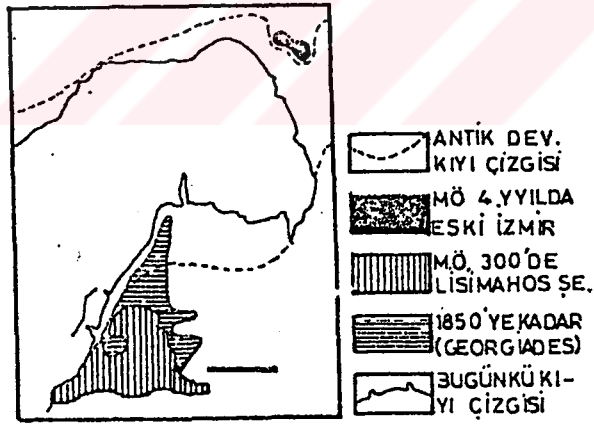
"Nitekim 1569'da II.Selim ile IX. Charles arasındaki kapitülasyon anlaşmasınının 16. maddesinde "yukarıdaki maddelerde belirtilen ve Venediklilere tanınmış bulunan hususların, Fransızlar içinde geçerli olması" cümlesi, Fatih'in Venedikliler lehine lütfettiği imtiyazların sonradan nasıl emsal haline geldiğini göstermektedir"(1). Bu anlaşmaların sonucunda Cenevizli ve Venediklilerin elinde bulunan ticari hayatı Fransızların ele geçirdiğini anlamaktayız.

"Ancak bu bölgedeki Fransız egemenliğini gölgeleyen İngilizlerin Türkiye şirketi (The Turkey Company) 1581'de kurulmuş ve Venedik şirketi (The Venice Company) ile birleşerek 1592'de Levant şirketi (The Levant Company) adını almıştır. Bu kumpanya Osmanlı ve İngiltere arasında siyasi ilişkilerde önemli rol oynamıştır. O kadar ki, buraya gönderilen İngiltere elçilerinin masrafları bu kumpanya tarafından karşılanmıştır"(2). Batı Avrupalıların İzmir kentinin ekonomisine getirdiği bu canlılık, yakın yörelerden İzmir'e nüfus göçüne neden oluyor, kent büyümeye başlıyordu." 17. yüzyıl sonlarında kent, sahil boyunca bir uzantı

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:6.

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:6

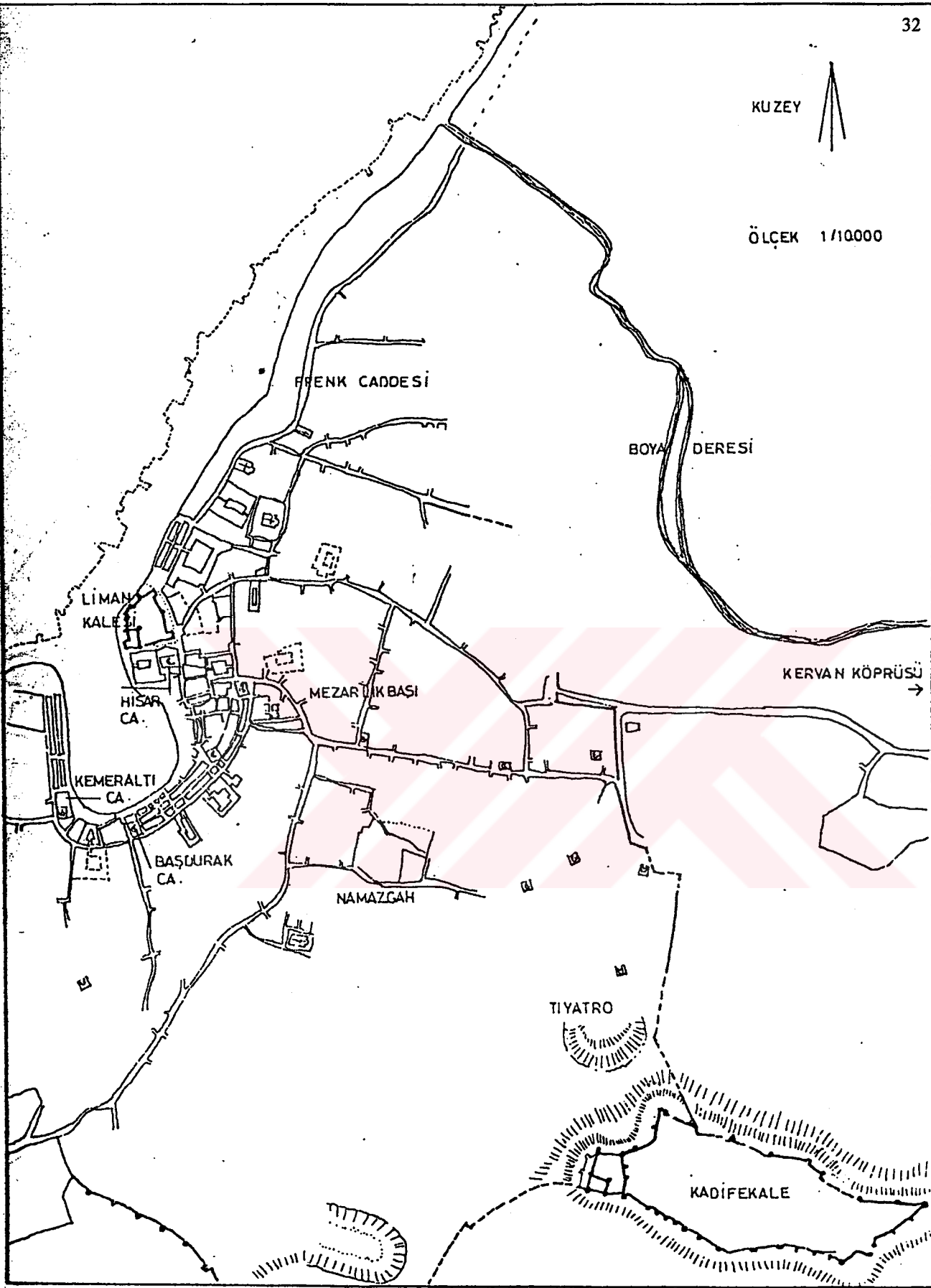
teşkil eder ve bir yandan da Kadifekale eteklerinde oldukça yaygın bir yerleşme dokusunun Değirmen Dağında ve bugünkü Bahribaba Parkında yer alan mezarlıklarla son bulduğu, Karataş Sahilinin ise ayırık ve seyrek evlerle bezenmiş olduğu görülür"(1).

Çizim-10: İzmir'in 1850'ye kadar gelişmesi ve alanın büyümesi

Kaynak: Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi, s:83

(1) Rauf Beyru, 18.-19. yüzyılda İzmir, 1973, İzmir s:17

Çizim-11: 17.-18. Yüzyıllar Arasında İzmir Kenti

Kaynak: Zeynep Canbakan, İzmir' de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, s:38

" Tuncer Baykara'nın İzmir Şehri ve Tarihi eserinde "... daha 15. yüzyıl sonlarında bile, önündeki ova kendi adıyla anılıyor Buca Ovası deniyordu. Buca böylece varlığından 1467 yılında haberdar olduğumuz en eski kasabalardan birisidir" denilmektedir(s:45). Burada da referans gösterilmemiştir. 1467 gibi kesin bir tarihinne dayandırıldığı belirsizdir. Paragrafın " Fakat bu Türk Köyünün gelişmeside herhalde 17. yüzyıldan sonra olmuştur" şeklinde devam etmesi bu bilginin güvenilirliğine gölge düşürmektedir"(1).

"...Buca' da Türklere ait tarihsel kalıntıya hiç rastlanmadığı gibi kentin adı da Türkçe kökenli bir sözcüğe bağlanamamaktadır. Buna karşılık kıyıda kalmış köy anlamına gelebilecek VUZAS yada Bovios gibi Rumca sözcüklerin bulunması, bu yerleşmenin Türk köyü olamayacağını göstermektedir. 17. yüzyıldan sonraki gelişmenin ise hemen tümüyle bir gayrimüslim gelişmesi olduğuna dair elde kesin deliller vardır"(2).

İzmir'in yakınçağını anlatan belgelerde Buca hakkında hiçbir ayrıntılı bilgiye rastlamıyoruz. Fakat bu dönemde bir Rum köyü olan Buca'da Levantenlerin yerleşmeye başladığını tahmin etmek zor olmamalıdır. İzmir'de ve özellikle Buca'da yaşayan, ekonomik ve siyasal politikada etkisi olan Batı Avrupalı topluma Levanten adı veriliyordu. "Fransızca LEVER (doğmak yada doğu) sözcüğünden üretilen Levant, Doğu Akdeniz ülkelerine verilen addır"(3). Kent merkezinde oturan zengin Levantenlerin Buca'yı bir sayfiye bölgesi olarak kullanarak ihtişamlı köşkleri bu dönemde yaptırmaya başlamışlardır. Levantenlerin Buca' ya bu dönemde yerleşmeye başlaması Rum halkın ekonomik olarak gelişmesine, dış dünya ile bağlantı kurmasına neden olmuştur.

(1) Feyyaz Erpi, " BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:5

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:5

(3) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:6

2.3. YAKINÇAĞ

Sömürgecilik akımı 18. yüzyıl ortalarından sonra iyice hızlanmıştır. Özellikle endüstri devriminin başlamasıyla hammadde ihtiyaçlarının artması başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinin sömürge ülkelere giderek iş kurmalarına neden oluyordu. Böylelikle bir yüzyıl önce Avrupa ülkelerinin sürgün yeri olarak görülen sömürge ülkelerinin cazibesi artmış ve hükümetlerce desteklenen bir göç politikası ile bu olgu daha da belirgin hale gelmiştir. Göç eden bu insanlar göçtükleri yerin kültürünü benimsemek yerine kendi kültürlerini yaşatmaya çalışmışlardır. Osmanlı imparatorluğunun gücünün tükenme noktasına gelmesi, verilen ticari ve sosyal imtiyazlar dolayısıyla özellikle Batı Anadolu, yabancılar için cazip hale gelmiştir.

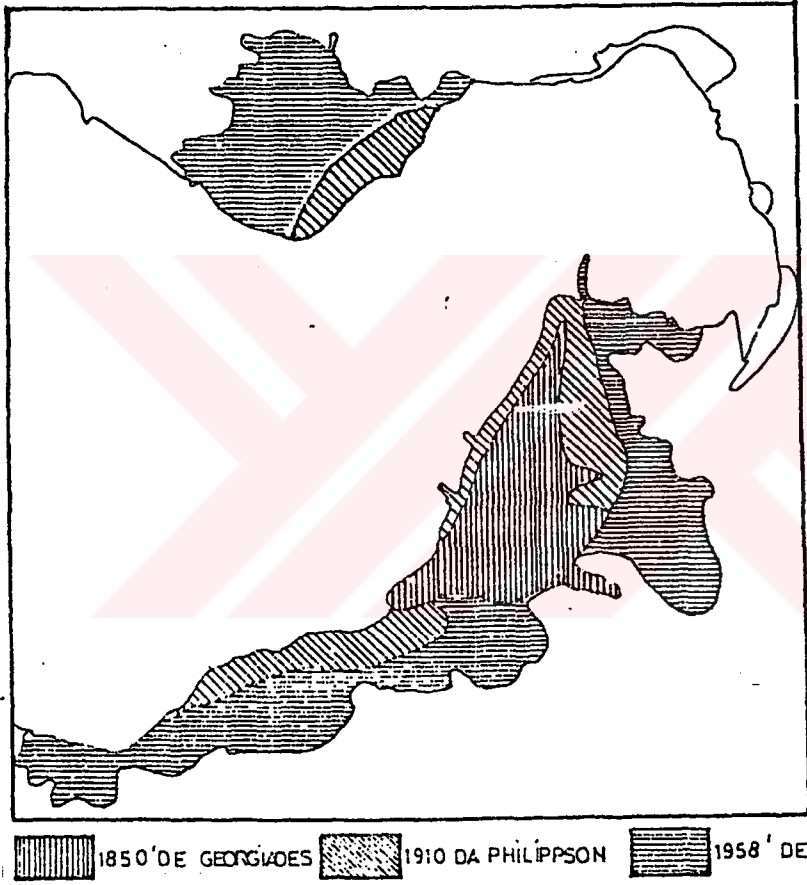
"18.yüzyılda kentin ticari eylemlerinin etrafında çevrelendiği iç limanın dolmasıyla kısmen inşa edilen bu yöre 18. yüzyıl sonlarında tamamen dolmuştur. İç limanın doldurulmasıyla kazanılan alanlarda ticaret alanı derinlik elde etmiş ve buralarda çeşitli ticaret yada zanaat kolları kendilerine mahsus sokaklarda ve kesimlerde yoğunlaşmışlardır"(1).

"Batı Avrupalılar (Levanten ve Frenkler) ticaretle ilgilerinden dolayı merkez ve körfeze yakın, limanı gözetliyecek, gerekirse denizden direkt ulaşım yapabilecek alanlarda yerleşmişlerdir. Bu yerleşim, ticaret merkezi ile temas, ulaşım ve haberleşme olanakları ve kültürel ilişkiler yönünden en rasyonel seçimdir"(2).

(1) Rauf Beyru, a.g.e., s:31

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:20

" Ticaret merkezinin büyüme gereksinimi ve kuzeye doğru büyümesi Rum mahallesini kuzeye doğru (Punta adı ile anılan Alsancağa doğru) itmiştir. Doğudaki İkiçeşmelik ve Keçeciler' deki Musevi Mahallesi güneye doğru (Karataş'a), konsolosluklar ise daha kuzeye doğru kaymıştır"(1).

Çizim-12: İzmir'in 1850'den beri alan bakımından gelişmesi

Kaynak: Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi, s:84

(1) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:20

"19. yüzyılda kentin güney sınırının bugünkü Eşrefpaşa Parkı ile Cici Parka rastlayan eski Türk mezarları ile bugünkü Bahribaba parkında yer alan eski Musevi mezarlığına kadar uzandığı görülür. Güneybatıda ise sınırlar Kadifekale eteklerinde bulunan bir diğer Türk mezarlığından ve Antik tiyatronun kuzeyinden geçerek Melez çayına ulaşmadan yine bir Türk mezarlığı ile son bulmaktadır. Buradan kuzeye dönerek Basmahane yakınında tamamen kuzeye yönelir ve daha sonra oldukça seyrek bir yerleşme dokusu içinde sahile yaklaşarak dar bir şerit halinde Alsancak yakınlarına kadar uzanır" (1).

"19. yüzyıl başlarında kentin yapısını etkileyen büyük değişiklikler olmuştur. Demiryolu yapımı (1865) ve Rıhtım inşaatı (1868) kentin gelişimini etkilemiştir"(2). "19. yüzyıl başında geliştirilen demiryolu sisteminin şehrin hemen çevresinde bir takım kollar vermesi doğrudan kent yapısını etkilemiştir"(3). 19. yüzyıl sonunda yeni alanlar hızla imara açılmıştır. 16 Haziran 1867'de Osmanlı İmparatorluğundaki yabancılara mülk sahibi olmalarını tanıyan kanunun çıkmasından sonra İzmir gibi bir çok sayıda yabancı uyruklu kişilerin bulunduğu kentlerde büyük gelişmeler görülmüştür. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu Balkanlarda devamlı olarak toprak kaybetmesi sonucunda gelen göçmenler alansal gelişmeyi zorlamışlardır"(4). "İzmir'e gelen göçmenler arasında bazı yabancıların bulunduğu görülür. Bunların bir kısmı Osmanlı uyruklu Rumlardır. Yunanistan'da yaygınlaşan "Megola İdea" bu

(1) Rauf Beyru, 18.-19. yüzyılda İzmir, 1973, İzmir s:30

(2) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s:40.

(3) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir, 1974, s:57.

(4) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:22

göçü pekiştirmiş ve birçok Rumun Batı Anadolu'ya gelmesini sağlamıştır. İzmir'e gelen bu Rumlar, daha önceleri yerleşmiş bulunan yurttaşlarının yakınlarına yerleşmişlerdir"(1).

"İzmir kentinin ulaşımını, maliyesini, ticaretini kontrol eden üst düzey yöneticiler mülk edinebilme hakkının tanınmasıyla ulaşımı trenle sağlanan izole bir yerleşme yeri, yaşama tarzı seçmişlerdir"(2).

"İzmir'e gelip iş kuran İngiliz, Fransız, Hollandalı, İtalyan ve diğer Levanten ailelerden meydana gelen bu toplum, değişik ırk ve mezheplere ait oldukları halde, kader birliği içinde ve kendilerine yabancı bir ortamda, bir ortak kültür oluşturmuş, çevrelerinden kopuk, kendi içlerine kapanık bir yaşam sürdürmüşlerdir"(3). Bu toplum içerisinde özellikle İngilizlerin Buca'da yoğunlaştıklarını görüyoruz.

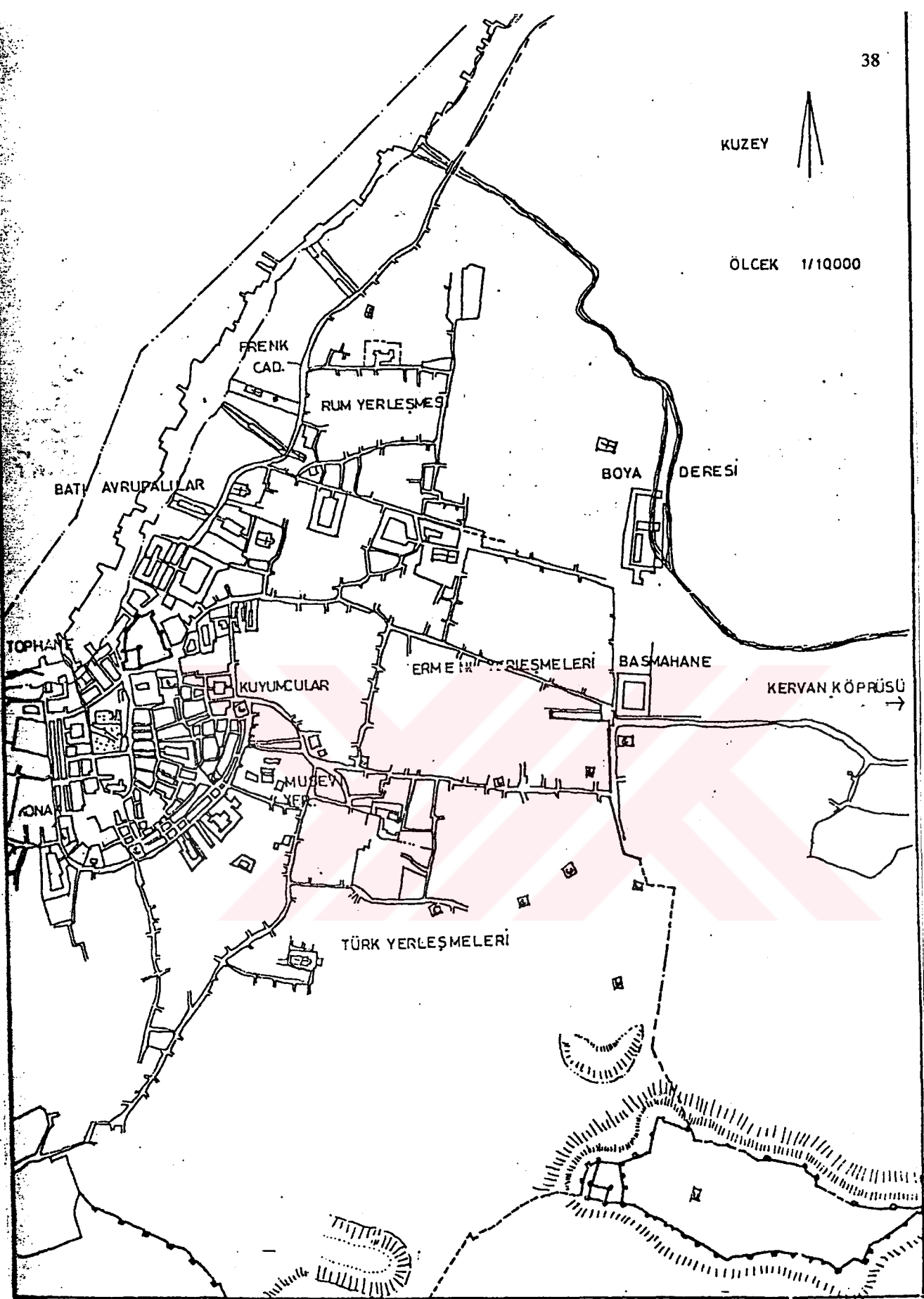
"Kapitülasyonlarla birlikte yalnızca ticari ve siyasi ayrıcalıklar elde edilmekle kalmamıştı. Türkiye'yi, özellikle İzmir'i kendilerine ikinci vatan olarak seçen Avrupalılar kültürlerini de beraber getirmişlerdir. İlk rahipleri 1750 yıllarında aileleri ile birlikte İran'daki zulümden kaçan Dominikenler İzmir'de 1857 de bir vakıf ve Punta (Alsancak) mahallesinde bir kilise kurdular. Buca'da da bir manastır ve Kordelio (Karşıyaka) da bir kiliseleri vardı." (4)

(1) Zeynep Canbakan, İzmir' de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, y.lisans tezi, 9 Eylül Üni., İzmir, 1985, s:32, 33

(2) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir,1974, s:57.

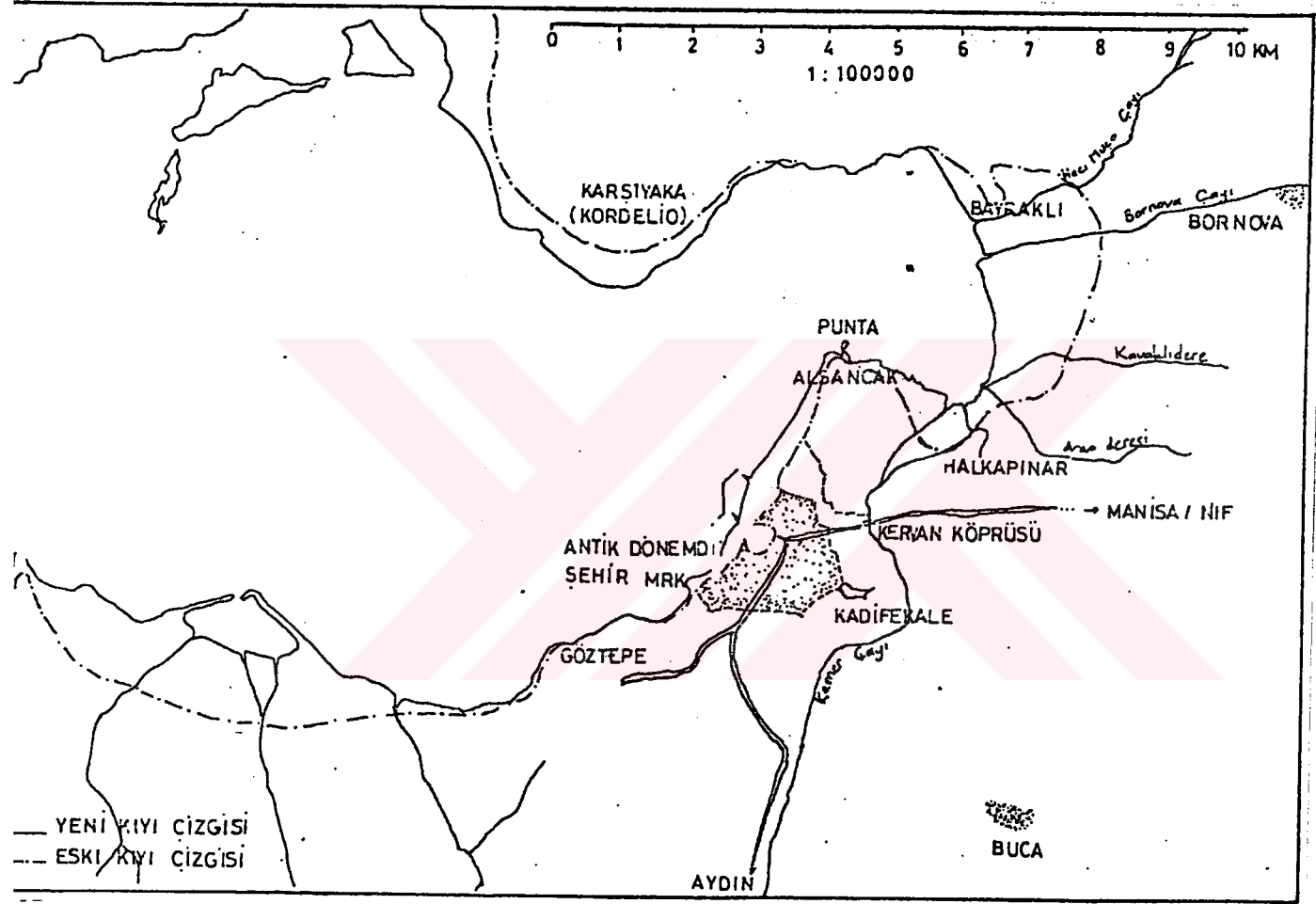
(3) Rauf Beyru, 8.-19. yüzyılda İzmir,1973, İzmir , s:23

(4) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:7.

Çizim-13: 18.-19. Yüzyıllar Arasında İzmir Kenti

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:39

Çizim-14: İzmir Şehri Kent isimleri.

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:25

19. yüzyıla kadar bir Rum köyü olarak karşımıza çıkan Buca, Levantenlerin İzmir'e gelmesiyle bir banliyö niteliğini almıştır. "2.000 kadar olan nüfusu, yazın 4.000'e çıkmaktaydı. 19. yüzyıldan başlayarak hızla gelişen yerleşimde, bu yüzyılda bir Yunan, bir Katolik, bir Refome kilisesi, bir cami, bir pazar, bir okul, iki taverna bulunduğu, suyunun çok güzel olduğu kaydedilmektedir"(1). Levantenlerin Buca'ya yerleşmesiyle dini yapılarda artış kaydedilmiştir. "20. yüzyıl başlangıcında İzmirliilerin çok rağbet ettikleri, içinde çok güzel görünümlü yerler ve köşkerin bulunduğu yerleşimde iki ortodoks, bir protestan, bir katolik kilisesi, bir cami ile iki rum bir protestan, bir katolik okulu belirtilmektedir."(2)

Buca tarihinde önemli bir olgu, 1860 yılında, İngiliz Aydın demiryolu (Ottoman Railways) şirketi tarafından, Türkiye'nin ilk iki demiryolu bağlantısından biri olan tren yolunun Buca'ya uzatılmasıdır. Paradiso (şimdiki Şirinyer) den ayrılan bir hat Buca'ya bağlanmış, bundan sonra Aydın demiryolu şirketi üst düzey yöneticilerinin de Buca'da yerleşmesiyle kentin yaşantısı daha da canlanmıştır.

" Aynı şekilde civar köy ve banliyolarda da değişik etnik gruplar yoğunlaşmıştı. Örneğin Seydiköy'ün bir Türk olduğu, zengin Levantenlerin burada çiftlikler, yazlıklar kurdukları anlaşılmaktadır"(3).

(1) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfı, İzmir,1974, s:57.

(2) Eti Akyüz, Traditional Housing Architecture in İzmir, 9 Eylül Üniv, fen bil. enst. doktora tezi, İzmir, 1993, s:238.

(3) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:4

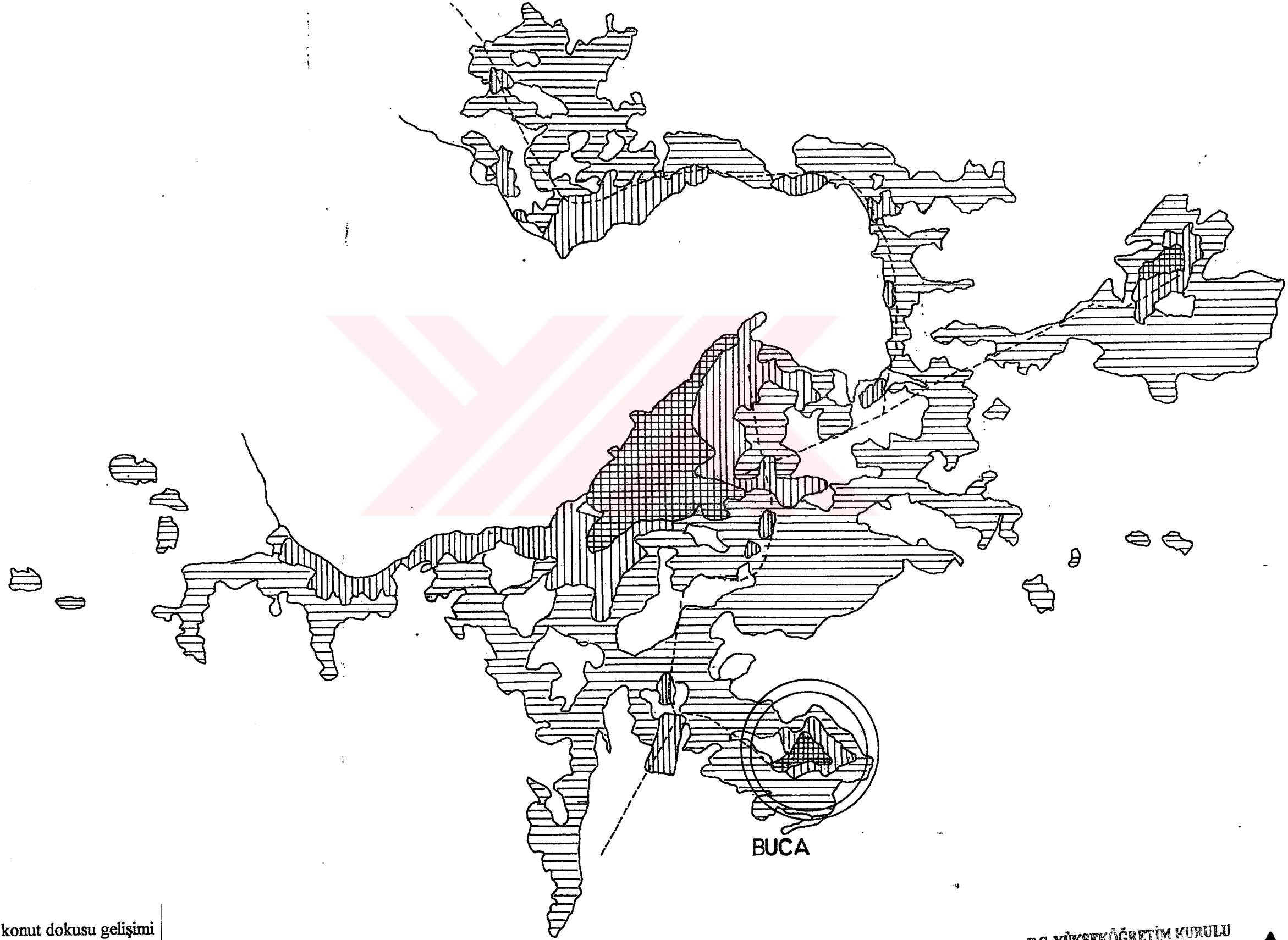
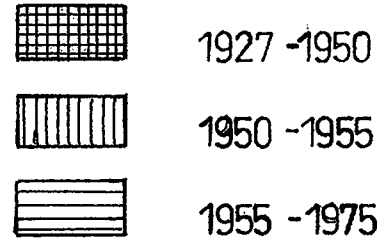
Batılı gözlemcilerin kaynaklarında Buca, doğal avantajlarından dolayı Levanten ailelerin banliyo olarak kullandığı bir Rum köyü olarak geçmektedir. Fakat aynı kaynaklar Buca'nın Türk kesimi ile ilgili bilgilere hiç değinmemiştir. Kentin mimarisinde Türk mimarisinin izleri yok denilecek kadar azdır. " Eski ya da yakın dönemde, az da olsa, Buca'da bir Türk topluluğunun yaşadığı muhakkaktır. Fakat bu topluluğun niçin belirgin bir mimari kalıntı ortaya koymadığını izah güçtür"(1).

Yunanlıların başlattığı bağımsızlık hareketleri sonucu, Balkanlar'dan, özellikle Yunanistan bölgesinden Anadolu'ya göçlerin başladığı, 1870'li yıllarda Bulgarların Türklere karşı giriştikleri şiddet eylemleri ile bu göçlerin toplu bir hal aldığı görüyoruz. 1913-15 Balkan savaşları sonucunda göç hareketinin daha da arttığını görüyoruz. Bu dönemde bir grup göçmenin Buca'nın kuzeyine yerleştirildikleri sanılmaktadır. Fakat bu bölgede o günlerden kalan hiçbir mimari kalıntıya rastlanmamaktadır. İstiklal savaşından sonra yapılan mubadele anlaşması ile karşılıklı göç olayı büyük bir boyuta ulaşıyor, Rum halk Buca'yı tamamıyla boşaltıyordu. Rumlardan boşalan evlere Türk göçmenler yerleştirilmiştir.

Buca, 1950'li yıllara kadar bu kent dokusunu muhafaza etmiştir. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle kent kontrolsüz bir biçimde büyümüş, yanlış politikalar sonucu kentsel doku tahrip olmuş, kırsal bölgelerden kentlere yönelen iç göç sonucu tarım alanları gecekondularca istila edilerek Buca'nın tabiat dokusu da bozulmuştur. Çalışmamızın ana

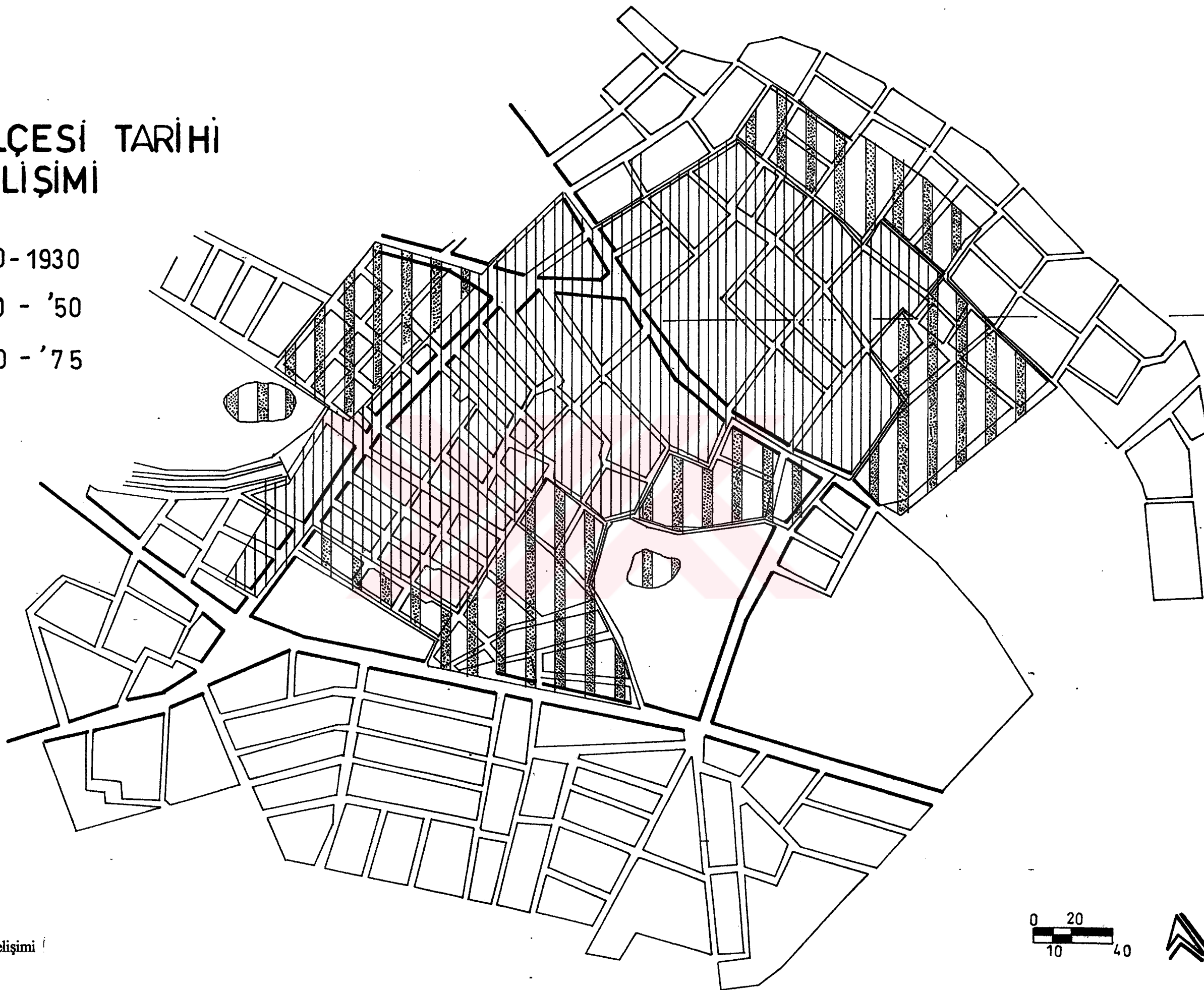
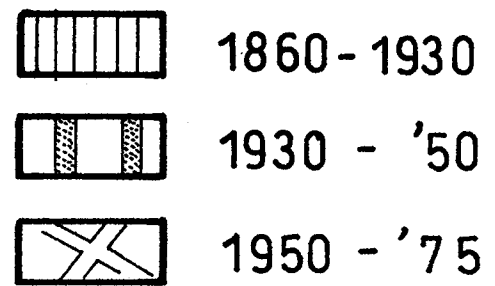
konuyu bu etkilere kadar gelen tarihi kent dokusunun araştırılmasıdır. Bu çalışmada "1913-15

İZMİR BÜYÜKKENT BÜTÜNÜ KONUT DOKUSU GELİŞİMİ

Harita-1: İzmir büyükşehir bütünü konut dokusu gelişimi

BUCA İLÇESİ TARİHİ GELİŞİMİ

Harita-2: Buca ilçesi tarihi gelişimi

2.4. LİTERATÜRDE BUCA

Batının kendi dışındaki toplumları merakı sonucu bir çok gezginin Osmanlı imparatorluğuna gelerek gözlemlerde bulunmuş ve bunlara eserlerinde yer vermişlerdir. İstanbul kadar olmasa bile İzmir'de bulunmuş gözlemcilerin , 17.- 19. yüzyıllar arasındaki izmir'i anlatan eserleri bulunmaktadır. Fakat bu eserler içerisinde Buca'nın çok az yer aldığı görüyoruz. Bunun en belirgin nedeni Buca'nın o yüzyıllar içerisinde İzmir'e göre sapa bir konumda yer almasıdır. Buca hakkında yazılan bu az bilgiler bile bize bir fikir vermektedir.

Buna bir örnek Richard Candler'in 1825'te yayınlanan "Travels in Asia Minor and Greece"adli kitabından aşağıda yapılan alıntıdır. Bu alıntıda Buca'nın bugünkü adıyla anılması da ilginç bir noktadır.

"İzmir'in güney-doğusunda güzel bir ova bulunuyor. Burada köyler ve İzmir'in ileri gelenlerinin yazlık evleri var. Doğuda Narlıköy, Hacılar, kuzeyinde büyük selvi ağaçlarıyla Buca ve denizden aşağı yukarı bir fersah mesafede Bornava yer alıyor" (1).

"1950'li yıllar Levanten toplumun İzmir'i terk etmesinin hızlandığı yıllardır. Çok küçülmüş olan Protestan İngiliz komünitesi, aralarındaki sosyal bağı canlı tutmak için Londra'da basılıp Türkiye'de dağıtılan bir bülten yayınlamaktadır. The CANDLESTICKS (=Kandiller) adli bu bültenin 1951-1952 Kış sayısında (Miss) H.V.Barff imzasıyla çıkan "Buca'nın Geçmişi ve Bugünü" başlıklı yazı ilginç bilgiler içermektedir.

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:20

"17.yüzyıla ait bir Hollanda kitabında Buca ağaçlık ve sulak bir yer olarak anlatılmaktadır. Bugün de güzel selvi ve zeytin ağaçları, bir de deresi bulunuyor.

1922 yılına kadar Buca'nın nüfusu genellikle İngilizlerden, Rumlardan ve az sayıda Hollandalılardan oluşuyordu. Bu sonuncular güzel evler yaptırmışlardı. En çekicisi de, mersin ağaçlı bir avlunun etrafına inşa edilmiş olan Lees eviydi. Bu ev çok önce yanmıştır. Bugün hala kapı yanlarına atların, katırların yegane taşıt aracı olduğu günlerden kalma binek taşlarına rastlanır.

Geçen yüzyıl başlarında Buca, dağ eşkiyası için uygun bir aktivite merkezi sayılıyordu. Mr. Edward Maltass bunlardan birile, Katırcı Yani ile karşılaşmıştı. Katırcı, Buca'nın doktoru Dr. Macraith'in, hastalanan çocuğuna bakması için aracı olmasını kendisinden rica etmişti. Mr. Maltass bu isteği yerine getirdi. Bir süre sonra Katırcı, adamlarından bazılarının Mr. Maltass'ı kaçırdıklarını öğrenince dehşete kapıldı, hemen harekete geçip kendisini serbest bıraktı. Bununla da kalmayıp hıncını, Buca'lı Rumlardan almaya kalkarak Buca'yı bastı ve iki hafta elinde tuttu. Sonunda Valinin gönderdiği asker tarafından Buca kurtarıldı, adamlarından ikisi öldürüldü, ötekiler kaçtılar.

Yunan bağımsızlık savaşı (1821) öncesinde Lord Byron, o zaman İngiltere'nin Konsolosu olan Mr. Werry'nin misafiri olarak bir süre Buca'da kaldı. Şimdi han olan bu ev kilisemize yakın bir yerdeydi. Lord Byron adının odalardan birinin duvarına kazıyordu. Bu kazıntı daha sonra Werry ailesince duvardan alınarak hatıra olarak saklanmıştı. Ne yazık ki bu kalıntı, torunları Mrs. Guiffrey'nin eviyle birlikte yanmıştır. Lord Byron, o zaman Gout ailesine ait olan bahçedeki bir selvi ağacı üzerine de ismini kazımış, bu ağacın gövdesi de kesilerek İngiltere'ye gönderilmişti. Kendisinin Abydos Gelini adlı eserini bu bahçede dolaşırken aldığı ilhamla yazdığı söylenir.

1835'tenberi Buca'da bir Protestan ibadethanesi bulunmaktadır. Bugünkü güzel kilisemiz 1866'da yapılmıştır. Bahçesinde birçok ilginç mezar taşları ve değerli selviler mevcuttur.

1900 yılında eşkiyanın tekrar ortaya çıktığı görülür. Bunlardan Şiva adlı biri, o zaman 14 yaşında bir oğlan olan Kosta Hacı Davut'u rehin almıştı. Çocuk Buca'nın Avrupalılarla meskun bir mahallesinde saklanırken muhafızlarından birini kandırarak sağ salim kurtuldu. Bu eşkiyalardan sonuncusu Kaptan Andrea ise Rum köylüler tarafından vurulup öldürüldü. Anlaşılan köylüler Buca adının daha da köyüye çık-massımı önlemek istemişlerdi. Burada adı geçen her üç eşkiya da Rumdu.

1914 Savaşı sırasında Buca'nın yaşamı değişmedi. Fakat 1922'de İzmir yangınıyla Türk-Yunan Savaşı ortalığı karıştırınca, Buca'da kalan tek İngiliz Mr. Barff oldu. Birçok Rum onun bahçesine iltica ettiler ve Amerikalılar tarafından tahliye edilinceye kadar onun sayesinde hayatlarını koruyabildiler. Olaylar durulduktan sonra Buca tekrar (İngilizler için) mutlu günlerine göndü. Eski sahipleri evlerine döndüler , Aydın Demiryolu görevlilerinden pek çoğu buraya yerleştiler. Tenis Klübü kuruldu, kısa bir süre için Golf Klübü de işledi.

Tenis Klübü bugün de mevcuttur fakat sadece briç oynamak için kullanılmaktadır. Değişik nedenlerle İngiliz kömünitesi küçülüp yediye düşmüştür. Şu anda nüfusu büyük ölçüde Türkler ve pek az sayıda İtalyan ve Rumlar oluşturmaktadır. Duyduğumuza göre yetkililer Buca'yı bir tarım köyü haline getirmek istemektedirler. Belki en iyisi de bu olacaktır. Akşamları çobanlarıyla keçilerin, at arabalarının, merkeplerin çingirak sesleri arasında köye dönüşlerini seyredeceğiz. Yoksa Buca, tadı tuzu, kişiliği olmayan Batı özentesi bir kasabaya dönüşebilirdi."(1)

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üniv,doktora tezi, 1985, s:4.

3. BUCA MİMARİ DOKUSU

Buca'da aynı dönemlerde yaşayan farklı etnik grupların, kendi kültürlerini yaşadıkları mekanlara yansıtımlarıyla, farklı mimari yapılar oluşturmuşlardır. Benzer yerleşimlerde görülen etkileşim, Buca' da kendisini göstermemiştir.

Batı Anadolu'da yüzyıllardan beri yaşayan Rum nüfus, yöre kültürü ve mimarisi üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. Tarih içinde bir Rum köyü olarak karşımıza çıkan Buca'nın mimari dokusunu büyük bir kısmını, yerli Rumların oluşturduğu konutlar oluşturmuştur. Bu evler genellikle aynı plan şemalarına göre inşaa edilmiş ve benzer cephesel özelliklik göstermişlerdir. Bu evlerin yöresel, iklimsel ve yaşam kültürünün gerektirdiği, saf ve özentsiz yapısı dikkat çekici duruluğu, fonksiyonel plan yapısı, sağlam bir üslup oluşmasına neden olmuştur.

Levanten ailelere ait malikanelerde mimari dokunun diğer önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kent dokusu içerisinde az sayıda var olsalarda, anıtsal mimari yapıları ile önem kazanmaktadır. Levanten malikaneleri, yerli Rum halkın oluşturduğu yapıya tamamen yabancı konumlarıyla dikkat çekmektedir. Yapılar sokağın sosyal yapısına yabancı ve yüksek duvarlarla çevrilmiş büyük bahçeler içindedir. Levanten malikanelerinde ortak bir üsluptan

söz etmek mümkün değildir. Örneklerin her biri başka türde " derleme" biçim ve form kompozisyonu gösteren ekletik tavır içindedir (1). Levanten halkın yaptırdığı dini yapılar da yerleşme içinde yerini almıştır.

Buca kent dokusu üzerinde Türk etkisi çok sınırlı düzeydedir. Sınırlı sayıdaki müslüman halk, kent dokusu dışında yaşamış ve oluşturdukları mimari belirgin bir hal alamamıştır. Buca'nın kentsel konumu sapa yapısı ve transit yollara olan uzaklığı dokunun diğer yerleşmelere oranla daha korunarak günümüze ulaşmasını sağlamaktadır.

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:28

3.1. ANITSAL YAPILAR

Buca kent dokusu içersinde Levantenlerin oturduğu malikaneler anıtsal yapıları ile dikkat çekmektedir. Bu evler, yerli halkın oturduğu konutlardan farklı özellikler gösterir. Bu özelliklerin başlıcası boyuttur. Levanten ailelerin ekonomik durumu, yaşama standartları ve tarzları bu evlerin malikane olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Evler genellikle mantıksal tasarım ilkelerinden uzak, özentili ve ait oldukları kültürlerin özelliklerini biraz da olsun çarpıtılarak tasarlanmışlardır. İlk grupta rasyonalist bir tavır izlenirken, bu gruptaki evler ise ekletik tarzın abartılı hallerini yansıtır. Yapılar, sokağın inorganik tavrına yabancı, içe dönük, yüksek duvarlarla çevrili geniş araziler üzerinde konumlanmıştır. Ekonomik şartların getirdiği rahatlık, bu konutların ihtiyaç şemasını büyütmüş, lüks ve aynı zamanda dışa kapalı bir oluşumu meydana getirmişlerdir. Diğer grubun aksine ortak bir üsluptan söz etmek mümkün değildir. Her malikane ayrı bir plan kurgusu içermektedir.

Çoğunlukla zemin kata anıtsal bir merdivenle çıkılır. Zemin katta genellikle teras bulunur. Bu teraslar, bazı zamanlar iki yandan kapatılarak veranda halini alırlar. Büyük açıklıklı kapıdan, diğer mekanlara bağlanan hole girilir. Bu hol, ilk gruptaki fonksiyondan tamamen farklı olarak sadece iç mekana anıtsal bir hava vermek üzere tasarlanmıştır. Çoğu örneklerinde şeref girişi, ve şeref holü olarak meydana çıkar. Zemin katta çoğunlukla merdivenin yanından servis mekanlarına geçilir. Servis mekanlarının fonksiyon şeması spesifik bir kurgu ile şekillenmiştir. Şeref holüne kütüphane, yemek salonu ve diğer konuk

karşılama salonları bağlanmıştır. Açıklıklar artmış , yükseklik ve mimari elemanların dekoratif unsurları abartılı bir biçimde kendini göstermiştir. Servis kanadının üst katı genellikle hizmetçiler için yaşama mekanı olarak kullanılmaktadır. Yerli halık oturduğu evlerdeki mekanların kareye yakın planları bu grupta boyutları artarak dikdörtgen ve bazı örneklerinde kavisli çıkıntılardan oluşmaktadır. Servis mekanları bazı örneklerde ana kitleden kopartılarak bahçe içinde göze az çarpan bir yerde konumlanmıştır. Zemin katı üst kata bağlayan merdivenler abartılı görüntüsüyle şeref merdiveni diye nitelendirilebileceğimiz büyüklükte ve ihtişamdadır. Üst kat planı; merdivenin çevrelendiği bir hole bağlanan yatak odaları ve servis mekanlarından oluşur. Üst katta da alt kattaki anıtsal tavır ve abartı devam eder. Bu grup yapılarda üst katın yatmaya ayrılan fonksiyonu keskin bir şekilde alt kattan ayrılmıştır. Üst odaların çoğunda banyo ve tuvalet bulunur.

Dar sokak dokusu içinde, kitlesiyle ihtişamlı bir halde yer alan "Russo Köşkü" Levanten malikanelerine ilginç bir örnektir. (bkz resim:2,3,4,5,6,). Yapının cephesi ekletizmin değişik bir örneğidir. Bu türdeki yapılar, Art Nouveau'dan Barok'a kadar değişik akımların bir arada bulunduğu örnekleri içerir.

Diğer bir örnek ise Forbes köşküdür.(Bkz. Çizim: 15,16,17 resim:15,16,17) "Buca'nın güneyinde, bir tepe üzerinde bulunan köşk, İngiliz malikanelerindeki gibi geniş bir bahçe içindedir. Dış mimarisi bakımından, Georgion ve İngiliz Geç Rönesansı konutlarının tipik özelliği olan, eş aralıklarla dizilmiş yanyana pencerelerden oluşan sade bir cephesi vardır." (1)

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:178

Diğer ilgi çekici bir örnek olan De Jong malikanesi , simetrik ifadesi ile diğer örneklerinden ayrılır. Eklektik tavır çok güçlü olmasada kendini hissettirmektedir.(bkz. çizim: 18,19,20 resim: 10).

Bu gruptaki malikaneler, bahçe mimarisinde aynı eklektik tavrı gösterirler. Geniş arazide ağaçlar, çiçek tarlaları, süs havuzları, heykeller ve kameriyeler kendine özgü bir kompozisyonda oluşmaktadır. Havuzlar genelde dairesel formda ve fiskiyelidir. Anglo - Sakson malikanelerin asimetrik ve doğal ifadeli bahçe mimarisi (landscape) kendini göstermektedir. Bu tür anıtsalyapılar kendine özgü, farklı farklı özellikler gösterirler. Yerli halkın yaşadığı konut türlerinin gösterdiği homojen tutum ve tarzın aksine her birisinin kendisine özgü özellik göstermesi mimari tarzlarının abartılmış bir hale dönüşmesi dikkat çekici özelliklerdir. Yine bu türde ilginç bir yapı olarak 1838 tarihli "Monol Oteli'ni" görmek mümkündür (bkz. Resim:11,12) Yüksek düzeydeki cephe plastiği diğer örneklerin içinden sıyrılır

" Buca' daki kileseler içinde en ilginç olanı kuşkusuz Protestan İngiliz Şapelidir.Ufak ölçekteki bu yapının karakteristik bir konstrüksiyonu vardır. Haçvari planın bir ucunda koro ve kilise mihrabı (choir-altar), karşı ucunda giriş ve vestiyer, diğer uçlarda org yeri ve rahip odası, bu odanın altında merkezi ısıtma tesisatı bulunmakta, merkez holünün iç kubbesi ilginç geometriye dayalı bir ahşap konstrüksiyon sergilemektedir."(1). (bkz. Çizim: 21, resim: 13 1961 yılında Buca Belediyesine devredilen kilise, günümüzde kültür merkezi olarak kullanılmaktadır. Günümüzde işlevini sürdüren Katolik kilisesi (Dom) ise Buca'nın dikkat çeken diğer dini yapısıdır.(bkz. resim: 14, 15)

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e. s:179

Resim-2: Russo Kioskü, 81 sok. no:29

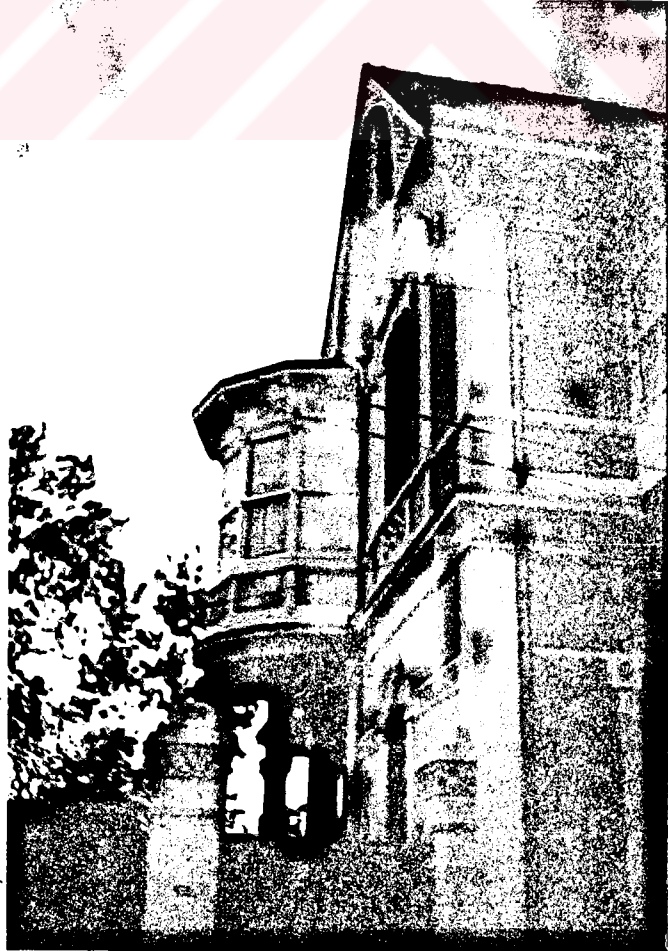
Buca' daki diğer kiosklerin aksine ufak bir bahçenin içinde yer alması ilgi çekicidir. Başarılı bir restorasyon geçiren bina orjinal işlevinde kullanılmaktadır

Resim-3: Resim 2' den detay.

Resim-4: Resim 3' den detay.

Resim-5: Resim 2' den detay.

Dairesel formlu cumba, türünün tek örneğidir.

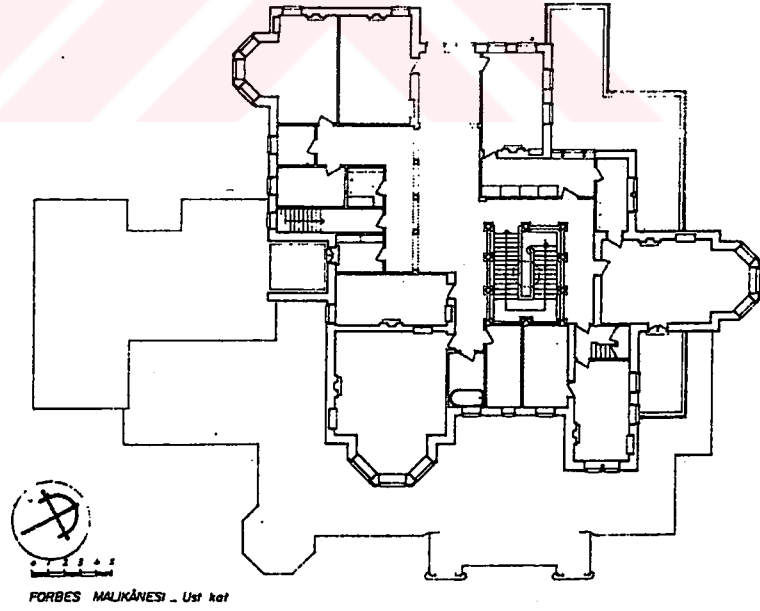
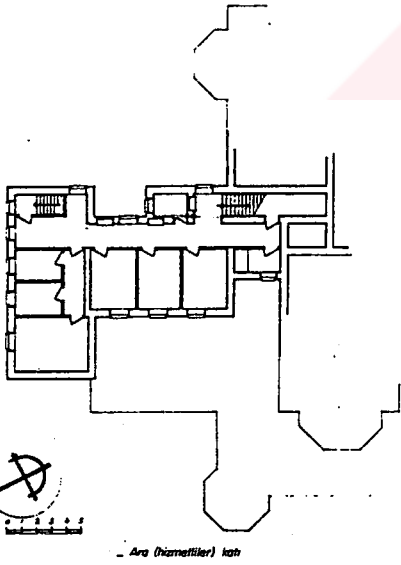
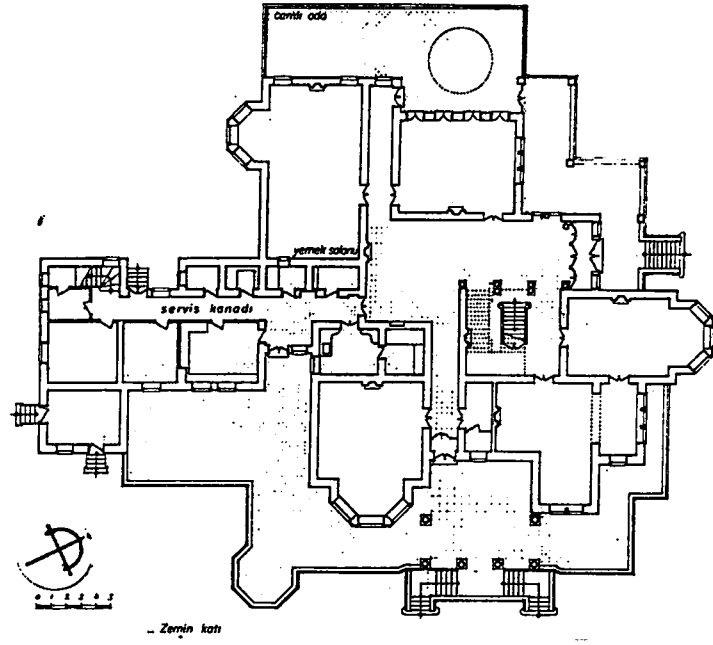

Resim-6: Resim 2' den detay

"Gerek mimari form gerekse cephe plastiği bakımlarından kendine özgü kişiliği olan bir konut. Russo köşkü olarak tanınıyor, fakat bunun orjinal sahibi mi olduğu bilinmiyor. Buca konutlarının gelenekselleşmiş mimarisinden farklı, oyuncaklı ifadesi daha geç bir dönemde (XIX. yüzyıl sonu, XX. yüzyıl başı) yapılmış olduğunu düşündürüyor. Cephe kompozisyonlarında, malzeme seçimi ve işçiliğine büyük özen gösterilmiştir. Çatı formu, çıkmalar, portiko gibi mimari elemanlar-Buca evlerindeki mimari anlayışa ters düşecek şekilde- işlevsel olmaktan çok biçimsel kaygıyla bir sosyal statü ifadesi olarak ele alınmıştır."(1)

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e.

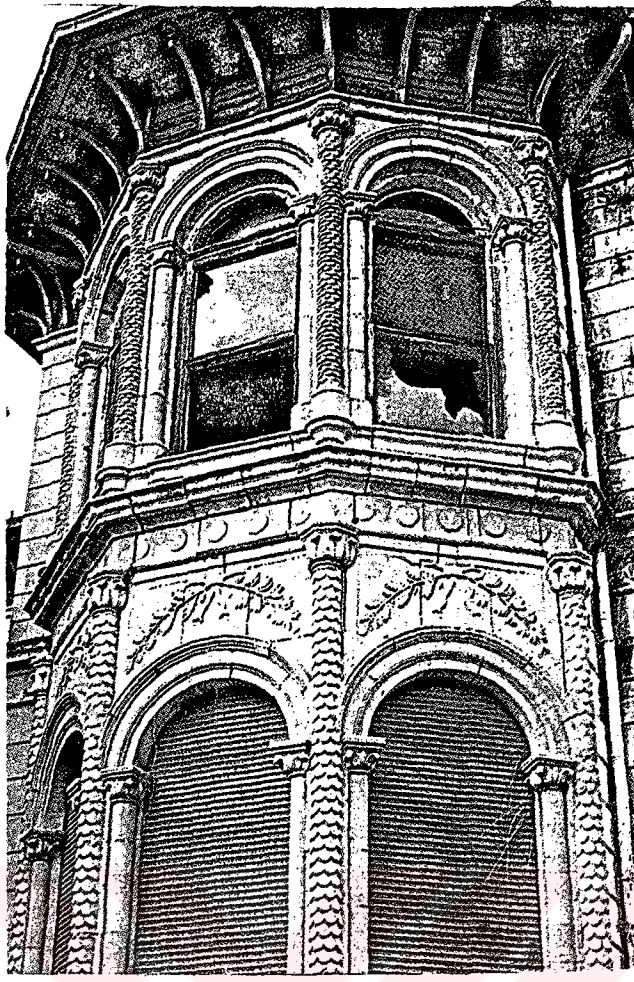
Çizim-15,16,17: Forbes Köşkü.Kat planları
S.S.K Buca Hastanesi Bahçesi

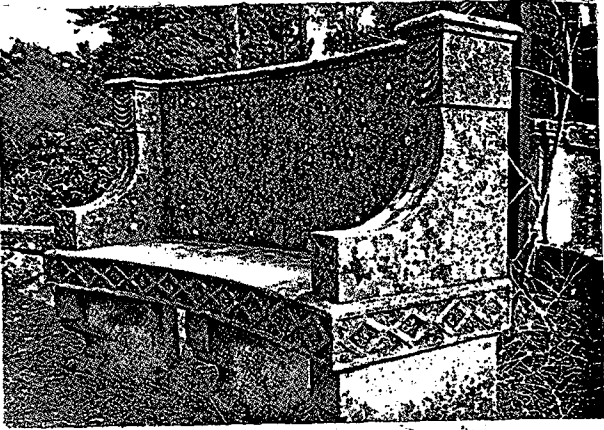
Resim-7 : Forbes Köşkü

Buca'daki Levanten malikaneleri arasında en çarpıcı ve g rkemlisidir. 1908 yılında inŖaa edilen köşk, bir yıl sonra yanarak 1910 yılında bugünkü haliyle tekrar inŖaa edilmiŖtir. Buca SSK Hastanesi bahçesinde ormanlık bir tepe üzerinde kurulan Forbes Malikanesinde Forbes ailesinin İzmir'den ayrılmasından sonra Whittall ailesi ikamet etmiŖtir. Günümüzde restorasyonu devam eden bina, hastanenin m Ŗteremlatı olarak kullanılacaktır.

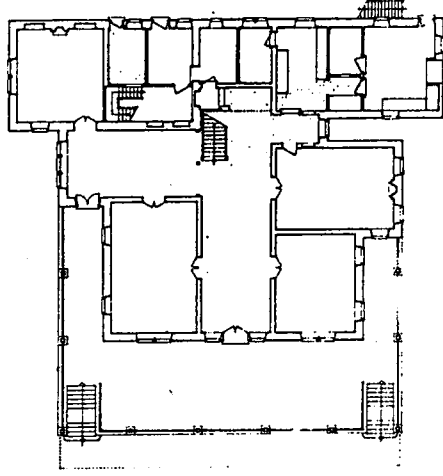
Resim- 8 : Forbes Kōşkūn'den pencere detay

Buca'daki kōşklerin eklektik tavrı Forbes Kōşkūnde de kendini gōstermektedir.

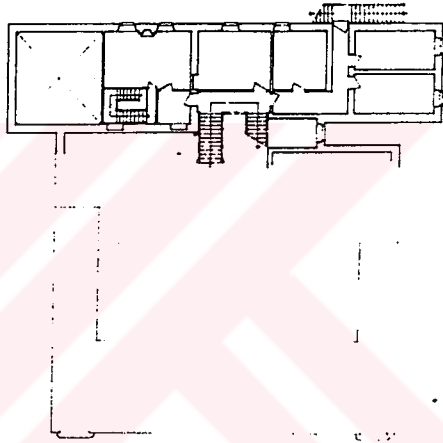

Resim- 9: Forbes kōşkū bahçesinden detay

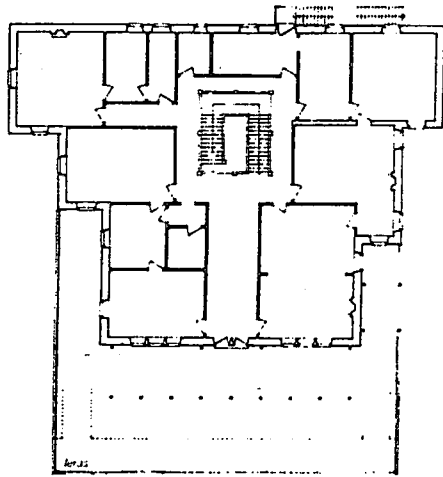
Taş oturak

De JONGH (Kont ALIBERTI) MALİKÄNESİ - Zemin kat

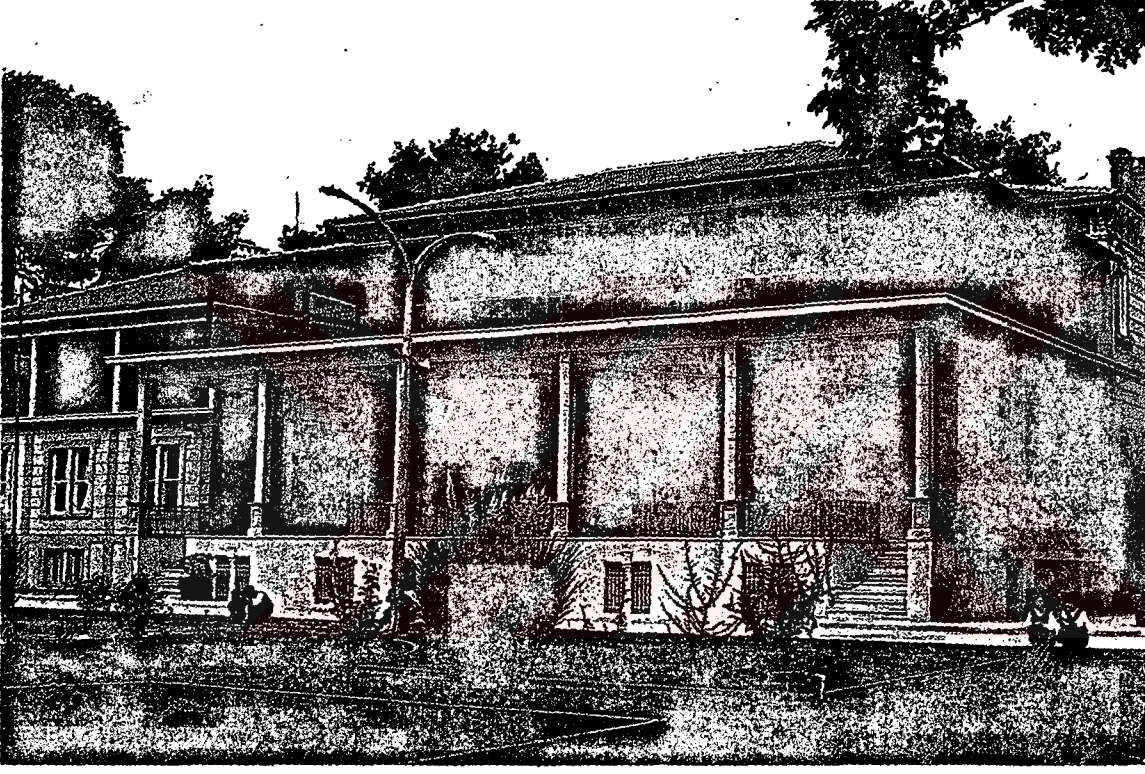
De JONGH (Kont ALIBERTI) MALİKÄNESİ - Ara (huzmetiler) katı

De JONGH (Kont ALIBERTI) MALİKÄNESİ - Üst kat

Çizim- 18, 19,20: De jong (Kont Aliberti)

Malikanesi, kat planları

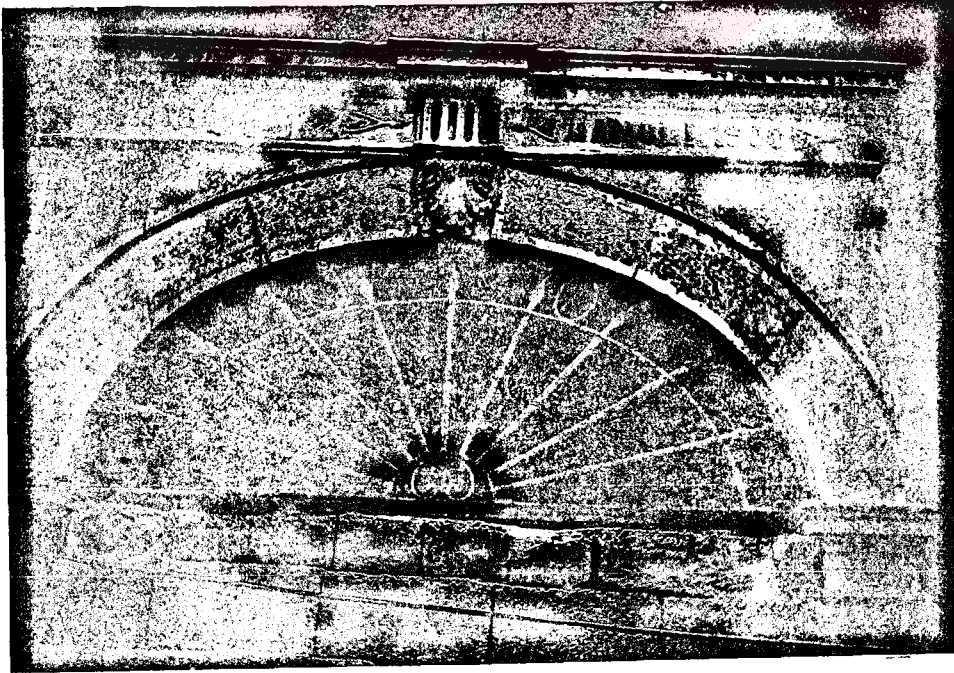
Resim-10: De jongh (Kont Aliberti) Malikanesi

Zengin bir villa görünümündeki De Jongh Malikanenin 1800' lü yıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir. 20. yüzyıl başlarında Buca' dan ayrıldığı tahmin edilen De Jongh ailesi malikaneyi o dönemde bir italyan aileye satmıştı. Köşk bahçesinin bir süre tenis kulübü olarak kullanıldığı daha sonra çeşitli ilavelerle sanatoryuma dönüştürüldüğü bilinmektedir. Çeşitli dönemlerde restorasyondan geçen De Jongh Malikanesi bugün Sosyal Sigortalar Kurumuna Bağlı Sağlık Meslek Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Resim-11: Manol Oteli, 81 sok

Buca' nın o dönemlerdeki tek oteli, günümüze kötü bir durumda ulaşmıştır.

Resim-12: Resim 11'den detay

Giriş kapısının üzerinde 1883-1900 tarihleri göze çarpmaktadır.

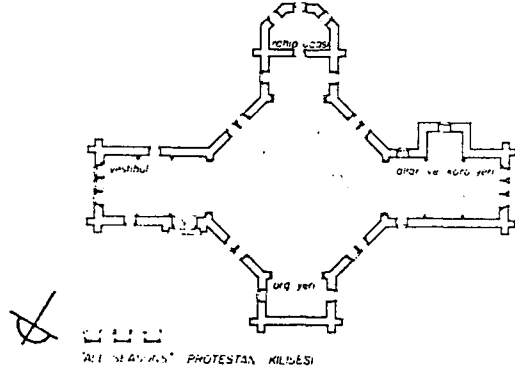
Resim-14: Buca Katolik Kilisesi (DOM)

Kilisenin bulunduğu adayı çevreleyen dar sokaklar, binanın rahat algılanmasına mani olmaktadır.

Resim-15: Katolik kilisesinin Çan kulesinden detay.

Kuleyi çevreleyen çatının sonradan yapılan yağmur su ve olukları kötü bir görüntü arz etmektedir.

Çizim-21: Protestan İngiliz Şapeli (All Season) planı

Resim-13: Protestan İngiliz Şapeli

Resim-14: Buca Katolik Kilisesi (DOM)

Kilisenin bulunduğu adayı çevreleyen dar sokaklar, binanın rahat algılanmasına mani olmaktadır.

Resim-15: Katolik kilisesinin Çan kulesinden detay.

Kuleyi çevreleyen çatının sonradan yapılan yağmur su ve olukları kötü bir görüntü arz etmektedir.

Resim-16: Mimar Vafiyadis'e ait bir bina, Uğur Mumcu cad. no:53

Pencere üzerindeki yarın daire işlemeli kemerler, iki ka 1 birbirinden ayıran tuğla silme, pencere sövelerinin altındaki rozet süslemeler, ahşap üçgen alınlık ve dantele motifli saçak silmesi, binanın dikkat çekici özellikleridir.

Resim-17: Resim 16' den detay,

Gelişkin plan düzenine sahip olan bina, günümüzde bir bankanın misafirhanesi olarak kullanılmaktadır.

Resim-18: Mimar vafiyadis'e ait başka bir bina, Menderes cad. heykel mey.

Bir yangın sonucu tahrip olan bina, günümüzde de hayli dikkat çekmektedir. Üst kat girişinin sağlandığı demir merdiven hayli dikkat çekicidir.

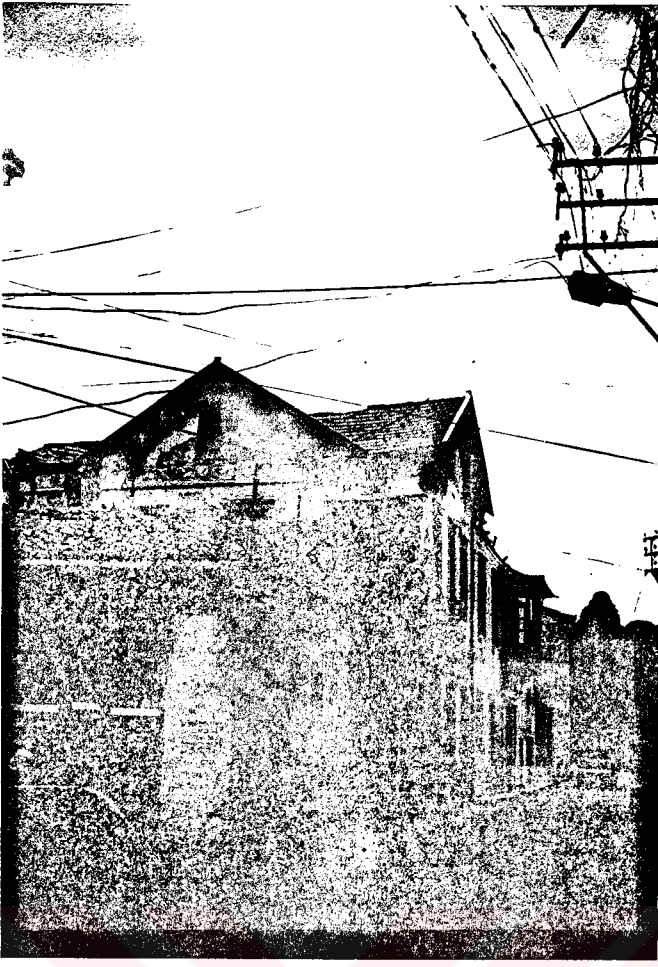

Resim-19: Resim 18' den detay.

RESİM-20: Resim 18' den detay. Üst kat girişi demir merdivenleri

Konstantin Kalokerata ve Ortaklarına ait "Demir Tanrısı" firmasının plaketi merdivenin en üst basamak ahnlığında yer almaktadır.

Resim-21: Fabol Köşkü, Erdem cad. no: 100

Çatı formu ve üçgen alnkları ve dairesel alnlık süslemeleri ile dikkat çeken bir  rnek.

Resim-22: Hacı Davut Farkof Konağı, Uğur Mumcu cad.

Üçe bölünmüş cephesi, üç kemerli giriş bölümü dikkat çekmektedir. Günümüzde B uca Belediyesi Başkanlık Binası olarak kullanılmaktadır.

3.2. BUCA SİVİL MİMARİSİ

Buca'daki evlerin plan tiplerini genelde iki gruba ayırabiliriz. Bunlardan ilki yerli halkının oturduğu, plan olarak genellikle birbirinin aynı olan evler, ikincisi ise yabancı uyruklu zenginlerin yaptırdığı, plansal ve cephesel olarak ilk gruptan farklı özellikler gösteren, Levanten evleridir. Bu tür evlerin plan özellikleri birbirlerinden farklı özellik gösterirler. Çok az sayıda bulunmaları ve değişik özelliklerinden dolayı Buca kent dokusunun genel özellikleri üzerinde etkisi yoktur.

Buca tarihi dokusunu çoğunlukla ilk grup evler teşkil eder. Bu evler genellikle aynı plan şemalarına göre inşaa edilmiştir. Bu plan şemasının benzer özellikleri gösteren diğer yerleşmelerde de tekrar edildiği görülür. Bu tekrar, mimari bir üslubun çok dışında olup, yalnızca fonksiyonel bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyaç, şemanın ana hatlarını çizer.

Sokağın dokusu organik bir görünüm sergiler. Sokaklar birbirlerini 90 dereceye yakın ölçülerde keser. Parseller düzenli ve geometriktir.

Açıklıklar yığma koşullarına uygundur. Kareye yakın mekanlar basit bir kompozisyonda birleşmişlerdir. Rüzgar, güneş gibi faktörler binanın yöneliminde etkili değildir. Bina, arsanın yol ile konumuna göre şekillenmiştir. Binalar çoğunlukla kargir bazı örneklerinde ise zemin kat kargir üst kat ahşap bağdadi sistemle yapılmıştır.

Evlere giriş genellikle merdivenlerle yükseltilmiş, zemin kattan yada duvarları yükseltilmiş ve dışarıdan izole edilmiş bahçe yoluyla sağlanır. Bir bazı örneklerde bahçeler konutu çevreselerde, bahçenin avlu durumunu alması daha sık rastlanan bir durumdur.

Zemin kat genellikle 0,80 - 1 m. yükseltilmiş bodrum kat üzerinde yer alır. Bodrum kat genellikle depolama mekanı olarak kullanılmaktadır. Bazı örneklerde yüksek iç hacimli bodrum katları yaşama mekanı olarak kullanılmaktadır. Bodrum katına genellikle zemin kattan ulaşılır. Bodrum katı yaşama mekanı olarak kullanılan örneklerde bodrum kata genellikle sokaktan, yüksekliği ana giriş kapısına nazaran daha düşük ölçüdeki kapılardan ulaşılır. Az da olsa dışarıdan girişi olan bodrum katlı örnekleri görülür. Bodrum katın, dış mekandan ışık ve hava alan ufak pencereleri sık parmaklıklarla yada demir kepenkle örtülmüştür.

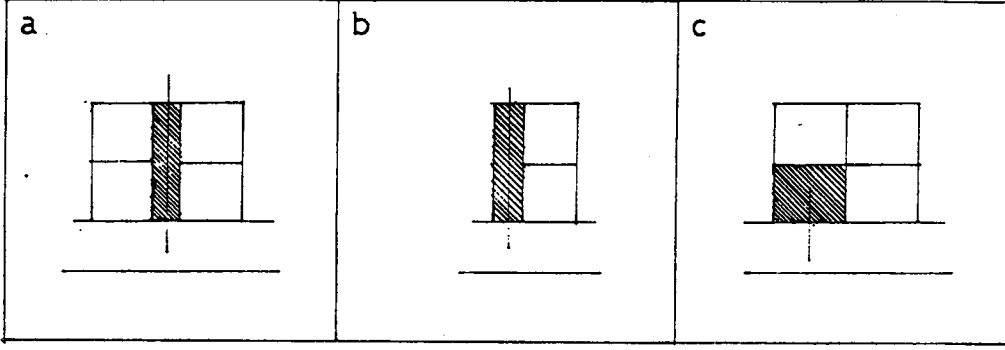
Çoğunlukla zemin kat merdivenlerle yükseltilerek giriş bir niş içine alınır. Girişin sokak kotundan ayrılan bir eşikle yükseltildiği örneklerde rastlanır. Bazı örneklerde ise giriş sokağa taşan 2-3 basamakla yükseltilmiştir. Zemin katın yükseltildiği örneklerde giriş kapısının önünde sahanlık yer alır. Giriş kapısı daima odaların bağlandığı bir sofaya açılır.

Buca evlerinin plan tipolojisini, sofanın plandaki yeri ve sokak-sofa ilişkisinden kaynaklanan tipsel özellikler meydana çıkarır. Sofa odaların ve sokak kapısının doğrudan açıldığı bir mekandır. Merdiven sofanın bir köşesinde yer alır. Sofa genelde plan üzerinde üç farklı yerde bulunabilir.

a) Orta sofa

b) Yan sofa - kenarda

c) Dış sofa - köşede

Giriş doğrudan oda büyüklüğündeki bir sofaya açılır. Bu sofaya diğer odalar ve merdiven bağlanmıştır. Giriş katı genellikle dış yada yan sofalıdır. İki katlı asimetrik planlı bazı örneklerde zemin kat dış sofa özelliğini gösterirken üst kat orta sofa özelliğini göstermiştir. Plan kurgusu cepheye yansır. Tek ve çift katlı, simetrik cepheli yapılarda sofa ortadadır. Sofa yada hol, geleneksel Türk evindeki fonksiyonu burada da gösterir. Sofa, gün boyunca evin en fazla kullanılan mekanıdır ; oturma odası olarak kullanılır. Bazı evlerde girişin karşısındaki oda bir basamak ile yükseltilmiştir. Tuvalet ve mutfak yanyana, genellikle merdivenin yanında ve dış bahçeye bağlantılı olarak yer alır. Mekanların yüksekliği, iklimsel bir gerekliliktir. İki katlı evlerde, bu yükseklikten faydalanarak, merdiven boşlukları servis mekanları olarak kullanılır.

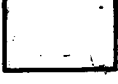

Hole bağlanan odalar işlevsel olarak farklılık göstermez. Tüm odalar, yatak odası, oturma odası, vb. işlevlerde kullanılabilir. Üst kat yatma işlevini görse de, bu kural mevsimlere göre değişebilir. Bazı örneklerde odalar arası geçişi sağlayan kapılar vardır.

BUCA KONUT MİMARİSİNİN PLAN TİPOLOJİSİ

		TEK KATLI		İKİ KATLI				YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI			
				CUMBALI		CUMBA SIZ		BODRUM KATI BAĞIMSIZ OLAN		BODRUM KATI BİNA İÇİNDEN KULLANILAN	
SİMETRİK	SİMETRİK										
A SİMETRİK	A SİMETRİK										
		SİMETRİK	ASİMETRİK	SİMETRİK	ASİMETRİK	SİMETRİK	A SİMETRİK	SİMETRİK	ASİMETRİK	SİMETRİK	ASİMETRİK
SOFA	ORTA DIŞ YAN										
	ORTA İÇ YAN										

BUCA KONUT MİMARİSİ
PLAN_SOFA ÖZELLİKLERİ

71

- YAN SOFA
- DIŞ SOFA
- ORTA SOFA

Föy-2: Buca konut mimarisi plan-sofa özellikleri

3.2.1. BUCA EVLERİNİN TİPOLOJİK AYRIMI

Buca'da bulunan tarihi evlerin büyük bir çoğunluğunu Buca'daki Rumların yaşadığı yapılar oluşturur. Bu yapıların plan şemasında büyük farklılıklar gözlenemez. Cephesel oranlar, doluluk- boşluk oranları, yükseklik ve hacimsel şekillenmeler cephedeki farklılığın ana maddeleridir. Cephenin taş kaplama olması, zarif taş oymacılığı, silmeler, yatay ve düşey çıkıntılar, plastik elemanlar, anıtsal girişler, üçgen alınlıklar, cephedeki ayrımların temel noktasını oluşturmazlar. Bu elemanlar, birçok evde birbirine yakın ölçü ve detaylarda tekrarlanarak kullanılmışlardır. Hatta, birçok süsleme elemanı, cumba altındaki döküm payandalar, korkuluklar, kepenkler aynı kalıptan çıkmış; bir zenaatkar ürünü olamaktan daha çok atölyeden çıkan endüstri ürünü vasfındadırlar. Kapıyı çalmak için kullanılan dökme tokmaklar da bile avcunun içinde küre tutan bir el detayına sıkça rastlanmaktadır. Diğer başka bir öge ise Sakız adasında imal edilen, yuvarlatılmış beyaz Sakız tuğlasıdır. Bu tuğla, birçok evin cephesinde benzer detaylarda kullanılmıştır. Bu tekrarlama pencere ile kapının detay ve oranlarında da görüyoruz.

Buca evlerinin tipolojik ayrımı, mimarının cepheye yansıyan ifadesi ile belirlenebilir. Bu ayrım, cephenin katları, cephede önemli bir yer tutan cumba ve cephenin simetrik- asimetrik olmasıyla yapılabilir. Plansal özellikler, tipolojik ayrım yapacak kadar farklı şemalar göstermez. Buca'da plan şemasının keskin bir şekilde fonksiyona dayanması, bu evlerde oturan halkın homojen sosyal özelliği, planın aynı şekillerde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Cephesel ayrımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

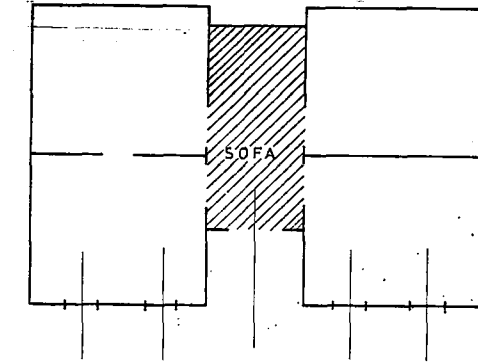
3.2.1.1.TEK KATLI EVLER

Tek katlı evlerin belirgin özelliği, cephe plastiğindeki yalın tavidir. Diğer türlere göre daha az yada yok denilecek kadar az süsleme öğesi içerir. Çoğunlukla zemin kat, yol kotundan 5-6 basamak üste alınmıştır. Giriş kapısı, geriye çekilerek bir niş teşkil edilmiştir. Tek katlı evlerde girişin ortada yer aldığı, her iki tarafında da eşit sayıda pencerin yer aldığı örnekleri orta sofalı plan özelliğini gösterir. Girişin tek taraf yer aldığı örneklerinde plan sadece yan sofa özelliğini göstermesine karşın, girişin her iki tarafında farklı sayıda pencerenin yer aldığı örneklerinde plan dış yada orta sofa özelliğini göstermektedir.

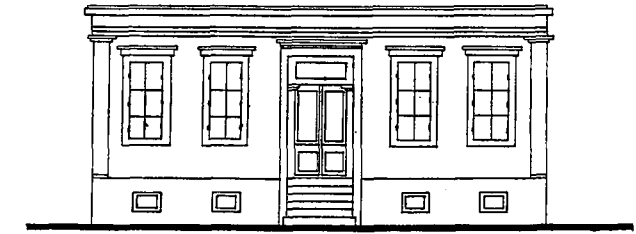
Genellikle yükseltilen zeminin altında kalan mekan, binanın temelden gelecek neme karşı yalıtımını ve az da olsa depolama alanı olarak kullanılmasını şağlamaktadır. Bu mekanın küçük havalandırma pencereleri, zemin katın dikey pencere aksında konumlanmıştır. Çoğu örneklerinde, merdiven yola kadar taşmış, bazı örneklerinde ise merdiven hattı kaldırımın üzerinde ve binaya paralel konumdadır. Bu tür örneklerde giriş kapısının önündeki sahanlık, demir korkuluklarla çevrilmiştir. Bu evlerde servis mekanı çoğunlukla eve ait olan bahçenin bir kenarında yer almıştır Tek katlı Buca evlerinde cephe; simetrik, asimetric özellikleriyle iki ana gruba ayrılmıştır.

3.2.1.1.A. SİMETRİK CEPHELİ TEK KATLI EVLER

Simetrik cepheli tek katlı evlerde, giriş nişi ve merdiven binanın ortasında yer alır. Bu tür yapılarda merdiven çıkış hattı daima binaya diktir. Giriş nişinin her iki tarafında tek yada çift pencere yerleştirilmiştir. Bodrum katın pencereleri zemin katın pencereleri ile aynı aksda yer alır. Bu tipteki evler daima orta sofalı plan özelliklerini gösterir.

Çizim -22: Simetrik cepheli tek katlı plan örneği

Çizim-23: Simetrik cepheli tek katlı cephe örneği

Resim-23: Simetrik cepmeli tek katlı ev, Erdem cad. no:51,

Orjinal işlevin dışında kullanılan bu evde, malzeme ve işçilikte özensizlik dikkat çekmektedir.

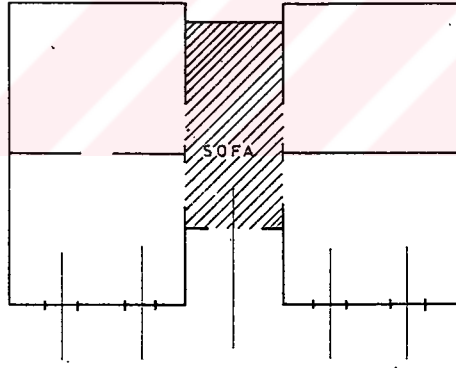

Resim-24: Simetrik cepmeli tek katlı ev, 98 sok. no:16

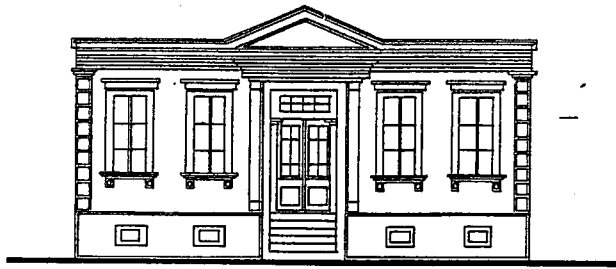
Bu tür evlere kentin dış kısımlarında raslanmaktadır. Pek az örneği günümüze ulaşmıştır.
Bu örnekte de bina orjinal işlevinin dışında, depo olarak kullanılmaktadır.

3.2.1.A.1. SİMETRİK CEPHELİ ÜÇGEN ALINLIKLI TEK KATLI EVLER

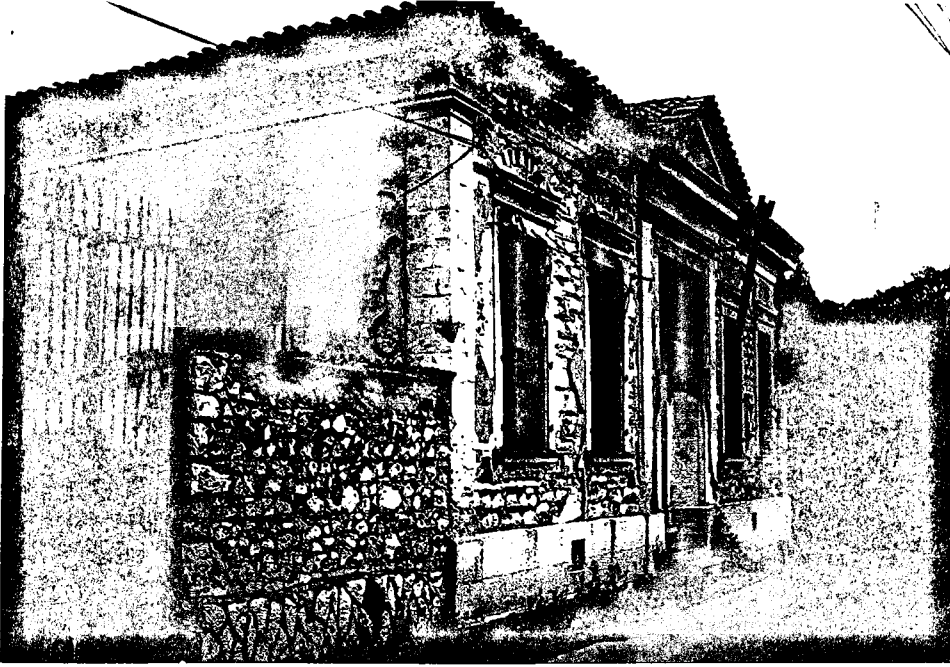
Tek katlı yapıların saf ifadesini ve durağanlığını bir hayli değiştiren öge olarak üçgen alınlık ortaya çıkar. Rumların oturduğu evlerde kullanılan bu üçgen alınlık, eski Yunan sanatından alınan en büyük, en etkileyici referanstır. Bu üçgen alınlık, çatının konstrüksiyonu ile beraber cepheye gerçekçi biçimde yansır. Bazı örneklerde üçgen alınlık ahşap, dekoratif kaplama malzemeleri ile kaplanmışken, bazı örneklerinde ise özenli bir işçilikle yapılmış mermer alınlıklar dikkat çeker. Bu üçgen alınlık, giriş aksının üzerinde ve bu aksın her iki yanında eşit sayıda pencere yer alır. Plan orta sofa özelliğini gösterir. Tek katlı evlerin genel özellikleri bu türde de kendini göstermektedir. Bu türde tek bir ev belirlenmiştir.

Çizim -24: Simetrik cephelü üçgen alınlıklı tek katlı plan örneği

Çizim-25: Simetrik cephelü üçgen alınlıklı tek katlı cephe örneği

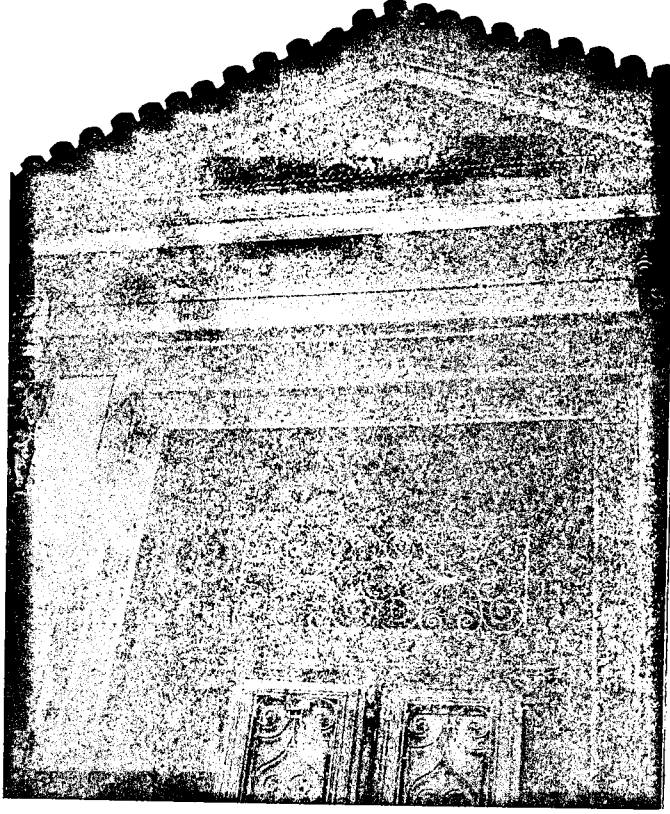
Resim-25 : Simetrik cepheli üçgen alınlıklı tek katlı ev,121 sok. no:2

Türünün tek örneği;dökülmüş sıvalarına karşın,süsleme elemanları ve oranları binayı oldukça etkili göstermektedir.

Resim-26 : Resim 25 'den ayrıntı

Tek katlı evlerde görülmeyecek kadar özentili detay işçiliği, özellikle üçgen alınlığın mermer firiz ve detaylarında görülmektedir. Çatı örtüsünün üçgen alınlığın formuna uyması, cephede dikkate değer diğer bir unsurdur.

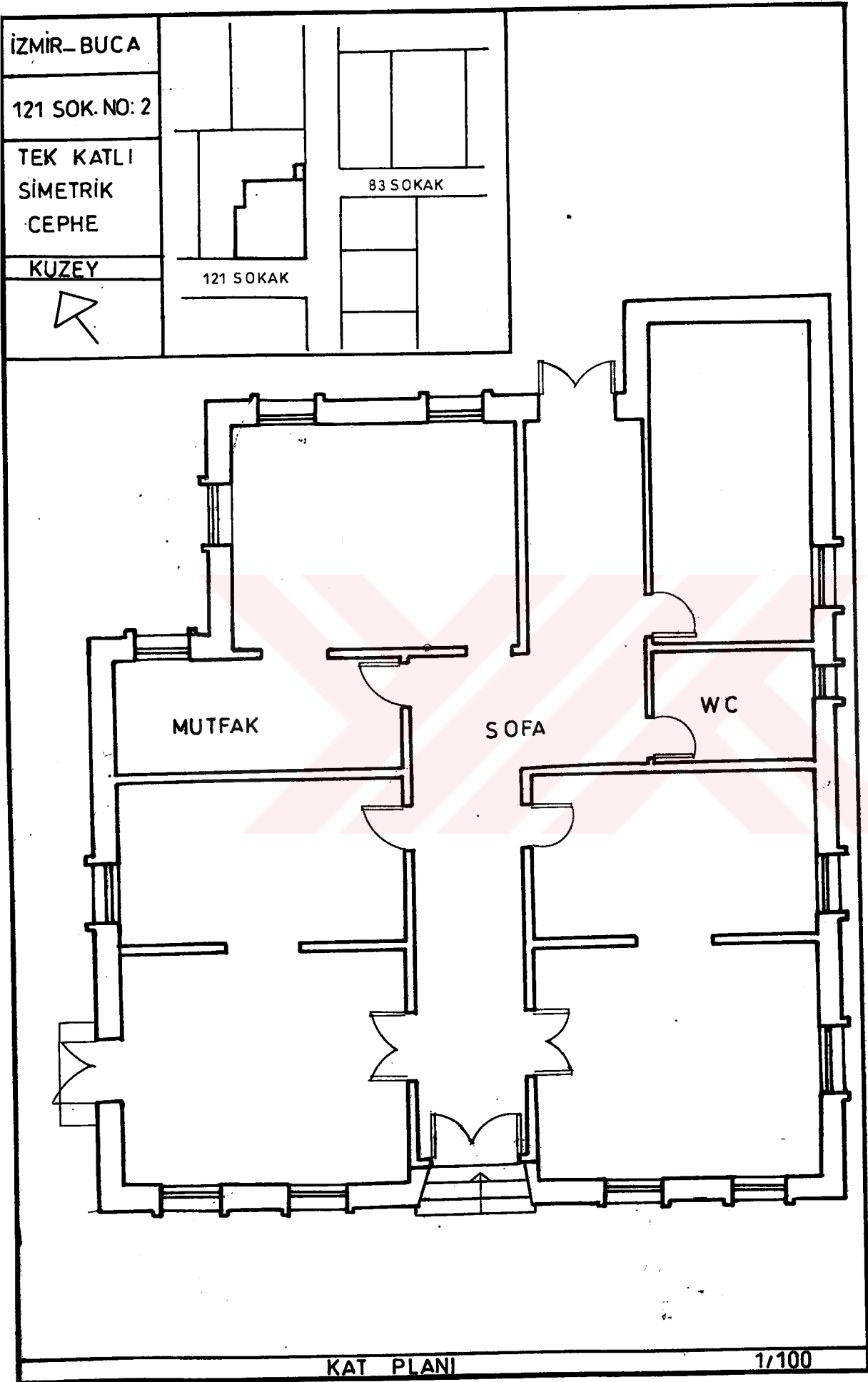

Resim-27: Resim 25 'den ayrıntı
Üçgen alınlığın hemen altında, evin yapım yılı olarak 1876 olarak belirtilmiştir.

Resim-28 : Resim25'den ayrıntı

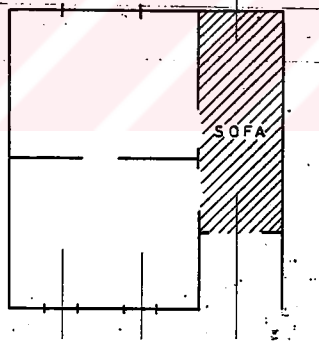
Sıvaların dökülmesi ile, tuğla-taş karma örgülü duvar açığa çıkmaktadır. İtanalı yapılmış olan pencere sövelerinin üzerindeki menteşe saplamalar, günümüzde var olmayan demir kepenklerin varlığını göstermektedir.

3.2.1.1.B ASİMETRİK CEPHELİ TEK KATLI EVLER

Bu tür örneklerde pencereler, genellikle giriş nişinin sadece bir yanında yer alır. Sofa, bu türde genellikle planın köşesinde yer alır. Merdiven çıkış hattı sokak aksına dik konumda yer alır. Depolama amacıyla kullanılan bodrum katın havalandırma pencerelerinin aksı zemin katın pencere akslarıyla birbirini tutar. Bazı örneklerde bodrum katın havalandırması merdivendeki bir basamağın rıhtından havalandırma penceresi açılmasıyla sağlanır.

Bazı örneklerinde ise giriş nişinin her iki tarafında da farklı sayıda pencereler yer alır. Bu cephe özelliğini gösteren türde sofa, ortadadır. Merdivenin çıkış hattı sokak aksına dik ve basamaklar kaldırıma kadar taşmaktadır. Bazı örneklerinde de merdiven çıkış hattı, kaldırımın üzerinde ve binaya paralel konumdadır. Bu tür örneklerde merdiven çıkış hattı boyunca ve sahanlıkta demir korkuluklar yer alır.

Çizim-26: Asimetrik cepheli tek katlı plan örneği

Çizim-27: Asimetrik cepheli tek katlı plan cephe örneği

Resim-29 : Asimetrik cephele tek katlı ev, 109 sok. no:20

Bu türdeki evlerin çoğu günümüzde kötü bir durumdadır. Kentin dışarısında yer almaları, evlerin sahiplerinin düşük gelir grubunda olması , korunma şanslarını büyük bir ölçüde azaltmıştır

Resim-30: Asimetrik cephele tek katlı ev, Erdem cad. no:69

Yaygın cephele bu örnek, tek katlı diğer evler gibi bakımsız bir durumdadır. Pencerele oran ve büyüklük bakımından birbirinden farklı olması, deformasyona uğramış çatı örtüsüyle diğer örneklerine göre daha kötü bir durumdadır.

Resim-31: Asimetrik cephele tek katlı ev, 83 sok. no:64

Merdiven aksının ortada yer aldığı bu örnekte plan orta sofa özelliğini gösterir. Bir hayli değişime uğramış cephede, köşe silmeleri sonradan yapılmış püskürtme sıva ile kapatılmıştır. Pencereleeri örten demir kepenklerin prese kesilmiş pancurları, kepenklerin orjinal olmadığı kanısını doğurmaktadır.

Resim-32: Asimetrik cephele tek katlı ev, Erdem cad. no:53

Yaygın cephele bir hayli büyük olan bu evde, bir çok ailenin bir arada yaşadığı düşünülebilir.

Resim-33: Asimetrik cephele tek katlı ev, Erdem cad. no:73

Malzeme ve işçiliğinin kötü olması yanı sıra, cepheleki boşluk doluluk oranlarının dengesizliği ile dikkati çeken bir örnek.

Resim- 34: Asimetrik cephele tek katlı ev, 95 sok.

Bakımsız olmasına karşın, türlerinin genel özellikleri sahip bir örnek. Baca çıkıntısının sonradan yapılması ile, cephe düzenini bir hayli bozulmuştur.

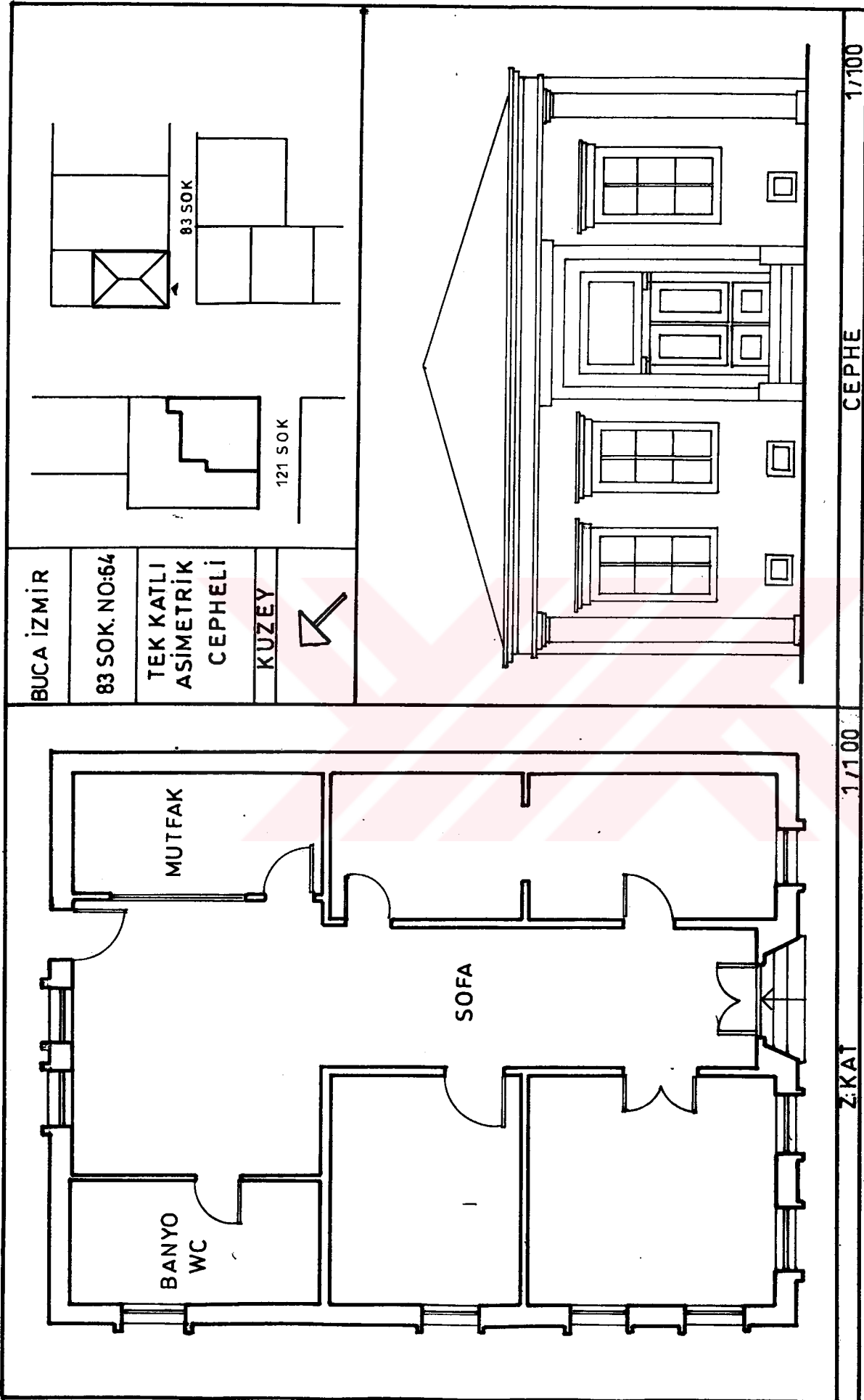

Resim-35 : Asimetrik cepeli tek katlı ev,95 sok.

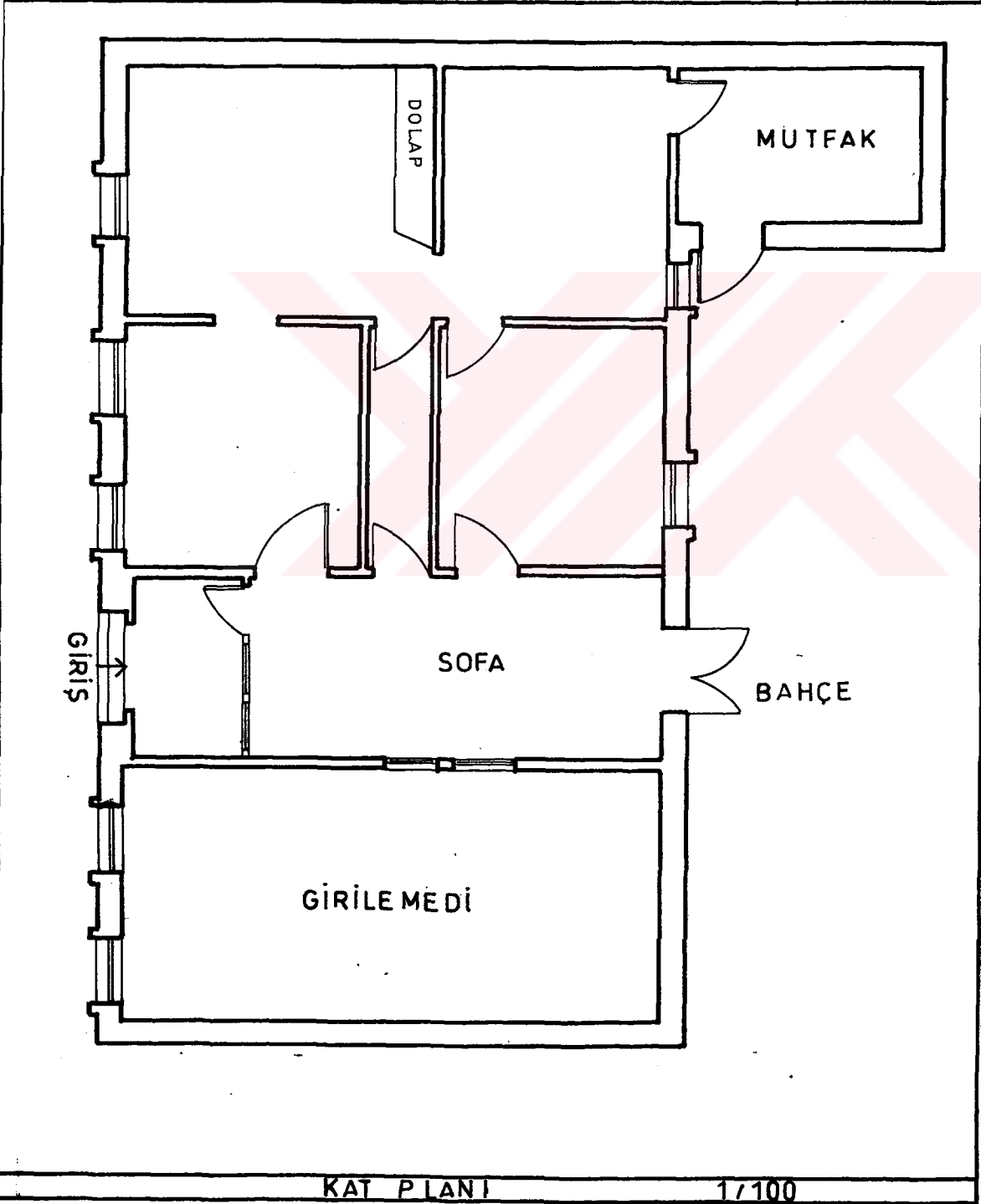
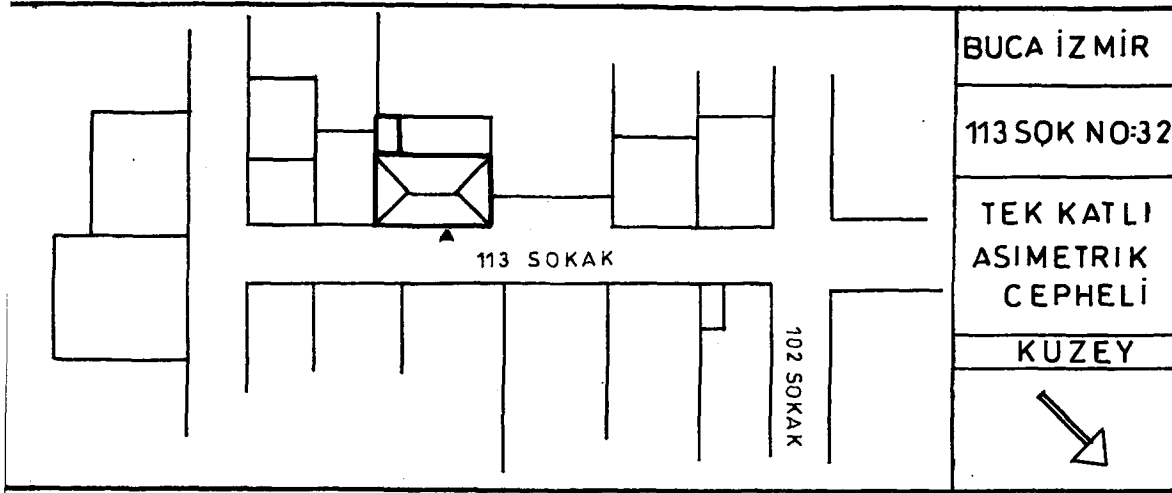

Resim-36: Asimetrik cepeli tek katlı ev,

Giriş kotu 5-6 basamak yükseltilerek, Bodrum kat daha kullanılır bir duruma getirilmiştir.

Föy-4

3.2.1.2. İKİ KATLI EVLER

En fazla görülen türdür. Çoğunlukla orta ve yüksek gelirli ailelerin oturduğu Buca'nın güneybatı bölgesinde yer alan yapılardır. Giriş nişinin binanın sol yada sağ başında yer aldığı örneklerinde sofa zemin katta dışta yer alır. Bu sofaya bağlanan bir merdiven ile üst kata geçilir. Birçok örneğinde merdiven ara sahanlığında servis için düzenlenmiş ufak mekanlar bulunur. Giriş nişinin orta aksta yer aldığı türünde, plan orta sofa özelliğini gösterir.

Çoğu örneğinde toprağa gömülü bir bodrum katı vardır. Bu mekan genellikle depolama mekanı olarak kullanılır; yaşama mekanı olarak kullanılmaz ve mekan cephedeki pencere akslarına yerleştirilmiş küçük havalandırma pencereleri ile dışarıdan okunur. Üst kat, zemin kattan yatay bir silme ile ayrılmıştır. Bodrum katın cephesindeki kaplama malzemesi dış görünümünde belirleyici bir unsurdur. Kat yükseklikleri en fazla 3,5 m'dir. Genellikle cephe, zeminde asimettiktir ve merdiven binadan taşarak yola ulaşır. Binanın köşelerinde muntazam kesilmiş kesme taştan geometrik düşey köşe silmeleri sıvanın altında saklanmış olarak görülür. Bazı örneklerde köşe silmeleri mermerden yapılmış ve özenli bir işçilikle yuvarlatılmıştır. Pencerelerdeki oran tek katlı evlerdekiyle aynıdır. Fakat tek katlı evlere göre doluluk-boşluk oranı, doluluk yönünde ağırlık kazanmıştır. Bu oran iki katlı evlerin bazılarında cumbanın kullanılmasıyla daha hafiflemiştir.

3.2.1.2.A. CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER

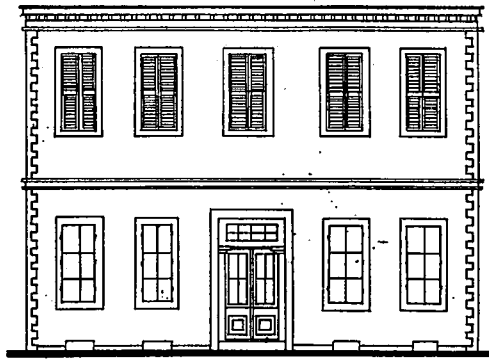
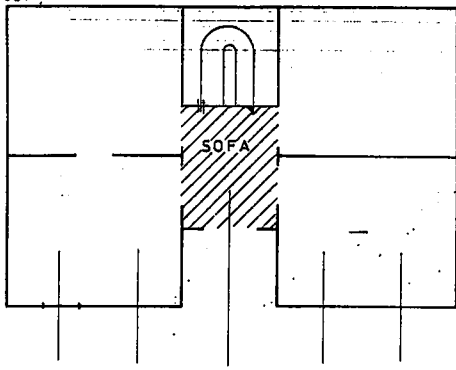
Cumbasız türle bölgenin ekonomik olarak daha az gelişmiş kesiminde rastlanır.

Cumbanın mimari fonksiyonunun yanında, ekonomik gelişmişliğin de bir simgesi olduğu ortadadır. Bu türdeki evlerin hepsi iki katlı evlerin ortak özelliklerini gösterirler.

Kesme taştan yapılan düşey köşe silmeleri, yatay silmeler, saçak silmeleri, pencere oranları, pencere söveleri, cephesel ifade: iki katlı evler de birbirine yakın detay ve form özelliği verir. Fakat cumbasız türün, cumbalı türe göre daha masif bir görüntüsü vardır.

3.2.1.2.A.1. SİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER

Bu türdeki evlerde giriş, daima cephenin orta aksına yerleştirilmiştir. Zemin kat ve üst katta bulunan pencerelerin aksları birbirini tutar. Bazı örneklerinde giriş aksı yatay silmelerle güçlendirilmiştir. Simetrik cepheli bu evlerde, simetri plana da yansır. Orta sofalı bir plan şeması, bu tür evlerin genel bir karakteridir. Odalar bu sofanın etrafında toplanır. Merdiven ve diğer servis mekanları da bu sofaya bağlıdır.

Çizim-28: Simetrik cepheli cumbasız iki katlı ev plan ve cephe örneği.

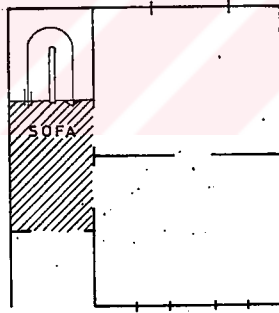
Resim-37: Simetrik cepheli cumbasız iki katlı ev, Uğur Mumcu cad.-121 sok. no:5

Bu türden günümüze kadar ulaşmış tek örnek, Aydın Demiryolu (Ottoman railways) şirketi için çalışan İngiliz memurların lojmanı bir konuttur. 1860' lı yıllarda inşaa edildiği sanılmaktadır. Sıvasız duvar örgüsü, kesme taştan yapılmış köşe silmeleri ve bazı detaylar demir yolunun bulunduğu Ege bölgesindeki diğer istasyon ve lojman binalarında da tekrar edilmiştir. Binanın cephesindeki kapı sonradan pencereye çevrilmiştir. Bu tadilatın eski olduğu kullanılan malzemeden anlaşılmaktadır.

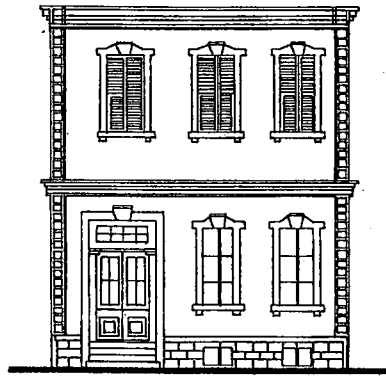
3.2.1.2.A.2. ASİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ İKİ KATLI EVLER

Giriş aksı cephede asimetrik bir görüntü yaratacak şekilde konumlanmıştır. Giriş, binanın sağ yada sol köşesinde yer alır. Bu tür evlerin plan kurgusu genellikle dış (köşe) sofalıdır. Bazı örneklerde üst kat orta sofa özelliğindedir. Çok az örneğinde, giriş aksının her iki yanında pencere yer alır. Sofa bu türde ortada yerini alır.

Odalar, merdivenler ve servis mekanları giriş aksı boyunca hole veya sofaya bağlanır. Cumbalı türlerine göre daha masif bir görüntüsü vardır. İki katlı evlerin genel özelliklerini gösterirler. Zemin ve üst kat birbirinden yatay bir silme ile ayrılır. Üst kat, zemin kat ve bodrum kat pencere aksları birbirini tutar. Binanın köşelerinde muntazam kesme taştan yapılmış silmeler bulunur.

Çizim-29: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev plan örneği

Çizim-30: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev cephe örneği,

Resim-38: Asimetrik cepheleli cumbasız iki katlı ev, 113 sok no:20

Günümüze iyi korunmuş bir halde ulaşan bu örnekte merdiven tamamıyla giriş nişinin içine çekilmiştir. Yan sofalı plan özelliği gösteren bu evde, zemin kata, üst katdan ulaşılmaktadır. Binanın yan cephesinden zemin kata ayrıca bir giriş mevcuttur.

Resim-39: Asimetrik Cepheleli cumbasız iki katlı ev, Uğur Mumcu cad. no:5

Cephe plastiği, oranları ve özentili detayları ile dikkat çeken bu örnekte, sofa bahçe doğrultusunda devam eder. Girişin sağında yer alan duvar nişi, ahşap pancurları, kesme taş'tan yapılmış köşe silmeleri, ve Buca' da sık rastlanmayan balkonu binanın diğer dikkat çeken özellikleridir. Bu özelliklere karşı, bahçe duvarı ve parmaklık detayın sıradanlığı, bina ile uyuşmamaktadır.

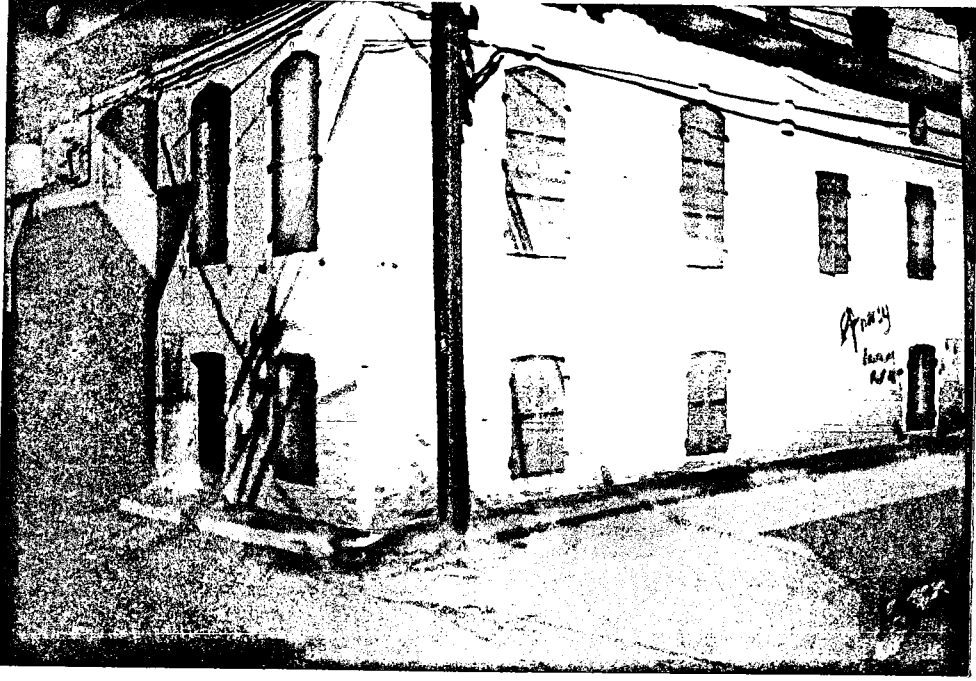
RESİM-40: Asimetrik cephele cumbaıziki katlı ev, 109 sok. no:4

Alt katta yan sofa özelliğini gösteren bu örnek'de üst kat orta sofa özelliğini göstermektedir. Sıvasız yüzeyine, nitelikli oranlarıyla dikkat çeken bir örnektir.

Resim-41: Asimetrik cephele cumbaıziki katlı ev, 113 sok. no:22

103 sokağa' da cephesi olan bu evin yuvarlatılmış köşe silmeleri, ve kemerli söveleri ile masif görüntüsü yumuşatılmıştır. Her iki kat' danda plan yan sofa özelliğini gösterir. Üst katın ahşap pancurları ¼ oranında açılabilir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Resim-42: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev, 83 sok. no:52
 Masif bir görüntüsü olan bu örnek'te zemin katın ayrı bir girişi mevcuttur. Üst katın pencerelerindeki demir pancur, güvenlik ihtiyacının bir göstergesidir.

Resim-43: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev, 113 sok. no:13
 Türünün genel özelliklerini taşıyan bu örnekte bakımsız bir durumdadır.

3.2.1.2.B. CUMBALI İKİ KATLI EVLER

Cumba, Buca mimarisinin tipolojisindeki en önemli öğedir. Cephenin en belirgin elemanıdır. Sokağın görünümünde hareketli bir etki yaratır. İçe dönük yaşamın, dışa dönük kaçış noktasıdır.

Geleneksel Türk evinde cumba, çatıyla birlikte cepheye yansıdığından ait olduğu mekanla bir bütün olarak görülür. Oysa burada, cumba ait olduğu mekandan strüktürel ve boyut olarak bağımsız bir konumdadır. Türk evinde cumba mekanı oda yada sofa mekanıyla birlikte kullanılmasına rağmen, Buca evlerindeki cumbaların sofa yada odadan bir kapı ile ayrıldığını görüyoruz (Bkz. Resim 44). Bazı örneklerde yanyana iki odanın kapılarının aynı cumbaya açıldığına rastlanmaktadır. Benzer yerleşim yerlerinde köşe binalarda, köşe cumbalara rastlandığı halde, Buca'da bu tür bir örneğe rastlanmaz.

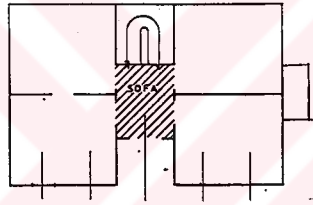

Resim- 44

.113 sok. no:13' den detay

3.2.1.2.B.1. SİMETRİK CEPHELİ CUMBALI İKİ KATLI EVLER

Pek az sayıda örneklerinin görüldüğü türdür. Genelde cumba, giriş aksında ve aks yanlarında simetrik düzende pencerelerin yerleşmesiyle oluşur. Bazı örneklerinde cumba, evin yan bahçe cephesinde yer alır. Genel olarak orta sofalıdır. İki katlı evlerin genel özelliklerini gösterirler. Cumbasız türlerine göre cephe daha zarif ve saydam görünürler. Buca daki diğer konut türlerine göre daha iyi korunmuşlardır.

Çizim-31: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev plan örneği.

Çizim-32: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev cephe örneği

Resim-45: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev, 81 sok. no:28
Yol cephesi beyaz Sakız tuğlasıyla kaplanmış, giriş yan bahçeden sağlanmıştır.

Resim-46: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev, 81 sok. no:30
Bir önceki örneğe hayli benzeyen bu evin cephesinde sakız tuğla yerine püskürtme sıva ile kaplanması, diğre örneğe nazaran daha az estetik görünmesine neden oluyor.

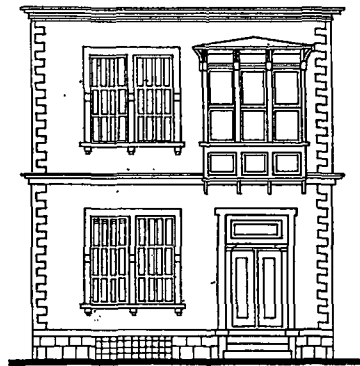
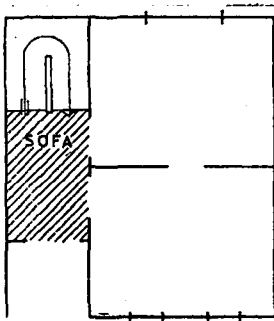
Resim-47: Simetrik cepheleli cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:4

Cumba yapısı ile diğer örneklerden ayrılan bir ev; Buca'daki evlerin kütesinden kopuk bir görüntü sergileyen cumbalara karşın bu örnekte cumbanın, evin kitle ve malzemesiyle bütünleştiğini görüyoruz. Evin diğer ilginç özelliği ise, yola bakan cephesinin ortasında bulunan köşe silmesi formundaki sövedir.

3.2.1.2.B.2. ASİMETRİK CEPHELİ CUMBALI İKİ KATLI EVLER

Bu türdeki evlerde cumba, genellikle giriş ile aynı aksta yer alır. Böyle örneklerde plan yan sofa özelliğini gösterir. Üst ve alt kat pencereleri giriş ile cumba aksının iki yanında yada tek bir tarafına toplanmıştır. Pencerelerin, giriş ve cumba aksının iki yanına toplandığı örneklerde plan, orta sofa özelliğini gösterir. Pencerelerin giriş ve cumba aksının tek bir tarafına toplandığı durumlarda plan, yan sofa özelliğini gösterir. Buna karşın, giriş ve cumba aksının aynı doğrultuda olmadığı örnekleri de mevcuttur. Bu tür örneklerde giriş aksı cephenin sağ yada sol başında, cumba aksı ise üst katın orta aksında yer alır. Bu özelliği gösteren evlerde giriş katı yan sofa özelliğini, üst kat ise şaşırtmalı olarak orta sofa özelliğini gösterir.

Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı evler, genelde diğer türdeki iki katlı evlerle aynı özellikleri gösterirler. Çok sayıda örneğin verildiği türdür.

Çizim-33: Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı ev plan ve cephe örneği

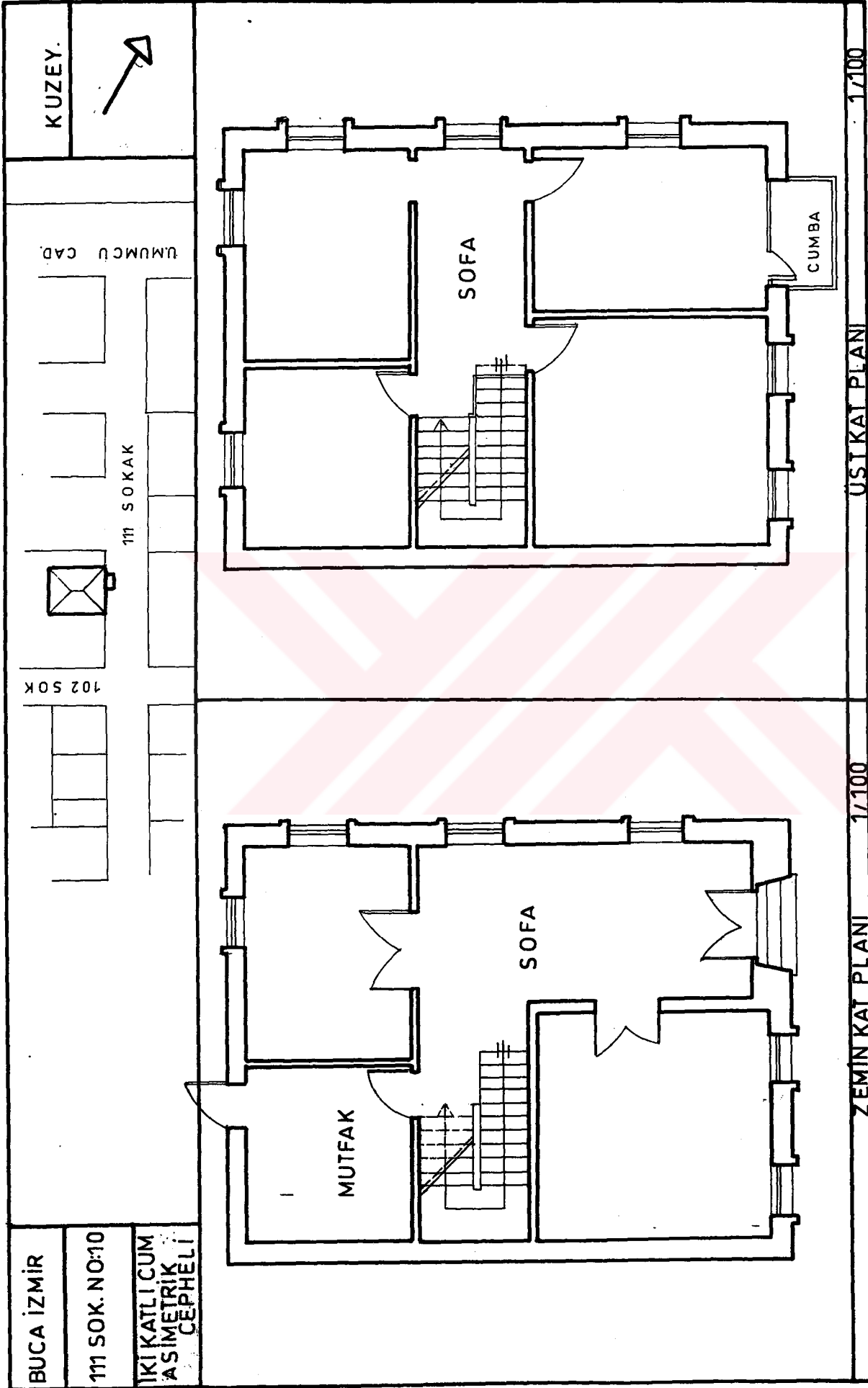
Resim-48 : Asimetrik cepheleli cumbalı iki katlı ev, 111 sok. no:10,8

Giriş ile cumbanın aynı aksta yer aldığı, yan sofa özelliğini gösteren her iki örnekte bakımsız bir haldedir. Zemin kat pencerelerinin ahşap pancurları, az kullanılan bir detaydır. Güvenlik nedeni ile demirkepenk daha sık kullanılmıştır.

Resim-49: Asimetrik cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu caddesi

Orjinal fonksiyonun dışında kurs binası olarak kullanılan bu örnek itinalı işçiliği ve malzemesi ile dikkat çekmektedir. Merdiven sahanlığının ilgi çekici büyük penceresi yan cepheden rahatlıkla okunmaktadır. Uğur Mumcu caddesinin yoğun trafiği nedeni ile cadde üzerindeki tarihi evler, orjinal işlevinin dışında kullanılmaktadır.

Resim-50: Asimetrik cepheli
cumbalı iki katlı ev
Uğur Mumcu cad. no:15

Giriş ile cumba avmı aksta, orta sofa plan özelliğini gösteren bu ev, cadde üzerinde olmasının getirdiği kötü şartlara maruz kalmıştır. Cumbanın işçilik ve formu diğer örneklerine göre kötü durmaktadır.

Resim-51: Asimetrik cepheli
cumbalı iki katlı ev
Uğur Mumcu cad. no: 20/a

Cumbanın taş furuşları Buca'dakikonut mimarisinde hiç ratlanmıyan bir detaydır. Taş furuşun yanı sıra, kapı ve pencere söveleri, geniş köşe silmeleri ve pencerenin altında yer alan paneller binanın masif görünmesine neden olmuştur.

Resim-52: Asimetrik cepheleli cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:14, no:14/a

İtinai bir restorasyon örneği; Zeminkat yan sofa özelliğini gösterirken, üst kat orta sofa özelliğini göstermektedir.

Resim-53: Resim 30' dan detay, aynı evin 102 sokakdan görünümü.

Binanın restorasyonundaki itina, bahçe ve içindeki müstelimatda da görmekteyiz.

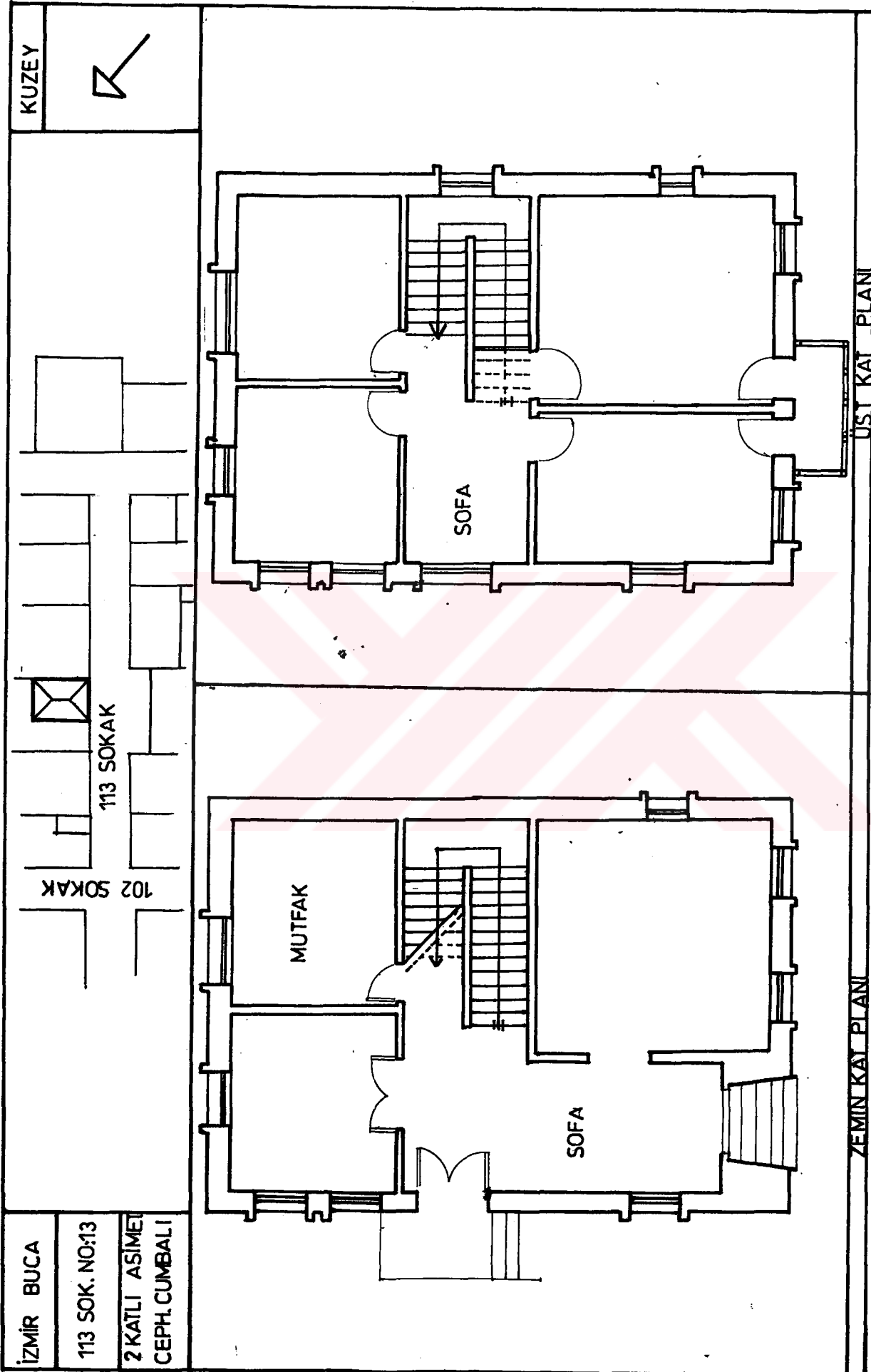
Resim-54: Asimetrik cepheleli cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:9

İyi korunmuş bir örnek; Evi, basık kemerli söveleri ile ikinci katın demir kepenkleri diğer örneklerinden ayırmaktadır.

Resim-55: Asimetrik cepheleli cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:13

Bir önceki örneğe benzeyen bu evde de zeminkat yan sofa üstkat orta sofa özelliğini göstermektedir.

Resim-56: Asimetrik cepheli
cumbalı iki katlı ev,
113 sok. no:18

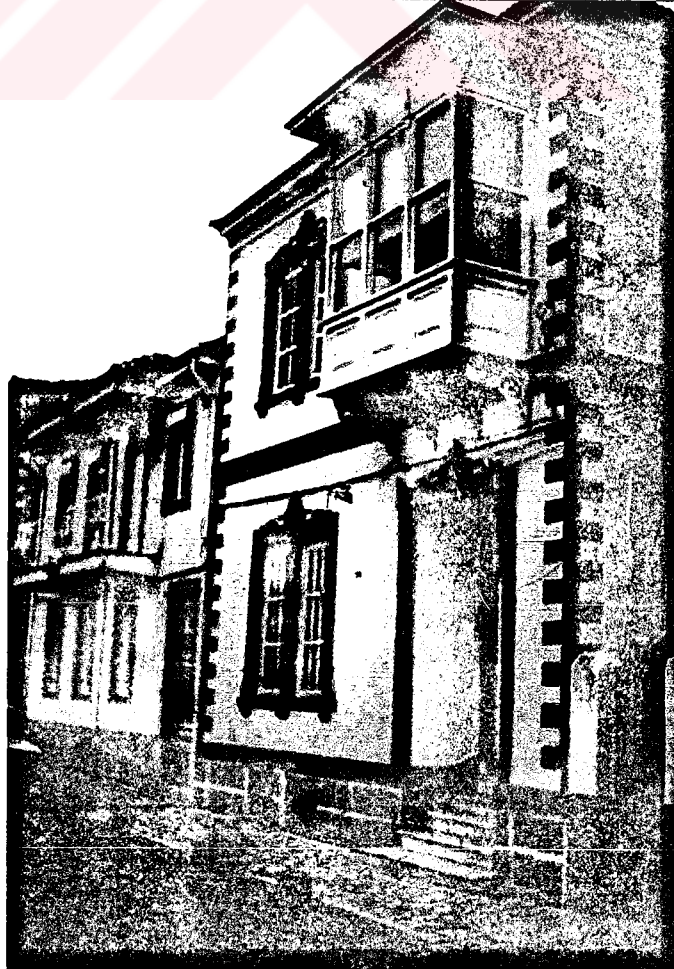
Hayli bakımsız bir örnek.

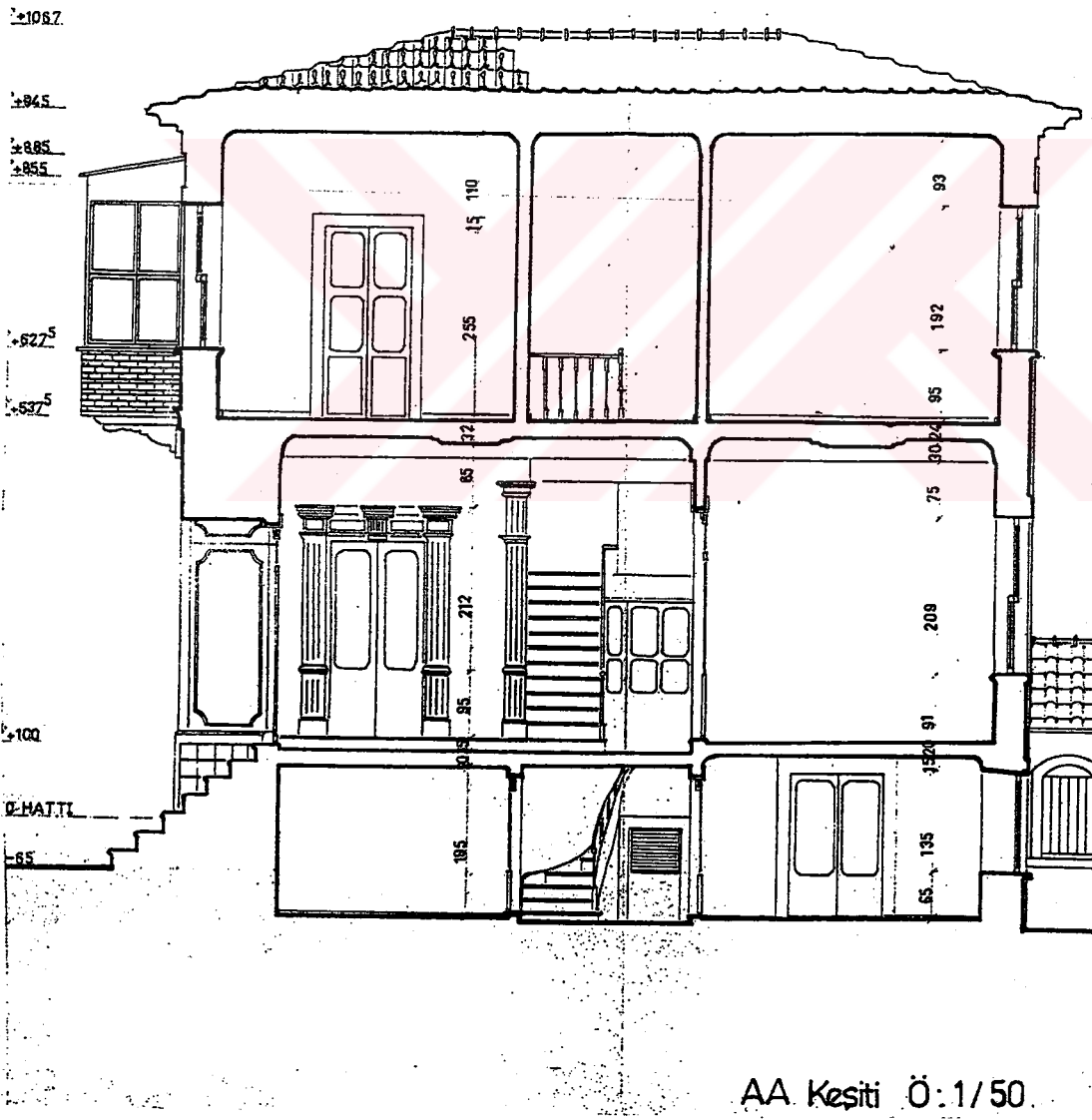
Cumba geçirdiği tadilat sonucu tüm özelliğini yitirmiştir. Aynı durum giriş nişinin iç duvarlarındaki mermer kaplamalar içinde geçerlidir. Alt katın yan sofa, üst katın orta sofa özelliği gösterdiği bu evde bodrumkat yükseltilerek, depolama amacının dışında servis mekanı olarak kullanılmaktadır (bkz. çizim:15,16,17)

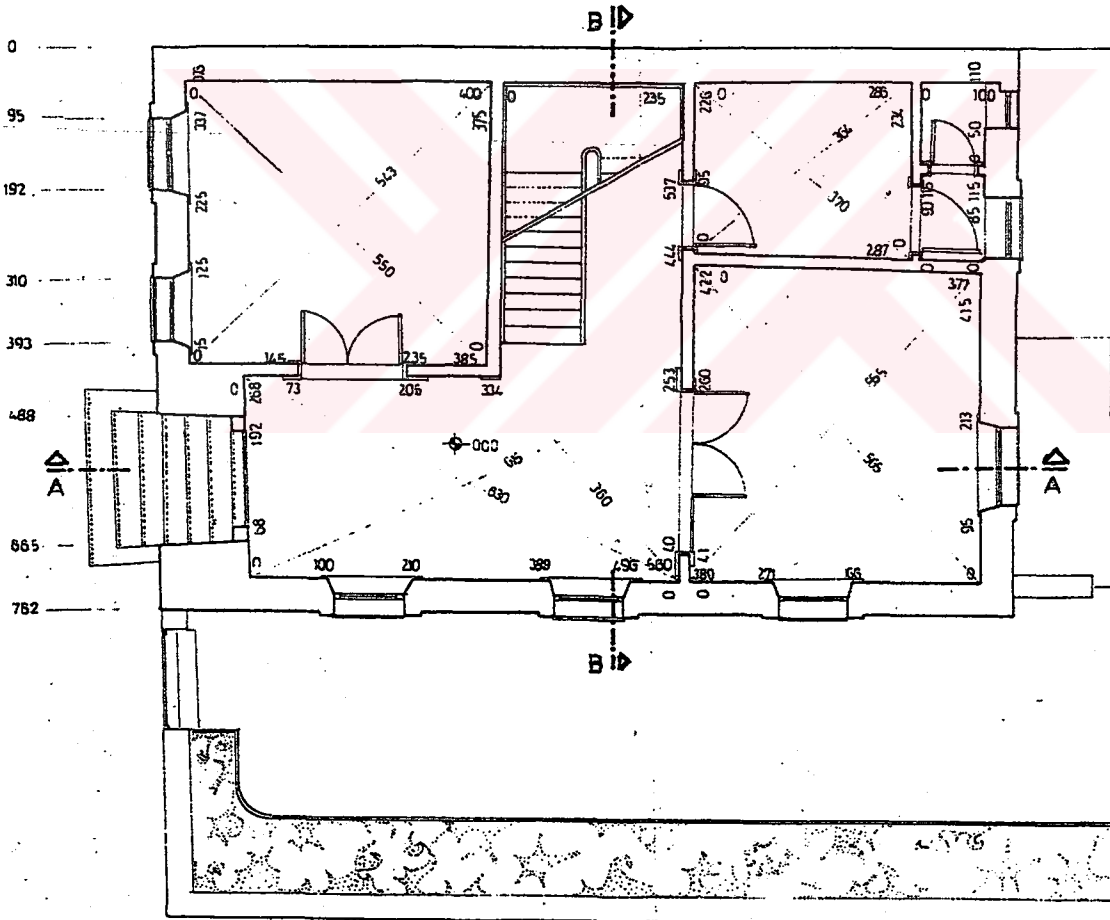
Resim-57: Asimetrik cepheli
cumbalı ik katlı ev
111 sok. no: 8

İyi durumda olan bu evin birbirine bitleştirilmiş pencereleri ile dikkat çekmektedir. Buca'da başka bir örneğine rastlanmamasına rağmen aynı detay İzmir-Alsancak'da sıkça rastlanmaktadır. Bodrumkatın havalandırma pencereleride üstdeki düzen dikkate alınarak bitleştirilmiştir. Pencere ve giriş nişi sövelerinin üzerindeki dekoratif süslemeler, dikkat çekici diğer bir unsurdur.

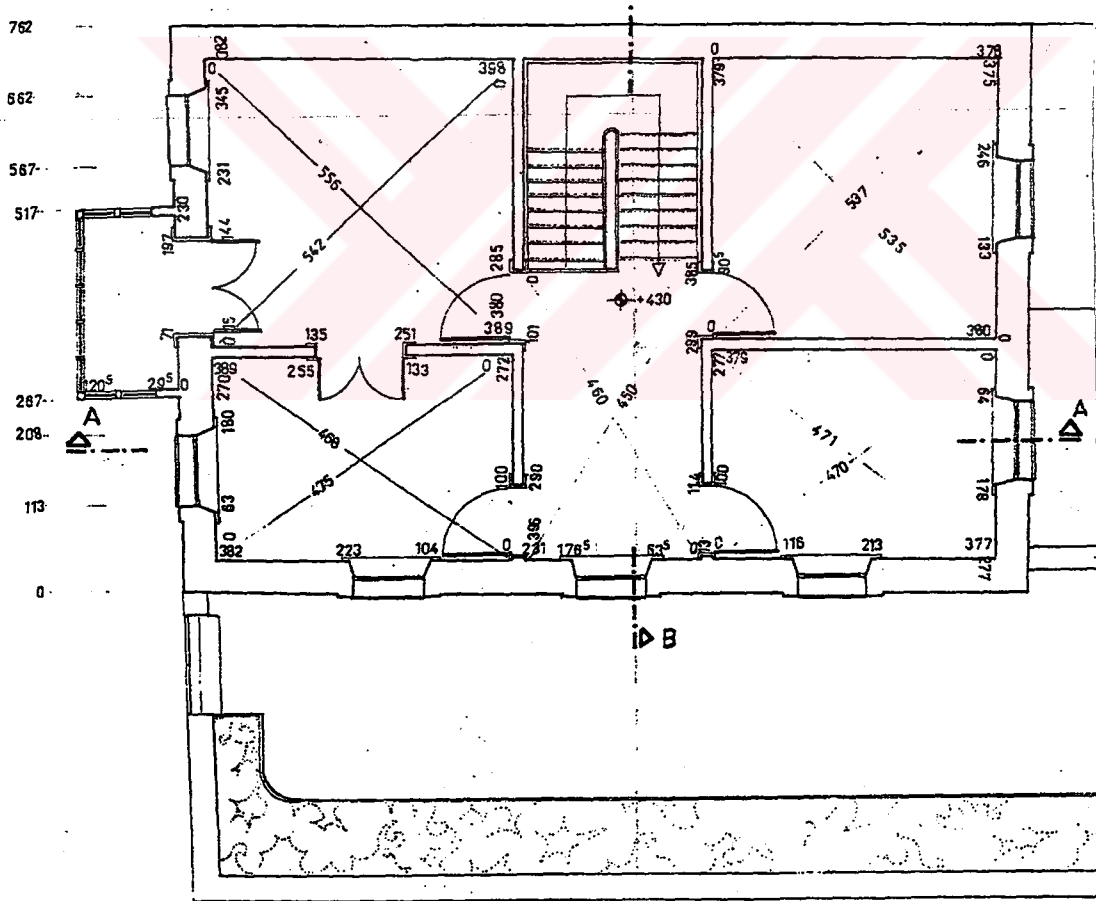

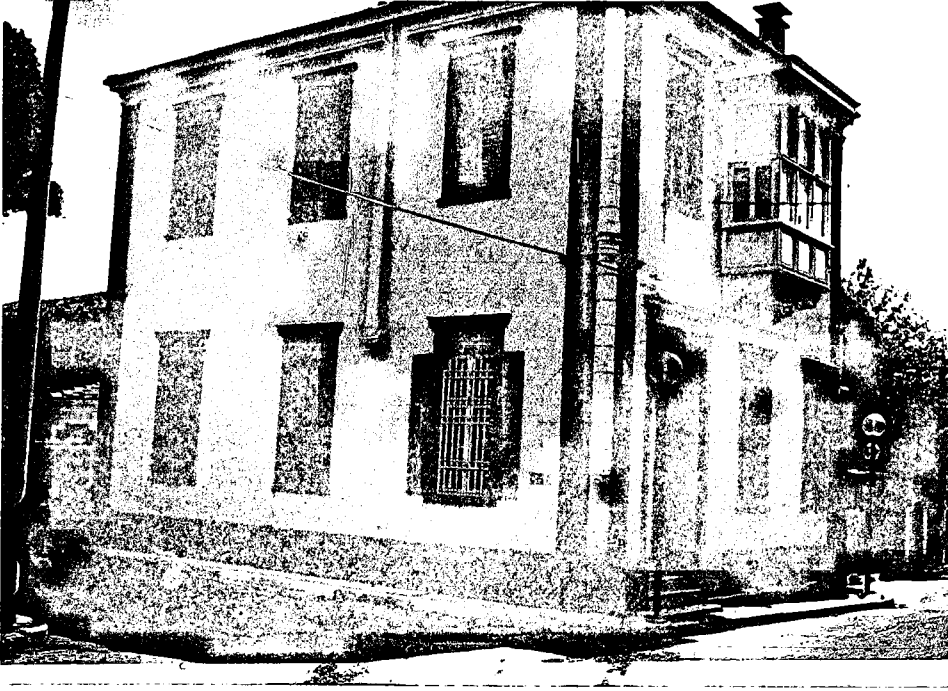
Çizim-34: Kesit. 113 sok. no:18. (resim-55)

Çizim-35: Zemin kat planı. 113 sok. no:18. (resim-55)

Çizim-36: Üst kat planı. 113 sok. no:18. (resim-55)

Resim-58: Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu cad.

Cadde üzerinde olmasına karşın, orjinal işlevini sürdürmektedir. Köşe silmesinin ortasında bulunan çıkıntı, binanın ortasından yatay bir silme geçtiği izlenimini vermektedir.

Resim-59: resim-58' den detay: Aynı evin 109 sokaktan görünümü

Arka cephede iki kat arasında bulunan ufak pencere, merdiven arasında gerçekleştirilen servis mekanının havalandırmasına hizmet vermektedir. Binanın bakımlı durumu bahçede kendini göstermektedir. Bahçe giriş kapısının her iki yanındada sakız tuğlasından babalar yapılmıştır

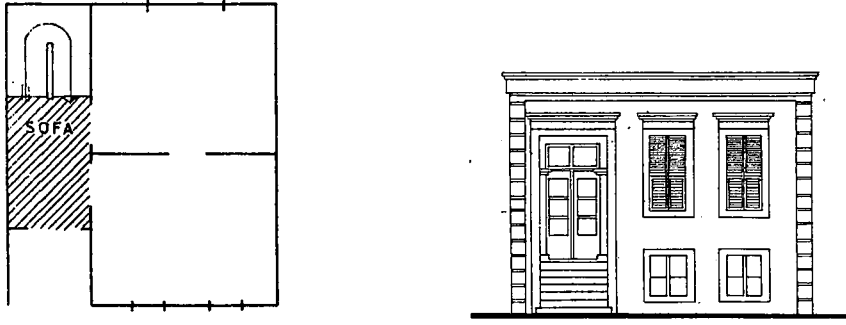
3.2.1.3. YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER

.Bu türde, tek katlı evlerde bulunan bodrum katın yüksekliği artar ve kullanım amacı değişir. Bodrum kat, yaşam mekanı olarak kullanılmaya başlanır. Bu katda zeminkat dan bodrum kata bağlanan merdivenler bulunur. Bazı örneklerinde ise çoğunlukla yol kotundan biraz aşağıda olan merdivenlerle ulaşılır. Bu türdeki evlerin çoğunluğu asimetrik cephelidir. Simetrik cepheli, üçgen alınlıklı örneklere de rastlanır Asimetrik cepheli türde plan, yan sofa özelliğini gösterir. Simetrik cepheli örneklerinde ise sofa ortadadır.

Giriş kodunun yüksekliği bazı örneklerde merdivenin öne çıktığı bir cephe görüntüsü verir. Merdivenlerin demir korkuluklu sahanlıktan tek yada iki yana sarktığı örnekler vardır.

3.2.1.3.A. ASİMETRİK CEPHELİ YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER

Bu özellikteki evler, bodrum katı bağımsız olan ve bodrum katı bina içinden kullanılan olmak üzere iki alt türe sahiptir. Yükselliği artırılmış ve yaşama mekanı olarak kullanılan bodrum kata giriş zeminkattan yada cephede bulunan dar ve alçak kapıdan sağlanır. Giriş aksı, cephenin sol yada sağ başında yer alır. Bodrum kat pencere aksı ile üst kat pencere aksları daima birbirini tutar. Çoğu zaman merdivenler kaldırıma kadar taşar (bkz. resim-60). Bazı örneklerinde merdiven çıkış hattı yola paralel bir konuma dönüp, sahanlık kaldırımın üzerinde oluşmuştur (bkz. resim 61). Bodrum kat pencereleri çoğu örneklerinde demir kepenklerle kapatıldığı halde, bazı örneklerde üst kat pencerelerinde ahşap panjur kullanmışlardır. Bu türde plan yan sofalıdır.

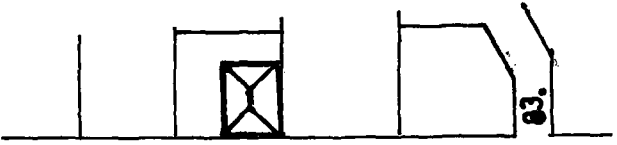

Çizim-37: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev plan ve cephe örneği

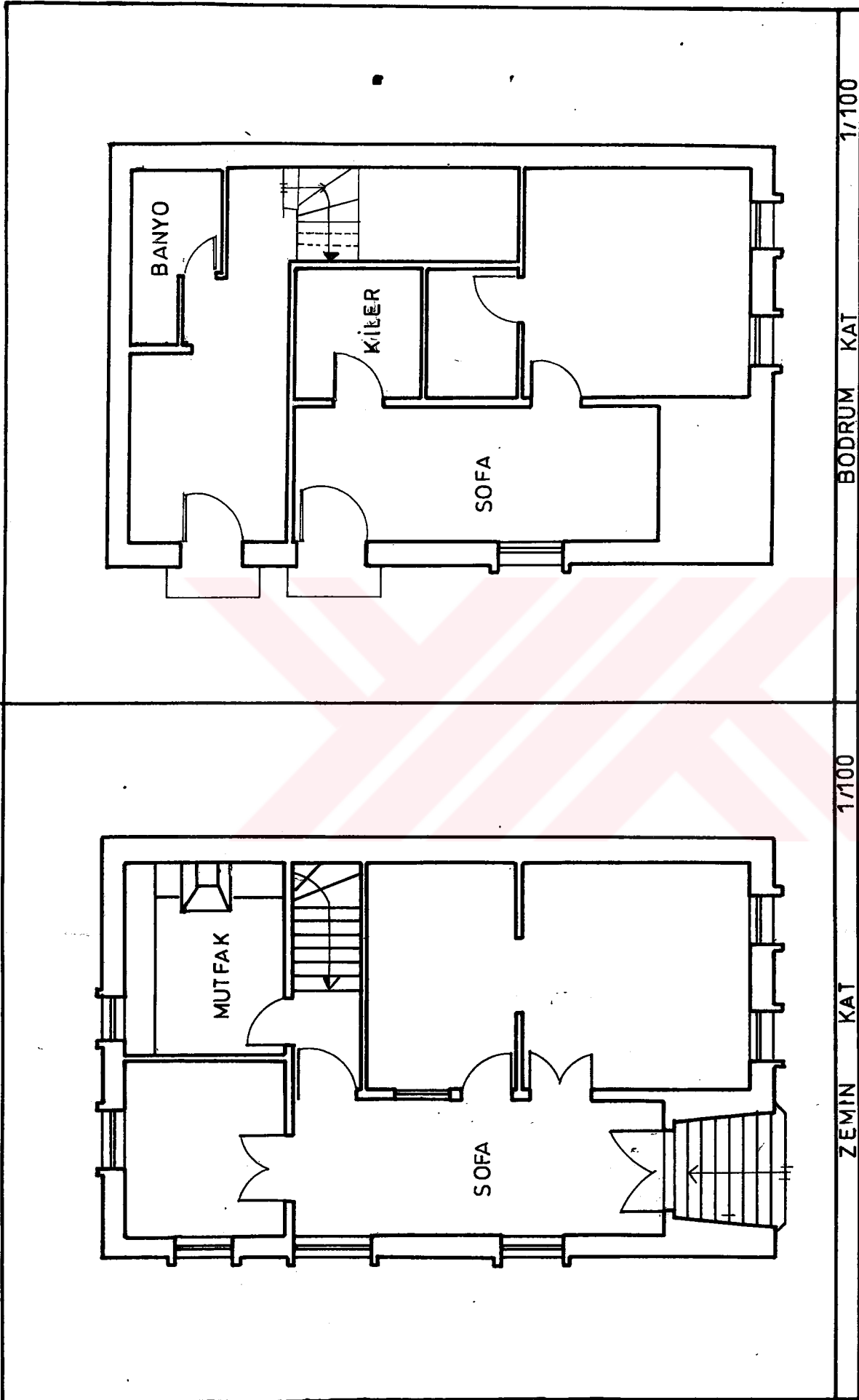
Resim-60: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev 83 sok. no:42

Bakımsız bir örnek olan bu evde, bodrum kata ayrı bir giriş verilmiştir. Özensiz ölçülere sahip merdiven, sokağa kadar taşmaktadır. Malzeme ve işçilik bakımından özensiz olan bu tip evlere kentin kuzey kısımlarında daha sık rastlanmaktadır.

İZMİR —BUCA		KUZUY
ATADAN CAD n:20		
YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI ASİMETRİK CEPHELİ		

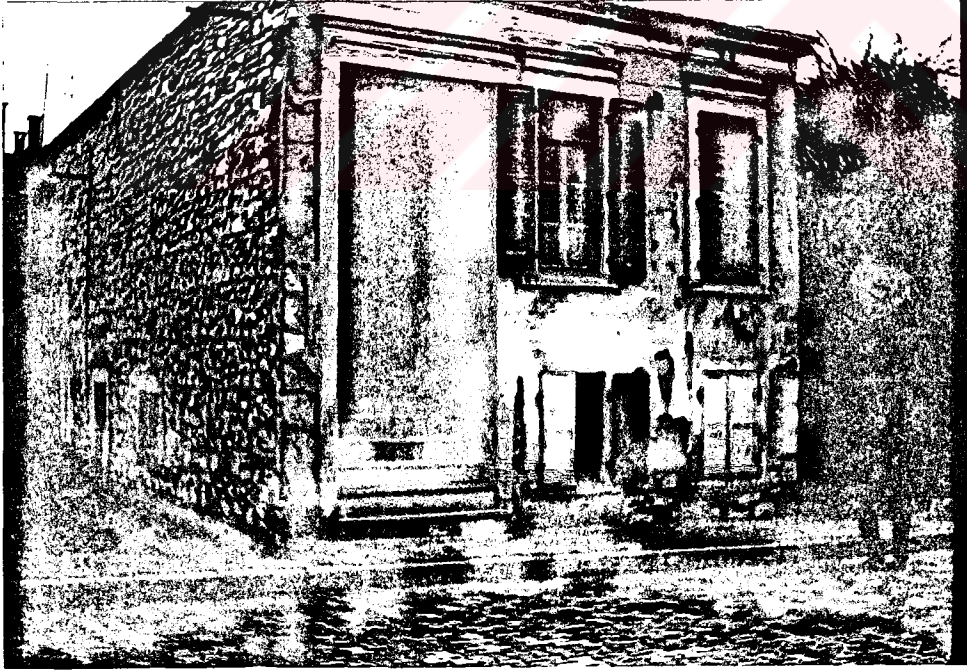
CEPHE

Resim-61: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev,

Merdiven çıkış hattı yola doğru dönüp, sahanlık kaldırımının üzerinde oluşmuştur. Pencere, kapı söveleri, köşe silmeleri ve süsleme elemanlarıyla diğer örneklerine nazaran dikkat çekicidir. Plan yan sofa özelliğindedir.

Resim-62: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 103 sok. no: 11

Cephedeki deformasyona rağmen, süsleme elemanlarının varlığı, diğer örneklerine göre estetik kaygı duyulduğu düşünülebilir. Yan sofa özelliğini gösteren evde alt kata ulaşan merdivenin yanında yan cepheden de giriş verilmiştir. Giriş merdiveninin altında kalan mekanın havalandırması, rıhtda açılan ufak kanal ile sağlanmıştır.

Resim-63: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev
113 sok. no: 26

Bakımlı görünümüne karşın, giriş merdivenlerin mermer kaplaması, demir korkuluklar, binanın görünümünü bozmaktadır. Giriş nişin iki tarafında açık olması, binayı diğerlerinden ayıran bir özelliktir

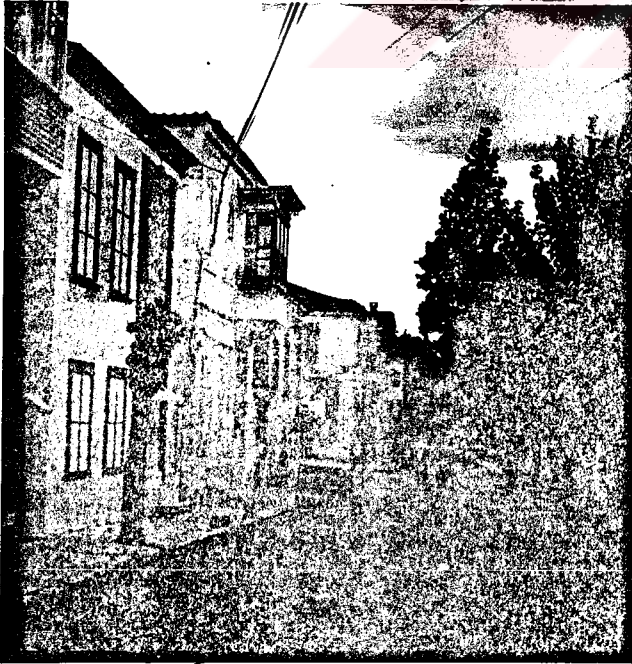

Resim-64: Resim 63' den ayrıntı.

Günümüzde öğrenci yurdu olarak kullanılan evin zemin kat ve üst kat pencereleri demir kepenk ile koruma altına alınmıştır. Bodrum kata üst kattan ulaşılmaktadır.

Resim-65: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev, 111sok. no:17/a

Basit görünlü bu örnekte alt kata giriş içerden verilmiştir. Plan orta sofa özelliğini göstermektedir. Üst katın prese demir kepenleri, sonradan yapılmış bir tadilat izlenimi vermektedir.

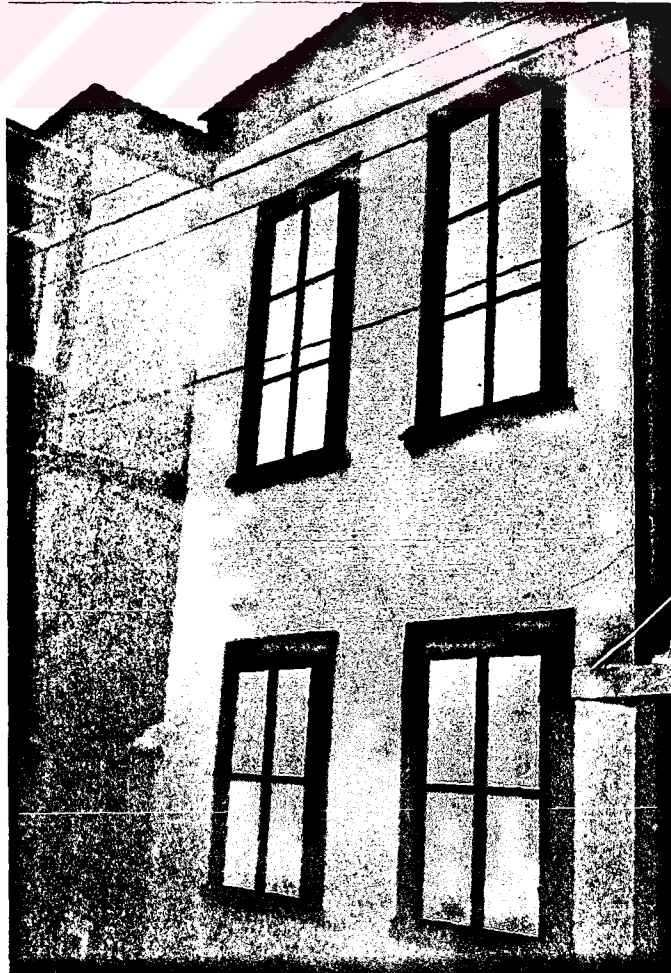
Resim-66: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev,111 sok.

Bir önceki örneğe benzer bir ev. Sade ve bakımlı görüntüsü dikkat çekmektedir.

Resim-67: Resim 66' dan ayrıntı.

Merdiven nişinden ayrılan bölümde alt kata giriş sağlanmıştır. Giriş kapısının üzerindeki saçak binaya sonradan yapılmış kötü bir ektir.

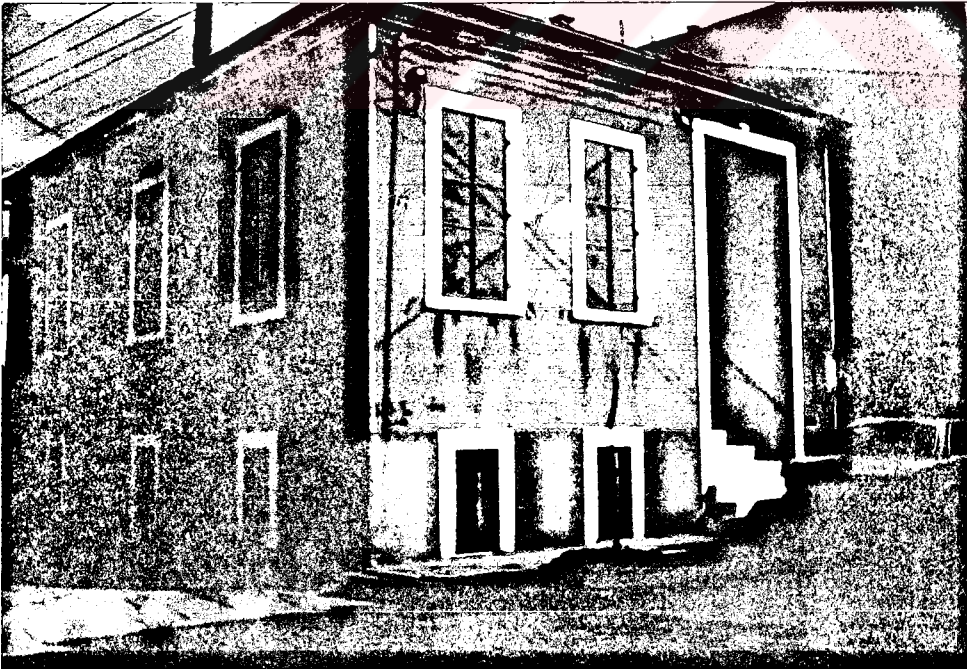
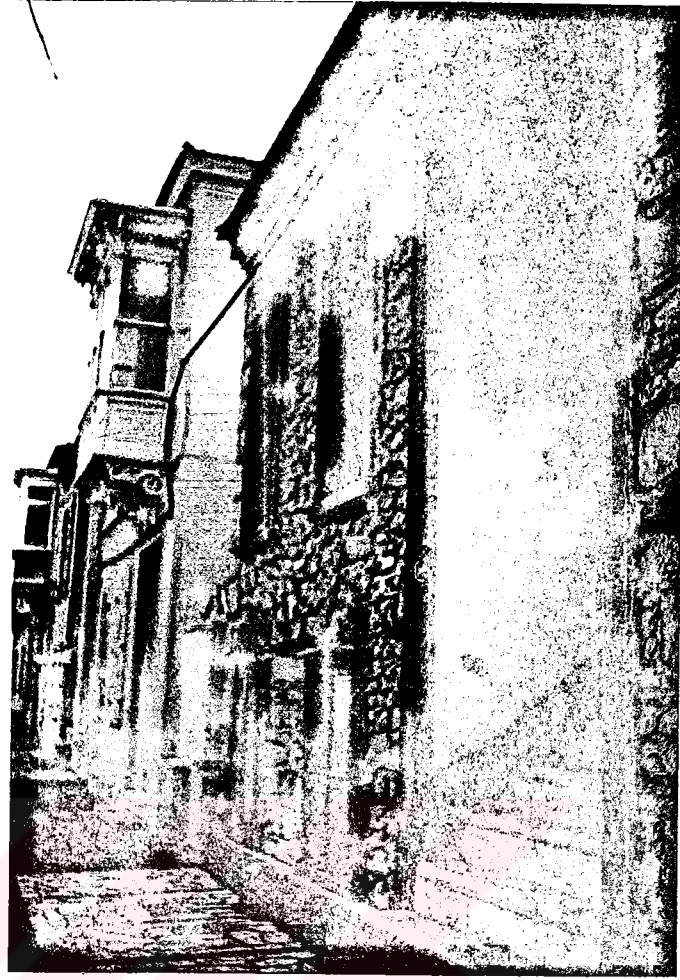

Resim-68: Resim 66' dan ayrıntı.

Bakımlı ve sade pencereler..

Resim-69: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev
111 sok. no:14

Bakımsız bir örnek. Ön cephe sıvaları tamamen dökülmüş olmasına rağmen binanın oranları ve sadeliği ile dikkat çekmektedir. Sıvaların dökük olmasına rağmen alttan çıkan duvar örgüsünde göze kötü gelmemektedir. Alt kattın dışardan gelen nem soruna karşın, pencerelerinin alt hizasına kadar örülen prese tuğla duvar sonradan yapılmıştır.

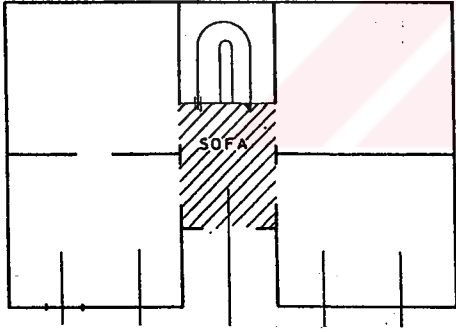

Resim-70: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev, 102 sok. no:19

Diğer örneklerine göre daha büyük bir ev. Alt kata giriş yan bahçeden ve üst katan sağlanmıştır. Sade ve masif görüntüsü, diğer örneklerde de var olan ortak özelliktir. Cephenin deformasyona uğramamış görüntüsüne karşın, içerde sonradan yapılan bölmelerle, üç ayrı ailenin yaşadığı bir eve dönüştürülmüştür. Bu nedenle plan özelliğini büyük bir ölçüde yitirmiştir.

3.2.1.3.B. SİMETRİK CEPHELİ ÜÇGEN ALINLIKLI YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI EVLER

Orta sofa plan özelliğini gösteren bu evlerde, bodrum kata genellikle zemin kattan ulaşılır. Bodrum ve üst kat pencere aksları birbirini tutar ve giriş ortada yer alır. Cephesel elemanlar, diğer örneklerle aynı özellikleri gösterirler. Buca tipolojisindeki en ilginç türdür. Üçgen alınlık, cephenin simetrisini belirgin hale getiren bir cephe elemanı olarak giriş aksında ortaya çıkmıştır. Bu türde çok az örnek günümüze kadar ulaşabilmiştir.

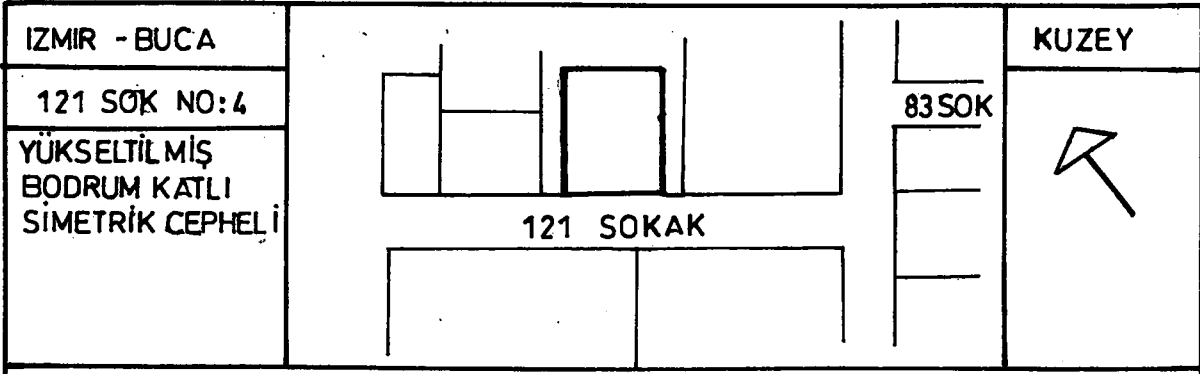

Çizim-38: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev. Plan ve cephe.
121 sok. no:4

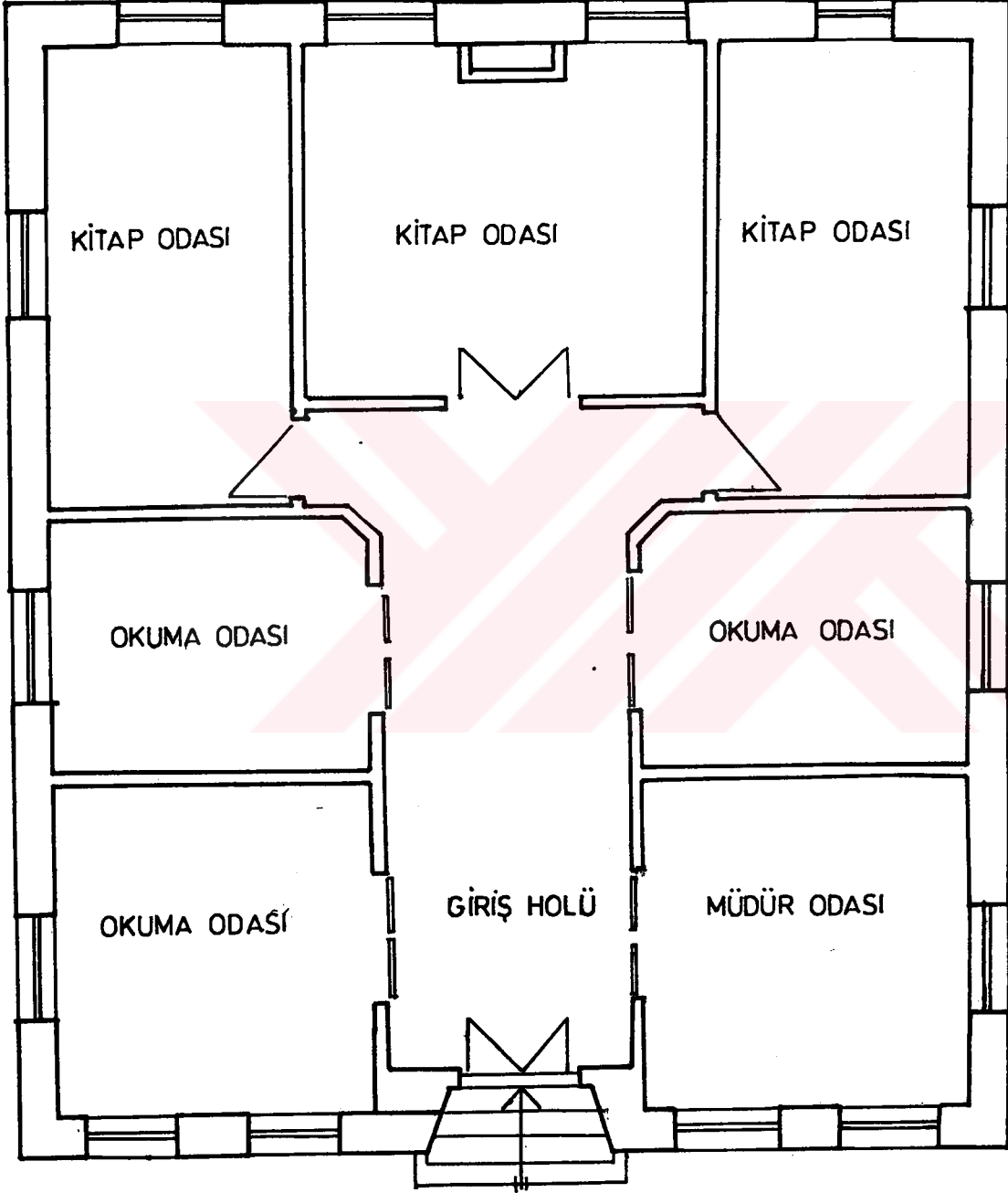

Resim-71 : Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev,
121 sok. no: 4

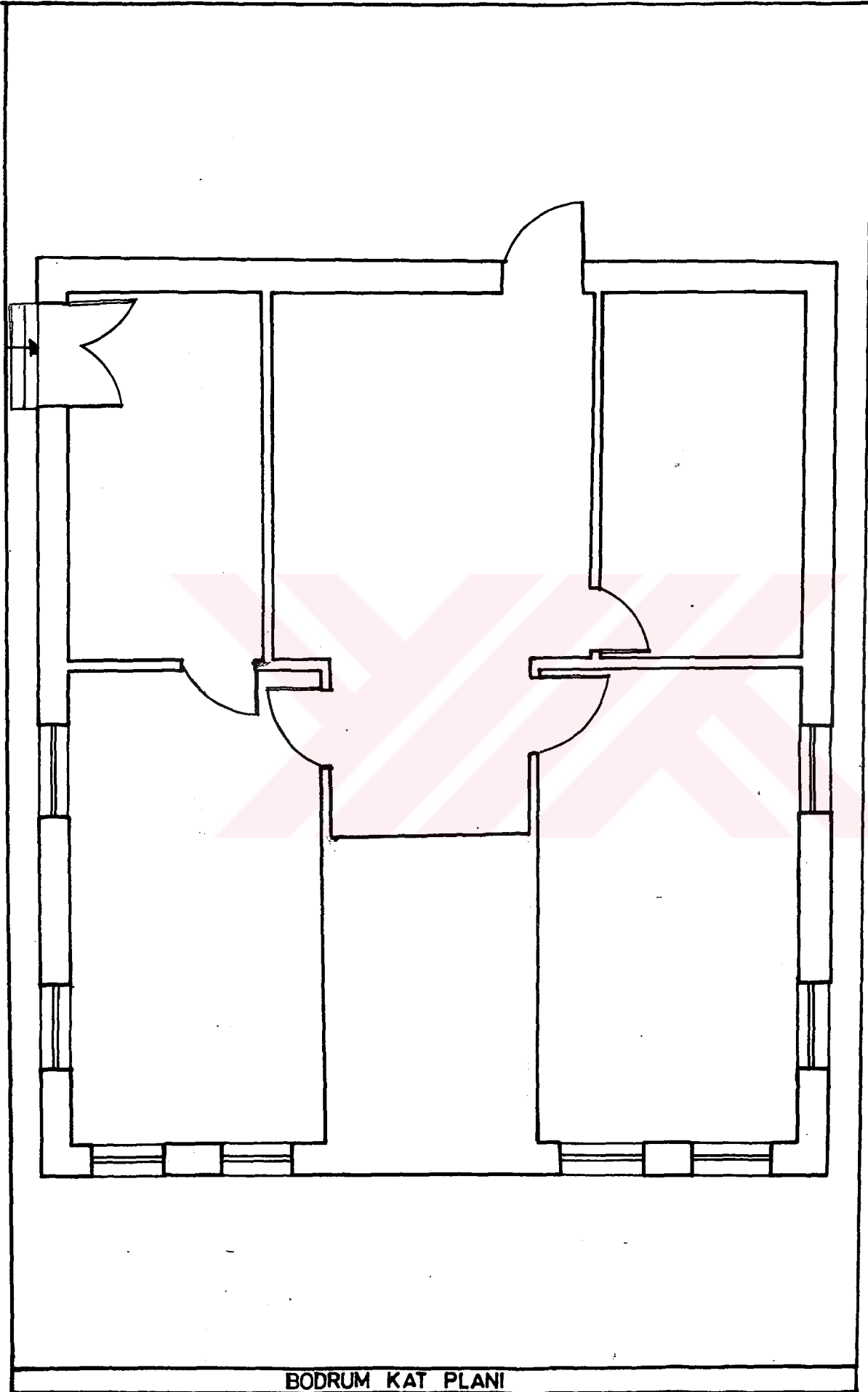
Günümüzde Buca Belediyesi Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Üçgen alınlık formu cepheden ayrılmayarak cephe dokusuyla bütünleştirilmiştir. Orta sofa plan özelliği olan binada, alt kata giriş, merdiven ile sağlanmıştır. Günümüzde alt kat okuma salonu olarak kullanılmaktadır.

CEPHE

ZEMİN KAT PLANI

BODRUM KAT PLANI

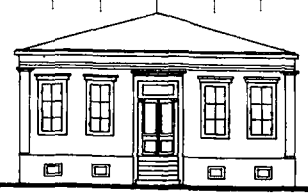

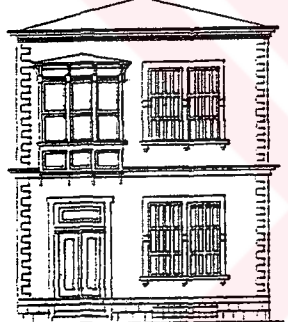

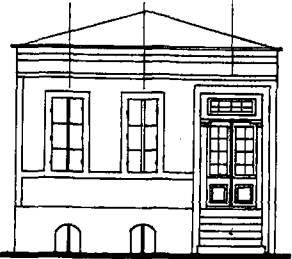
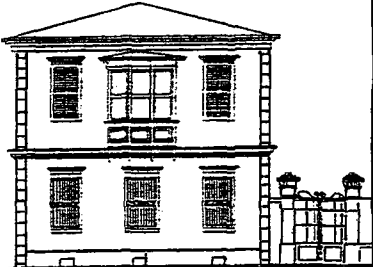
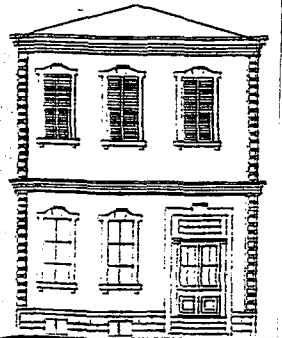

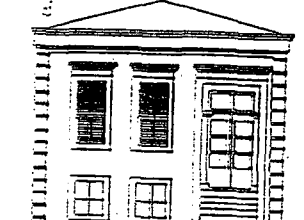

Resim-72: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev,
Uğur Mumcu cad. no:25
iki ayrı konut olarak kullanılan mekanın giriş kapıları aynı üçgen alınlık altında toplanmıştır.

Resim-73: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev,
Uğur Mumcu cad. no:3
Çift kollu giriş merdiveni muhtemelen sonradan elden geçirilmiş ve bu kötü sonuç alınmıştır.

BUCA KONUT MİMARISİNİN CEPHE TİPOLOJİSİ

	1 KATLI		2 KATLI		YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI		
	ALINLIKSIZ	ÜÇGEN ALINLIKLİ	CUMBALI	CUMBASIZ	BODRUM KAT BAĞIMSIZ OLAN	BODRUM KATI BİNA İÇİNDEN KULLANILAN	
						ALINLIKLİ	ALINLIKSIZ
SİMETRİK							
ASİMETRİK							

BUCA KONUT MİMARİSİ CEPHE TİPOLOJİLERİ

126

- TEK KATLI SİMETRİK CEPHELİ
- TEK KATLI SİMETRİK CEPHELİ ÜÇGEN ALINLIKLILIKLI
- TEK KATLI ASİMETRİK CEPHELİ
- İKİ KATLI SİMETRİK CEPHELİ CUMBALI
- İKİ KATLI ASİMETRİK CEPHELİ CUMBALI
- İKİ KATLI SİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ
- İKİ KATLI ASİMETRİK CEPHELİ CUMBASIZ
- YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI ASİMETRİK CEPHELİ BODRUM KATI BAĞIMSIZ OLAN
- YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI SİMETRİK CEPHELİ ALINLIKLILIKLI BODRUM KATI BİNA İÇİNDEN KULLANILAN
- YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI SİMETRİK CEPHELİ BODRUM KATI BİNA İÇİNDEN KULLANILAN
- YÜKSELTİLMİŞ BODRUM KATLI ASİMETRİK CEPHELİ BODRUM KATI BİNA İÇİNDEN KULLANILAN

İC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

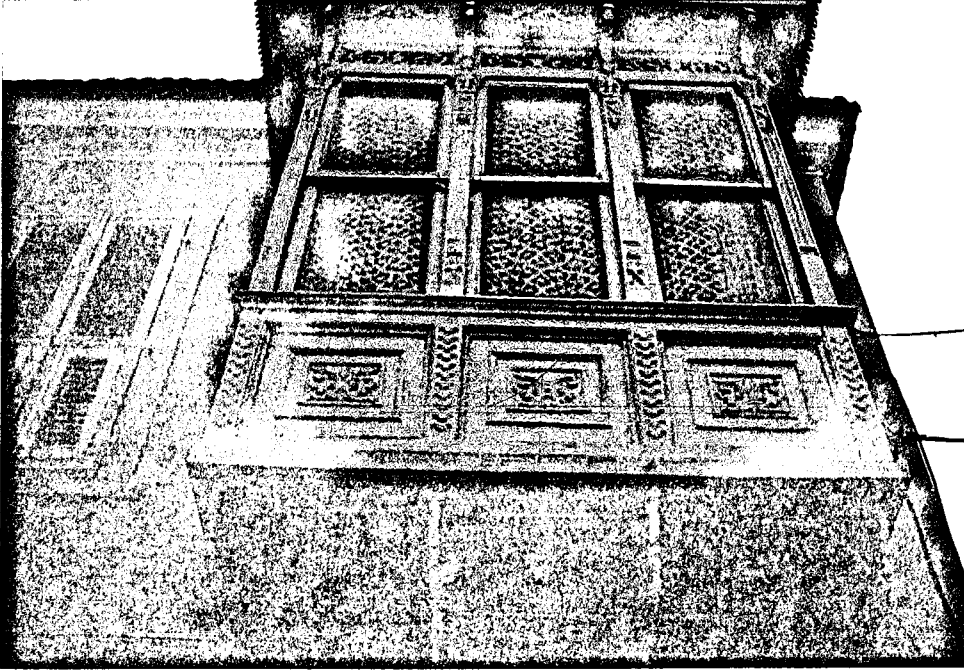
3.2.2. MİMARİ ELEMANLAR

3.2.2.A.CUMBALAR

Cephenin en önemli elemanı olup, Buca mimarisinde önemli bir yeri vardır. Sokağın görünümüne hareketli bir etki verir. İç mekanın dış mekanla birleştiği yerlerdir.

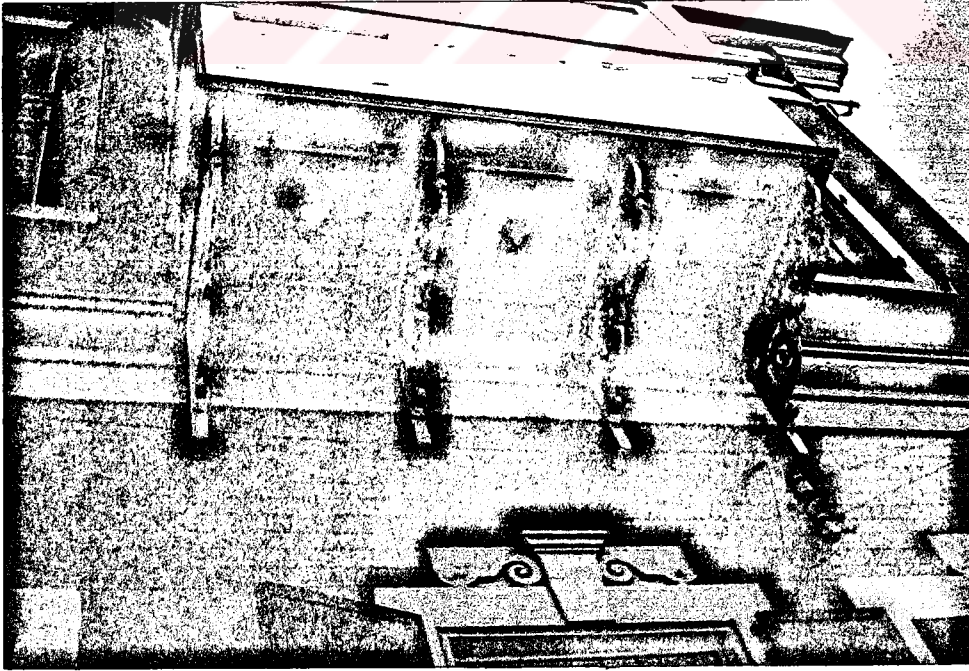
Çoğunlukla giriş aksının üzerinde yer alır. Dikdörtgen prizma şeklinde olan cumbanın dairesel form aldığı örneklerde vardır. Buca'daki evlerin birçoğunda cumbalar üç bölümlü giyotin pencereleden oluşur. Döşeme, yan kaplamalar ahşap; konsollar dökme demirdir. Çok az örnekte konsol yerine taş furuşlar kullanılmıştır Buca'daki örneklerinde demir konstrüksiyonların çoğu aynı motif ve boyuttaki konsollardır. Buca 'daki Cumbaların hemen hemen bütün örneklerinde aynı motif ve ölçüde konsolların kullanılması, konsolların aynı kaynaktan sağlanmış olmasının göstergesidir. Bölgede sıkça kullanılan beyaz prese tuğlanın Sakız adasından getirilmesi, konsollarında bu adadan sağlanmasını akla getirmektedir. Buca'da taş yada tuğla cumbalı örneklere rastlanmaz.

Cumba mekanı herhangi bir iç mekana bağlı olmayıp, iç mekandan bir kapı ile ayrılır. Bu haliyle cumba kapalı bir balkon fonksiyonunun üstlenmiştir. Bazı örneklerde ise iki ayrı oda tarafından ortak kullanılır. Cumba mekanı bina kütesinden ayrı ve bağımsız bir konumdadır. Geleneksel Türk evinde cumbanın ana kütle ile birlikte oluşmasına karşın Buca'da cumba, cepheye yapışmış bir eleman olarak algılanır. Cumbanın çatısı, çinko kaplama ile kaplanmıştır.

Resim-74 : İyi korunmuş bir cumba örneği

Üç bölümlü giyotin pencereleri, sacak altı ve pencere altı panel süslemeleri, dökme konsolları ile standart tip olarak nitelendirilebilir.

Resim-75: Cumba örneği, 113 sok no:14

İyi korunmuş bir örnek. Bir önceki örneğin cumba altı panelleri ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

Resim-76: Cumba örneği.

Pencere altı panellerinin süslemesi,
Resim-73' deki örnekle aynıdır.

Resim-77: Cumba örneği.
113 sok no:9

Dökme demir konsolların bir çok örnekte
aynı olması dikkat çekici bir özelliktir

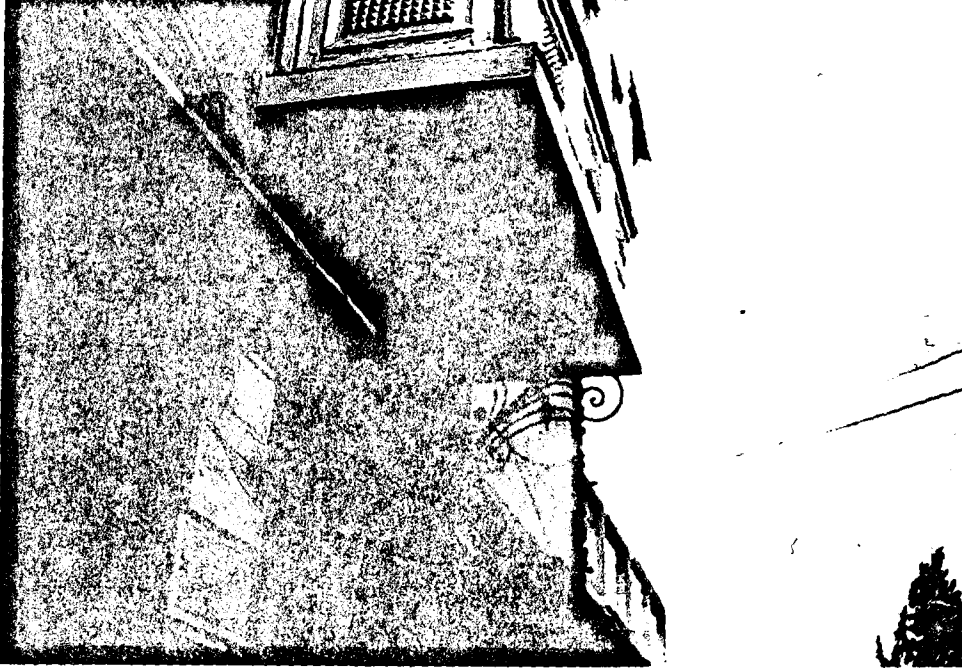
Resim-78: Cumba örneği.
111 sok no:8

Kötü durumda olmasına karşın,
süslemede gösterilen çaba dikkat çekicidir.

Resim-79: Cumba örneği

Çoğunlukla bilinçli çıkarılan yangınlar sonucu hasar görmüş bir örnek.

Resim-80: Cumba örneği. Uğur Mumcu cad. no:15

Alişılann dışında bir konsol.Dökme demirin görüntüsü yumuőatılarakoluőturulan form dikkat çekmektedir.

Resim-81: Cumba örneği

Bakımsız olmasına karşın ,cumbanın konstrüksiyonu kendini salmamıőtı

3.2.2.B. PENCERELER

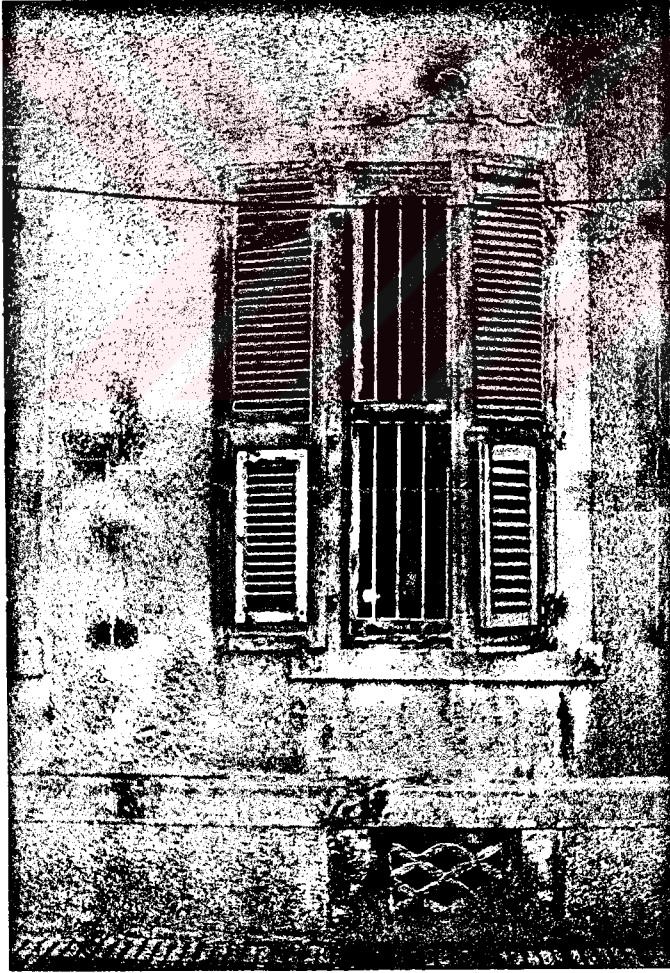
Buca'nın iklimsel ve sosyal özellikleri, pencerelerin biçimlenmesinde önemli bir yer tutar.

Pencereler, daima kesme taş söve ile çerçevenmiştir. Sövelerde, çok az süsleme bulunmasına karşın itinalı bir işçilik göze çarpar. Üzerine gelen duvar yükü basık tuğla kemerlerle hafifletilmiştir. Bazı örneklerinde bu kemer yerine, sövenin kendisi basık kemer biçiminde yer alır.

Çoğunlukla pencere oranları, 1/2'dir. Bazı örneklerinde zemin katta bu oranın 1/2,5'e kadar çıktığı görülmektedir. Bodrum kat pencereleri kareye yakın formda ve genellikle sövesiz olarak yapılmıştır. Bazı örneklerde sövelerin üstü silmelerle taçlandırılmıştır. Zemin ve üst kat pencerelerinin ahşap doğramaları yüksekliğinin 2/3 oranında içe doğru açılan çift kanattan oluşmaktadır. Bu kanatların her biri ince ahşap çıtalarla genellikle üçe bölünmüştür. İki kanadın üzerinde bulunan sabit bölüm ise boylamasına kalın bir çıta ile ikiye bölünmüştür. Pek az örneğinde giyotin doğrama kullanılmıştır.

O çağlarda Buca'nın zaman zaman kanun kaçaklarının saldırısına uğradığını, yine o çağlarda ekonomik sorunların sebebini Rum azınlıklar olarak gören müslümanların saldırısına uğradığını çeşitli kaynaklardan bilmekteyiz. Bu sebeplerden dolayı evlerin zemin kat pencerelerinde emniyet amacıyla genellikle masif saç kepenkler kullanılmıştır. Zemin katta kepenk kullanılmayan örneklerde, demir kafes veya parmaklıklar kullanılmıştır. Bunların üzerinde yine perfore yüzeyli ahşap panjurlar kullanılmıştır. Üst katlarda daima ahşap panjur

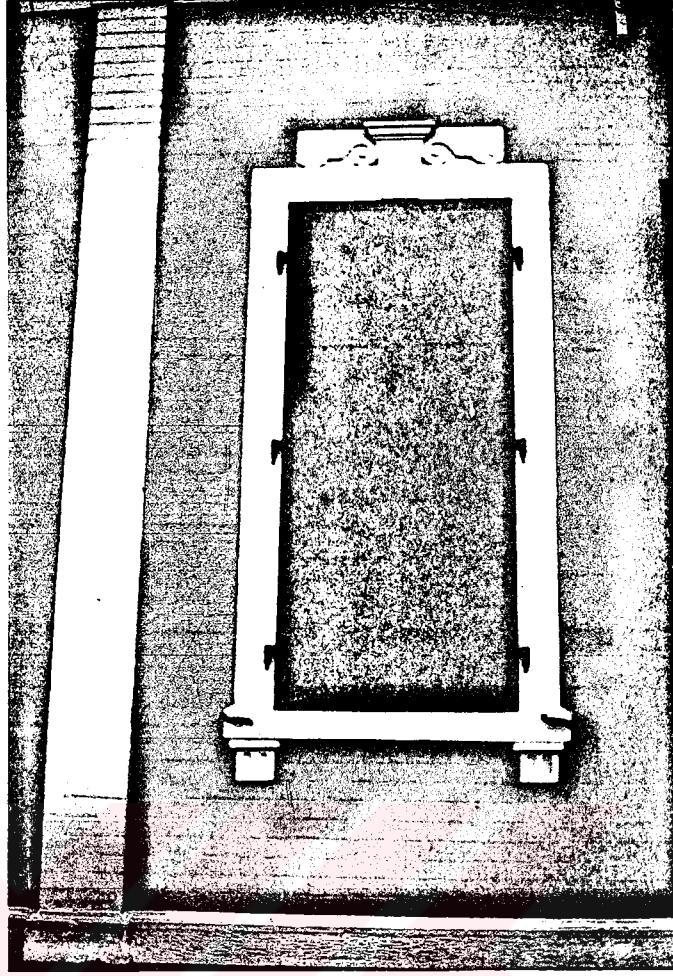
kullanılmıştır. Çok az sayıda örneklerde ikinci katın demir kepenk ile kapatıldığı görülmektedir. Ahşap panjurun iki kanattan oluşması ve bazı örneklerinde alt kısmına açılabilir ikinci bir kasa yerleştirilmesi genel özellikleridir. Buca'da demir parmaklıklı pencere örnekleri çok az sayıdadır. İlk katın demir parmaklı örneklerinde, pencere sövesi içine yerleştirilmiş ahşap pancurlar mevcuttur. Bu tür evlerin çoğunlukla müslüman Türkler tarafından kullanıldığını tahmin edilmektedir.

Resim-82: Pencere örneği. 111 sok. no:8

Resim- 83 Pencere örneği.
113 sok. no: 14

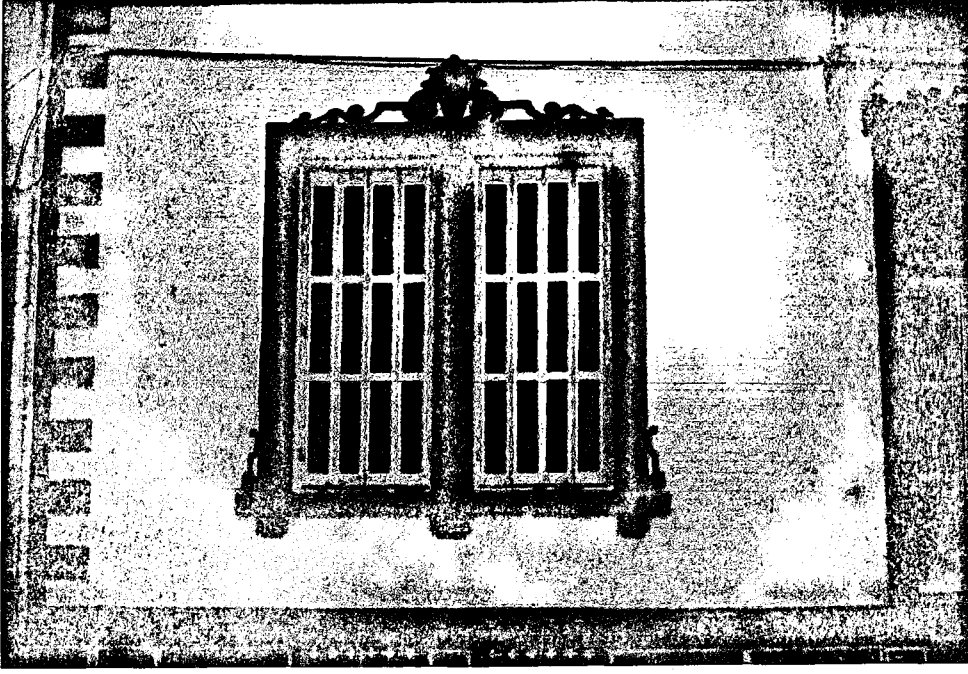
Bakımlı bir örneğ. Demir kepenklerin her bir kanadı 3 ayrı menteşe ile söveye bağlanmıştır.

Resim-84: Pencere örneği

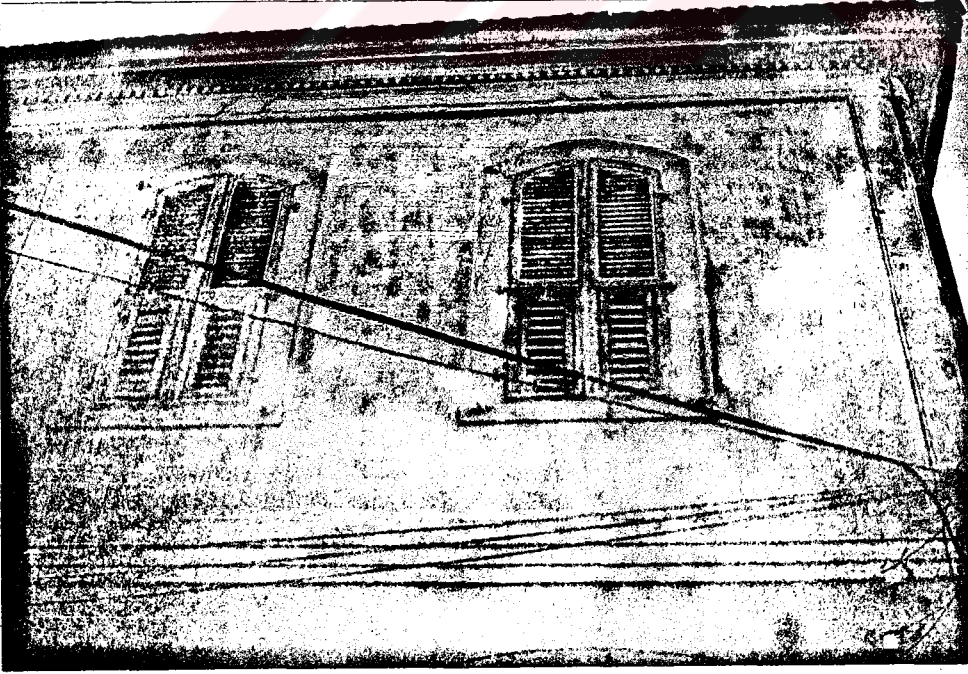
Demir kepenk basık kemerli söve formuna uymuştur.

Resim-85: Pencere örneği.111 sok. no:8

Birbirine bitiftirilen iki pencere ile ilginç bir kompozisyon oluşturulmuştur. Pencere sövelerinin içine yerleştirilen ahaşap pancurlar ekseninden dört kısma katlanmaktadır. Aynı detaya Buca'da rastlanılmamakla birlikte, Alsancak'ta sıklıkla uygulanmıştır

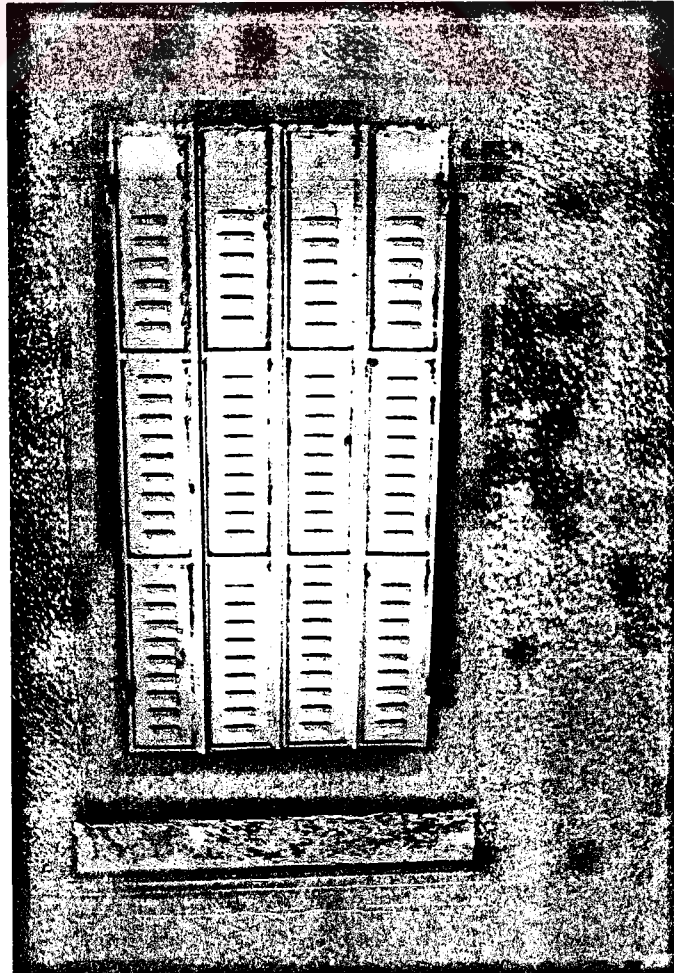

Resim- 86: Pencere örneği

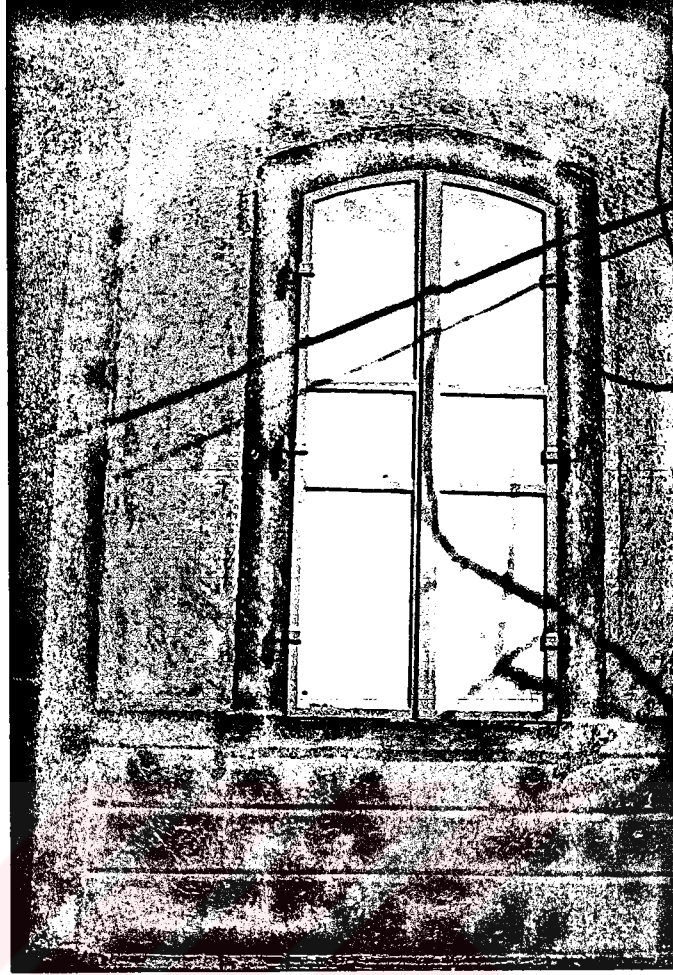
Resim-87: Pencere örneği.

Bakımsız durumuna karşın özenli işçilik ve detay dikkat çekmektedir

Resim-88: Pencere örneği.

Saç prese kepenk, evin bir hayli değişim gördüğünü göstermektedir.

Resim-89: Pencere örneği:
113 sok. no: 13

Pencere boyut ve oranları birbirine benzeyen örneklere söveler değişik formlardan oluşmaktadır.

Resim-90: Pencere örneği

Resim-91: Pencere örneği

Uğur Mumcu cad. no:20

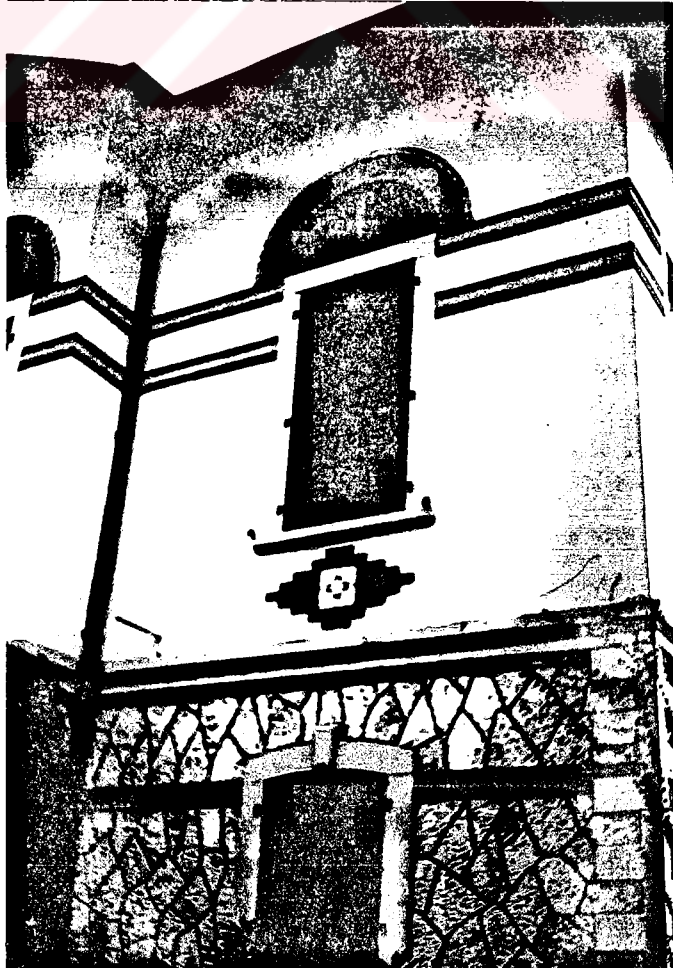
Düzeyle bir örnekle olan pencerede demir kepenk söve içine alınmıştır

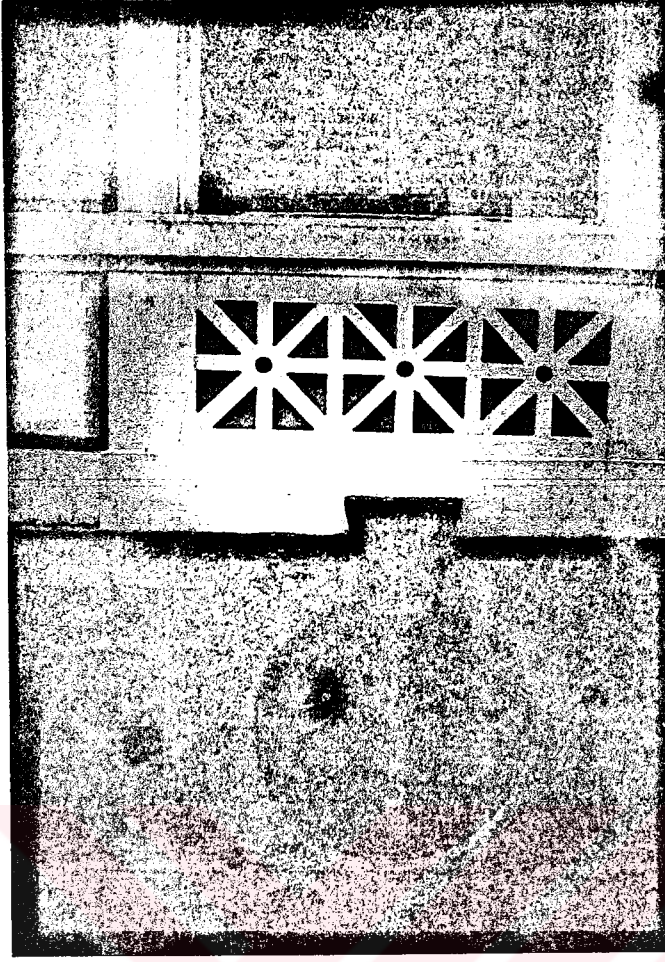

Resim-92: Pencere örneği

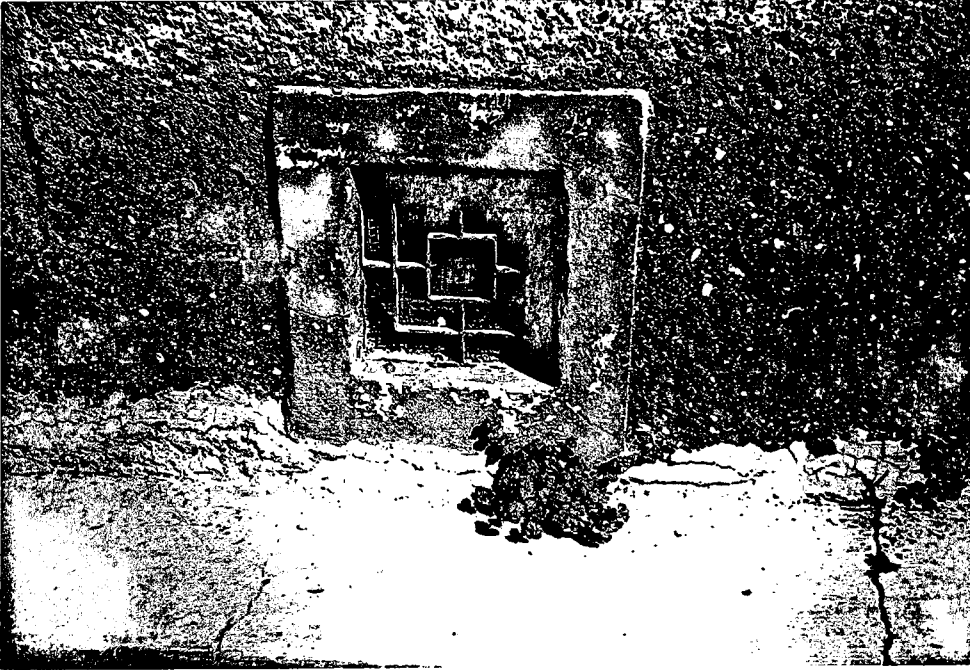
Uğur Mumcu cad. no: 53

Mimar vafiyadis'e ait olan binanın alt ve üst katlarının penceresinde ahaşap pancurlar kullanılmıştır.

Resim-93,94: Bodrum kat pencere örnekleri

3.2.2.C. KAPILAR

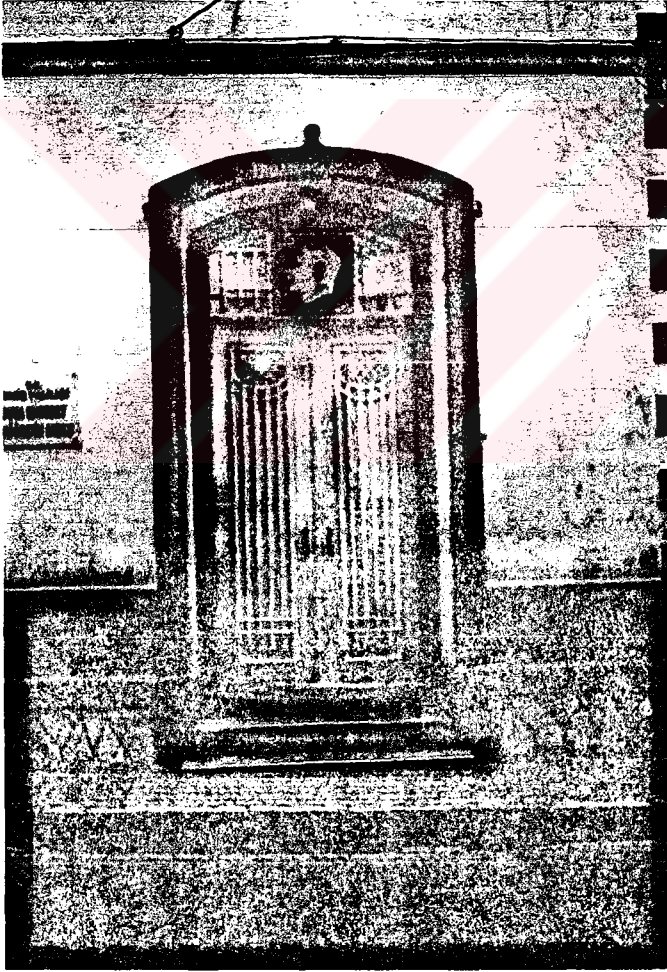
Buca mimarisinde kapılar çok farklı örnekler sergiler. Bu çeşitliliğe rağmen birbirine yakın detay ve stil içinde yaratılmışlardır. Kullanılan malzeme genellikle demirdir. Şehrin dış bölümünde çok az sayıda ahşap örneklerine rastlanır. Genellikle çift kanatlı olan kapıların üstünde havalandırmaya yarayan sabit demir kanatlar vardır. Bazı örneklerinde kapıyı çevreleyen düzleştirilmiş yarım dor stili sütunların üzerine basan, yine kesme taştan yapılmış sövenin içinde yer alan havalandırma kanalları mevcuttur. Kapı cephe yüzeyinden geriye çekilerek bir niş halini almıştır. Açılır kanatlarda camlı kısım nadir olarak döşemeye kadar inmektedir; çoğunlukla kapı yüksekliğinin 1/3 yada 1/4 oranında bir kısım masif bırakılmıştır. Bırakılan bu kısmın ortasında genellikle dökme demirden süsleme elemanlarına rastlamak mümkündür. Kapının camlı kısmının önünde, soğuk demirden yapılmış süsleme elemanları aynı zamanda camlı bölümün güvenliğini sağlamaktadır. Camlı kısım, iç mekandan yine demir bir kepenkle kapatılır. Kapının üzerindeki sabit havalandırma kısmında soğuk demirden yapılmış korkuluklar yer alır.(bkz. Çizim-39)

Giriş nişi, pencerelerde olduğu gibi taş söve içine alınmıştır, bu girişe anıtsal bir etki vermektedir. Kapılarda çoğunlukla kapı tokmağına rastlanır. Bu tokmak, genel olarak avcunda küre tutan küçük bir el formunda yapılmıştır.

Bahçe kapıları, ev kapılarının aksine değişik detay ve ebatlarda yapılmıştır.

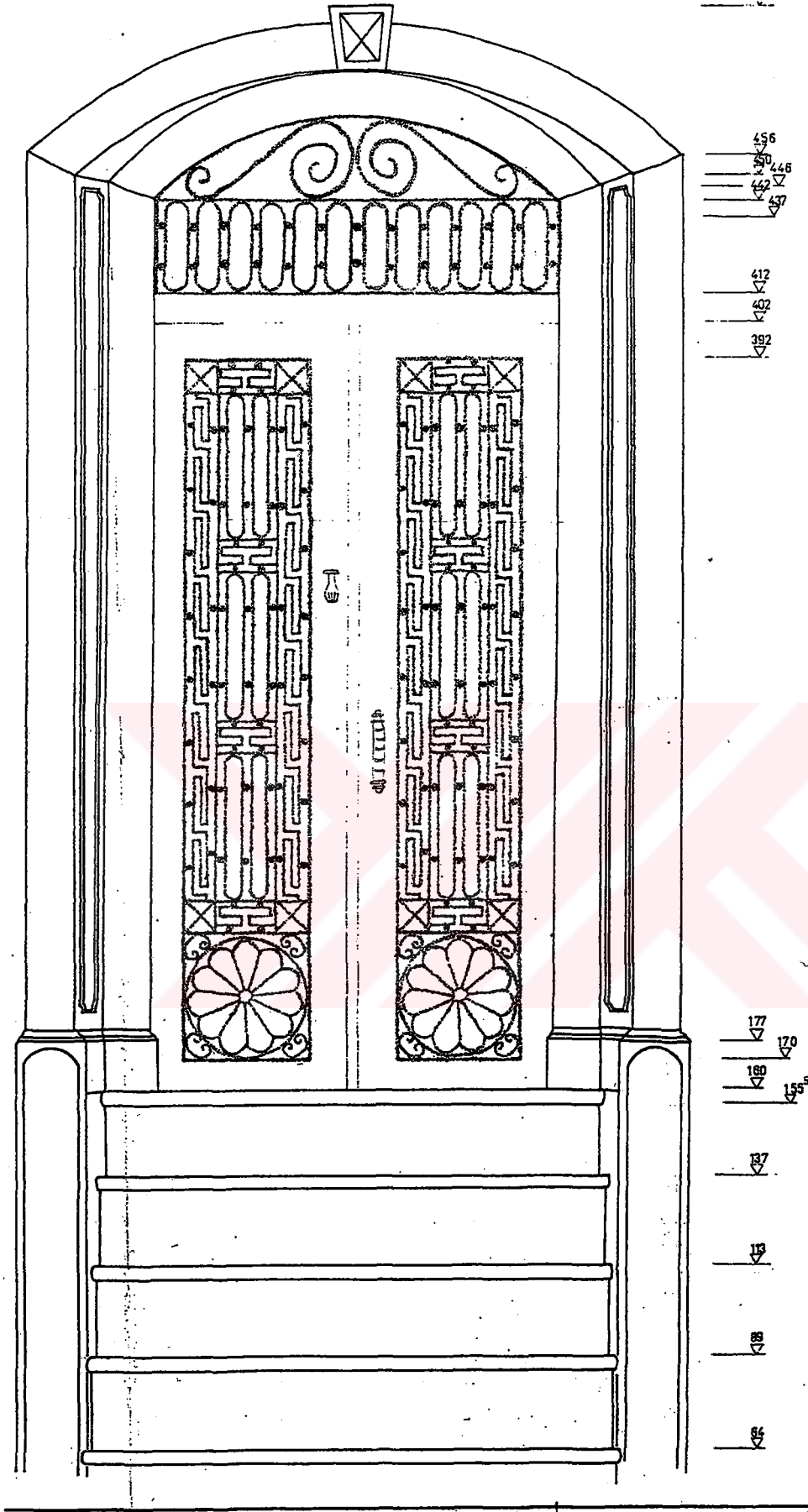
Çoğunlukla bahçe kapılarının açılan kanatlarının iki yanında köşeleri yuvarlatılmış beyaz Sakız tuğlasından yapılan kolonlar yer alır. Bu kanatların alt bölümlerinde, demir rozetler yerleştirilmiş masif metal panolar yer alır. Masif kısmın üstünde düşey olarak sade demir

parmaklıklar yerleştirilmiştir. Bazı örneklerde bu parmaklıkların iç bölümlerinde demir saçla kaplandığını görmekteyiz. Şehrin ekonomik olarak daha az gelişmiş güneybatı kısmında bahçe duvarı içinde bulunan bir taş söve içine yerleştirilmiş, masif saçtan yapılmış bahçe kapılarına da rastlanmaktadır.

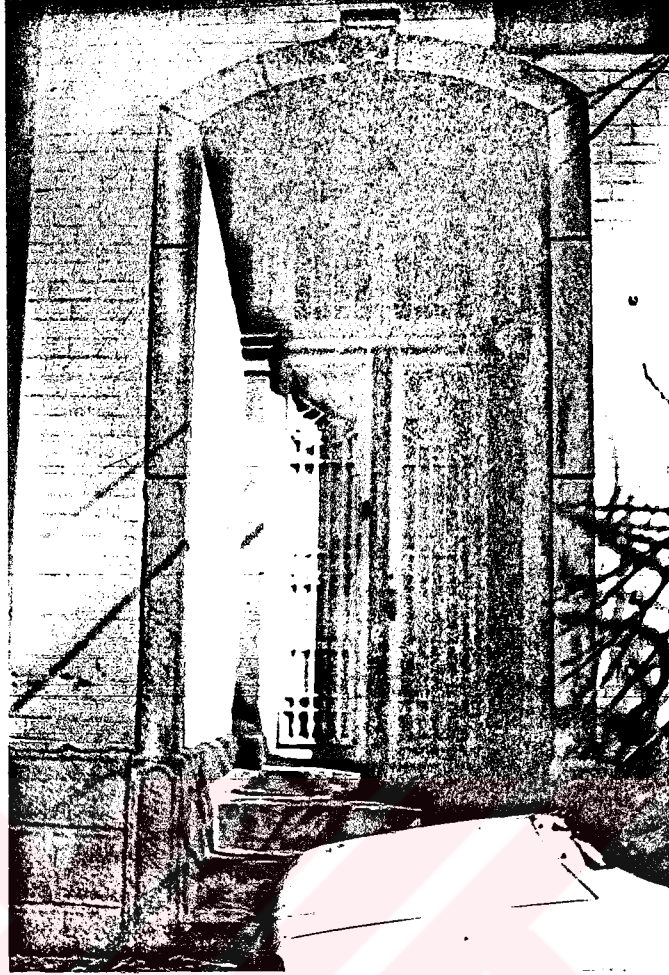

Resim-95: Kapı örneği. Uğur Mumcu cad. Umurbey İlköğretim okulu

Camlı doğramalar arka kısımdan saç ile kapatılmıştır. Açılan kanatların parmaklıkları diğer örneklerinin aksine alta kadar inmiştir.

Çizim-39: Giriş kapısı. 113 sok no:18

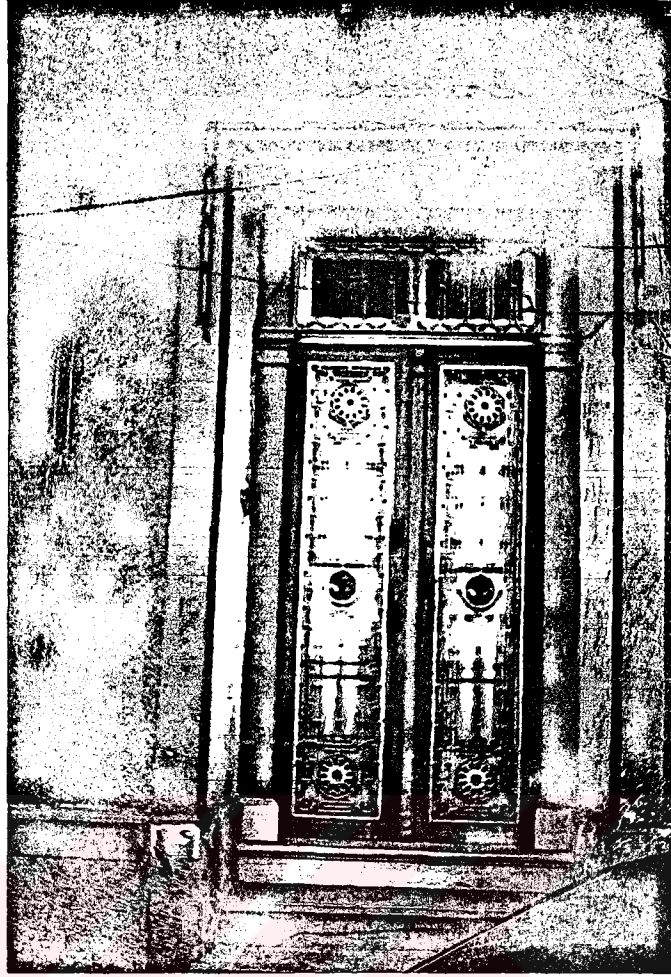

Resim-96: Kapı örneği

113 sok. no:9

Resim-97: Kapı örneği

Resim-98: Kapı örneği
111 sok. no:8

Nitelikli bir örnek

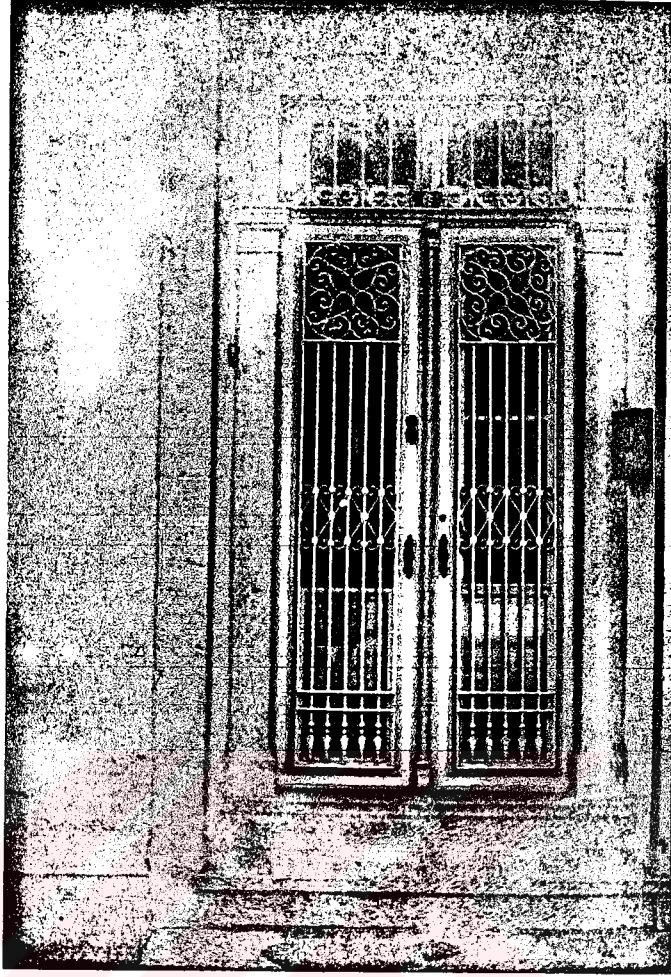

Resim-99: Resim-98' den detay

Parmaklıklarda kullanılan gemi çapası ev sahibinin denizle olan ilgisini göstermektedir.

Resim-100: Kapı örneği

Buca' daki pek çok örneğinde kapıların açılan kanatları stilize edilmiş dor sütunlarının içine alınmıştır. Genelde mermer kaplama basamaklar bu örnekte tadilata uğrayarak mozaikle kaplanmıştır

Resim-101 : Kapı örneği

Resim-102: Kapı örneği
113 sok. no:14

Resim-103: Kapı örneği
111 sok. no:8

Resim-104: Kapı örneği
Mimar vafiyadis.
Uğur Mumcu cad. no:53

Resim-105: Kapı örneği
121 sok. no:2

Resim-106: Kapı örneği

Uğur Mumcu cad. no: 25

Resim-107: Kapı örneği

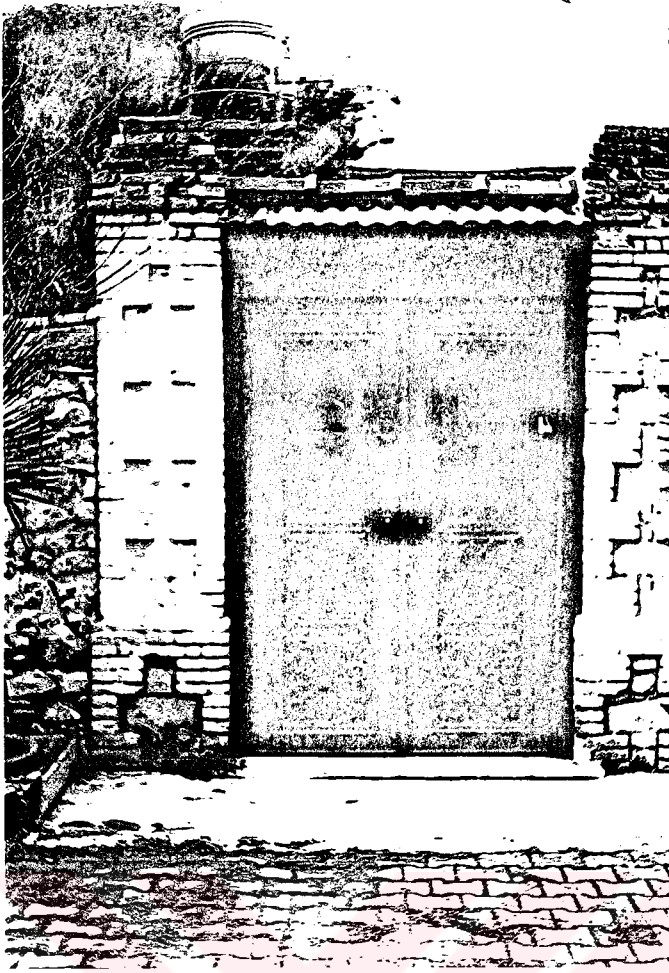
111 sok. no:14

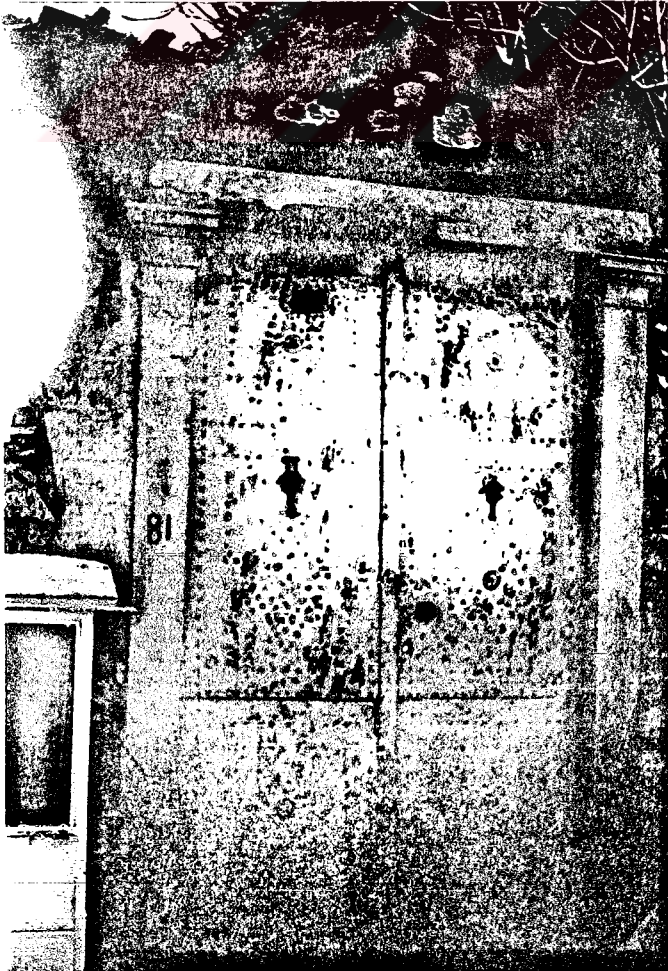
Resim-108: Kapı örneği

Resim-109: Kapı örneği

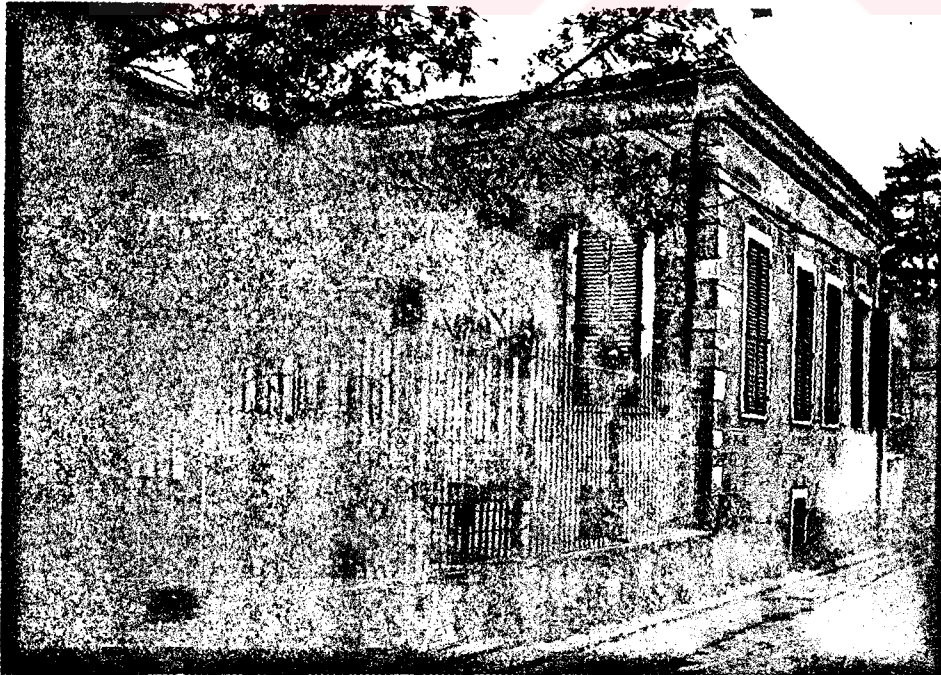

Resim-110,111: Bahçe kapısı örneği

Resim-112,113: Bahçe kapısı örneği

Resim-114,115: Bahçe kapısı örneği

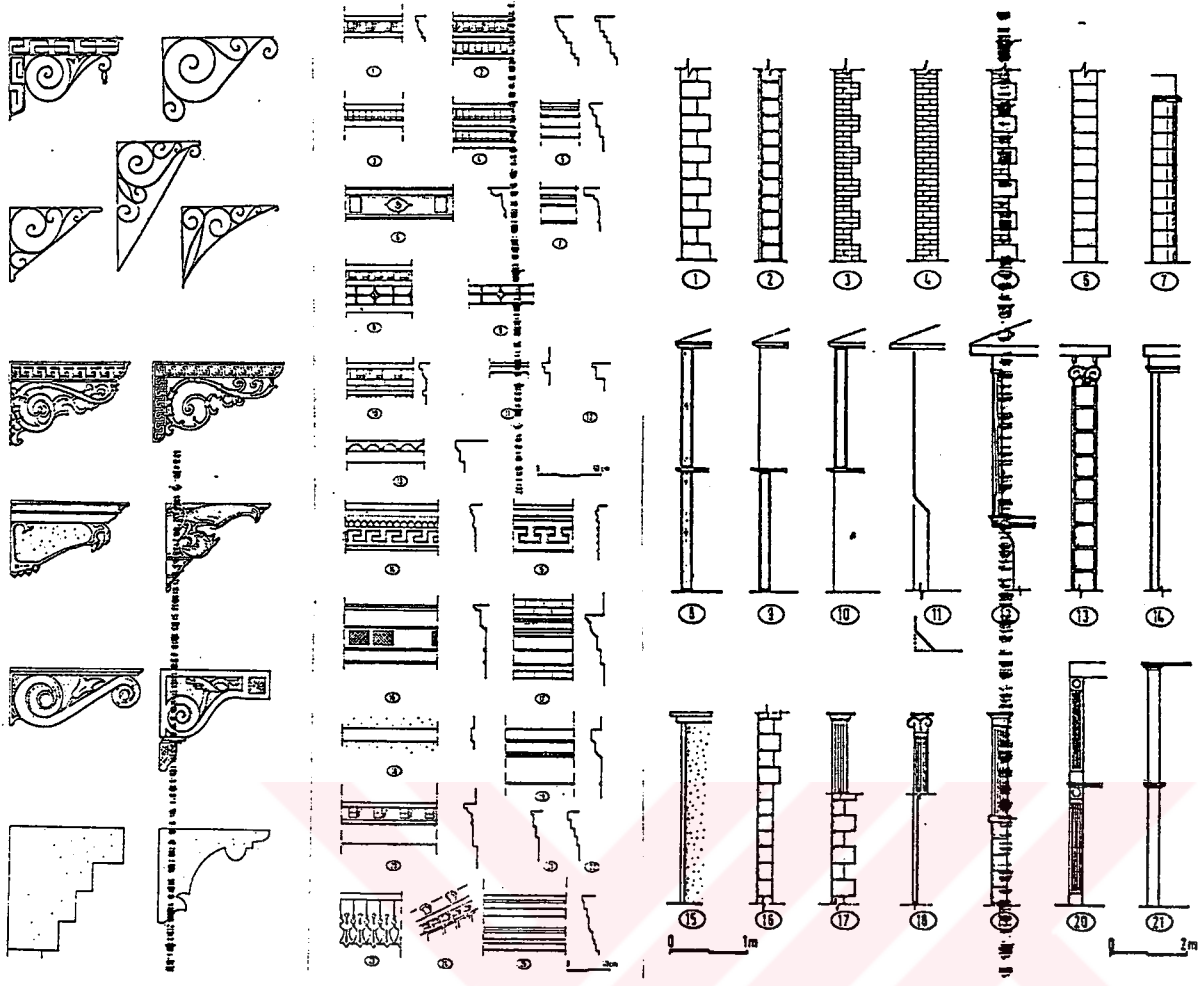
Resim-116-117: Bahçe kapısı örnekleri

3.2.2.D. SÜSLEME ELEMANLARI

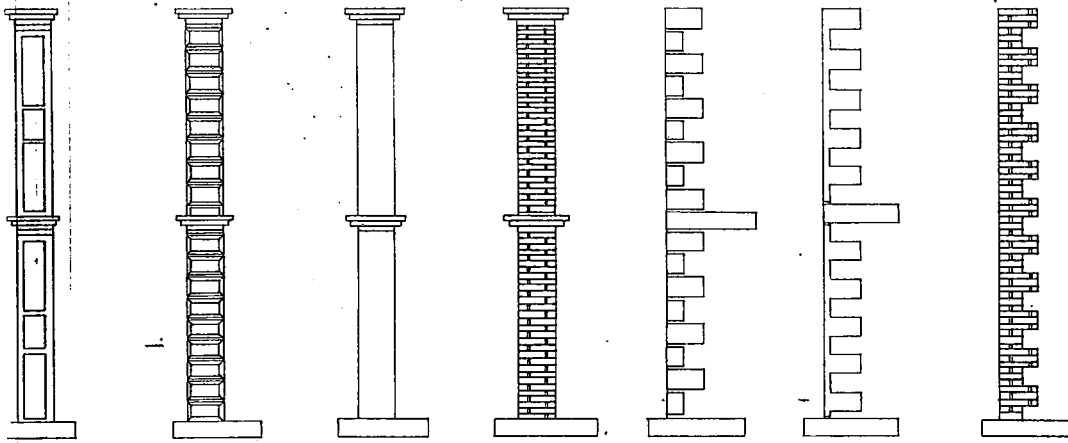
Buca evlerinin kendine has süsleme elemanları içerisinde en dikkat çekenleri düşey duvar silmeleridir. Değişik sosyal gruplara ait evlerde değişik formlarda ortaya çıkarak cephe plastiğine katkıda bulunur.(bkz. Çizim- 39,40)Bu süsleme elemanlarının yapımında en fazla köşeleri yuvarlatılmış beyaz Sakız tuğlasının titiz bir işçilikle kullanıldığı görülmektedir.

Duvar köşe silmeleri saçak silmesinin altından başlayıp su basman çizgisinin üzerine kadar iner. Şehrin daha az gelişmiş yerlerinde bu silmeler moloz duvarın köşelerini düzleştirme için şaşırtmalı olarak dizilmiş kesme taş blokları ile oluşturulur. Bu tür örneklerde kullanılan taş bloklar duvar örgüsünden dışarı çıkarak bir süsleme elemanı işlevini alır. Bazı örneklerinde silme, köşesi tam olarak yuvarlatılmış mermer yapı malzemesinden yapılır. Silmenin sadece zemin katta yatay cephe silmesine kadar çıktığı örnekler görülür. Saçak silmeleri şaşırtmalı olarak dizilmiş tuğlalardan oluşmuştur. Bazı örneklerinde ise saçak silmesinin düz kesme taştan tinalı bir işçilikle ve çoğunlukla içbükey bir kavis olarak oluştuğunu görüyoruz. Diğer bir grupta da süsleme elemanı olarak firizler dikkat çekmektedir.. Saçak silmeleri çatının en son kiremitinin çıkıntısından daha az kalınlıkta yer alır. Çatıda çoğunlukla yağmur oluğu bulunmaz. Aynı kesimde cephede iki katı birbirinden ayıran düşey silmelerde önemli bir yer tutar. Bu silmeler çoğunlukla cumbalı evlerde, cumbanın demir konsolla birleştiği hizadan geçer. Süsleme elemanların çoğu Neoklasik üsluptadır. Bitkisel motifler ,volütler, palmetler geometrik bir düzen içerisinde kullanılmışlardır.

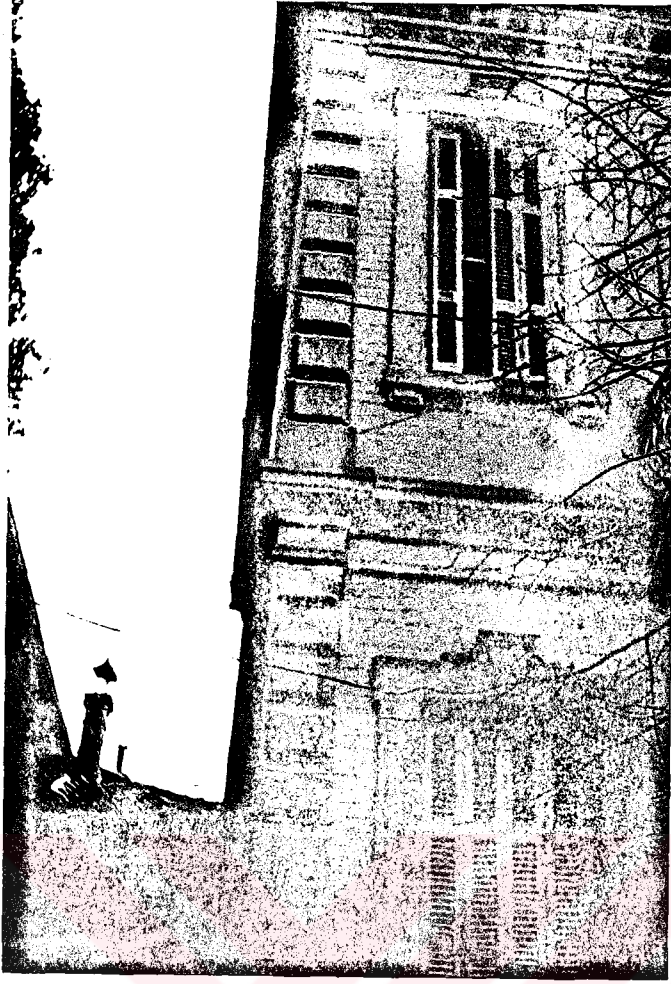

Çizim-40 : İzmir evlerinde cumba konsolları, silmeler ve köşe detayları

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim:

Çizim-40: Buca evlerinde kullanılan köşe silmeleri

Resim-118,119: Yatay ve dikey silme örnekleri

Resim-120,121: Yatay ve dişey silme örnekleri

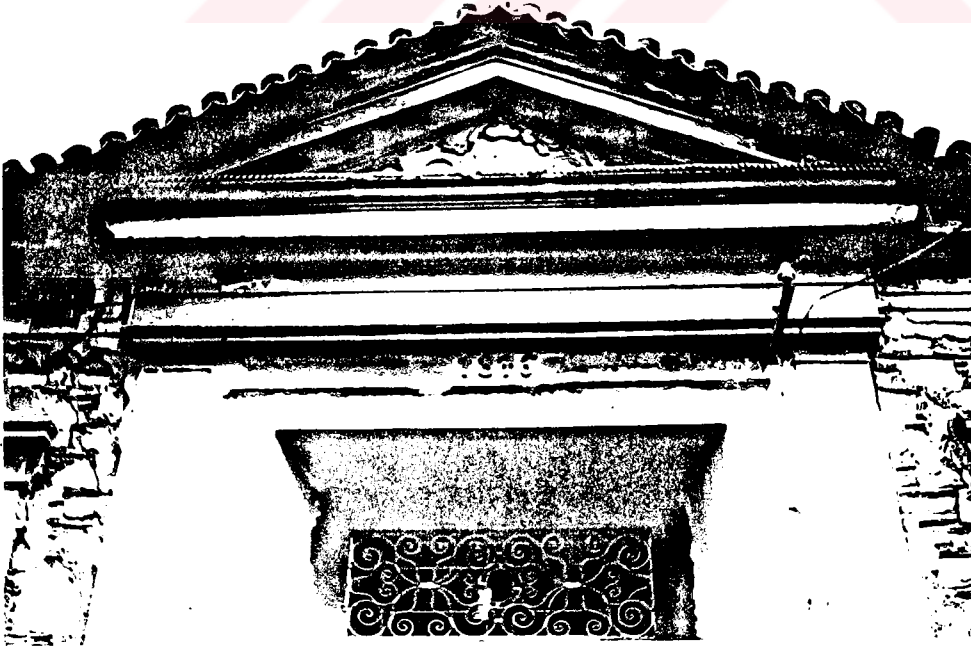

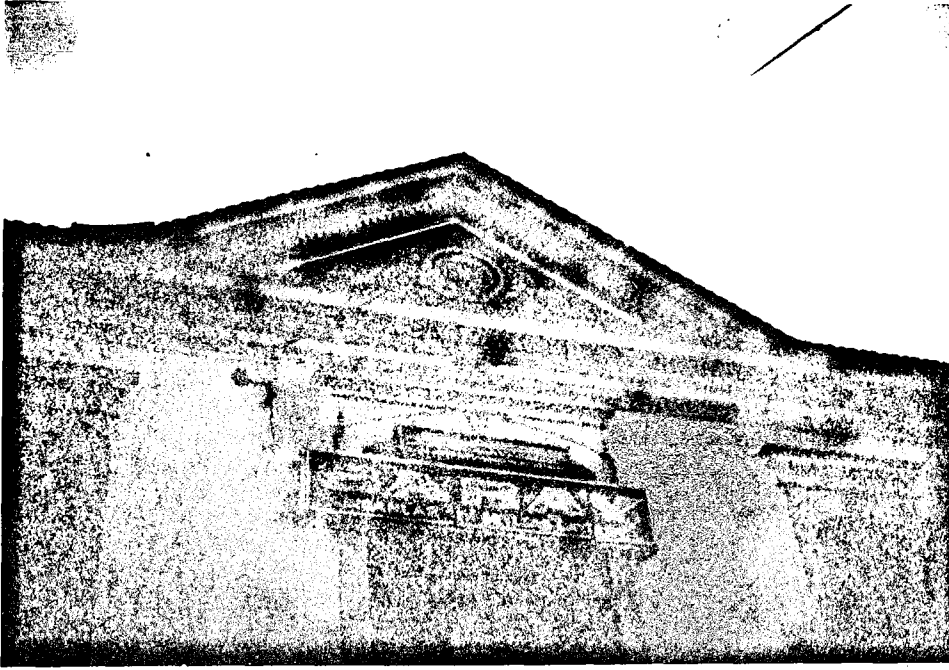
Resim-122,123: Yatay ve düşey silme örnekleri

Resim-124,125: Üçgen alınlık detayı

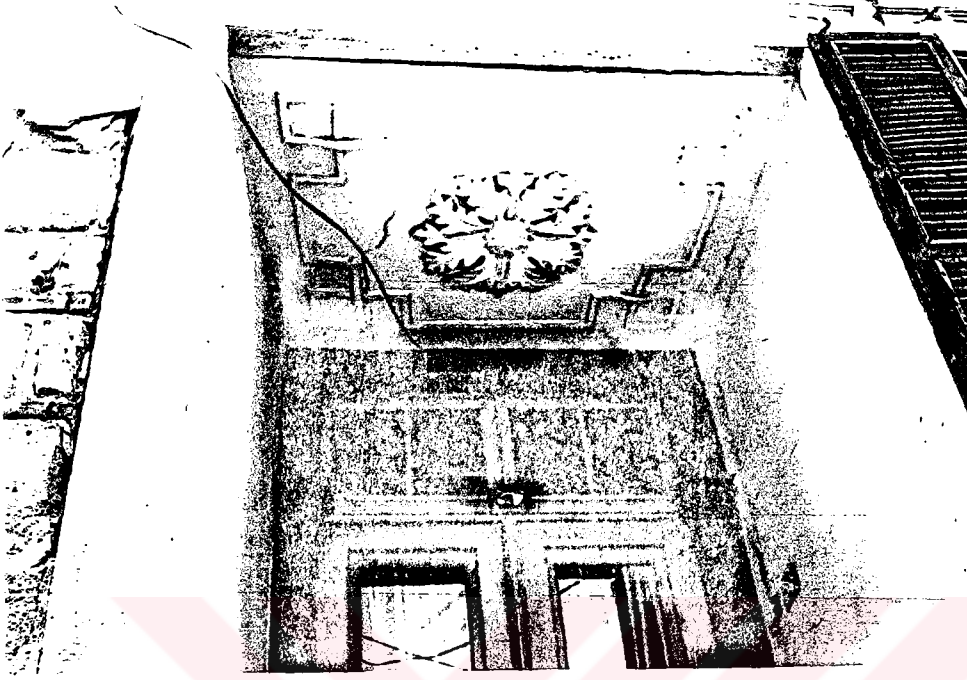

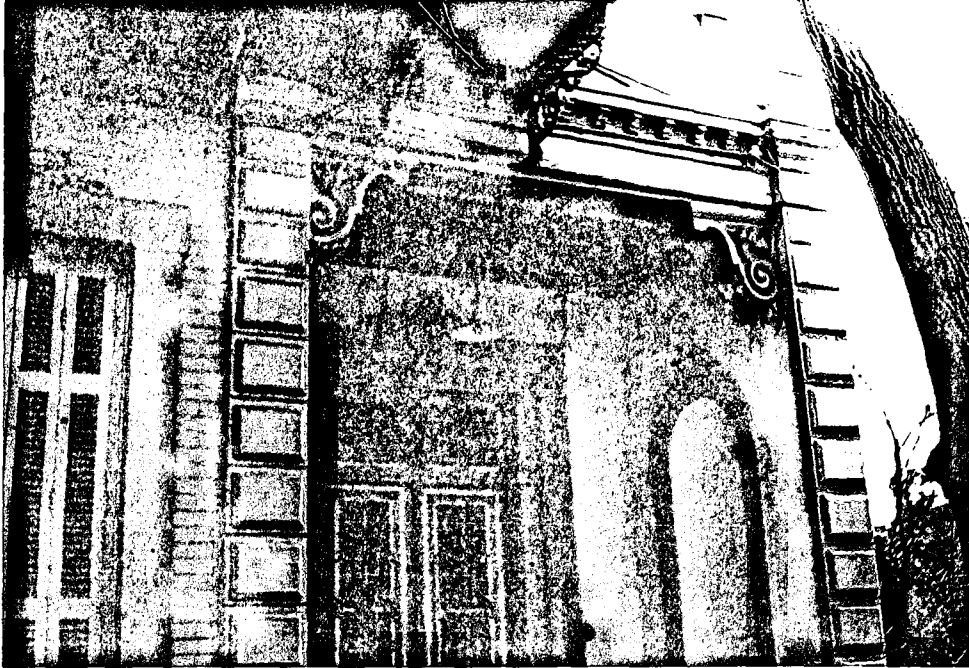
Resim-126: Üçgen alınlık detayı

Resim-127: Saçak silme detayı

Resim-128,129: Süsleme elemanı detayları

4. BUCA SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİNİN BENZER MİMARİ ÖZELLİKLER TAŞIYAN YERLER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yurdumuzda tarihin her döneminde yaşayan toplumlar, yaşadıkları mekanları ve çevresini kendi kültürel gelenekleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Önceki bölümlerde, araştırmanın ana konusunu oluşturan Buca'da yaşayan Rumların oluşturduğu sivil mimari örnekleri irdelenmiştir. Bu bölümde Batı Anadolu'nun diğer yerleşmelerinde yaşayan Rum halkın oluşturduğu mimari, Buca örneğiyle karşılaştırılarak ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Rumlar'ın Anadolu'daki tarihsel serüveninde önem kazanmaktadır.

"Rum, genellikle Doğu Akdenize yaygın İslam Ülkelerinde oturan Yunan asıllı halklara verilen addır. Sözcük anlamı "Roma İmparatorluğu'nda yaşayan kimse" (Rom) demektir. Binlerce yıl öncesinden gelen Rum adlandırılması, daha sonra Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu yurttaşı Yunanlılar'ı anlatmak için kullanılmıştır"(1).

Rumlar kimi kültürel ve tarihsel farklılıkları nedeniyle Yunanistan'da yaşayan Yunan ulusundan ayrı ele alınırlar. Rumların tarihi, genel olarak Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra başlar. M.S. 330' da Byzantion kentine Konstantin tarafından Yeni Roma adı verildi ve sonradan Bizans diye anılacak Doğu Roma İmparatorluğu doğdu. Helen ve Anadolu halklarının mirasını devralan Rumlar, köklü kültürleri, gelişmiş toplumsal

(1) Büyük Ansiklopedi, Rumlar maddesi, Arkin ofset, İstanbul, 1986, s:4763

yapılarıyla Doğu Roma'nın etkin gücü olmuşlardır. İstanbullu, İznikli, Trakyalı Rum aristokrat aileler erki ele geçirdiler. Yunanca, Doğu Roma'nın resmi dili oldu. Ortodoksluk mezhebi Rum gelenekleri çerçevesinde kabul edilmiştir. Bin yıldan uzun süre yaşayan Bizans İmparatorluğu kendine özgü bir mimarlık geliştirmiştir. 1453'de İstanbul'u fethedince Rumlar'ın bir bölümü İtalya'ya, Mora'ya, Balkanlar'a ve çeşitli Avrupa ülkelerine göç etti. Ancak Roma İmparatorluğu'nu devralmayı ve Bizans (Rum) gelenekleri ile Türk-İslam geleneklerini kaynaştırarak yeni bir Osmanlı kültürü yaratmayı amaçlayan II. Mehmet, Rumlar'ın İstanbul ve imparatorluğun öteki topraklarında kalmalarını istiyordu. Rumlar'a dinsel, kültürel, ekonomik ve yönetsel ayrıcalıklar bu dönemde verilmiştir. Bugün de işlevini sürdüren İstanbul Rum Patriği ve Fener Rum Erkek Okulu, II. Mehmet'in verdiği izinle açılmıştır. Rumlar, devlet kademelerinde önemli görevler alırken, ekonomik güçlerini de korumuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına dek Rumlar etkin varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Osmanlılar'ın çöküş ve Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında, Rumlar ile Türkler karşı karşıya getirilmiştir. "Küçük Asya Felaketi" diye anılan ve Türkler kadar Rumların'da yıkımına yol açan Yunan istilası başarısızlığa uğrayınca, Rumların bir bölümü topraklarından göç etmek zorunda kalmışlardır. 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan Lozan Barış Antlaşması imzalanırken, İstanbul dışındaki Türkiye Rumları ile, Batı Trakya dışındaki Yunanistan Türkleri'nin karşılıklı göç etmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle binlerce kişi büyüdükleri topraklardan uzaklaştırılırken büyük bir toplumsal-kültürel karmaşa yaşanmıştır. Buna karşın İstanbul'da kalan 150 bin dolayındaki Rum etkinliklerini 6-7 Eylül olaylarına kadar sürdürmüşlerdir. 6-7 Eylül 1900 de meydana gelen olaylar pek çok Rum'un Yunanistan dışında, ABD, Avustralya gibi ülkelere göç etmişlerdir.

Tablo-4: Miliyetlere göre 1912'deki Anadolu nüfusu

Bölgeler	Rum	Ermeni	Müslüman (7)	Muhtelif(8)	Toplam
Batı Anadolu (1)	773.756	23.914	1.187.694	82.922	2.068.286
Boğazlar Bölgesi (2)	180.421	86.531	380.132	31.228	678.312
Kuzey Anadolu (3)	378.452	53.829	1.896.301	2.087	2.330.669
Orta ve Güney Anadolu (4)	359.745	361.633	3.442.535	30.626	4.194.539
Doğu Vilayetleri (5)	129.537	935.884	1.385.286	314.000	2.764.707
Adana (6)	66.200	97.450	102.000	16.050	281.700
Toplam	1.888.111	1.559.241	8.393.948	476.913	12.318.213

1) Aydın Vilayeti, Balıkesir Sancağı(Bursa Vilayeti)(Ege Adaları hariç)

2) Üsküdar Kazası, İzmit ve Çanakkale Sancakları.

3) Trabzon ve Kastamonu Vilayetleri

4) Bursa Vilayeti (Balıkesir Sancağı hariç), Ankara, Konya ve Sivas

5) Erzurum, Bitlis, Van, Diyarbakir ve Mamuretülaziz (Hakkari ve Mardin sancakları hariç, buraların nüfusu elde edilememiştir.)

6) Adana Vilayeti

7) Türkler, Kürtler, Lazlar, Kafkaslar vs.

8) Yahudiler, yabancı uyruklular, Levantenler, Nesturiler vs.

Kaynak: Alexander A. Pallis, Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922), çeviren: Orhan Azizoğlu, Yapı kredi yayınları, 1997, İstanbul, s:148(ek VII)

4.1. BATI ANADOLU'DA BENZER ÖZELLİK TAŞIYAN YERLERİN TARİHSEL VE DEMOGRAFİK KONUMU

Yüzyıllardan beri Batı Anadolu, uygarlık tarihinin en hareketli mekanı olmuştur.

Roma, Bizans, Arap ve Selçukluların egemenliği altında kalan bu bölge, Osmanlıların 15.yüzyıldan itibaren Venedik ve Cenevizlilere karşı gösterdiği üstünlük ile ele geçmeye başlamıştır. "II. Murat döneminde bütün Batı Anadolu kıyıları Osmanlı egemenliğine girmiştir. Fatih zamanındaki Venedik Savaş'ları sırasında bu kıyıları sık sık saldırıya uğramıştı."(1)

Osmanlı egemenliğine geçen Batı Anadolu, İmparatorluğu'nun 16. yüzyılda Sakız adasını ele geçirmesi ile Avrupalı ve diğer tüccarların ,Sakız ve İzmir'e yerleşmesine tanık olmuştur. Osmanlı yönetiminin etnik gruplara hoşgörülü davranması, Batı Anadolu'daki yerleşmelerde yaşayan ve Türk olmayan diğer halkların rahat bir biçimde yaşamasını sağlıyordu. Özellikle bu halk, yörenin gerçek sahibi olan ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan Rumlardan oluşuyordu." Bu halkın yanısıra bölgenin ekonomik cazibesinin artması ve geniş tarımsal olanakların varlığı, Yunanistan'da ve kısıtlı olanaklar ile yaşayan diğer Rumların da bu bölgeye göç etmesine neden oluyordu. Bu göç yeni yerleşmelerin kurulmasına da neden oluyordu." (2)

(1) İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, cilt II, İstanbul, 1951

(2) Çınar Atay, Metropoleşmeye doğru İzmir, Ege Mimarlık, Tükelmat A.Ş., 1991/2, s:43

Tablo-5: Sevr Antlaşması uyarınca Yunanlılar' a verilen İzmir Bölgesinin milliyetlere göre nüfus durumunu gösterir tablo

Kazalar	Rum	Ermeni	Müslüman(1)	Muhtelif(2)	Toplam
1. Balıkesir Sancağı:					
Ayvalık	46.130	-	89	-	46.219
2. İzmir sancağı:					
İzmir	243.879	7.628	96.250	68.737	416.494
Urla	40.670	-	4.445	275	45.390
Çeşme	50.709	-	7.780	550	59.039
Karaburun	15.510	-	8.000	-	23.510
Sivrihisar	11.667	-	9.800	140	21.607
Foça	19.514	360	2.100	350	22.314
Kuşadası	11.052	59	8.775	340	20.226
Menemen	11.216	508	10.309	1.600	23.633
Bayındır	6.850	150	9.300	25	16.325
Tire	5.000	-	20.500	310	25.810
Ödemiş	7.700	1.200	19.500	200	28.600
Bergama	25.277	1.500	22.735	1.586	51.098
3. Manisa Sancağı:					
Manisa	38.926	2.000	37.900	1.600	80.426
Akhisar	9.586	882	14.500	-	24.968
Kasaba	6.090	1.000	20.900	600	34.590
Toplam	549.776	15.277	298.883	76.313	940.249

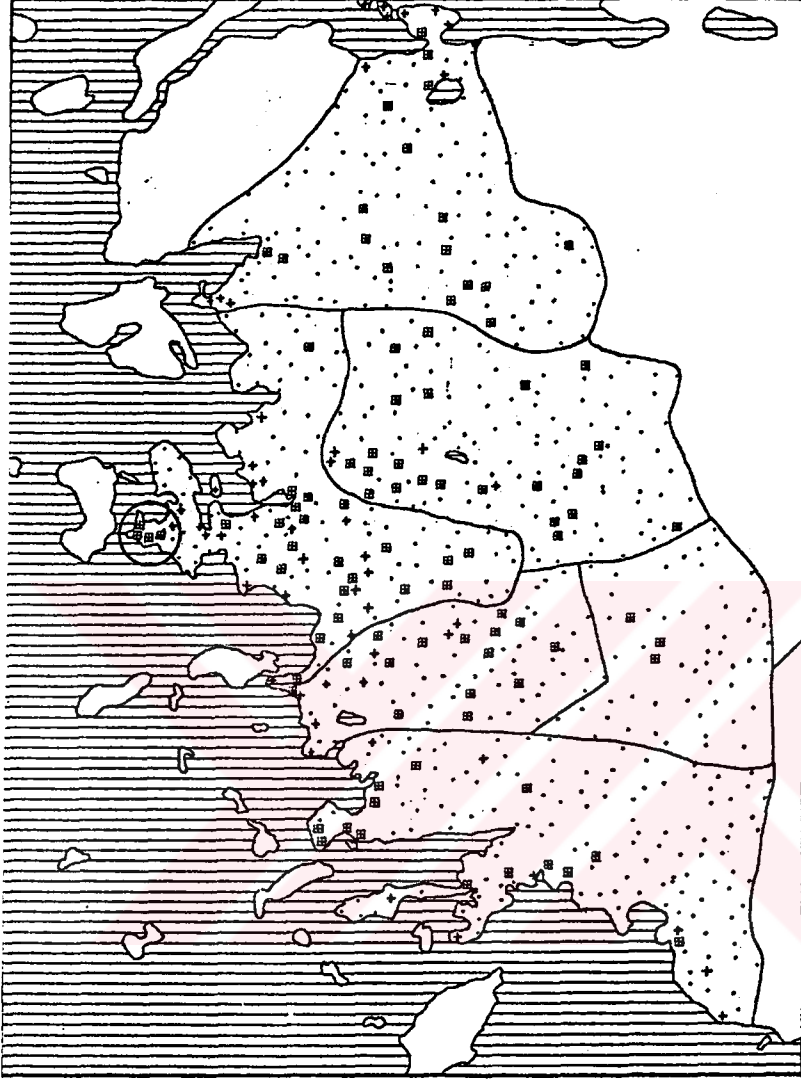
1) Türkler, Kafkasyalılar, Arnavutlar, vs.

2) Yabancı uyruklular, Yahudiler, Bulgarlar

Kaynak: Alexander A. Pallis, Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922), çeviren: Orhan Azizoğlu, Yapı kredi yayınları, 1997, İstanbul, s:149(ek VIII)

Batı Anadolu'da yaşayan Rum halkı, bazı bölgelerde Türkler ile etkileşim kurmasına karşın bazı bölgelerde daha izole bir yaşam tarzını benimsemiştir. Rumlar bölgenin farklı yerlerinde yaşıyorlardı.(bkz : çizim: 41,4 2). Daha önceki bölümlerde ortaya konulan Buca, izole yaşam özelliğini gösteren Rum halkından oluşuyordu. Batı Anadolu'da Buca'ya benzer özellikler gösteren diğer yerleşmelerin belirlenmesinde, yerleşmelerdeki Rum halkın demografik yapının çoğunluğunu oluşturması özelliği dikkate alınmıştır. Karşılaştırmaya konu olan yerleşmelerde demografik çoğunluğu Rumlar oluşturmasına karşın, Rumların Türkler ile ne derece etkileşimde bulunması dikkat edilen diğer bir konudur. Birçok yerleşmede Rumların çoğunluğu oluşturmasına karşın, karşılaşmaya konu olarak Çeşme, Ayvalık ve Cunda(Alibey) adası seçilmiştir." Fiziksel ve coğrafi yönden her ne kadar Ayvalık'tan ayrı ve bir ada üzerinde yer almış bir yerleşme olsada, Alibey, ekonomik, sosyal, tarihi ve turistik yönlerden Ayvalık'tan ayrı düşünülmemelidir. Zaten birçok konuda kaynaklar kesim bir ayrım içinde değillerdir"(1). Seçimin başlıca nedeni her üç yerleşmedeki Rum mimari örneklerinin, diğer yerleşmelere göre daha iyi korunmuş bir şekilde günümüze kadar ulaşmasıdır. Buca'nın her ne kadar kör nokta da yer alan Rum köyü olmasına karşın, İzmir kenti ile bağlantısı olan bir banliyö özelliğini göstermesi, Bornova, Karşıyaka gibi diğer banliyölerin ve Alsancak gibi Rumların yoğun yaşadıkları bir bölgenin de, karşılaştırmanın sağlıklı olması açısından ortaya konulmasını gerektirmektedir.

(1) Mehmet AYTEKİN Saygılı, Alibey(Cunda) adası Kentsel Sit Alanı Sıraev Karakterlerinin Mimari Yönden İncelenmesi ve Genellemesi İçin bir Çalışma, Y.L. tezi, M.S.Ü., İstanbul, 1990, s:1

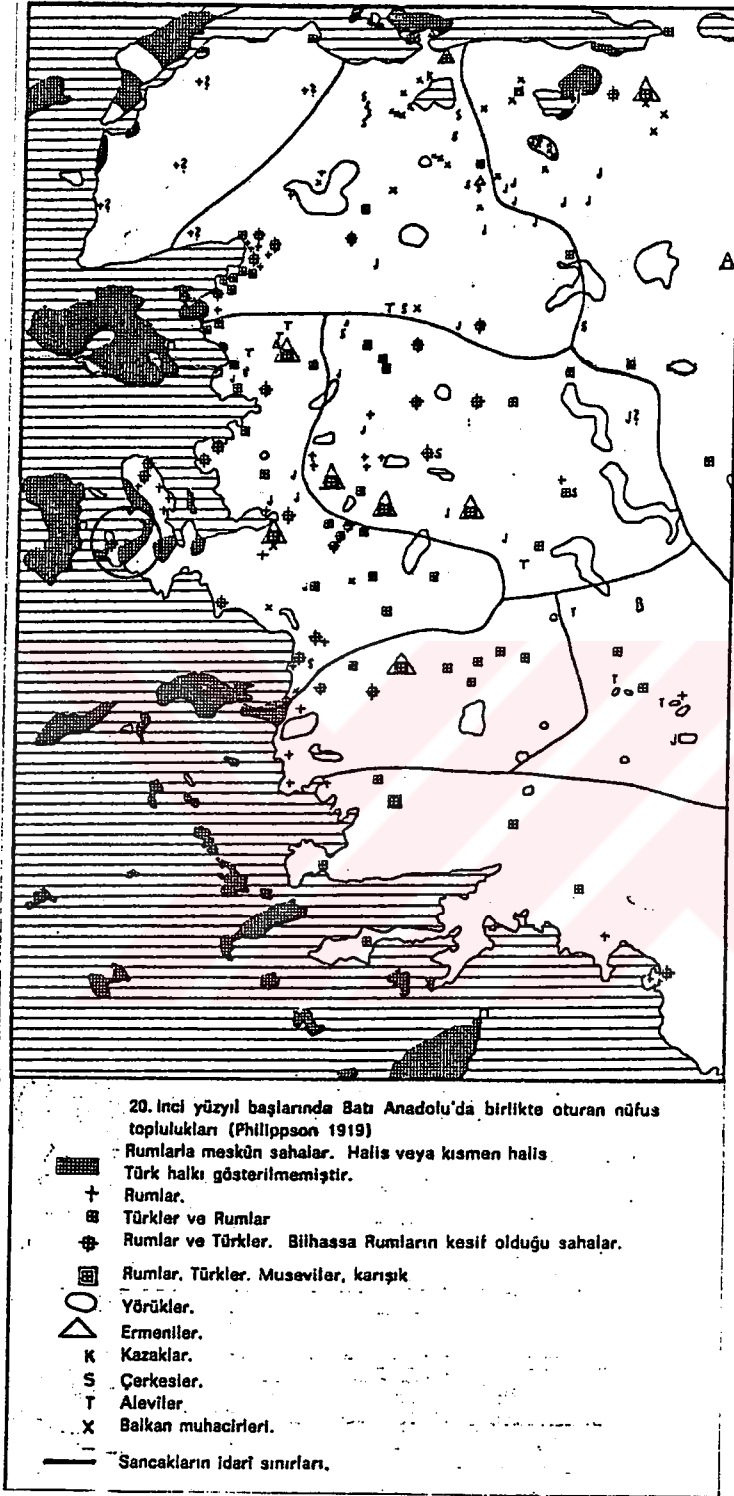
20. İnci yüzyılın başlarında Batı Anadolu'da birlikte yaşayan nüfus toplulukları. (Smyrne Turque 1919)

- + Hııis Rumlar.
- Hııis Türkler.
- ▣ Türkler ve Rumlar (karışık halk)

— Sancak çevrelerinin İdarı sınırları.

Çizim-41: 20. yüzyılın başlarında Batı Anadolu' da birlikte yaşayan nüfus toplulukları (Smyrne Turque 1919)

Kaynak: R. Stewig, Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi, çeviri: R. Turfan, s:140 , Harita 88

Çizim-42: 20. yüzyılın başlarında Batı Anadolu'da birlikte oturan nüfus toplulukları (Philipsson 1919)

Alsancak:

İzmir de Rumların yaşadığı diğer bir yerleşim ise Alsancak (Punta) dır. İzmir' in güneydoğu kıyısında yer alan ve frenk mahallesi olarak tanınan Alsancak, yüzyıllardır şehrin en gözde yerleşim alanı olma özelliğini korumuştur.

17. yüzyıldan başlayarak, şehre gelen seyyahların hemen hepsi, buradan söz etmektedir. Bunlardan Evliya Çelebi(1671), şehrin yarısının, Frenk gemileriyle gelinen çarşısı, pazarı oldukça güzel Frengistan olduğunu, burada Frenklere mahsus alışveriş yerleri ve yedi kilisenin bulunduğunu belirtir. Bruyn (1678) , İngiliz, Fransız, Hollandalı, genelde tüm frenklerin, kendi konsololarıyla birlikte, burada oturduğundan söz etmektedir. Tournefort (1702), dünyanın en zengin mağazalarının bulunduğu, liman boyunca uzanan frenk sokağının, şehrin en güzel köşesi olduğunu, bir rıhtım yapılmasıyla, daha da güzelleşeceğini belirtir (1).

Vezir handan başlayan, Sultan caddesi de denilen, Hıristiyan mahallerinin merkezi görünümündeki Frenk sokağının gelişmesi, Fransız gümrüğünün yapılmasından sonra olmuştur. 19. yüzyılda burada, dünyanın çeşitli ülkelerinden en iyi cins malların ithal edildiği giyim, konfeksiyon, moda mağazaları bulunmaktaydı. Osmanlı gümrüğünden geçemeyen pekçok malın, diğer gümrükten geçmesi, her türlü malın ithaline olanak sağlamıştır(2).

Alsancak da yaşanan bu yoğun ekonomik hareketlilik sonucu, bölgede yabancı konsolos ve tüccarların yaşadığı evler yapılmış olmasına karşın, Alsancağın arka

(1) Eti Akyüz, a.g.e., s:

(2) Çınar Atay, Tarih içinde İzmir, Tifset matbaası, 1978 , s:29

bölgelerinde Rum halkı yaşamlarını sürdürmüşlerdir."Rumların Bizans Döneminde İkiçeşmelikle Agora Arasındaki yörede oturdukları tahmin edilmektedir"(1). Zamanla "aşağı kente" inmeye başlamışlardır. "Rumların kentte yaygın olarak görüldükleri ilk yöreler ise Frenk Mahallesi'nin arka kısımlarıdır. Frenk Mahallesi'nin arka kısımlarında Ermeni Mahallesi ile Alsancak Garı arasına yerleşmişlerdir(2).

"1860-70' li yıllarda İzmir'e kaybedilen savaşlar sonucu göçmenler yerleştirilmiştir.

Bunların bir kısmı Osmanlı tabiyetini kabul etmiş rumlardı. Kilisenin görevlendirdiği kişiler tarafından yurttaşlarının yakınlarındaki yerleşmelere yerleştirilmişlerdi. Rumların güneye doğru gelişen yerleşme alanları 1880' li yıllarda Punta(Alsancak)'nın iskan edilmesiyle başlamıştır"(3).

Bornova:

Daha önceki bölümlerde ortaya konulan Buca' nın yanısıra, Bornova da karşımıza bir Rum köyü olarak ortaya çıkar."Adı uçtaki şehir anlamındaki Burun Abad, Burunova kelimesinden kaynaklanan Bornova, İzmir' in kuzeydoğusunda bulunan bir kasabadır(4) "Tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte, 16. yüzyıldan itibaren tanınmaya başlanan yerleşimi, 17. yüzyılda Evliya Çelebi, bir Rum köyü olarak nitelendirilmektedir(5).

(1) Zeynep Canbakan, İzmir' de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, y.lisans tezi, 9 eylül üniv., İzmir, 1985, s:84

(2) Çınar Atay, Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfi, İzmir,1974, s:25

(3) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:84

(4) Eti Akyüz, Traditional Housing Architecture in İzmir, 9EYLÜL üniv., doktora tezi, İzmir, 1993, s:228.

(5) Eti Akyüz, a.g.e., s:22

Bu yüzyıldan başlayarak, İngiliz, Fransız, İtalyan kökenli Levanten tüccarlar, burada köşkler yaptırmışlardır. "19. yüzyılda 8 ila 10.000 nüfus barındıran Bornova'da en güzel yapılar Bozalan ve İstasyon civarındaydı. Yukarı Mahallede ise dar gelirli kişilerin oturduğu evler yer alıyordu. Nüfusun üçte ikisini, çoğunluğu üst tabaka İngilizlerin oluşturduğu Batı Avrupalılar ile Musevi ve Ermeniler teşkil ediyordu"(1).

"19. yüzyıla kadar şehrin sayfiye yeri niteliğindeki yerleşimin, 3-4000 kadar olan nüfusu, yazın iki katına çıkardı. 19 . yüzyıl ortalarında da, levanten tüccarların sayfiye evlerinin ve tarlaların bulunduğu, bol ağaçlı küçük bir şehir olarak tanımlanan yerleşim, demiryolunun yapımından sonra, hızla değişmişti"(1).

"19. yüzyıl sonlarında, ulaşım olanaklarının artmasıyla dahada gelişen, önceleri kısmen de bağımsız tarımsal yerleşmelerin bulunduğu Bornova, günlük gidip gelinen bir yer durumuna gelmiştir(2).

Bornovadaki sivil mimari örneklerinden günümüze kadar kalan sadece levantenlerin yaptırdıkları köşk ve malikanelerdir. Yerli Rum halkından kalan örnek yok denilecek kadar az sayıdadır.

(1) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:26

(2) Eti Akyüz, a.g.e. , s:229

(3) Eti Akyüz, a.g.e. , s:229

Karşıyaka:

"Adı Cordelieu veya Cordelio kelimesinden kaynaklanan Karşıyaka, İzmir Körfezinin batısında, şehrin karşısında yer alır. Uzun yıllar şehrin en güzel mesire yeri idi. Zeytinlikleri ile ünlü yerleşim, XIX. yüzyıl başından beri kalabalıklaşmış, kıyıdaki evleriyle bahar ve yaz mevsiminin de halkın en önemli gezinti yerini oluşturmuştur"(1). 1865 yılında demiryolunun Karşıyaka'ya bağlanmasıyla, başta İtalyanlar olmak üzere Batı Avrupalıların akınına uğramıştır.

"1891 salnamesine göre, burada 832 ev, 1080 nüfus vardır. Nüfus, yazları ve pazar, günleri artmaktaydı. Şimdiki Deniz Bostanlığı (Papaz Köyü), Karşıyaka'dan ayrıydı ve Menemen'in iskelesiydi. Kara Bostanlığı'sı, Tamoza adıyla bilinmekteydi ve her iki Bostanlığı'da birer Ortodoks kilisesi vardı"(2). "1884' de Hamidiye şirketinin vapur seferlerinin başlamasıyla, daha da gelişmiştir. 1908 ' de 2496 ev, 202 dükkan, 6 han, 1 hamam, 21 fırın, 2 rum, 1 ermeni, 2 katolik okulu, 2 rüştiye, birçok ilkökul, 2 cami, 2 mescid, 10 kilise, 1 misafirhane ve gazinolar olan yerleşimde nüfus 10.000 ' e yaklaşmıştır"(3).

Karşıyaka'nın tarihte bir Rum köyü olarak meydana geldiği fakat bunun ne zaman ve ne şekilde gerçekleştiği bilinmemektedir. Sonradan Karşıyaka'ya yerleşen Levantenler den günümüze bazı mimari örnekler kalmasına rağmen, Rum halka ait olan sivil mimari örnekleri tarih içinde yok olmuştur.

(1) Eti Akyüz, a.g.e., s:243

(2) Eti Akyüz, a.g.e., s:244

(3) Eti Akyüz, a.g.e., s:244

Çeşme:

Türklerle etkileşim kuran Rum halkın yerleşmelerine ilginç bir örnekte Çeşme'dir.

Çeşme'deki kozmopolitik yapı, şehrin kültür ve mimarisine büyük bir canlılık getirmektedir.

"İzmir'in batısında Ege kıyısında kurulan Çeşme, Sakız adasının karşısında bulunması, onu antik dönemden başlayarak stratejik bir liman konumuna sokarken, farklı kültür etkilerini de açık hale getiriyordu." (1)

" Antik dönemde Çeşme, on iki Ion kentinden biri olan Erythrai' ın limanı idi.

Bir süre Tiranlar tarafından da yönetilen şehir, M.Ö. 560'lardan sonra Lydia egemenliğini tanıdı. M.Ö. 546' da Lydia Krallığı'nı ortadan kaldıran Persler, Grek şehirlerini birer birer ele geçirdiler. Bu arada Erythrai de Pers egemenliğine girdi" (2). M.Ö. 334 yılında Büyük İskender tarafından ele geçirelen Çeşme, daha sonra Bergama Krallığı'na geçmiş, M.Ö. 133' te Attalos III' ün ölümünden sonra vasiyet yolu ile Roma imparatorluğu'nun Asia eyaletine bağlı bir kent durumuna gelmiştir. Çeşme bu dönemde Erythrai' ın sahip olduğu iki limandan biriydi ve Cysus adını taşımaktaydı. " Cysus coğrafi konum olarak Khios (Sakız) Adasının karşısında yer alan ve boğazı kontrol eden bir limandı. Herodotos Erythrai ve Khios'un aynı bölge dilini konuştuklarını yazarak kültür bütünlüklerini belirtir"(3). M.S. 395'de Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Erythrai de doğu toprakları içinde kaldı. 3. yüzyıldan itibaren şehir gücünü ve zenginliğini yitirmiştir.

(1) Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Mimarisi, Ege Mimarlık, Güzel Sanatlar Matb., 1998/2, s:37

(2) Emel Kayın, Çeşme Tarihi Doku Araştırması Koruma ve restorasyon Önerileri, Y. Lisans tezi, DEÜ-FBE, 1988, İzmir, s:17

(3) Emel Kayın, a.g.e., s:21

" Türkler'in Çeşme civarında ilk kez görülmeleri İzmir'in Türk hakimiyetine

girmesinden sonradır. Çaka Bey İzmir'de büyük bir deniz kuvveti hazırlayarak

Midilli (Lesbos), Sakız (Khios) gibi Ege adalarını ve kıyı kalelerini zaptetmesiyle Çeşme de

Türk hakimiyetine girmiştir"(1). Bir dönem Bizanslı'ların eline geçen kent Aydınoğulları

döneminde tekrar Türkler'in hakimiyetine girmiştir." Aydınoğulları devrinde yerleşim

artık "Çeşme" olarak adlandırılmıştır. Kent' e verilen bu isimin kaynağı, yerleşmede yapılmış

çok sayıda var olan çeşme den dolayı kaynaklanmaktadır.

"Çeşme Osmanlılar'ın eline ilk kez Yıldırım Beyazıt zamanında geçmiştir. " Çeşme' nin

Osmanlı yönetimine geçtiği ilk zamanlarda Çeşme Halkı korsanların saldırısından korunmak

amacıyla 3 km. uzaklıktaki Çeşmeköy' e yerleştirilmiştir"(2).

" II. Murat döneminde bütün Batı Anadolu kıyıları Osmanlı egemenliğine girmişti.

Fatih zamanındaki Venedik savaşları sırasında bu kıyılar sık sık saldırıya uğramıştır. Böylece

kıyıların ve kıyılardaki yerleşim birimlerinin savunulması büyük önem kazandı. Buna bağlı

olarak yüzyılın sonlarında Çeşme'nin de tahkim edilmesi zorunlu hale gelmişti" (3).

" 1508 yılında II. Beyazid tarafından Çeşme kalesi yaptırıldı. Çeşmeköy' den gelen zengin

Türkler güvenlik amacıyla buraya yerleştirildi"(4).

(1) Emel Kayın, a.g.e., s:24

(2) Emel Kayın, a.g.e., s:29

(3) Emel Kayın, a.g.e., s:31

(4) Pars Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri,1985, İstanbul, s:86

1566' da Sakız Adası Osmanlı topraklarına katıldı. " Sakız' da ticaret yapan yabancılar, Türk idarecilerin katı yönetiminden memnun kalmadılar. 17. yüzyılın başlarında yabancı konsolosluklar İzmir' e taşındı"(1). Bu nedenlerden dolayı Çeşmenin ticari üstünlüğünü 17. yüzyıldan itibaren İzmir' e geçmiştir."19. yüzyılda Çeşme, İzmir'in yaşantısında önemli etkisi olan bir kentti. 1770 yılında Osmanlı donanmasının limanda yakılması ve oluşan tahribat, ekonomik faaliyetleri durdurmamıştı"(2).

"19. yüzyıl Çeşme kenti küçük ve modern bir şehirdi. Şehir, taştan imal edilmiş ve kireçle badanalanmış 1200 evden oluşmaktaydı. Evlerin çatılarında teraslar vardı. Şehrin önemli sokakları petrol lambaları ile aydınlatılıyordu. 1885 yılında meydana gelen büyük depremde sivil mimari tahribata uğramış, ancak devlet kente gereken yardımı yapmıştır"(3). "18. ve 19.yüzyıllarda ekonomik düzeyin yükselmesine paralel olarak adalardan yapılan göçler sonucunda Çeşme'nin Rum nüfusu önemli bir artış göstermiştir. 19.yüzyılda Rum nüfusun sayısı müslüman nüfustan fazlaydı. Osmanlı devletinde ilk nüfus sayımı olan, 1831'de Evkaf müfettişi Süleyman Molla'nın İzmir yöresinde yaptığı sayıma göre Çeşme nüfusunun etnik ve dinsel dağılımı; 1.196 müslüman, 5.560 Rum, 24 kıpti, 49 yahudi, 5 ermeni olmak üzere toplam 6.833 olarak belirtilmiştir"(4).

(1) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s.94

(2) Çınar Atay, Tarih içinde İzmir, Tifset matbaası, 1978 , s:107

(3) Emel Kayın, a.g.e., s:38

(4) Emel Kayın, a.g.e., s:41

Tablo-6 : Kemal Karpat'a göre, 1893' de Çeşme deki etnik ve dinsel ayrım

	Müslüman	Rum	Yahudi	Yabancı	Toplam
Kadın	1.170	12.981	54	33	14 838
Erkek	1.907	13.845	69	43	15 864

Kaynak: Emel Kayın, a.g.e., s: 42

"İlçede yaşayan Rumlar, özellikle 1821 Mora ihtilali patladıktan sonra, Yunan kökenli kıskırtmalar sonucu ayaklanmalar çıkarmışlardır. Bunun üzerine devlet sert tepkiler aldı. 1822'den sonra Çeşme'ye Pelloponnessos'dan müslüman muhacirler getirilip yerleştirildi"(1).

" Çeşme' nin XIX. yüzyılda Osmanlı idari teşkilatı içindeki yeri 1867 vilayetler idaresi kanunuyla belirlenmiştir. Mülki taksimatı değiştiren bu kanun, Aydın vilayetini, İzmir, Aydın, Saruhan, Denizli olmak üzere 4 sancağa ayırmıştı. Çeşme İzmir sancağının 11 kazasından biri olup 32.469 nüfusa sahipti. Kaza, Çeşme, Alaçatı, Yeninahiye' lerden meydana geliyordu"(2).

Gelişimini hızla sürdüren Çeşme Kurtuluş Şavası sırasında 17 Mayıs 1919'da Yunan birlikleri tarafından işgal edildi. Bu işgal 16 Eylül 1922'ye kadar sürdü. Kentin tarihi boyunca, Rum halkın Çeşme'deki ekonomik ve sosyal hayata olan etkileri, İzmir'de yaşayan Rum halkın etkilerinden farklı değildi.

(1) Emel Kayın, a.g.e., s:42

(2) Emel Kayın, a.g.e., s:42

Ayvalık-Cunda Adası

Ayvalık," tarihte Cisthana, Taliani, Kydonia olarak adlandırılmış, Çok eski bir yerleşme merkezidir.Bölgeye ilk yerleşen Misyalı'lardır. Yunan adalarına göç eden Miletler, Ayvalık Körfezindeki Yund Adalarına küçük koloniler kurdular"(1).

"Antik çağlarda Ayvalıklık Önündeki adalara "Nekatonnesoi" denilmekte idi. Bu adın; adaların en büyüğü Nesos yada Nasos (Alibey) Adasına aynı adı taşıyan Nesos-Nasos baştanrısı olan "Nekatoa" takma adı ile anılan Apollo'dan kaynaklandığı bilinmektedir"(2).

" Roma devrinde ulaşılan yüksek standartlar, Bizans döneminde gerilemiş bölgede Kidonia (Ayvalık) ve Nesos(Alibey) varlıklarını sürdürürken, Pordoselene ve Chalkis terk edilmiştir" (3). " Kydonia'nın Roma döneminde en parlak çağını yaşadığı, Bizans devrinde ise giderek önemini yitirdiği ve yerleşmenin Ayvalık'ın "İlk Kurşun Tepesi" eteklerine kaydığı Bizans Çağı buluntularına göre yorumlanmaktadır. Daha sonraki çağlarda Şehir bu merkezde gelişmiştir"(4).

" Ayvalık'ın kuruluşuna dair yaklaşımlar Yorgo Sakkari'nin kitabında aşağıda yazıldığı gibi sıralanmaktadır. Bunlardan biri Ayvalık'ın , korsan saldırılarından kurtulmak için yakın adalardan ve Midilli adasından göç eden halk tarafından kurulduğudur. Göçmenler için

-
- (1) H. Yeşim Ertürk, Balıkesir ili Ayvalık İlçesinde Bir Grup Yapı İçin Restorasyon Tasarımı, Y.L. tezi, M.S.Ü.,1990, İstanbul, s:4
- (2) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:4
- (3) Mehmet Aytekin Saygılı, Alibey(Cunda) adası Kentsel Sit Alanı Sıraev Karakterlerinin Mimari Yönden İncelenmesi ve Genellemesi İçin bir Çalışma, Y.L. tezi, M.S.Ü., İstanbul, 1990, s:2
- (4) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s: 6

elverişli bir sığınak olan Ayvalık, kendisi ile birlikte kurulan kasabalar içinde en ilerleyeni olmuştur"(1). " Çeşitli söylentilere göre Türkler; eskiden Taksiyarhis adı verilen bölgede yerleşmişlerdi. Fakat kendi ırk ve dinlerine uymayan göçmenleri yadırgamışlar, yavaş yavaş buldukları yeri bırakarak yakın Türk şehirlerine çekilmişlerdir. Ayvalık' ın kurucusunun Rumlar olduğunu göstermeğe çalışmışlardır"(2).

Ayvalık Helenistik Roma ve Bizans dönemlerini geçirdikten sonra 15. yüzyılda Türklerin eline geçmiştir. Bu dönemde Ayvalık limana doğru bakan bir tepe üzerinde gelişim göstermiştir. Liman-şehir ilişkisi tarımda, ticarete ve kültürde hızlı bir kalkınma ile zenginleşmesine yardımcı olmuştur. Yorgi Sakari'ye göre Ayvalık'ın oluşumu 16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başı olarak gösterilir.

Ayvalık Rumlarına Cezayirli Hasan Paşa tarafından özerklik belgesi 1773'de verilmiştir. Bu; Ayvalık'ın tüm durumunu ve konumunu değiştirmiştir. Türkler yerleşim dışına göç edip uzaklaşmıştır. Ayvalık Avrupa ülkeleri ile ticarete başlamış ve refah dönemi yaşamıştır. Bu refah döneminde diğer adalardan gelen göçmen Rumlar ile 1800'lü yılların başında nüfus 30.000-40.000'e ulaşmıştır. Ayvalık, hemen hemen 30-40 yağ değirmeni, 30 sabun fabrikası, 2 hastane ve 1 akademiye ulaşan gelişmiş bir yerleşim halini almıştır.

(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:6

(2) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:7

" Ayvalığın bundan sonraki siyasi gelişimi Yunan milliyetçiliğine, pantelenizme ve Etniki Etarya ya bağlıdır. Bu alanda gösterilen faaliyetler, Osmanlı devlet kuvvetleri ile kasabanın arasını açtı. Ayvalığın Yunan birliğine katılma çabaları sonucu, bu anlaşmazlıklar silahlı çatışmalara bile yol açtı. Ayvalık'ı Rumlar Ayvalığı bırakarak karşı adalara kaçtılar (3 Eylül 1820). Fakat Bir süre sonra geri döndüler. Ama vakti ile elde ettikleri imtiyazlar kaldırılmıştı. Yeniden azınlıklara bazı haklar tanınmıştır"(1).

"1843 yılında Balıkesir'e bağlanmış ve ilçe teşkilatı kurulmuştur. 19. yüzyılın sonlarında şehir eski zenginliğini bulmuş ve liman taranarak gemilerin kıyıya yaklaşmalarına elverişli hale getirilmiştir. 1915' e kadar geçen sakin devreden sonra , bu tarihte Cunda adasında bir ayaklanma olmuş ve halkı sürülmüştür. Bu ayaklanma sebebi ile Cunda ve Ayvalıklıların bir kısmı Anadolu içlerine yollanmış, bir kısım nüfusta başka adalara gitmişlerdir. I. Dünya savaşı sonunda tekrar geri dönmüşlerdir. "(2).

Vital Cuinet'e göre 1891'de Rumların teşkil ettiği nüfus 21.600 idi. ve bunun yanında 1-2 Türk ailesi bulunmaktaydı. 1920'de Ayvalık Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş, 1922'de bu sefer Türk kuvvetleri tarafından işgal edilmiş Ayvalık'ta yerinden sürülen Rumların yerine Makedonya, Girit ve Midilli'den gelenler yerleştirilmiştir.

(1) Mehmet Aytekin Saygılı, a.g.e., s:4

(2) Mehmet Aytekin Saygılı, a.g.e., s:5

4.2 . İKLİMSEL VE TOPOGRAFİK ÖZELİKLERİN KARŞILAŞTIRMASI

Yukarıda tarihsel özellikleri ortaya konulan yerleşmelerin iklimleri farklılık göstermez. Akdeniz iklim kuşağı içinde bulunan bu yerler kurak ve onun arkasından gelen uzun bir yağış devresiyle tipik bir Akdeniz iklimine sahiptir. Uzun süre devam eden yaz mevsimi boyunca günlerin açık ve bol güneşli olmasına karşılık kış ve bahar aylarında bulutlu ve karanlık günler çoğunluktadır. Önceki bölümlerde açıklanan İzmir kenti'nin iklimsel özellikleri diğer yerleşim yerlerinde de birbirine yakın özellik gösterir.

"Ayvalık iklimi, Ege' nin kendine özgü kıyı iklimidir Kentin ortalama sıcaklığı 16.9c dir. Yazları kurak ve sıcak geçen günler batıdan esen ve genellikle öğlenleri başlayan imbatla serinler. Bazı yazlarda meltem adını verdiğimiz kuzey esintisi ile etraf serinler. Kışları fazla soğuk geçmeyen Ayvalık' ta mevsim dönemlerinde ekseriye yağmur yağar. Senelik yağış miktarı 1035 mm'dir"(1).

"Alibey adası yerleşmesi uygun konumu dolayısı ile yıllık sıcaklık farklarından etkilenmez, yıllık sıcaklık farkı 5 c dolaylarındadır. Yıllık yağış tutarı 719.4 mm'dir"(2)

" Akdeniz iklimi özelliğini gösteren Çeşme Kenti, Nisan-Kasım aylarında sekiz ay süreyle güneş görür. Yıllık ortalama sıcaklık 17.1c dir"(3).

(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:26

(2) Mehmet Aytekin Saygılı, a.g.e., s:13

(3) Emel Kayın, a.g.e., s:9

Ege bölgesinin sıcak ve güneşli yaz ayları gibi iklimsel faktörlerden dolayı, gölgeli mekanlar oluşturmak için sokaklar dar tutulmuş ve konut mekanları güneşe ve sıcağa karşı korunmak için genelde taş duvar kullanılmıştır. Konutların yönlenmesinde diğer bir etken ise denizden gelen imbat ve meltem gibi serinletici rüzgarlardır. " Ayvalık'ta en yüksek sıcaklık 37.8 santigrat dereceye kadar çıkabilmektedir. Bu nedenle rüzgar ve gölge alanlar, Ayvalık tarihi kıyı yerleşmeleri için önemli olup bu değerlere göre biçimlenmiştir. Buna göre ana yollar, Kaz dağından gelen rüzgarı alacak şekilde konumlanmışken, ara yollarda denizden gelen imbatı yerleşmenin iç noktalarına taşıyabilecek nitelikte biçimlenmiştir"(1).

Ayvalık'taki bu yönlenmeyi Çeşme'de de kısmi olarak görmekteyiz. Çeşme kentinde denizden gelen serinletici rüzgarlar, topoğrafyanın dik olması sebebiyle, özellikle Kale etrafında konumlanan evlerde etkili olmaktadır. Buca yerleşmesinin denizden uzak olması, konut yöneliminde, denizden gelecek imbat etkisinin işlevini yitirmektedir. Fakat İzmir'de Alsancak (Punta) bölgesindeki benzer mimari oluşum üzerinde imbatın büyük etkisi vardır. " 1830' larda Frenk Sokağı ve Balık Pazarı arasında kalan yöredeki parseller deniz kıyısına olan talep nedeniyle genellikle 10 m.' den dardı. Bu binalar denize dik inerken işgal ettikleri alandan en fazla faydayı sağlamak amacıyla Pasajlar şeklinde inşa edilmişlerdi. "Ferhane" diye tanımlanan bu üstü kapalı sokaklar aynı zamanda bölgesel plansız planlamanın en iyi örneğini veriyordu. Genel olarak sıcak iklime sahip ülkelerde görülen bu tarz, havalandırma sistemini ilkel olarak içeriyordu. 1922 yangını günümüz planlılığına bu geçerli örneklerin ulaşmasını engellemiştir"(2).

(1) Ayşegül Balkan, Ege Kıyı Yerleşmelerinde Kentsel Mekanların Analizi Ayvalık ve Cunda Adası Örneği, Y. L. tezi, M.S.Ü. 1997, İstanbul, s:45

(2) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:91

" 1845' de çıkan yangın ve 1850' deki deprem sonucu 1850' lerde yapılan yeni imar planında birbirini dik kesen yolların yönlenmesi, kent ve yöre iklimi düşünülerek yapılmıştır. Yollar, Ferhaneler de olduğu gibi imbata açık olarak tasarlanmış, oldukça düzgün bir parsel sistemi ortaya çıkmıştır. Rıhtım yapımı sırasında ortaya çıkan denize paralel olan uzun adalar İzmir Kenti için geçerli olan bu planlamayı bozmuş kentin nefes almasını sağlayan yol sistemi kapatılmıştır"(1).

Çeşme, Ayvalık ve Cunda Adasının denize yönelmiş sokaklardan oluşan tarihi dokuları İzmir kadar olmasada, zaman içinde deformasyona uğramıştır. Çeşme, Ayvalık ve Cunda Adasının, denizin yakınından başlayan eğimli topografik yapılarına karşın, Buca, Alsancak, Karşıyaka gibi İzmir de bulunan diğer yerleşmelerin düz topografyası, Kent dokularının oluşumunda etkin rol oynamıştır.

Yukarıda anılan tüm yerleşmelerde morfoloji 3.ve 4.jeolojik zamanda oluşmuştur. Bu sebepten bu bölgeler birinci dereceden deprem kuşağında yer almaktadır. Bölgede oluşan depremler mimari yapıya zaman zaman büyük hasarlar vermiştir.

(1) Zeynep Canbakan, a.g.e., s:91, 92

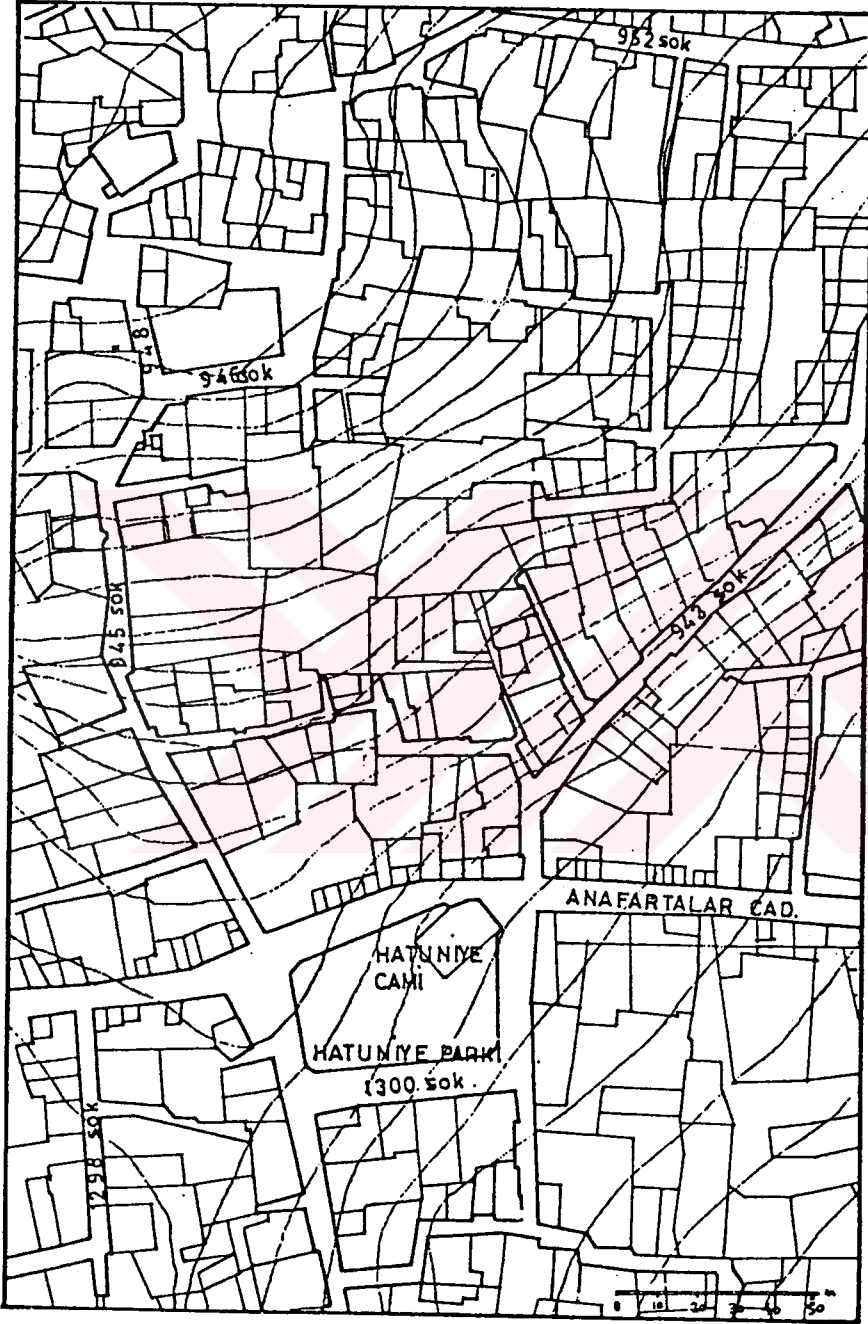
4.3. KENT DOKULARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Tarihsel gelişim süreci incelenen bu kentlerde Rum nüfusun kent oluşumuna gösterdiği etki açıkça görülmektedir. Topografya, iklim, deniz gibi öğelerin yanısıra Rum nüfusun bu etkisinde, kentlerin sokak dokularının şekillenmesinde belirleyicidir. Farklı etnik grupların, ayrı mahallelerde yaşadığı İzmir kenti'nin Türk yerleşimlerinde topografyanın özelliği nedeniyle, dar , dolambaçlı, eğimli ve çıkmaz sokaklara rastlanmasına karşılık, Batı Avrupalılar ve diğer Etnik grupların yaşadığı yerleşimlerde topoğrafyanın düz olması nedeniyle sokaklar düz ve birbirini kesmektedir(bkz.çizim-43,44).Buca da sokakların birbirini 90 derece kesmesi ve parsellerin geometrik yapısı, sokak dokusunun inorganik yapısını oluşturmaktadır(bkz. çizim-45).

"Ayvalık' ta Coğrafi konum şehrin dokusunun oluşmasında etkili olmuştur. Kıyıda tepeye doğru yükselerek yayılan yerleşimde denize dik ve paralel olarak uzanan sokaklardan oluşan bir doku izlenir. Sokaklar eğime uyarak düzensiz bir formasyon gösterir. Kıyı bölgesinde ızgara planlı dokunun tepelere doğru organik bir düzende değişmeye başladığı görülür"(1)(bkz. çizim-46).

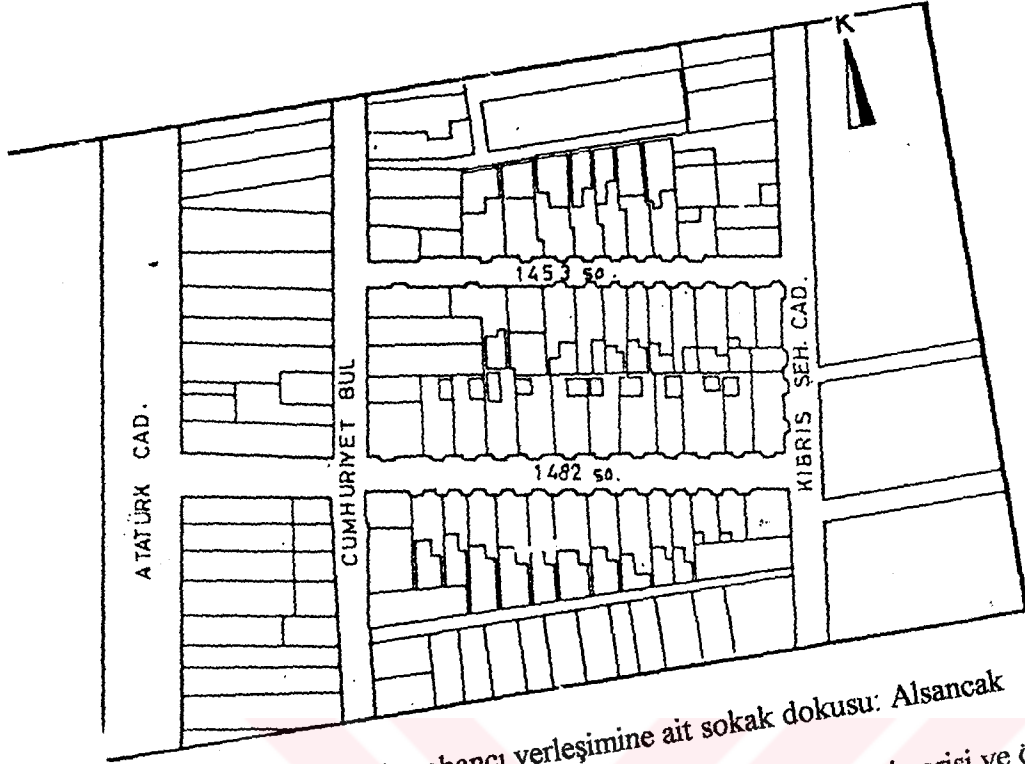
Ayvalık'ta kent dokusunun inorganik tabanlı yapısı, Cunda adasında da kendini gösterir.Denize yakın yerlerdeki inorganik sokak yapısı eğim yükseldikçe organik bir tavır alır(bkz. çizim-47).

(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:18

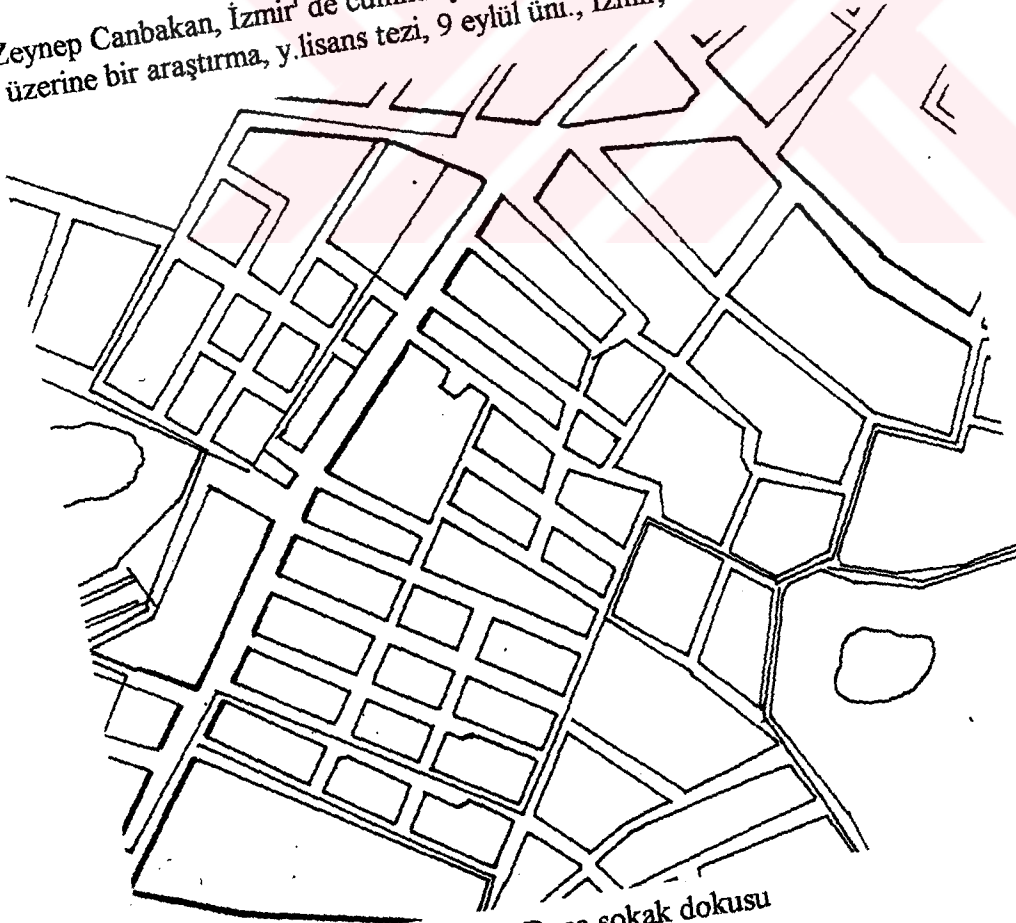

Çizim-43: İzmir'de Türk Yerleşiminin Organik Sokak Dokusu: Tilkilik

Kaynak: Yılmaz Tosun, 17.-19. y.y.'larda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokuları. Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, M.S.Ü Doktora tezi, İzmir, 1993, s:51

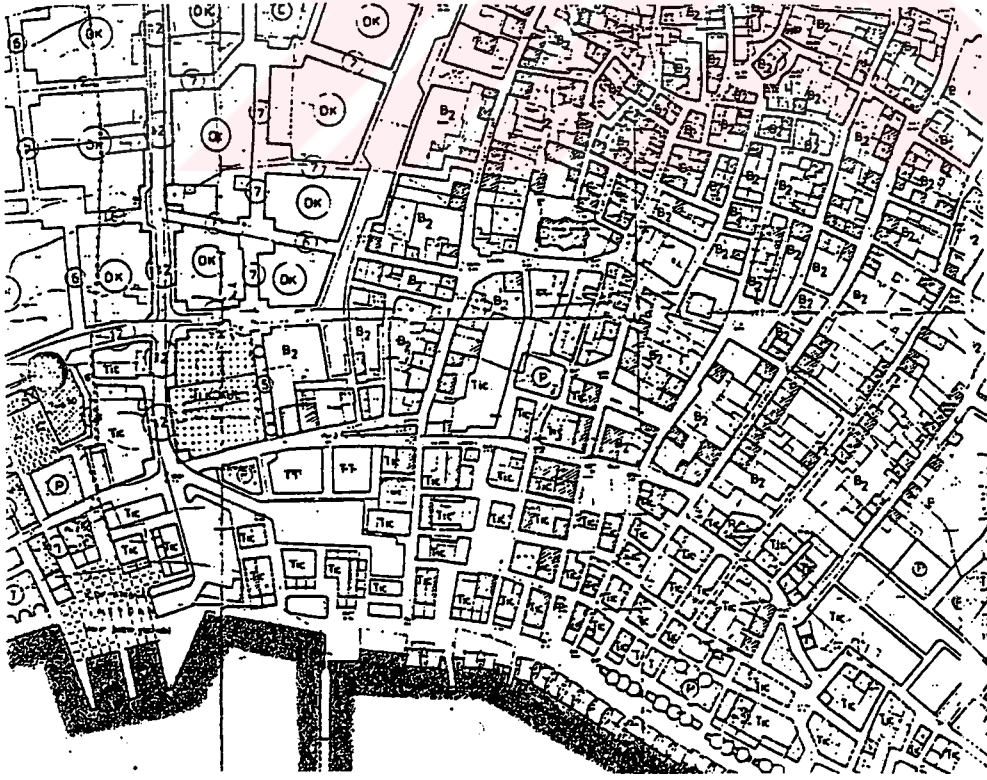
Çizim-44: İzmir'de yabancı yerleşimine ait sokak dokusu: Alsancak
 Kaynak: Zeynep Canbakan, İzmir'de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, y.lisans tezi, 9 eylül üni., İzmir, 1985, s:93

Çizim-45: Buca sokak dokusu

Çizim-46: Ayvalık sokak dokusu

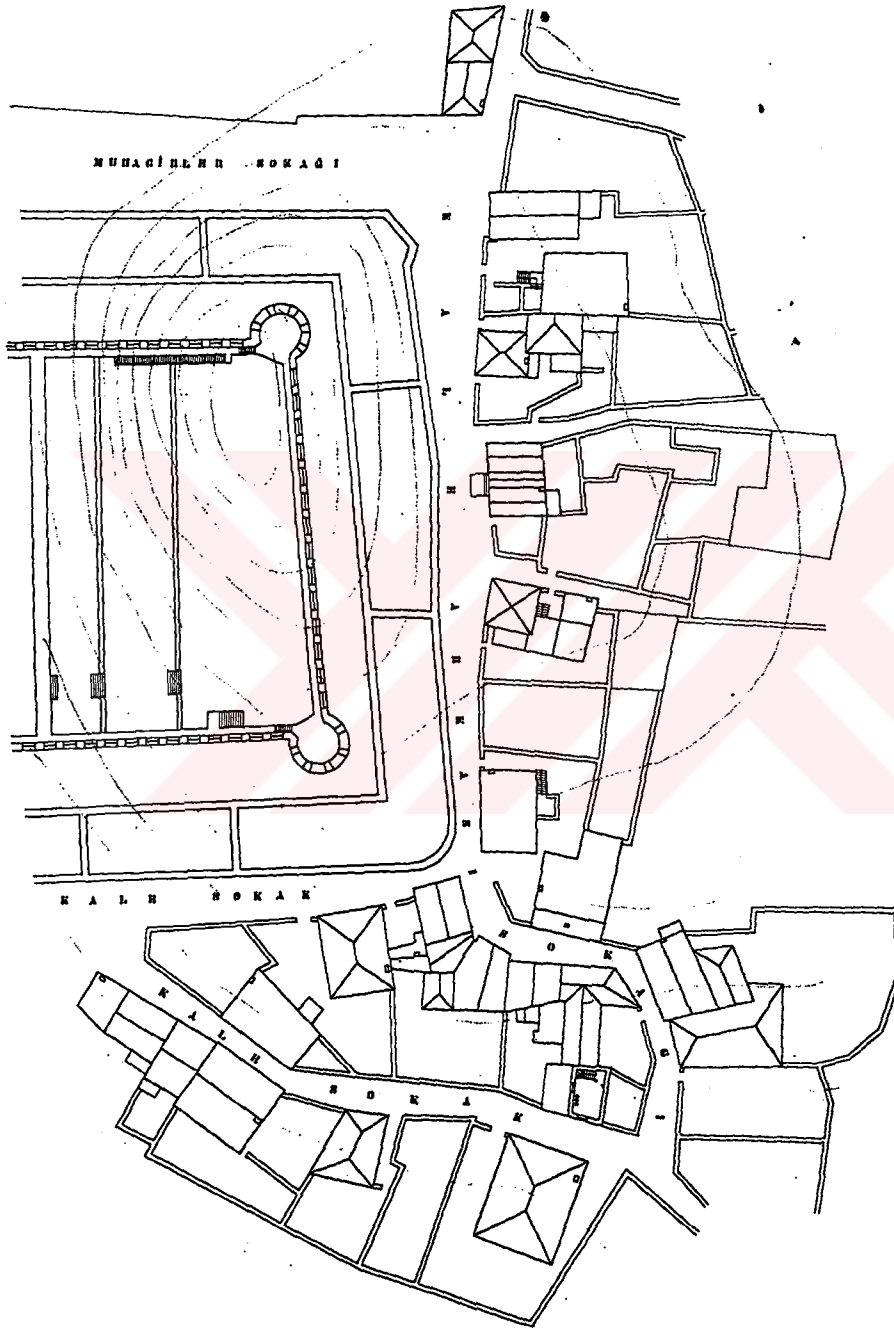

Çizim-47: Cunda Adası sokak dokusu
Kaynak: Mehmet Aytekin Saygılı, a.g.e.,s: 14

Ayvalık ve Çeşmede kent dokusu şehrin topoğrafik etkenlerine uyması bakımından organik özellik gösterir(bkz.Çizim-48). Her iki yerleşimde de denizin birkaç yüz metre ötesinde başlayan eğim bu açıdan kentlerin Osmanlı- Türk kenti karakteri taşımasına rağmen, sokak dokusu ile bu karakterden ayrılır." Çeşme kenti, gerek Osmanlı yönetimine geç alınması, gerek konumu, etnik ve sosyal yapısı nedeniyle geleneksel " Osmanlı-Türk" kenti özelliklerini tam anlamıyla yansıtmaz. Dokunun büyük kısmını bitişik nizam evlerin oluşturması ve sokakların organik düzen göstermemesi, yapıların konumlanmasında katı kurallar getirmiştir. Oysa geleneksel sokak dokusunun hareketliliği, organik sokaklardaki yapıların birbirlerine ve sokağa göre değişik şekillerde konumlanmasından ileri gelir. Meydanlar ve Osmanlı Türk kentlerinin genel karakteristiği olan çıkmaz sokaklar Çeşme dokusunda yok denecek kadar azdır. Ancak Çeşme'de sokakların kesiştiği köşelerde ve az sayıdaki meydanlarda yer alan çeşmeler dokuya az da olsa Osmanlı-Türk kent özelliği katmaktadır"(1).

Bu bölgelerdeki Rumların daha çok ticari işlevleri Türklerin ise tarımsal işlevleri üstlenmesi yerleşim yerlerinin birbirinden uzak olmasına neden olmuştur. Bu nedenle Türklerle ve Rumlar arasında olan etkileşim çok sınırlı kalmıştır. Yine de Çeşme'de Türklerin sokak dokusun üzerindeki etkisi diğer yerlere oranla daha etkin olarak görülür.

(1) Emel Kayın, a.g.e. s:48

Çizim-48: Çeşme Kent dokusu: Kale bölgesi

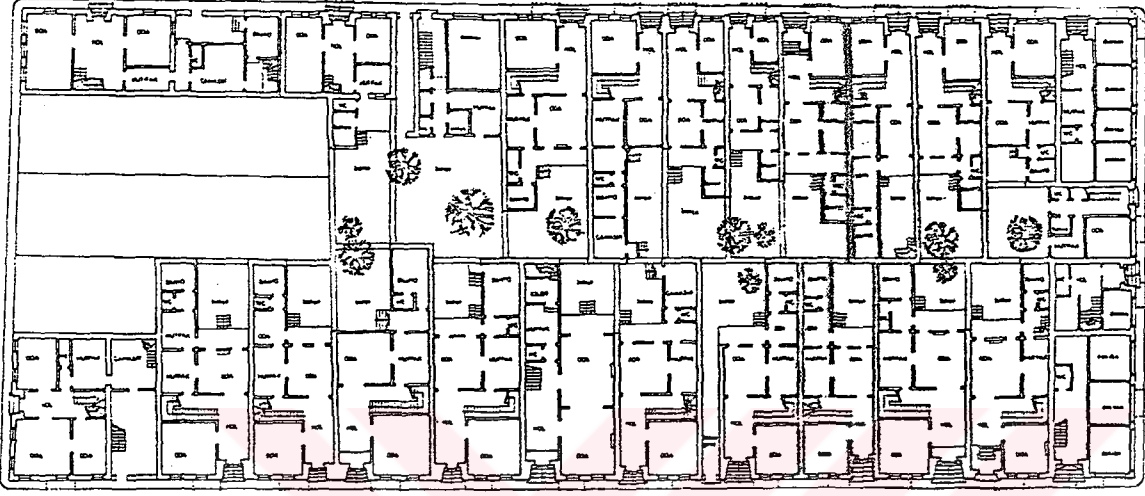
Kaynak: Yılmaz Tosun, a.g.e., s: 65

4.4. PLAN TİPOLOJİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Plan şemasının belirlenmesinde fonksiyonun belirleyici tutumu bu tür yerleşmelerde yakın özellikteki plan tipolojilerini karşımıza çıkarmaktadır. Ayvalık ve Çeşme'de yaşayan Rumların ticaretle uğraşması, Buca'da tarımla uğraşan Rumların yaşadıkları evin tipolojisine göre farklılık göstermesine neden olmuştur. Ayvalık ve Çeşme'deki yaşam biçimi evlerin altında depo yapma ihtiyacını doğurmuş, bu depo katının üzerinde ise yaşam katları oluşturulmuştur.

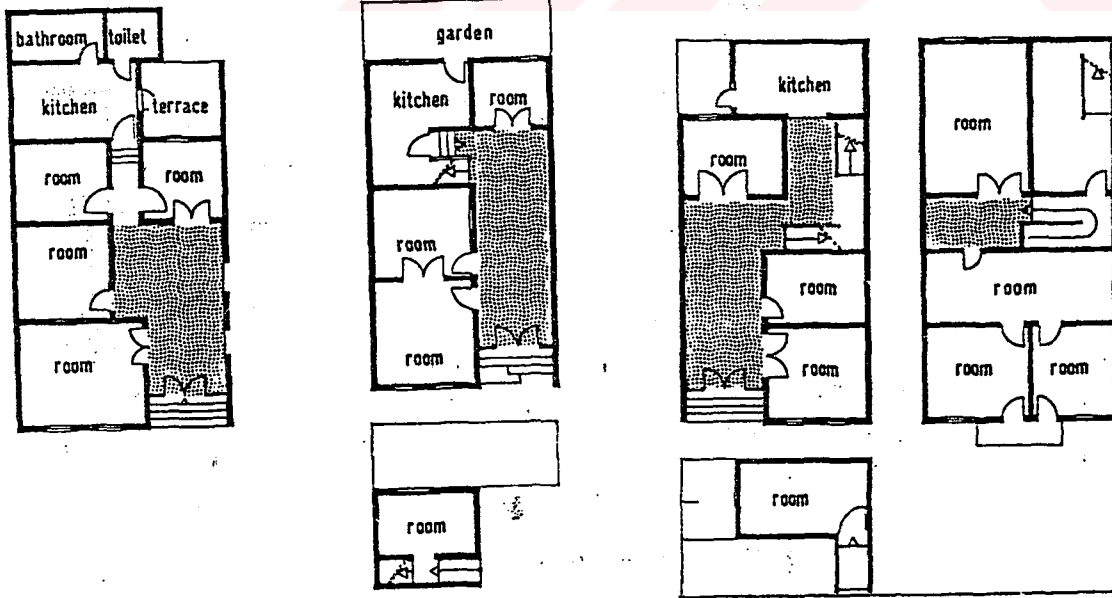
İzmir 'deki benzer yerleşmelerde, Buca plan tipolojisinin gelişmiş türleri özellikle Alsancak bölgesinde görülmektedir. Alsancak bölgesindeki sıra evler birçok çalışmada, "Levanten Evleri" olarak nitelendirilmesine karşın, plan kurgusuyla Buca' daki örneklerinden farklı özellikler taşımaz. Bu bölgede yaşayan Rumların yüksek gelir seviyeleri, yaşadıkları mekanların ihtiyaç şemalarını da zenginleştirmiştir. "Bu tip evlerde giriş katı çoğunlukla yandan sofalı olup, yaşama mekanlarını içerir. Servis mekanları merdiven ve arka odanın gerisinde, bahçeyle bağlantılıdır. Üst katta merkezi dağılım holünden yatma işlevine yönelik odalara geçilmektedir. Odalar arsında geçiş vardır"(1). Buca plan tipolojisine benzer özellikleri ile bu tür evlere mimari terminoloji açısından "Rum Evi" demek daha doğru olacaktır.

(1) Eti Akyüz, a.g.e., s:68

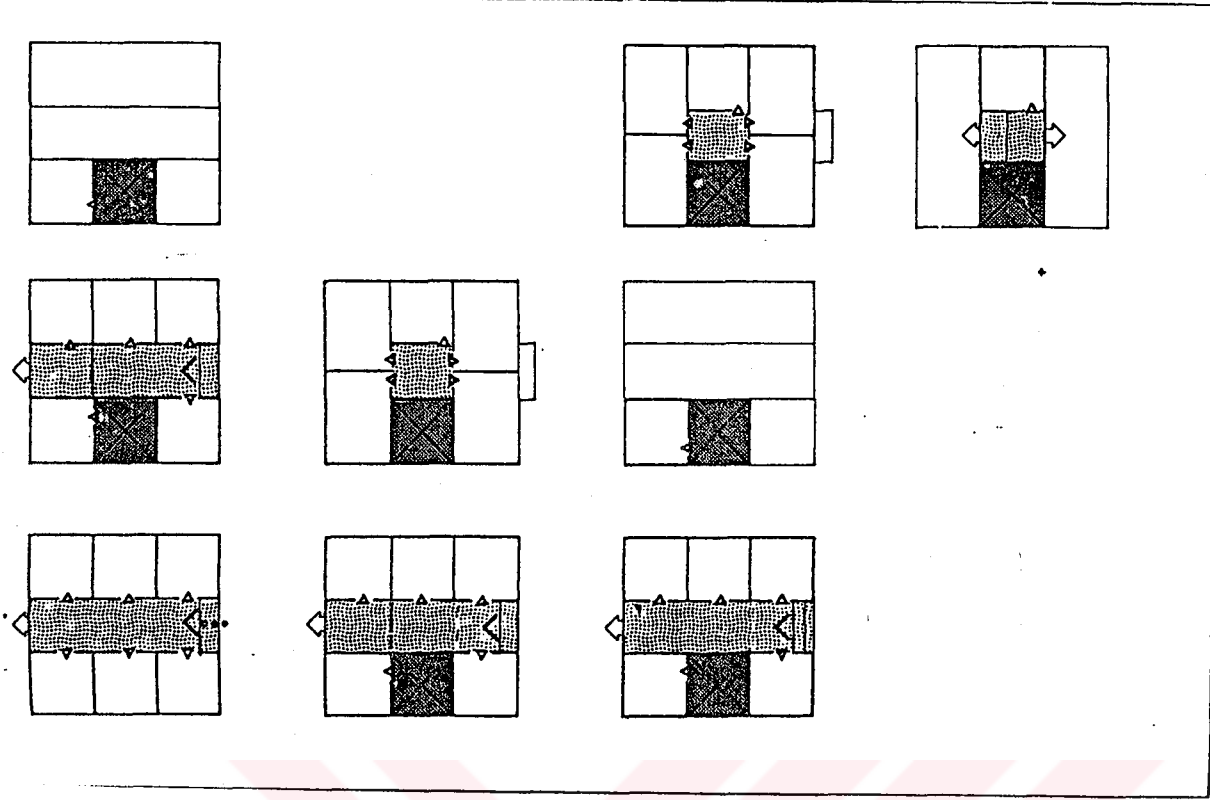
Çizim-49: Alsancakta Rum evlerinin bulunduğu yapı adası

Kaynak: Yılmaz Tosun, a.g.e., s:55

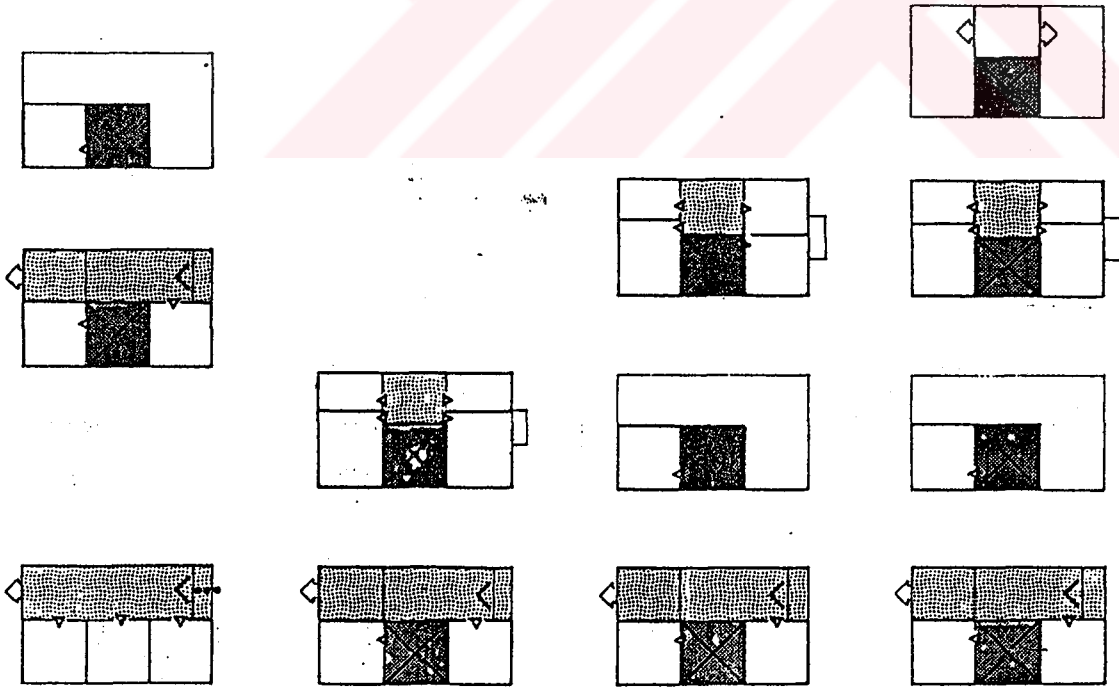
Çizim- 50: Alsancak bölgesindeki Levanten- Rum evleri plan örnekleri:

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., şekil:45.

Çizim-51: Levanten - Rum evleri plan tipleri: Orta sofalı

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., şekil:44

Çizim-52: Levanten - Rum evleri plan tipleri: Yan sofalı

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., şekil:43

Buca'daki plan tipolojisinde olduğu gibi orta ve dış sofa, Ayvalık ve Çeşme plan tipolojisinde de sıkça görülmektedir. Yaşam katlarındaki sofaya bağlanan odalar işlevsel olarak farklılık göstermez. Her üç yerleşimde de tüm odalar, yatak odası, oturma odası vb. işlevlerde kullanılabilir. Girişler genellikle zemin kattandır. Tuvalet ve mutfak gibi servis mekanları genellikle depolama alanı olarak kullanılan zemin kata yerleştirilmiştir. Arazinin olanak vermesi halinde bodrum katın inşa edildiği de görülmüştür. Çeşme'deki örneklerinde çatıda bir oda yada teras yapılması çok sık rastlanan bir kullanım şeklidir.

Buca'da kareye yakın olan mekanlar Ayvalık'ta da aynı şekilde kalırken ,Çeşme'de bu form daha dikdörtgene yakındır. Buca'da günlük yaşama mekanı olarak kullanılan sofa Ayvalık ve Çeşme'de bu özelliğini yitirip odalar arası iletişimi sağlayan bir hol fonksiyonuna bürünmüştür. Mekanların yüksekliği, bu evlerin aynı iklimde olmasından dolayı birbirine yakın ölçüdedir. Sadece Ayvalık'ta depolama alanı olarak kullanılan zemin katın yüksekliği diğer kat yüksekliklerinden daha fazladır. Yapım tekniği açısından tüm yerleşmelerde bodrum ve zemin katların kargir malzeme ile yapılmıştır. Çeşme, Ayvalık ve Cunda da üst katların kargir yada ahşap bağdadi sistemle yapılmasına karşın, Buca'da üst katların çoğunlukla kargir malzeme ile yapıldığını görmekteyiz.

Çeşme ve Ayvalık yerleşimlerinde evler genellikle bitişik nizam olarak inşa edilmiştir. Buca kent dokusu içerisinde tek katlı evlere sıkça rastlanmasına rağmen Ayvalık ve Çeşme'de örneklerine pek az rastlanmaktadır. Bunun bir nedeni, Ayvalık ve Çeşmede konutların denize karşı konumlanma isteği, bu isteğin doğrultusunda konut arsalarının azami olarak değerlendirilmesidir.

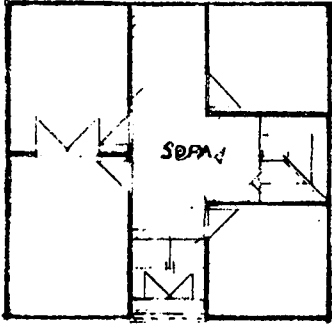
Ayvalık plan tipolojisini, katların kullanım amacı açısından iki ana gruba ayırabiliriz. Bunlardan ilk tipte "mağza" olarak adlandırılan zemin kat, depo yada ticari amaç için kullanılmakta, üst katlar ise tamamen yaşama işlevine hizmet etmektedir. Bu tipteki yapılara kent dokusu içerisinde sık rastlanılmamaktadır. İkinci tipte ise tüm katlar yaşam işlevine hizmet etmektedir. Kent dokusunun büyük bir kısmını oluşturan bu tipi kendi içinde tek katlı ve iki katlı olmak üzere iki ana gruba ayırabiliriz.

Tek katlı evler:

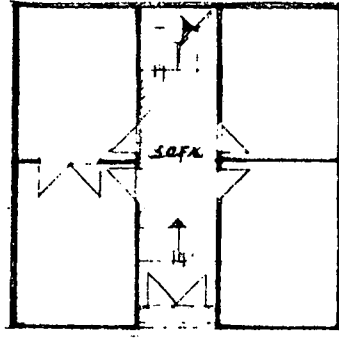
"Bu gruba giren evler çoğunlukla kesme taş kullanılarak yapılan binalardır. Ana girişin tam yada yarı simetrik olması veya sağda, solda yer almasına göre plan şeması belirir. Giriş genellikle 4-5 basamakla yükseltilmiştir. Ana girişi binanın yanlarında yer alan konutlarda 6-8 basamakla çıkılan bir sofanın karşısında ve yanında birer oda bulunur. Girişi simetri ekseninde olanlarda 6-8 basamakla yükseltilen zemin katta ortadaki servis aksının iki yanında odalar yer alır. Bu gruptaki konutların bodrum katlarına giriş için bir kapıları bulunur. Bazılarında bu katın merdivenle 1. katlara bağlantısı bulunur. Bodrum katda günlük yaşamın sürdüğü mekanlarla, mutfak, sarnıç, wc bulunur. Bazılarında bodrum katından geçilerek çıkılan bahçe veya avlu yer almaktadır"(1).

Ayvalık'taki bu tip konutlar, genel olarak, Buca'daki tek katlı plan tipleri ile ortak özellikler gösterir. Her iki yerleşmede de giriş katı merdivenlerle yükseltilmiştir. Ayvalık' taki evlerin bodrum kat yükseklikleri, Buca' daki evlere göre daha yüksektir. Bodrum katın genellikle dışarıdan verilen giriş kapısı, mekanın daha işlevsel bir hal almasına neden olmuştur

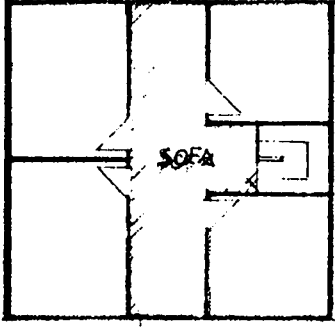
(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:65

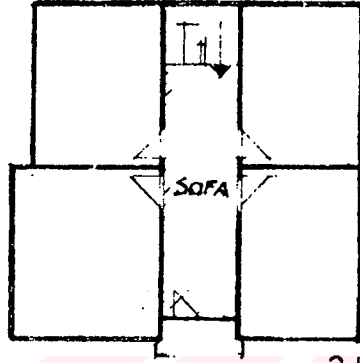
1.KAT PLANI

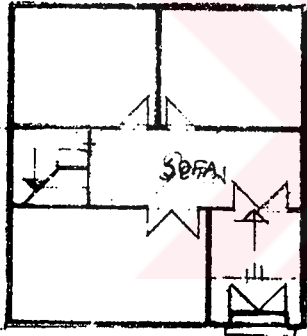
1.KAT PLANI

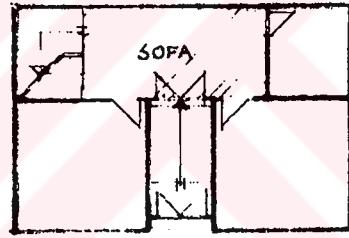
2.KAT PLANI

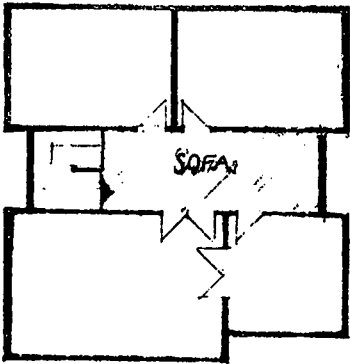
2.KAT PLANI

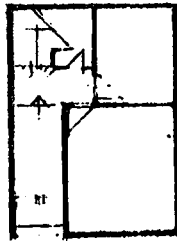
1.KAT PLANI

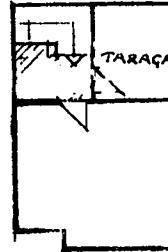
1.KAT PLANI

AT PLANI

1.KAT PL.

2.KAT PL.

Çizim-52: Ayvalıkta görülen plan tipleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:63, çizim-5

İki katlı evler:

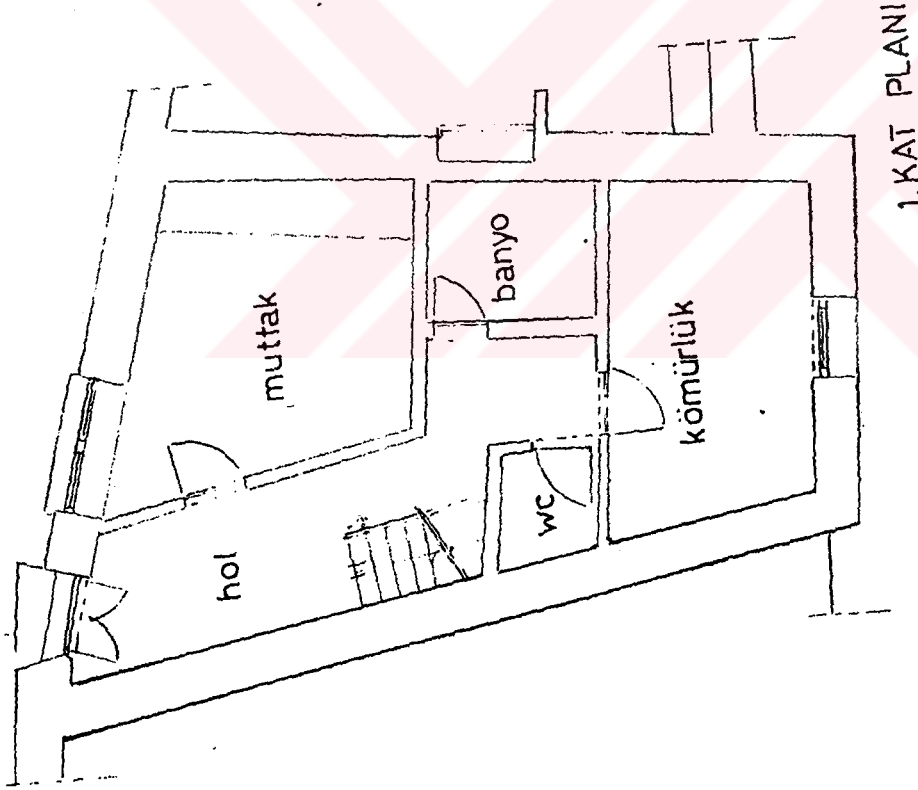
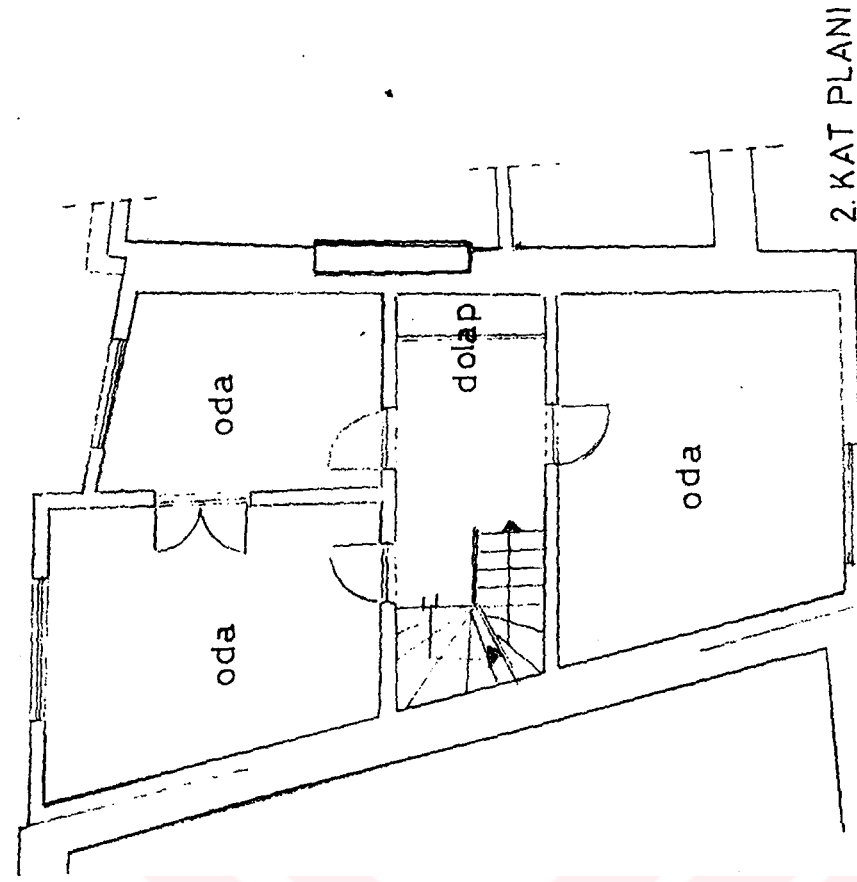
Ayvalık kentsel dokusundaki evlerinin plan tipolojisini, girişin ve sofanın plandaki konuma göre 3 ayrı tipe ayırabiliriz.

Birinci tipte giriş cephenin bir tarafındadır. Giriş direk olarak sofaya açılır ve odalar da bu sofaya bağlıdır. Zemin katın sonunda sofa yer alır. Sofada bulunan merdiven ile üst kata çıkılır ve üst katta da aynı plan tipi geçerlidir. Bu plan tipinde sofa dış yada yan sofa özelliğini gösterir. Zemin katın dış sofa özelliğini gösterdiği bazı örneklerde üst kat orta sofa özelliğini gösterir (çizim-52).

İkinci tipte ise giriş ortada yer alır. Zemin katın ortasında bulunan sofaya odalar bağlanmıştır. Orta sofa özelliğini gösteren bu plan üst katta da kendini tekrarlar (şekil-x).

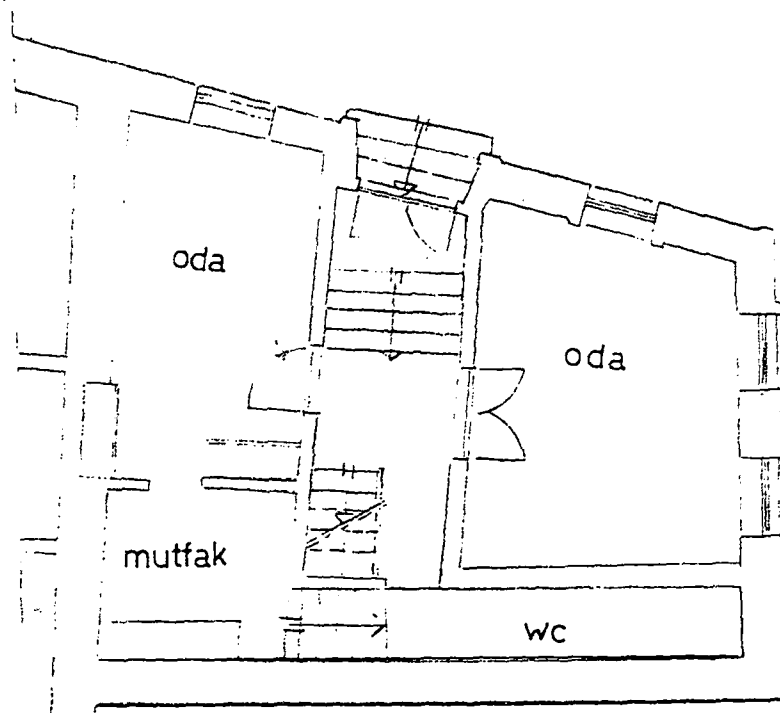
Üçüncü tipte giriş, cephede asimetrik bir düzen sergileyecek şekilde, her iki tarafında farklı sayıda pencerelerin bulunduğu konumda olmasına karşın plan orta sofa özelliğini gösterir. İki katlı Ayvalık evleri genel konumuyla ,Buca evleri plan tipolojisinden pek farklılık göstermez. Ayvalık kentinin sokak dokusunun, Buca'daki gibi keskin olmayan geometrik yapısı, evlerinin geometrisine de yansımaktadır. Her üç tip için verilen plan örneklerinde de bu tavır görülür.

Ayvalık'taki iki katlı evlerin çoğunda yüksekliği 2.5 metreyi bulan bodrum katlar bulunmaktadır. Ticaret bölgesindeki bu tip evlerin bodrum katları, dükkan olarak değerlendirilmiştir. Ayvalık evlerinin plan özellikleri, Cunda Adasındaki evler içinde geçerlidir (çizim-55,56,57).

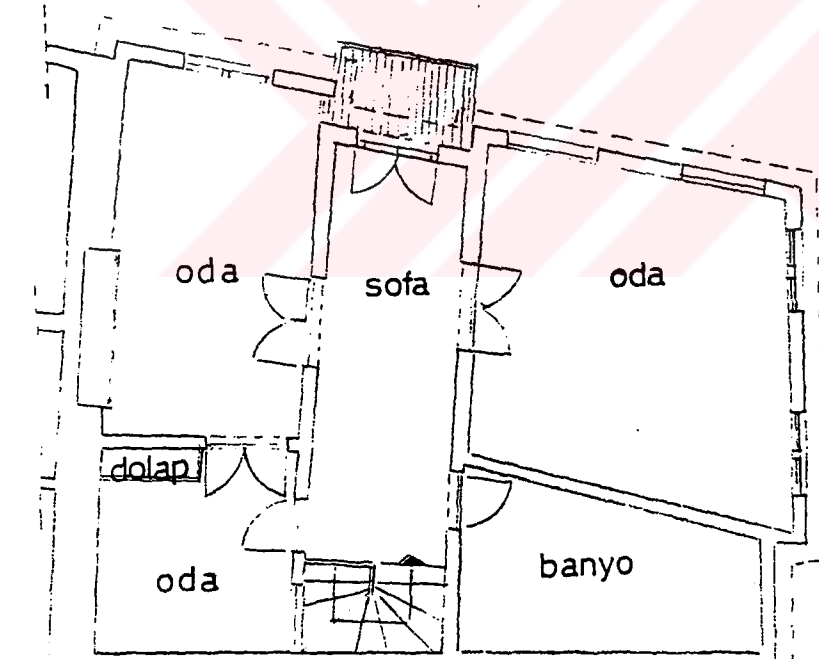

Şekil-53 Ayvalık kent dokusunda zemin katın yan, üst katın orta sofa özelliğini gösterdiği örnek. 11. sokak aralığı no:10

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:192,  zım-45.

1. KAT PLANI

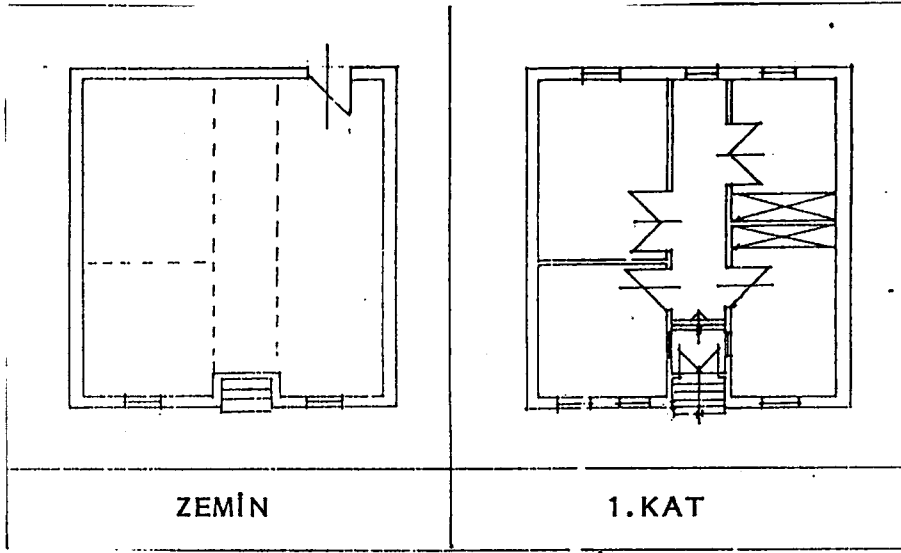

2. KAT PLANI

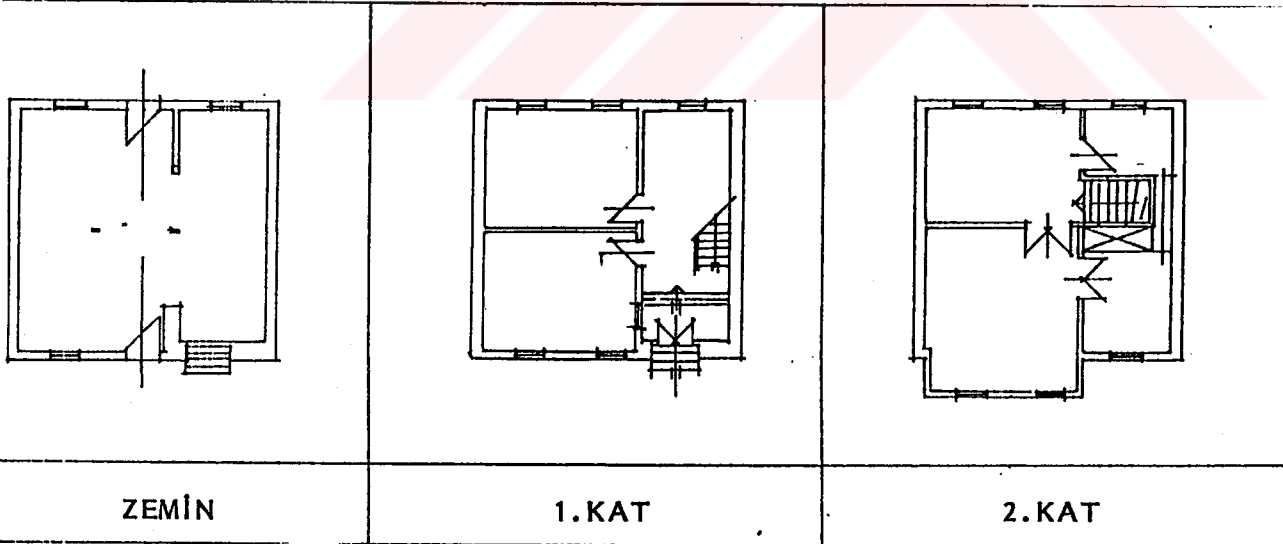
Ö:1/100

Şekil-54: Ayvalık kent dokusunda her iki katın orta sofa özeliğini gösterdiği örnek.
11. sokak aralığı no:12.

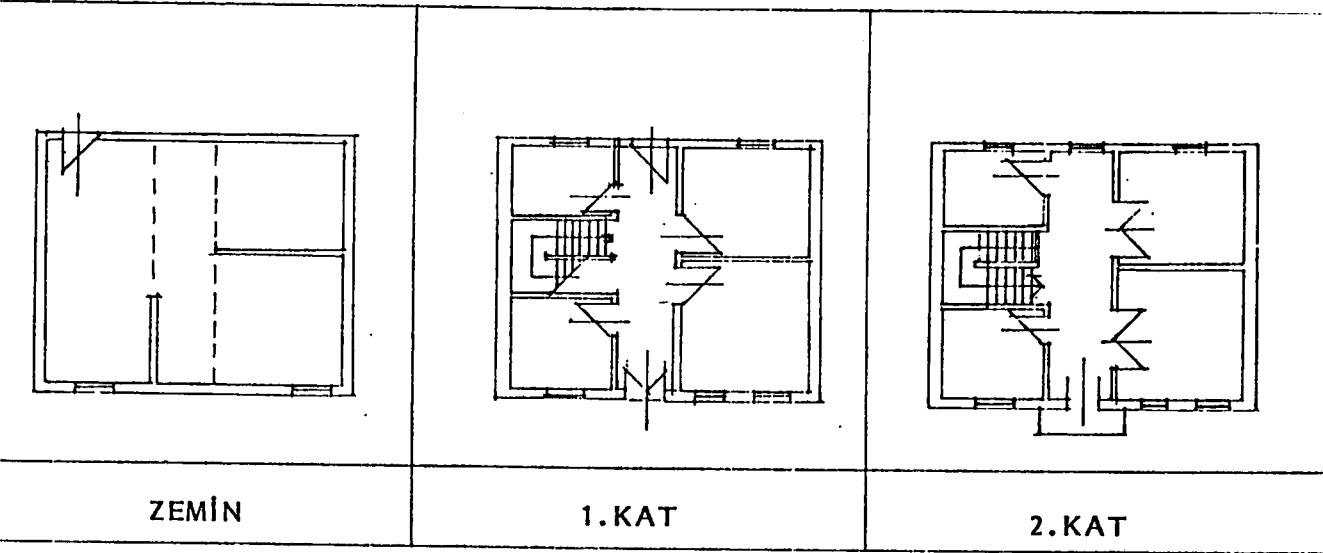
Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s: 190, çizim -44.

Çizim-55: Cunda Adasının da Tek katlı orta sofalı ev: Buca'daki örnekleri ile büyük benzerlik içinde olan bu evin bodrum katına bahçeden giriş sağlanmaktadır. Ada'daki konutlarda yaşam katına giriş, genellikle merdivenlerle yükseltilerek, bir niş içine alınmıştır. Girişin bir niş içine alınması, Ayvalık ve Çeşme'deki örneklerde daha az sıklıkta rastlanır.

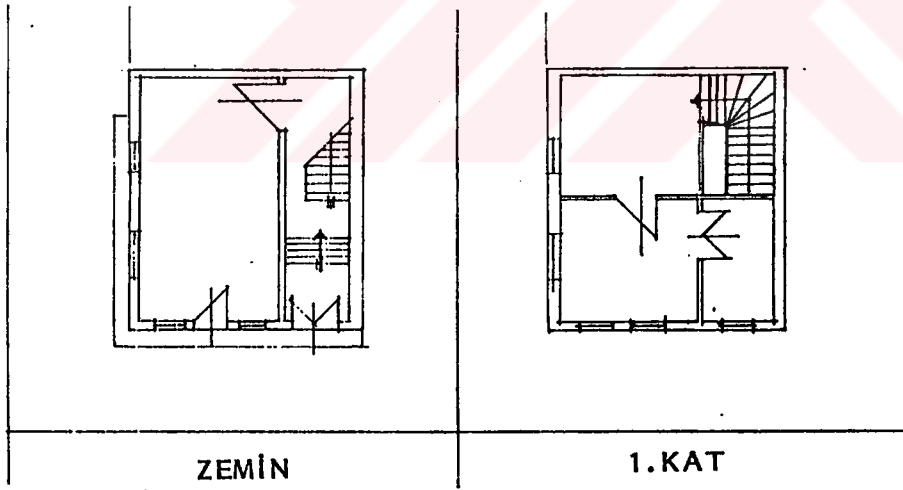

Şekil-56: Cunda Adasının da iki katlı ev: Zemin katı yan sofa özeliğini gösterirken, üst katta mekanlar dış sofaya bağlanmıştır. Bodrum kat girişi, hem bahçe den hemde giriş cephesinden sağlanmıştır. Buca'daki mekanlar arası geçiş için verilen kapılara, Cunda ve Ayvalık ta da rastlanmaktadır.

Çizim-57: Cunda Adasında iki katlı ev: Her iki katta orta sofa özelliğini göstermektedir. Buca plan tipolojisi içersinde, İki katlı asimetrik cepheli evlerin özeliğini göstermektedir.

Eğimli bir arazinin üzerinde bulunmasından dolayı bahçeye, zemin ve bodrum katlardan ayrı ayrı ulaşılmaktadır

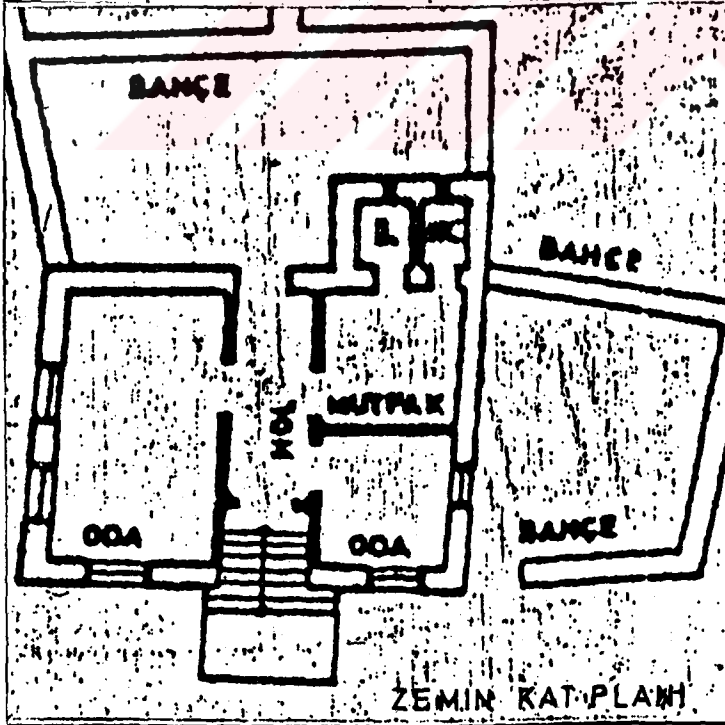

Çizim-58: Cunda Adasında iki katlı ev: Zemin ve üst katın ayrı ayrı girişleri bulunmasına

karşın, katlar zemin de sofa vasıtasıyla birbirlerine bağlanmıştır. Zemin kat yan sofa, üst kat dış sofa özelliğini göstermektedir. Bu tür örneklerde zemin katın ticari yada depo amacı yanında, konut amacıyla da kullanıldıkları görülür. Bu özellikteki yapılara Çeşme plan tipolojisi içinde de rastlanmaktadır.

Çeşme'de bulunan konutların plan tipolojisi daha karmaşık bir düzen sergiler. Bunun bir nedeni topografik konum, diğer bir nedeni ise Türk kültürünün etkisinde olan evlerin karmaşık tutumudur. Genel olarak Buca ve ayvalık plan tipolojilerindeki plan tiplerini Çeşme'de de görmek mümkündür. Bunun yanında bu tipolojilere çok aykırı kule ev gibi basit şemalı plan tipinin yanısıra işlev şemasından dolayı bir konak fonksiyonuna yakın şemalarda plan tipleri görülür.

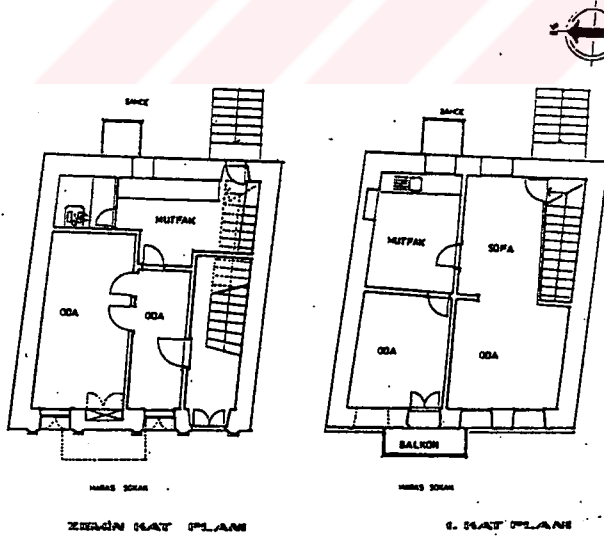
Çeşmedeki konutların plan tipolojisindeki karmaşık tutumu içerisinde, orta plan özelliğini gösteren bu örnek, Buca plan tipolojisinde tek katlı simetrik cephe ev plan tipine benzerliğiyle dikkat çekmektedir(Çizim-59). Cephenin ortasında yer alan giriş merdivenlerle yükseltilerek, bir nişin içine alınmıştır. Orta sofaya bağlanan mekanlar yaşam işlevini yüklenmektedir. Yan bahçeden girilen bodrum katta depo veya servis mekanları bulunur. Buca'daki benzer örneklerinde çoğunlukla bodrum katları cepheden okunmasına karşın, Çeşme'deki örneklerin ön cephesinde bodrum kat pencereleri görülmemektedir.

Çizim-59: Çeşme Kale arkası sok. no:13

Kaynak: Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Tipleri, Ege Mimarlık, Tükelmat A.Ş.
Matb.,1995/2, s:41

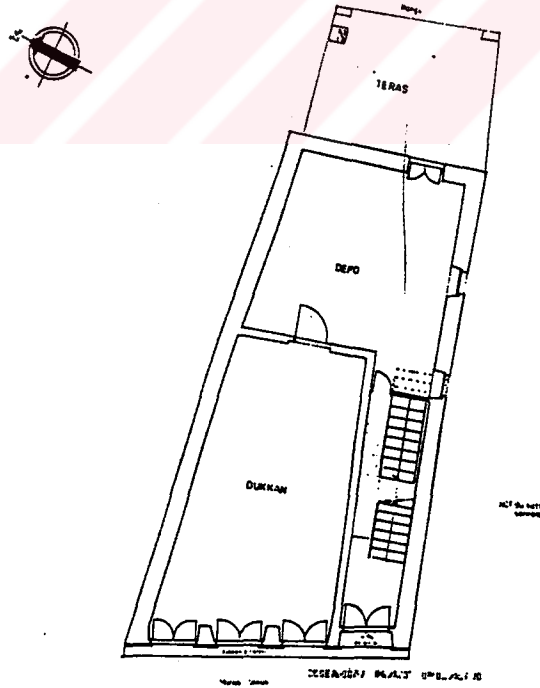
Dış sofa özelliğini gösteren iki katlı bu örnekte, eve sokaktan direkt olarak girilmektedir (çizim-60). Bu durumuyla Buca evlerinden farklı bir durum sergiler. Girişin eve direkt olarak yapılmasının nedeni parsellerin darlığı ve bu sıkışık durumdan kaynaklanan yer ekonomisidir. Bu tipte Zemin katta bulunan mutfakın yanısıra, odaların yaşama mekanı yada depo olarak kullanıldığını görmekteyiz. Tamamiyle yaşama katı olarak işlevlendirilen üst kat, merdivenlerin çıktığı sofa ile ona açılan odalardan oluşur. Bazı örneklerde sofa oldukça dardır. Kargir ve yarı kagir sistemde inşa edilen örnekleri mevcuttur. Buca'daki iki katlı Asimetrik cephe evlerin plan tipine yakın özellikler göstermesine karşın, mekanların dik olmayan geometrik tavrı ile Türk kültürünün etkileri kendisini hissettirmektedir.

Çizim-60: Çeşme, Maraş sokak'ta İsmet Yüksekol evi rölevesi

Kaynak: Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Tipleri, Ege Mimarlık, Tükelmat A.Ş.
Matb., 1995/2, s:42

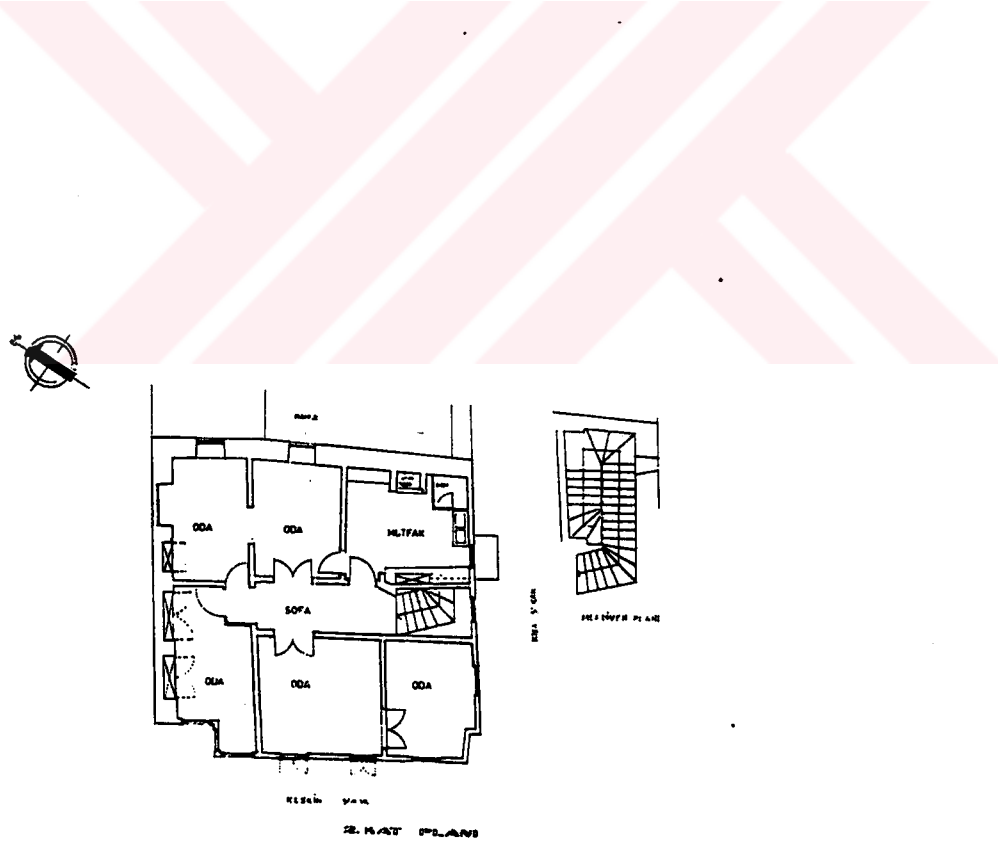
Alt katı depo yada ticari amaçlarla kullanılan bu örnekte, alt ve üst kata ön cephede bulunan ayrı girişlerden direkt olarak girilir (çizim-61). Zemin katta dükkan, depo, bahçe ve evin servis mekanları yer almaktadır. Depo mekanı hem ev, hemde dükkan ile bağlantılı olabildiği gibi, evin giriş mekanı ile dükkan irtibatının sağlandığı çözümlerde görülür. Merdiven ile ulaşılan üst katın sofasına, odalar, mutfak ve tuvalet hacimleri bağlanmıştır. Buca plan şemasında, zemin katın ticari amaçla kullanıldığı örneklere rastlanmamaktadır.

Çizim-61: Çeşme Marş Sokak'ta Mahnup Hüsamoglu evi rölövesi

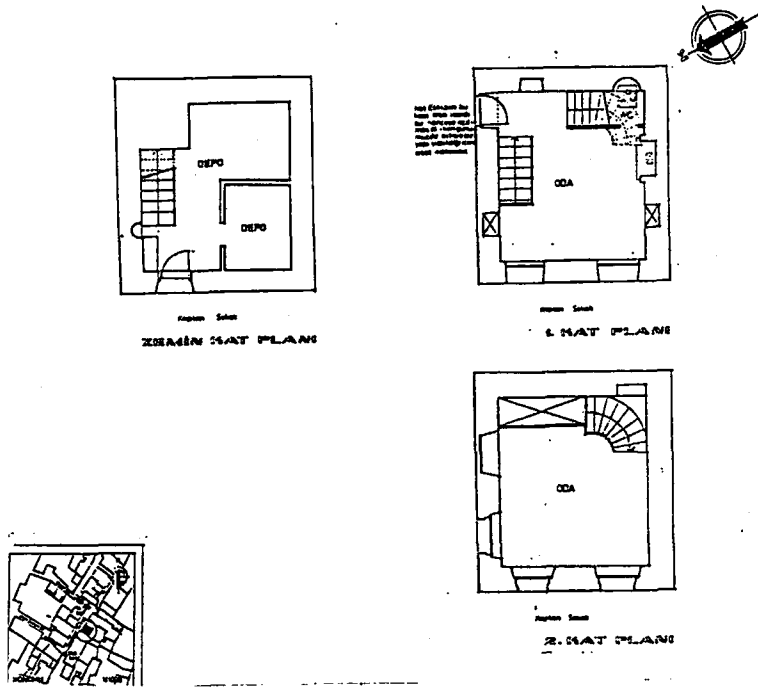
Kaynak: Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Tipleri, Ege Mimarlık, Tükelmat A.Ş.
Matb., 1995/2, s:43

Bir önceki tipe benzer bu örnekte, zemin kat ve birinci kat ticari işlev üstlenmiş, ikinci kat ise yaşam katı olarak ayrılmıştır. Kat yüksekliği az tutulan birinci kat dükkan batarı olarak kullanıldığı gibi, oturma katı olarak kullanılan örnekleri mevcuttur. Genelde orta sofa plan özelliğini gösteren ikinci kat, yaşam katı olarak kullanılmaktadır. Yaşam işlevi üstlenen katlara ayrı cephelerden giriş yapılır. Genellikle yarı kargir olarak inşaa edilirler.

Çizim-62: Çeşme Kısa sokak'ta Halit Dönmez evi Rölevesi

Kaynak: Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Tipleri, Ege Mimarlık, Güzel Sanatlar Matb.,1995/2, s:43

Çizim-63: Çeşme Mehmet Karabulut evi rölövesi:

" Yaklaşık kare ve dörtgen parseller üzerine inşa edilen bu tipin ayırık ve bitişik nizamlı örneklerine rastlanmıştır. Evin sokakla bağlantısı iki şekildedir. Sokağa doğrudan açılan bir kapıdan zemin kata girilirken, evin bahçesindeki açık bir merdivenden orta kata çıkılabilir. Zemin katta bahçe ile servis odası, depo yada ahır amacıyla kullanılan bir mekan mevcuttur. Bahçede ocak ve tuvalet bulunur. Programları kısıtlı olan ve bu tip evlerin 1. ve 2. katlarında birer oda bulunur. Odalar ocaklı ve dolaplıdır. En önemli mekanı oluşturan 2. yaşama katının yüksekliği fazla tutulur. Taşıyıcı sistemleri yığma, yapı malzemeleri taştır. Kıvrma çatılıdır. Giriş kapıları genellikle kemerli veya sağır kemerlidir. Zemin katlar sağır tutulmuştur. Yaşama katlarında taş söveli, dikdörtgen, kemerli veya sağır kemerli pencereler vardır. Orta katta yer alan pencereler daha basıktır."(1). Buca plan tipolojisinde kule-ev tipinde tek bir örneğe rastlanmaktadır. Şirinyer (Paradiso) mevkiinde harap bir durumda olan ve Kız Kulesi olarak adlandırılan konik yapının, bir zamanlar konut olarak kullanıldığı Feyyaz Erpi tarafından belirtilmektedir.

(1) Emel Kayın, a.g.e, s:4

4.5. CEPHE TİPOLOJİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Batı Anadolu'da Rum halkın çoğunlukta olduğu yerleşmelerde konutların cephesel özellikleri, plansal özelliklerinde de olduğu gibi benzer özellik gösterirler. Bu bölümde Buca, Alsancak, Ayvalık ve Cunda Adası gibi cephesel özelliklerin çok benzeştiği , Çeşme gibi Türk kültürü etkisinde kalan ve cephede etkileşim özelliğini az da olsa gösteren yerleşmelerin cephe tipolojileri, cepheyi oluşturan cumba , çıkma, balkon gibi elemanlar, süsleme öğeleri karşılaştırılmıştır.

"Osmanlı sisteminden kopuş kademine bağlı olarak, konut çevresini değiştirmeye çalışan ilk etnik grup Rumlar olmuştur"(1). Rumların özellikle Batı Anadolu bölgesinde yoğun olarak yaşamışlardır.Rumların Osmanlı siyasi tarihi içindeki ticari ve sosyal avantajları elde ettikleri imtiyazlar; özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren konut mimarisinde gelişim göstermelerine neden olmuştur. " Rum konutların mimari karakteri de 19. yüzyılın ikinci yarısında artan bir tempoyla ve özellikle Ege kıyılarından başlayarak değişecektir. Antik ayrıntılar ve bezeme örgeleri de yavaş yavaş konuta sızar ve kendisini giderek belirgin bir biçimde Antik Yunan' la bağlantılı düşünmeye başlayan bir grubun kaygılarını yansıtır. Cunda Adası bu çabayla geç 19. ve erken 20. yüzyılda verilmiş örneklerle doludur"(2). Bu kaygının en fazla cephe için duyulduğunu söylemek doğru olacaktır.

(1) Uğur Tanyeli, Anadolu' da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni, Tarihten Günümüze Anadolu' da Konut Ve Yerleşme,Habitat II, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfi yayını, İstanbul, 1997, s:467

(2) Ugur Tanyeli, a.g.e., s: 467

Tanzimat Fermanı ile başlayan Batılılaşma süreci sonucunda mimari büyük bir değişime uğramıştır. Bu değişime başta Rumlar olmak üzere etnik halk daha kolay uyum sağlamıştır. Bu uyumun başlıca nedeni ; özellikle neo-klasik üslubun mimari referanslarının, Rum halkının tarihi referansları ile çakışmasıdır.

" Öte yandan yerli gayrimüslim ve yabancı mimarlar, neo-barok, neoklasik, neogotik, neogrek binalar yapmakta, II. Abdülhamit döneminde ise ampir de gerilerde kalarak Art Nouveau dekorasyon görülebilmekte, bunun dışında çoğunlukla belirli bir üslup yansıtmıyan yapılar ortaya çıkmaktadır. Buca' daki yakın dönem Levanten konaklarından bazılarında bu olgu pek açık şekilde yansımaktadır"(1).

İzmir yerleşmesinde de 19. yüzyıldan itibaren neoklasik üslupta binalar yapılmıştır. Cephelerde neoklasik bezeme ve süs öğelerine yoğun olarak rastlanır. İzmir Rum yerleşmeleri arasında, Buca sivil mimarisinin de neoklasik üsluptan etkilendiği söylenebilir. Ancak bu etki diğer yerleşmelere göre daha az ve rafine bir biçimde gerçekleşmiştir. " Buca konutları yabancılaştırma süreci ile aynı zamanda meydana getirilmiştir. Levanten yapıları, dağınık mimari kişilikle aynı paralelde bir karakter gösterirken, Buca'nın asıl konut mimarisini oluşturan Sakız üslubunun ise tam tersine, yöresel, sağlam bir kişilik yansıması ilginçtir"(2).

Alsancak'daki Rum yerleşmesinde neoklasik üslup Buca'ya nazaran daha etkili olmuştur. Alsancak'daki Rum evlerinin cepheleri, boşluk-doluluk oranları ile Buca'daki örneklerine benzesede, cephedeki süsleme elamanlarının fazlalığı ile dikkat çeker.

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:25

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:26

Çizim-64: Buca ve Alsancak'ta iki katlı, cumbalı, asimetrik cephe ev:

Cephede süsleme elemanları Alsancak' ta daha yoğun kullanılmıştır.

Buca cephe tipolojisinde görülen tüm örnekler, İzmir'deki diğer Rum yerleşmelerin de de görülür. Buca'da sık ratlanan tek katlı cephe tipleri, Alsancak, Mithatpaşa gibi kentsel arazilerin değerli olduğu yerleşmelerde nadiren görülmektedir. Buca'da olduğu gibi Alsancak bölgesinde de iki katlı asimetrik cepheli tip sıklıkla görülmektedir.

Alsancak yerleşmesinin denize yakın ve tarih içinde doldurulmuş bir bölge üzerinde kurulmasından dolayı, bodrum katların nemden etkilenmemesi için bodrum kat yükseklikleri Buca'ya göre daha yüksek tutulmuştur. Bu yükseklik farkı cephede daha rahat okunmaktadır.

" Farklı malzeme kullanımıyla yaşanan mekanlar ile bodrum katın farklılığı dışa yansıtılmıştır. Cepheler genellikle düzgün kesilebilen, kolayca şekil verilebilen Foça taşı ve yakın çevreden çıkarılan taşlarla kaplanmışlardır. Bazı cephelerin ise sıvandığını görmekteyiz. Çoğu neoklasik üslupla yapılmış olan bu yapıların cephe ve kapılarında İyonya ve Ege'nin doğusunda ağır basan ve zarif genç tanrıçalar için uygulanmış olan İon ve Korent üslubu sütun başlıklı, taşıyıcı hiçbir özelliği olmayan sütunlara rastlanır. Cephelerde, ayrıca klasik üslubun birçok özelliğini görmek mümkündür. Roma ve Yunan mimarisinin düz, çizgisellik ve akıcılık özelliklerini taşır"(1).

Alsancak dokusunda Batı Avrupalılar özellikle rıhtım boyunca geniş ihtiyaç şemalı ve daha çok cephesi İtalyan etkisinde kalan gelişkin konutlar yaptırmışlardır. Bu binalar Buca'daki Levanten konaklarına benzer özelliklerine rağmen, üslupları daha kişilikli yapıdadır.

(1) Zeynep Canbakan, a.g.e. s:114,115

Çizim-65: İzmir ve civarında, çoğunlukla Rum halkın yaşadığı tek katlı cephe tipleri

Çizim-66: İzmir'de planı orta sofa özelliği gösteren iki katlı evlerin cephe tipleri

Çizim-67: İzmir' de plan yan sofa özelliğini gösteren evlerin cephe tipleri

Ayvalık ve Buca'da birbirine yakın özellik gösteren plan, cephede de birbirine benzeşirler.

"Ayvalık evleri mimari özellikleri, renk uyumu açısından bir bütünlük göstermektedir. Oluşturulan bu doku içerisinde neo-klasik sivil mimarlık örneklerinin cepheleri diğerlerine oranla çok süslüdür. Neo-klasik mimarinin bütün detaylarına bu binalarda rastlamaktayız"(1)..

"Eski Yunan ve Roma mimarilerini veya XVI. yy İtalya' da gelişmiş olan klasik eğilimi yani Rönesansı taklit eden neo-klasik mimarlık anlayışında düz çizgiler, sütunlar, sütun başlıkları, plastrlar, üçgen alınlıklar yeniden ortaya çıkmış ve diğer akımlardan da yararlanarak karışık üslupta binalar yapılmıştır" Cephe elemanlarının hepsinin bu üslup doğrultusunda yapıldığını görmekteyiz. Cephe elemanlarının oran ve kullanım şekli genel özellikleri ile Buca' daki örneklerine benzemektedir. Cephe elemanlarının özellikleri, ilerki bölümlerde, benzer özellik gösteren diğer yerleşmelerle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur

.Ayvalığın cephe tipolojisini genel olarak ikiye ayırabiliriz:

1- Simetrik yapılar

1.1. Çıkmalı

1.2. Çıkmasız

2- Asimetrik yapılar

2.1. Çıkmalı

2.2. Çıkmasız

Cumbasız konutlarda bodrum katı dıştan okunabilmekte ve ayrı bir kapıdan giriş almaktadır. Balkonlu yapılar ise genellikle simetrik bir yapıdadır. Ayvalık'ın merkezi kentsel sit alanı içerisinde asimetrik yapı karakteri daha yaygındır. Simetrik yapı binalar ise daha çok Cunda adasında görülmektedir. Bu türlerin dışında genellikle levanten ailelere ait malikane türünde yapılarda Ayvalık içinde mevcuttur. Bu sınıflandırmaya göre yapıların kentteki oranları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

<u>Sınıflama</u>	<u>%</u>
Asimetrik Çıkmalı	35.8
Asimetrik Çıkmasız	47.5
Simetrik Çıkmalı	4.2
Simetrik Çıkmasız	12.5

Kaynak: a.g.e., s:98

Simetrik yapılar genellikle orta sofa plan özelliğini gösterirken, asimetrik yapılar dış ve yan sofa'lıdır. Ayvalık cephe tipolojisi, Cunda Adasında da birbirlerine yakın özellik gösterir.

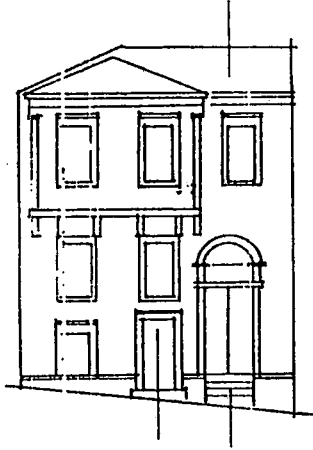
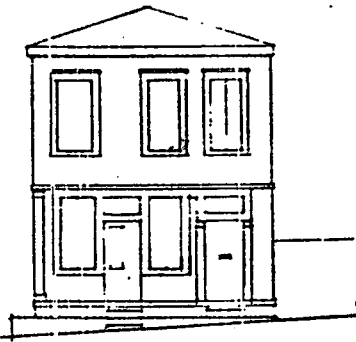
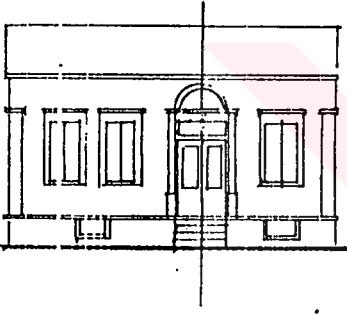
" Cunda Adasının daki evlerin cephelerinde yatayda ve düşeyde bazı düzenlemelere gidilmiştir. Yatayda, üstkat döşemesinin cephedeki kat silmeleri veye cumba sayesinde yerinin belirlenmesi önemlidir. Böylelikle cephe iki bölümü ayrılmıştır. Kendi içinde pencerelerin oluşturduğu simetri ve sokak ölçeğindeki monotonlukyer yer cumbalar ve bazende balkonlar ve balkona açılan kapılar ile giderilmiştir.Saçığın bir cephe elemanı olarak etkisi zayıftır. Cephe duvarının ucundan çatı başlar"(1).

(1) Mehmet Aytekin Saygılı, a.g.e., s: 23

Çizim-68: Ayvalık Kent dokusunda Cephe tipleri

Kaynak: a.g.e.,s: 96 şekil:23

Çizim-69: Cunda Adasındaki genel cephe tipleri

Resim-130: Cunda Adası.

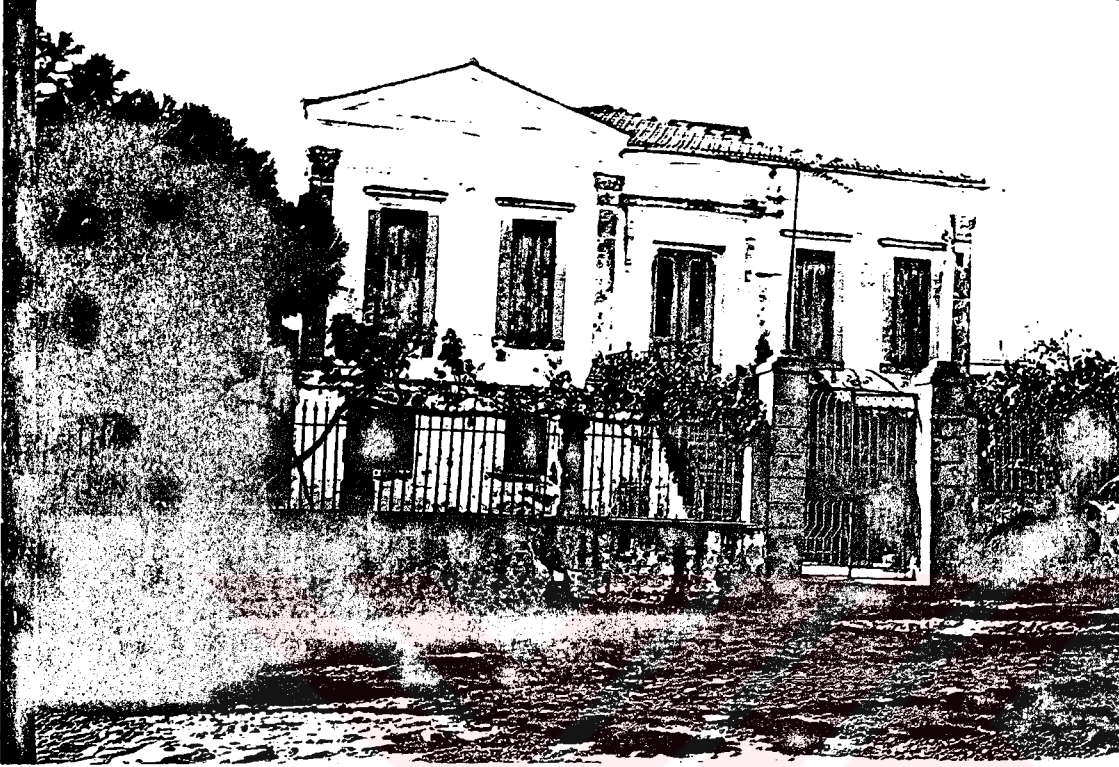
Cephe oranları ile Buca tipolojisindeki tek katlı asimetrik cepheli örneklerle benzerlik içindedir.

Resim-131: Cunda Adası: Köşe çıkmalı, iki katlı ev

Resim-132: Cunda Adası:

Resim-133: Cunda Adası

Ada da konutlar genellikle bitişik nizam yapılmasına karşın,
ayrık nizamda gelişkin plan yapıları örneklerle rastlanmaktadır

Resim-134: Ayvalık: Asimetrik cephe ev
Zemin kat ticari amaçla kullanılmaktadır.

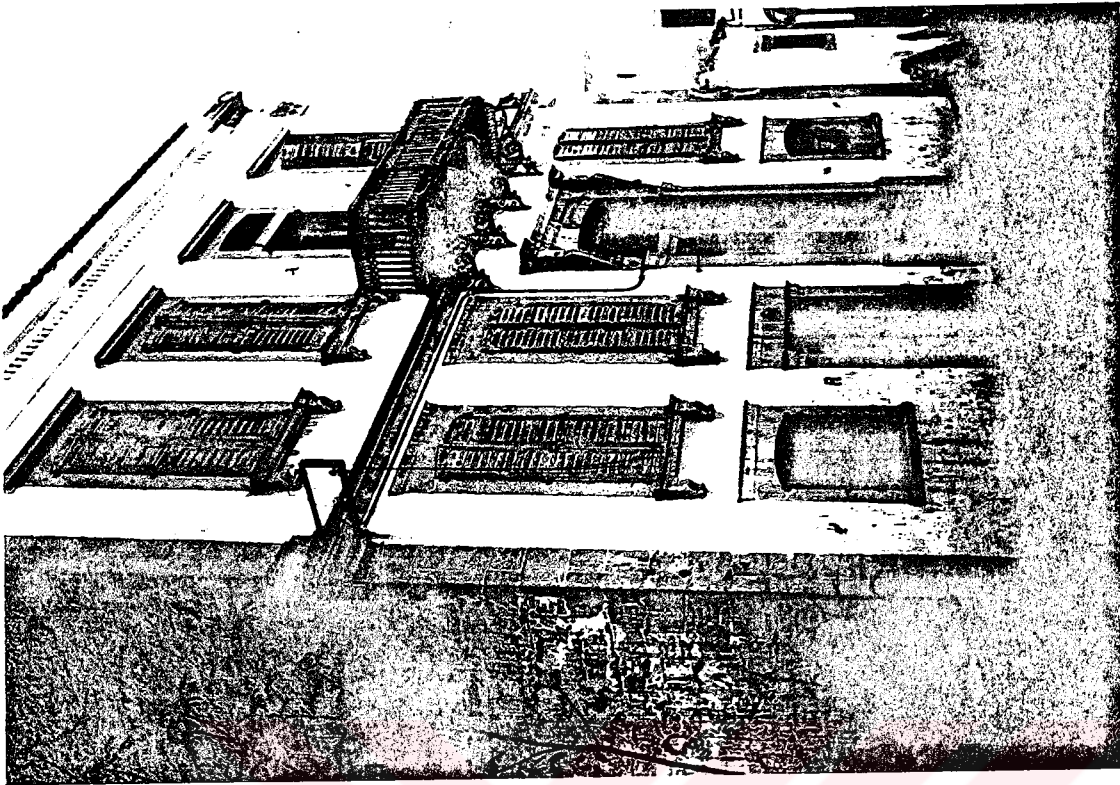

Resim-135: Ayvalık: Asimetrik cepheli 3 katlı ev
Balkonun ve çıkmanın beraber yar aldığı örneklere sık rastlanmamaktadır

Resim-136: Cunda Adası.

Buca'da giriş merdivenlerle yükseltilerek bir niş içine alınırken
Ayvalık ve Cunda 'da giriş cepheyle aynı düzlemededir.

Resim-139,140: Cunda Adası

Cunda ve Ayvalık sivil mimarisinin genel cephe özellikleri Buca'daki örneklerine benzesede plansal yapıdan ötürü cephe de birbirinden farklı özelliklik gösteren örnekler mevcuttur. Ayvalık ve Cunda Adasındaki evlerin ticari yada depo amacıyla değerlendirilen zemin katlı örneklerinde kat yüksekliğinin yüksek tutulması cephede belirgin olarak hissedilir. Yüksek iç hacimli zemin kat, bina cephelerinin, Buca 'daki örneklere göre daha masif görüntü almasına neden olmaktadır. Buca' da cumbaların cepheye sonradan eklenmiş gibi duran yapısına karşın, her iki yerleşmede de cephenin önemli bir elemanı olan çıkmaların, binanın ana çatı formuyla birleşen üst örtüsü, çıkmanın kütesini mekanın kütesiyile bağlamıştır. Her iki yerleşimde de ortak özellik gösteren çıkmalar cephe yüzeyinde Buca' daki cumbalardan daha fazla yer kaplarlar. Buca' da cumbanın bina kütesinden ayrılan yüzey dokusuna rağmen, Ayvalık ve Cunda 'da çıkmalarla ana kütle aynı malzeme ile yapılmıştır. Çeşme'de de binanın ana kütesiyile birleşmiş çıkma örneklerine sık sık rastlanır.

Balkon denize yakın Rum yerleşmelerinde, özellikle Ege adalarında sık kullanılan bir cephe ögesidir. Çeşme, Ayvalık ve Cunda'daki balkonlu örneklere, Buca' da çok nadir rastlanmaktadır. Balkon cephenin monoton yapısını değiştirsede, çıkma ve cumba kadar etkili değildir. Balkona açılan geniş kapılar, genellikle giriş kapısıyla aynı aksta yer alır. Karşılaşmaya konu olan tüm yerleşmelerde pencere ve kapı oranları bir birine yakın ölçüdedir.

Çeşme Kent dokusunda görülen konutların plan çeşitliliği cephe düzenlerine de yansımıştır. " Çeşme tarihi konut dokusu farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, uzun bir süreç içerisinde ortaya çıkan bir sentezi geçmişten günümüze taşımaktadır. Konsollar, Kapılar ve Pencere gibi yapı öğeleri değişik kompozisyonları ile konut mimarisini zenginleştirirken, kozmopolit bir toplumdaki etkileşim mimarisine dair izler yakalamak isteyenlere ilginç veriler sunar. Çoğunluğu 18-19. yüzyıllara ait olan Çeşme Evleri, Ege Adaları kültürü ile, Osmalı-Türk kültüründen yaratılan sentezin mimarlık alanındaki belgeleridir. Türk ve Rum kültürünün etkileşimi, her iki halkın yaşadığı mahallelerde, Çeşme'ye özgü, zengin bir mimari dil oluşturmuştur. Konutlardaki yapı sistemleri, malzemeler ve yapı öğeleri "çeşitlilik" olgusunun varlığı gözler önüne sererler. Taş ile Ahşap, Çıkma ile Cumba, Kemer ile alınlık, bir etkileşim mimarisinin çeşitli yapı unsurları olarak Çeşme evlerinde bir arada karşımıza çıkar."(1).

Cunda, Ayvalık ve Buca yerleşmelerine ait cephe düzenlerinde, belirli şablonlar bulunmasına karşın, Çeşme kentindeki konutlarda farklı tarz ve şekildeki yapı elemanları karmaşık bir düzende kullanılmışlardır. Diğer yerleşmelerin cephe özelliklerine hakim olan neoklasik üslup Çeşmede de örnekler vermesine karşın, diğer yerleşmelerde rastlamadığımız yoğun Türk kültürünün etkisi hissedilen örneklere sıkça rastlanmaktadır. Topografyanın eğimli yapısı, binaların geometrisini etkilemiş, yoğun neoklasik cephe öğelerine sahip olan evlerde bile Türk mimarisinde görülecek çözümler gerçekleşmiştir. Çıkmalar genel

(1) Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Mimarisi Konsollar, Kapılar, Pencere, Ege mimarlık dergisi, 1998/2, Güzel sanatlar matb. A.Ş., İzmir, s:39

kompozisyonları, pencere ve payanda düzenlemeleri ile Osmanlı-Türk mimarisinden, plastır, alınlık gibi öğeler ile de Adalar mimarisinden etkilenmiştir. Ayvalık ve Cunda' da görülen zemin katın depo olarak kullanılması, Çeşme'de deki evlerin cephesinde de rahatlıkla okunmaktadır. Türk etkisinin görüldüğü evlerde cepheler çoğunlukla asimetrik yapıdadır. Kapı ve pencere oranları diğer yerleşmelerden farklı değildir. Diğer yerleşmelerde kapı ve pencereler söve içine alınmasına karşın, Çeşmede sövesiz örneklere rastlanmaktadır.

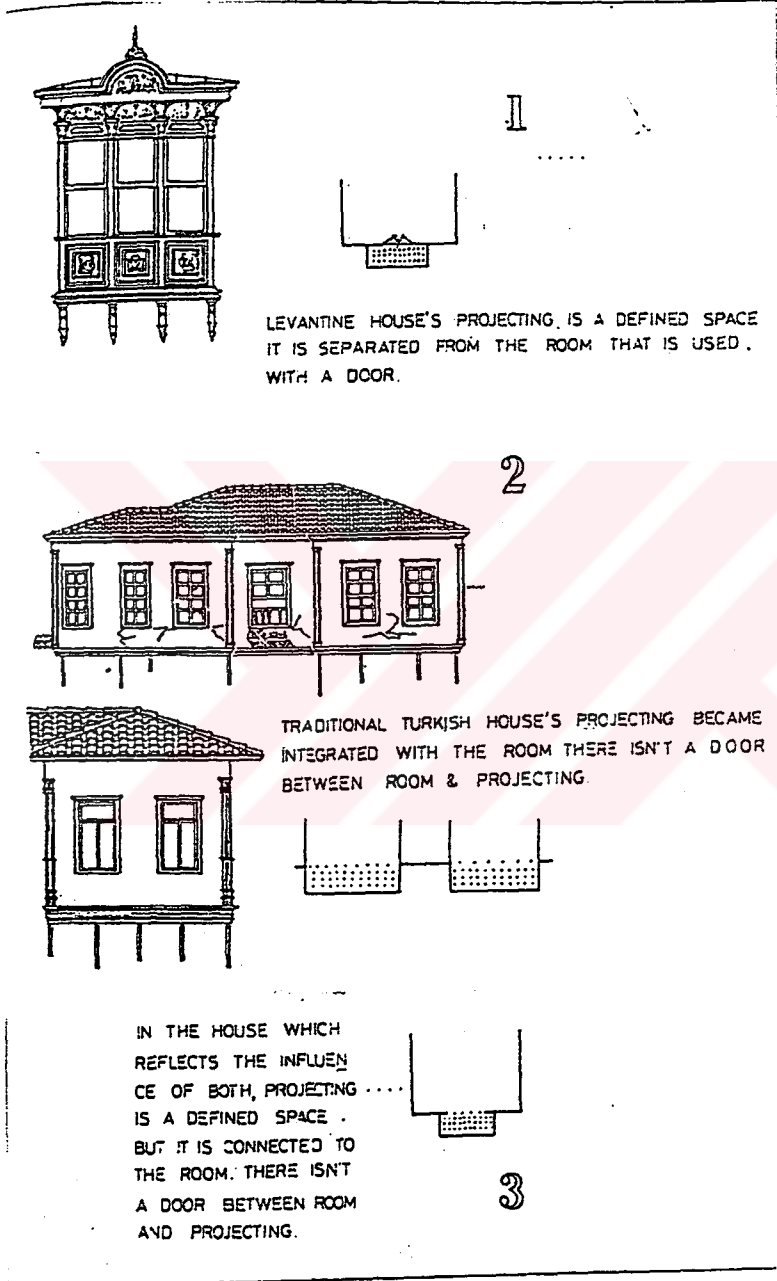

4.5.1 CEPHE ELEMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.5.1.1. CUMBALAR, ÇIKMALAR, BALKONLAR

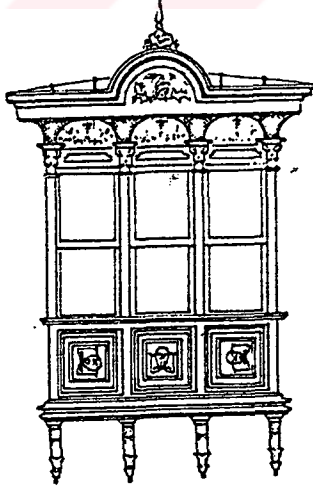
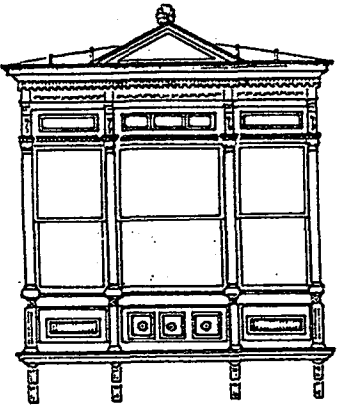
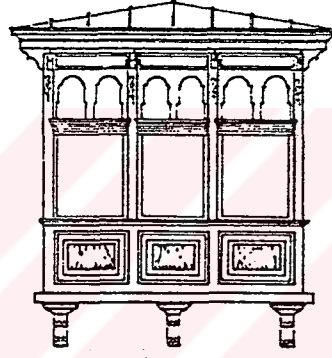
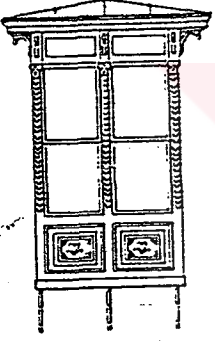
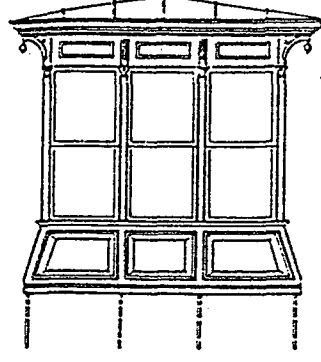
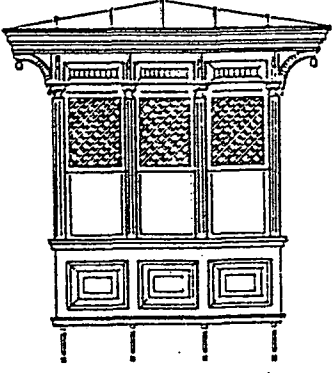
Cumbalar, konsollar ve balkonlar Batı Anadolu mimarisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. İklimsel, ve yöresel şartlar içerisinde değişik kompozisyonlarda kullanılmışlardır.

İzmir'deki Rum yerleşmelerindeki mimarinin cephe elemanları içerisinde en karakteristik eleman cumba'dır. Dikdörtgen prizma şeklinde olan cumbalar genellikle üç bölümlü giyotin pencereden oluşmuştur. Yerleşme içinde birbirine yakın ölçü ve tarz da yapılan cumbalar da aynı motif ve ölçüde dökme demir konsollar kullanılmıştır. Türk mimarisinde cumbanın ait olduğu mekanla, aynı çatı örtüsü altında bütünleşmesine karşın, bu tip cumbalar herhangi bir iç mekana bağlı olmayıp, iç mekandan kapıyla ayrılmış bağımsız bir hacim oluştururlar. Bu bağımsız tavrı binanın cephesinde yansıtmıştır. Cumba , hem doku hemde çatı örtüsünün ana kütlede kopuk haliyle cepheye sonradan eklenildiği izlenimini verir. Bu tür cumbalar kapalı balkon işlevini görürler. Çoğunlukla iki farklı mekanın kapısı aynı cumbaya açılır. Rumların ve Levantenlerin yoğun olarak yaşadıkları Alsancak'taki evlerinin cumbaları Buca'daki örneklerine tarz ve oran olarak benzesede, cepheleri daha fazla

Çizim-70: Türk ve Rum evinde cumbanın ait olduğu mekanla ilişkisi

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e. şekil 97

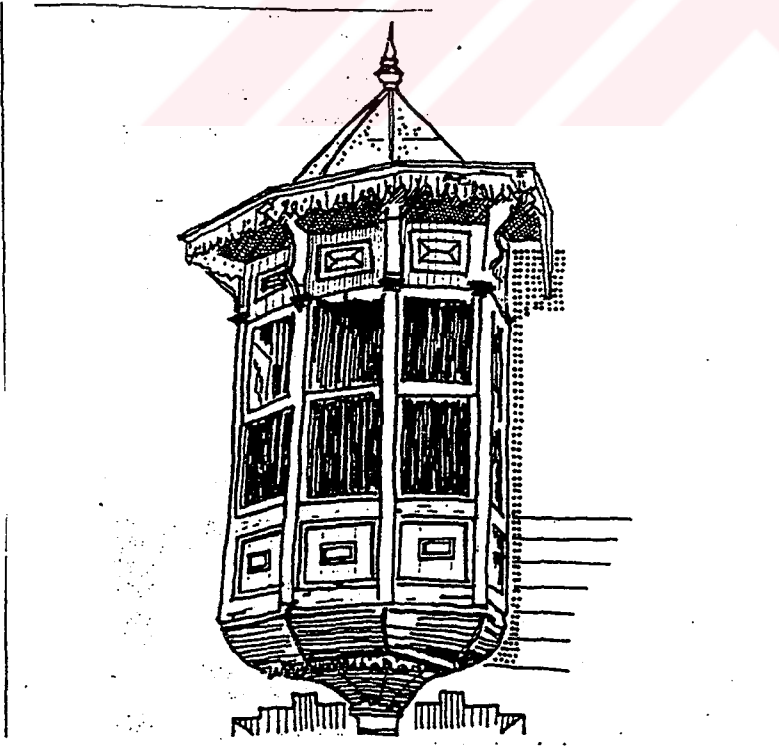
Çizim-71: İzmir'de cumba örnekleri

Kaynak: Eti, Akyüz, a.g.e., Şekil 89,90

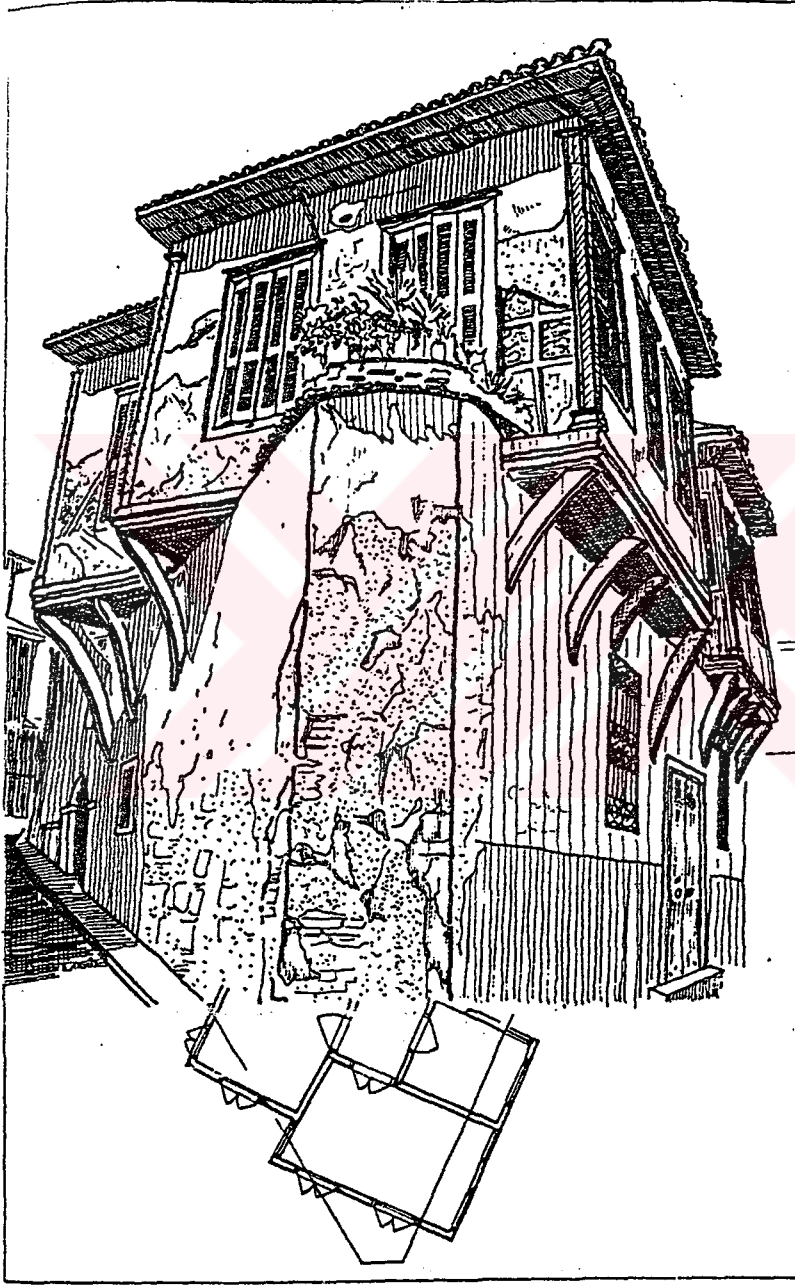

Çizim-71: Cumba ve sokak ilişkisi, İzmir

süsleme öğeleri içerir. Buca mimari dokusunda yer almayan köşe cumbalara, Alsancak, Karşıyaka gibi diğer yerleşmelerde rastlanmaktadır. Cumbaların süslemesinde neoklasik üslup özellikle Alsancak bölgesinde ağırlık kazanmaktadır. Neoklasik üslup genel süsleme öğeleri olan vazolu, vazosuz çiçek demetleri, akant ve palmetler, hayvan motifleri, insan başları, geometrik motifler görülmektedir. Saçak altı sarkıtı yada testere dişi türk kökenli öğelerin de bulunduğu görülür. Cumbalar genellikle döküm yada dövme demirden yapılmış konsollarla desteklenir. Taş konsollara daha çok daha çok Levantan konutlarında rastlanır. Buca' da çok sık kullanılan aynı dökme demir formuna Alsancak'ta da rastlanmıştır. İzmir kent dokusunda cumbanın Türk mimarisinde kullanılan formuna Tilkilik, Namazgah gibi Türklerin yaşadığı mahallelerde rastlanılmaktadır.

Çizim- 72: İzmir'de Türk etkisi hissedilen cumba örneği:

Çizim-73: İzmir' de Türk Mahallesinde bulunan cumba ve plan ilişkisi

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., Şekil :87

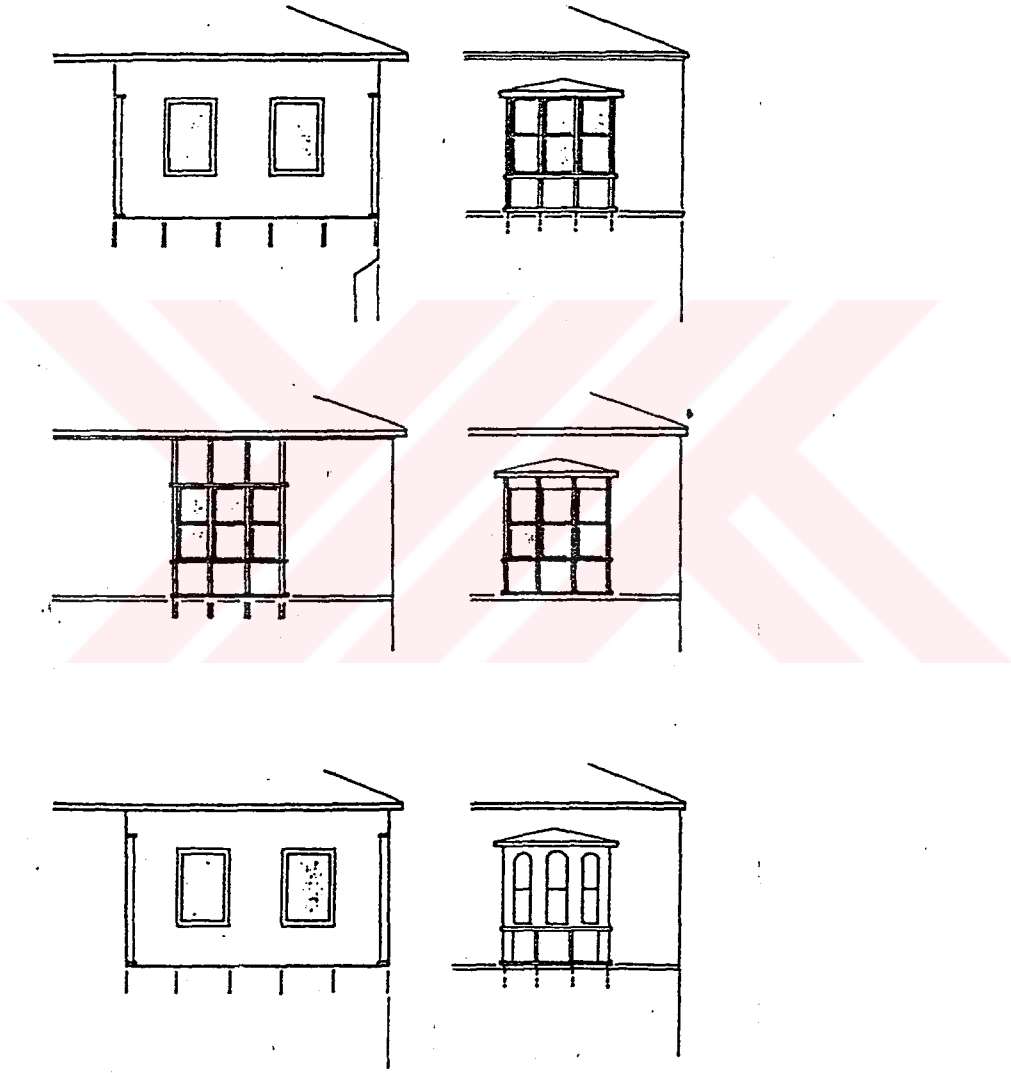
Cunda ve Ayvalık yerleşmelerinde ortak özellik gösteren mimari de, İzmir'deki tiplerine benzer özellik gösteren cumba örneklerine rastlanır. Fakat genel kent dokusunda çıkmalı örnekler daha fazla sayıdadır. Çıkmalar ait oldukları mekanla bütünlük teşkil etmişlerdir. Malzeme ve doku olarak binanın cephesinden ayrılmayan çıkmalar, cumbalara göre daha masif bir görüntü verirler. Çıkmaların üst örtüsünde, binanın çatı formuna bağlanmıştır. Bu tür çıkmalara Çeşme genel dokusu içerisinde ve İzmir'deki Türk yerleşimlerinde rastlanmaktadır. "Yapılarda özellikle sokak yapısına uygun olarak yapılan arsanın yamukluğunu düzeltmek amacıyla yapılan gönyeli çıkmalar dikkati çekmektedir. Bazı binalarda özellikle 4-5 m. cepheye sahip olanlarda cumba cephe boyunca yer almaktadır. Bunun yanında dik ve gönyeli biçimlerde kısmi çıkmalara da rastlanmaktadır" (1).

"Genellikle 4.5-5.00 m. kadar cepheye sahip binaların üst katlarında bina cephesi kadar çıkma yapıldığı saptanmıştır. Çok nadir olarak çıkma $4/3$ ve $4/2$ 'ye düşmektedir. Çok dar cepheye sahip (4.00 m.) olan bazı örneklerde çıkma ortadan yapılmış, $4/3$ oranını sağlamaktadır" (2)(çizim-74). Doku içerisinde sokakların köşesinde yer alan evlerde çıkmalar her iki tarafta da bulunmaktadır.

İzmir yerleşiminde az kullanılan balkon ögesine, Cunda, Ayvalık ve Çeşme'de sık sık rastlanır. İzmir'de nadiren rastlanan taş konsol ögesi de anılan üç yerleşimde de sıklıkla kullanılmıştır.

(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s: 115

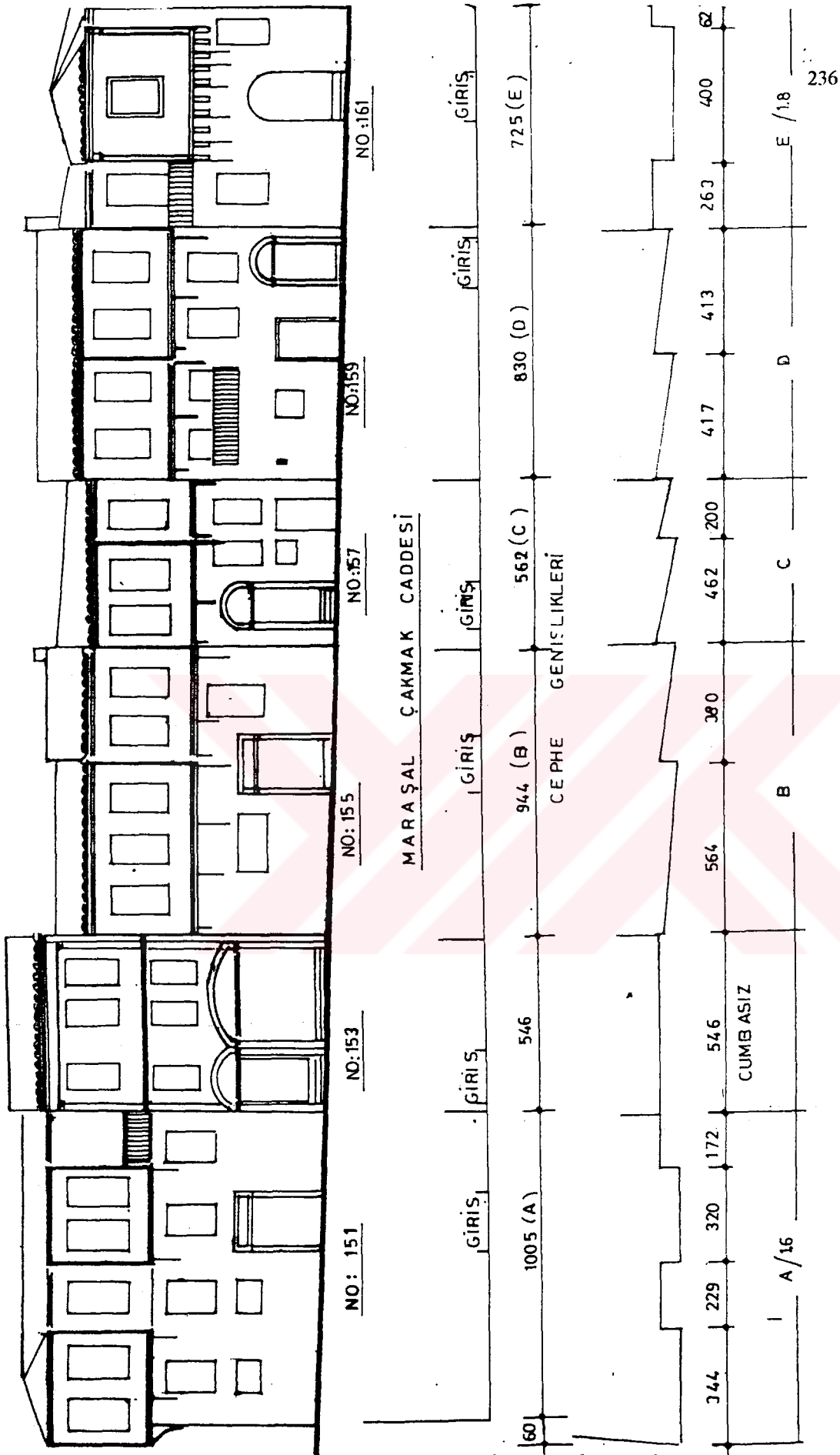
(2) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s: 118, 119

Çizim-74: Cuma ve Çıkmanın binanın kütle ve çatı ile olan ilişkisi

Resim-141: Cunda Adasının'da taş konsollu çıkma

Çizim-75: Ayvalık sokak dokusu içerisinde cumba oranları

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:121, çizim :27

Resim-142: Dar sokak yapısı içersinde çoğunlukla balkon tercih edilmiştir. Cunda Adası.

Ayvalık konutlarında çıkmanın, Buca 'da ise cumbanın yoğun olarak kullanıldığı görülmesine karşın, Çeşme' de çıkma, cumba ve balkon birarada kullanılmıştır. Çeşmede çıkmalar form ve oran olarak Ayvalık'taki örneklerine benzesede, Türk kültürünün yoğun olarak görüldüğü örneklerde rastlanır." Çıkmalar kargir ve yarı kargir evlerde farklı olarak görülür. Kargir evlerin üst katlarında sokağa çok az taşan, sembolik taş çıkmalar mevcuttur. Bu tür çıkmalar üst katın birbirini izleyen kemerlerin üzerine oturarak 15-20 cm öne çıkması sonucu elde edilmiştir.(Resim-x). Bazı örneklerde ise çıkmayı taşıyan kemerin açıklığı geniş tutulmuştur"(1). (Resim-x). Kemerli çözümler özellikle Osmanlı-Türk etkisinin görüldüğü evlerde kullanılmıştır.

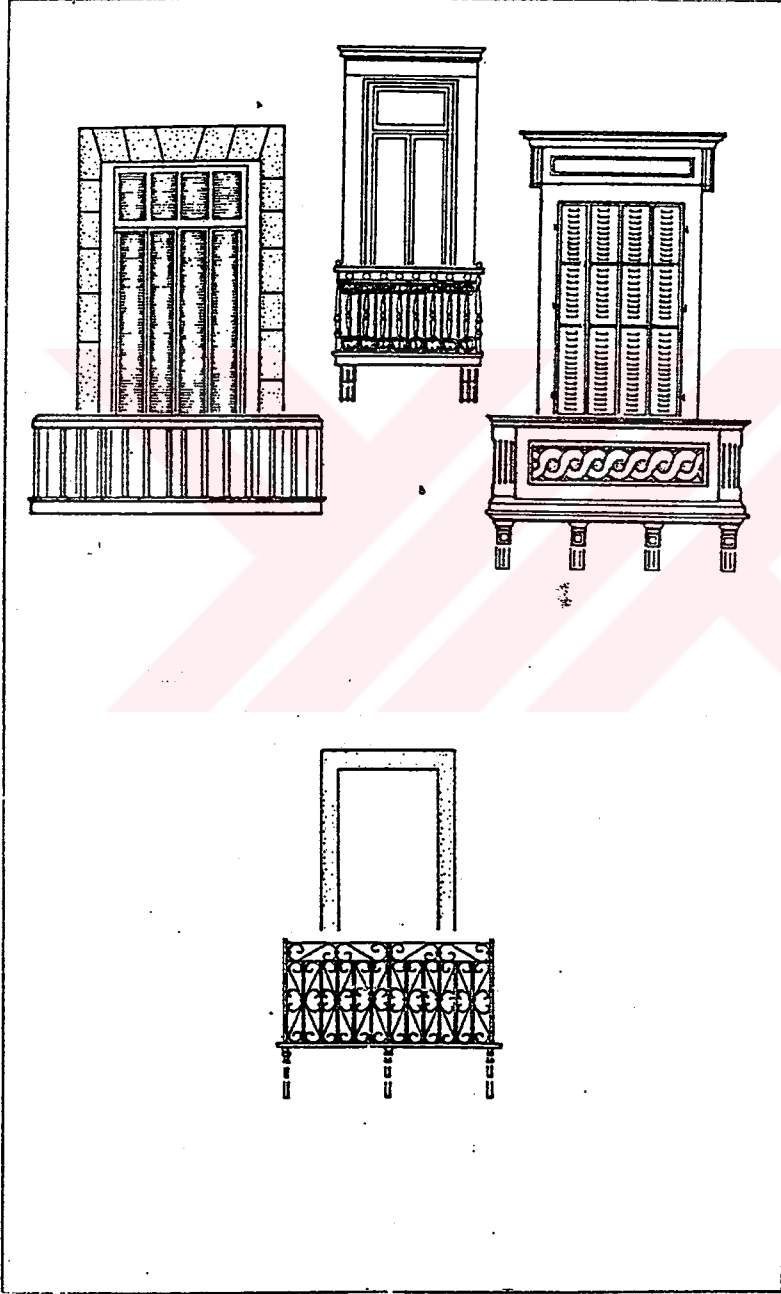
Çıkmanın cephe boyunca yer aldığı örneklerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tür evler Ayvalık'daki örnekleri ile büyük bir benzerlik içindedir. " Çıkmalar ince kesitli demir yada üçgen biçimindeki ferforge payandalarla desteklenebildiği gibi, içbükey formdaki ahşap payandaların üzerinin ahşap yada bağdadi sıva ile kaplanmasıyla çıkmayı destekleyen kavisli bir yüzeyin oluşturduğu çözümler de görülür"(2). Buca' daki cumbalara benzer örneklerin yanında, ana çatı örtüsünden koparılmış kütlesi ile cepheye yapışık duran fakat doku olarak binanın cephesi ile aynı doku özelliğini gösteren örnekler mevcuttur. Bu tür örneklere Cunda ve Ayvalık'ta rastlanmamaktadır. Kargir ve yarı kargir evlerde yapılan balkon , cephenin ortasında simetrik verecek bir düzende yerini almıştır. Genelde balkona tek kapı açılır Kapının her iki tarafına konulan plastrlar balkonun cephedeki etkisini artırmıştır.

(1) Emel Kayın, Çeşme Geleneksel Konut Mimarisi Konsollar, Kapılar, Pencereleler, Ege - mimarlık dergisi, 1998/2, Güzel sanatlar matb. A.Ş., İzmir, s:38

(2) Emel Kayın, a.g.e., s:38

Resim-143,144: Çeşme ' de Osmanlı-Türk etkisi görülen çıkma örnekleri

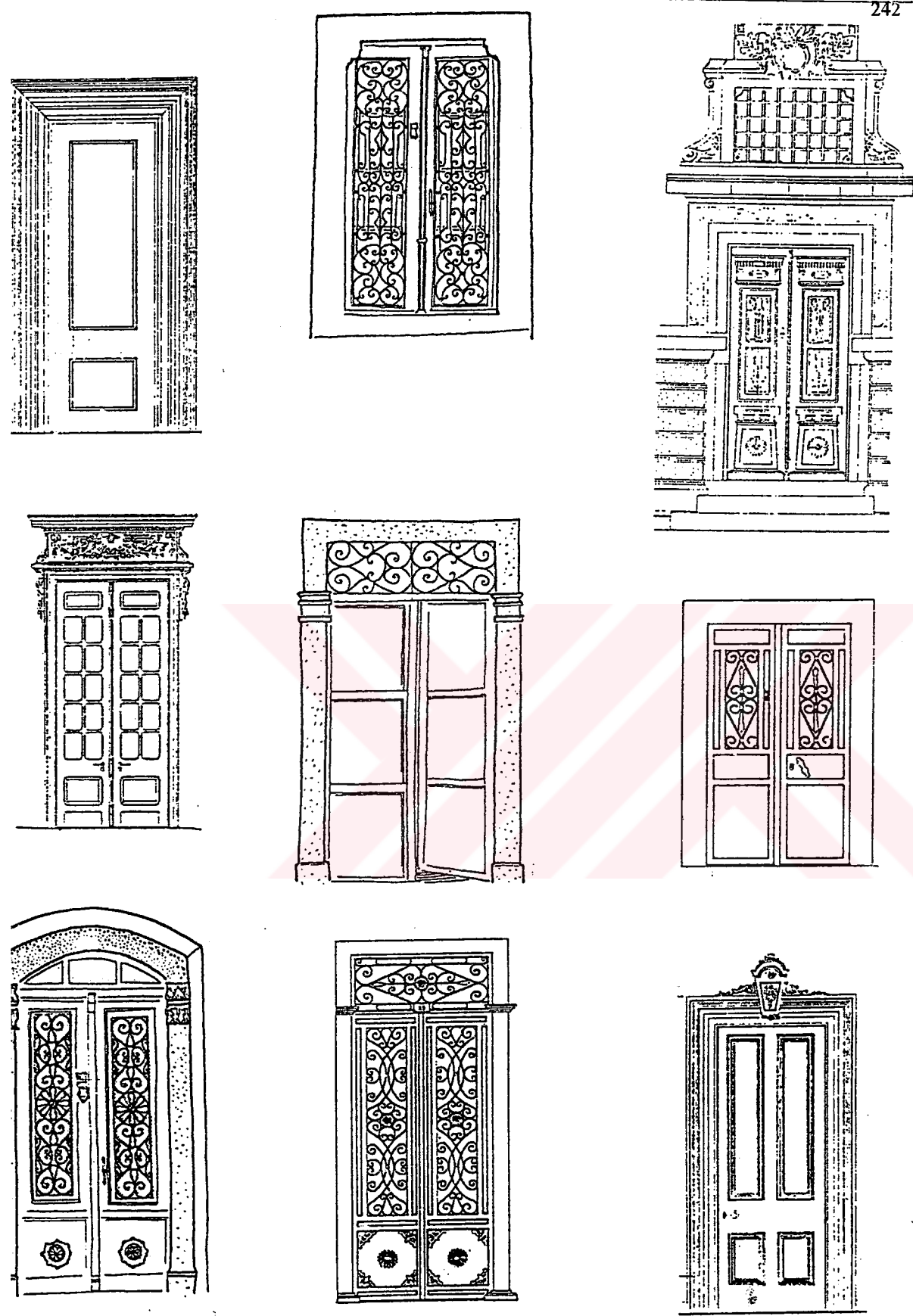

Çizim-76: Batı Anadolu bölgesinde görülen balkon örnekleri

4.5.1.2. KAPILAR

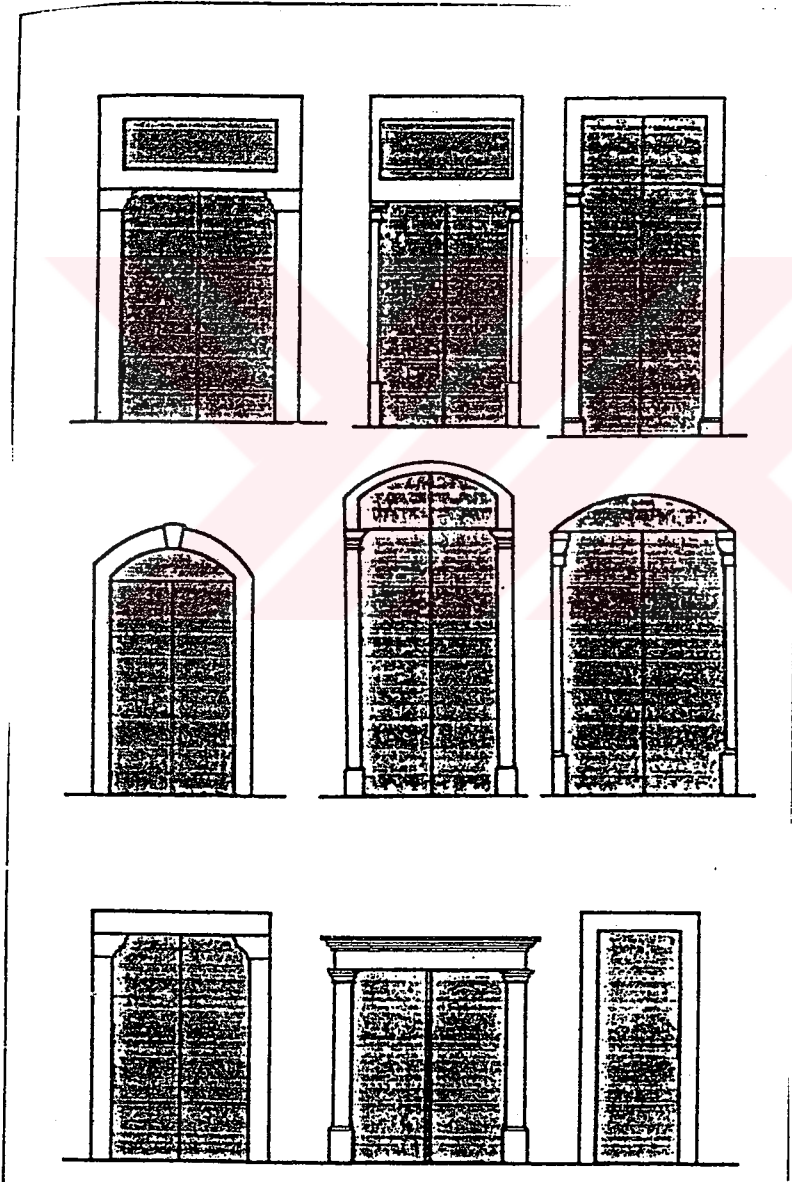
Buca' daki konutların zemin katları merdivenle yükseltilerek, giriş bir niş içine alınmıştır. Kapılar çoğunlukla bu niş içinde ve birbirlerine yakın ölçüdedirler. Alsacak gibi İzmir'in diğer Rum yerleşmelerinde de güvenlik amacı ile kapının yükseltilerek bir niş içine alındığını görmekteyiz. Kullanılan malzeme çoğunlukla demirdir. Ahşap kapılar daha çok Türklerin yaşadığı bölgelerde görülür. Giriş kapılarının cam yüzeyleri, mutlaka iç mekandan demir kepenklerle örtülmüştür. Tüm örnekleri söve içine alınmıştır. Sövenin formu genellikle dikdörtgen yada basık kemerli lentoludur. Ayvalık ve Cunda 'da sık görülen faskia'lı kemer formu İzmir de görülmez.

Kapıların süslemelerinde çeşitlilik gösterir. 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan Barok ve Rokoko üslupları, kapıların süsleme öğelerinde etkilemiştir. Motifler çoğunlukla doğadan alınan, çiçekler ,bitkiler, yemiş ve meyvelerden oluşmaktadır. Bu motifler geometrik bir düzen içerisinde tekrarlanır. Kapı süsleme motifleri açısından Artnouva özelliği gösteren örneklere rastlanır. Hemen hemen tüm kapılar için geçerli olan bir özellik ise kapıların iki yanında bulunan stilize edilmiş dor başlıklı sütunlardır. Bu özellik bazı zaman İzmir'deki Türk evlerinde de görülür(resim-145,146).

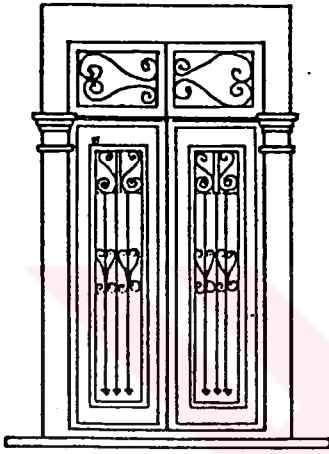

Çizim-77: İzmir Evlerinde görülen Kapı tipleri

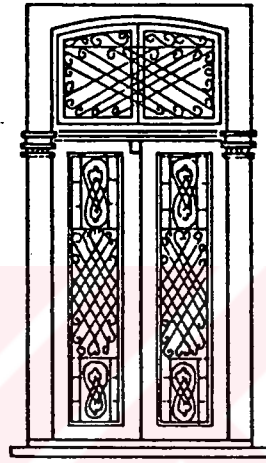
Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 76, 75, 79

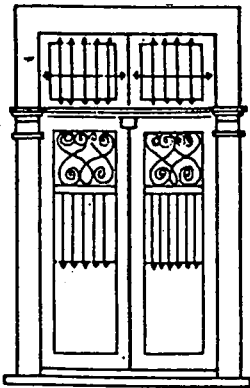
Çizim-78: İzmir evlerinde görülen kapı söveleri
Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 78

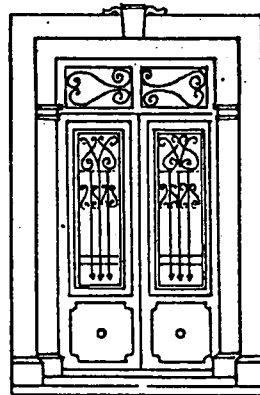
Göztepe

Göztepe

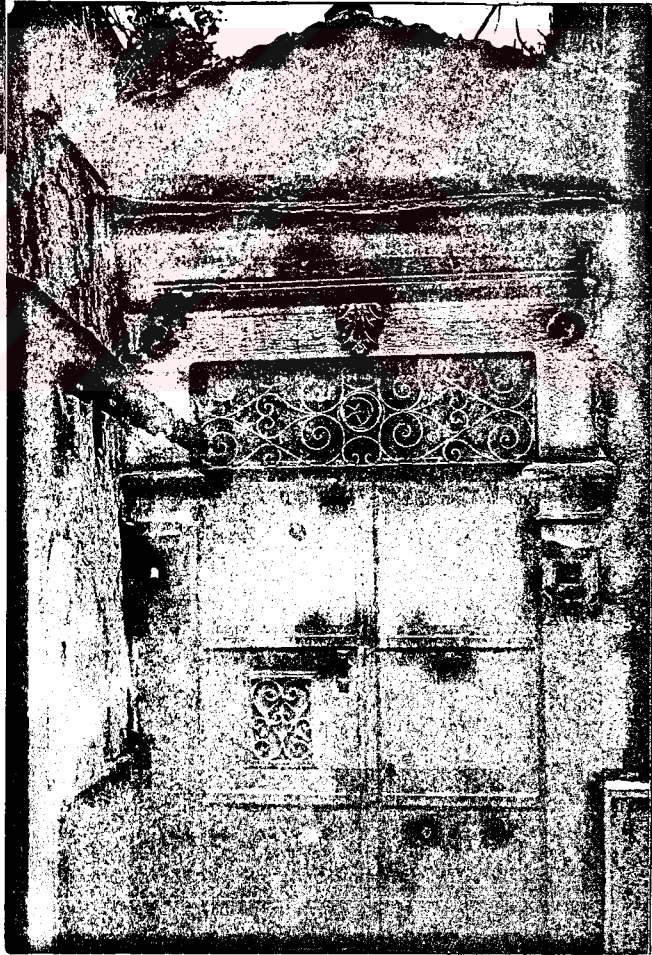
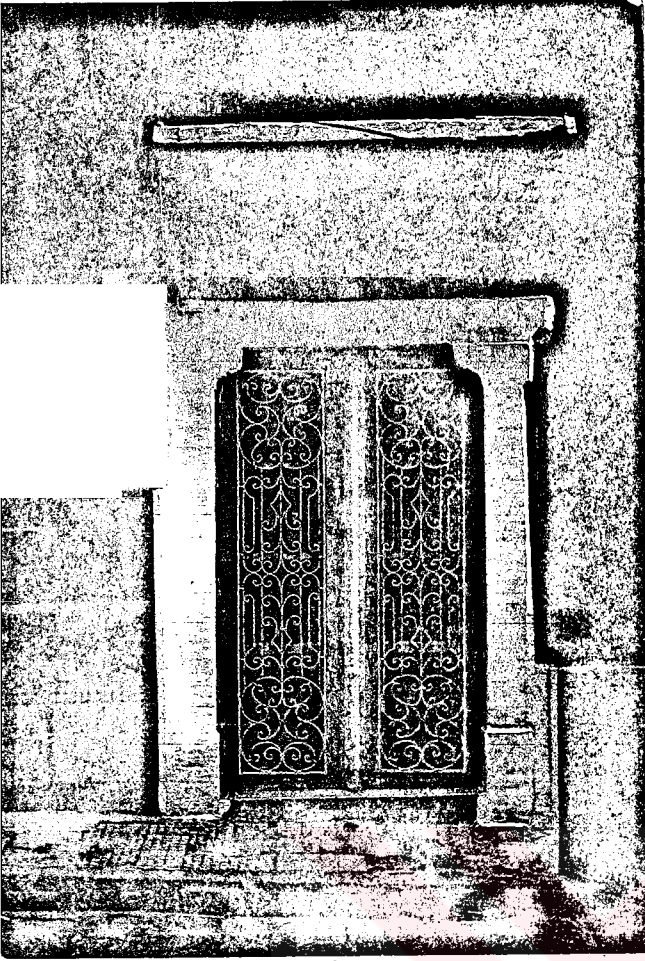

Karataş

Köprü

Çizim-79: İzmir Mithatpaşa bölgesinde kapı
Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e. s:127, çizim:38

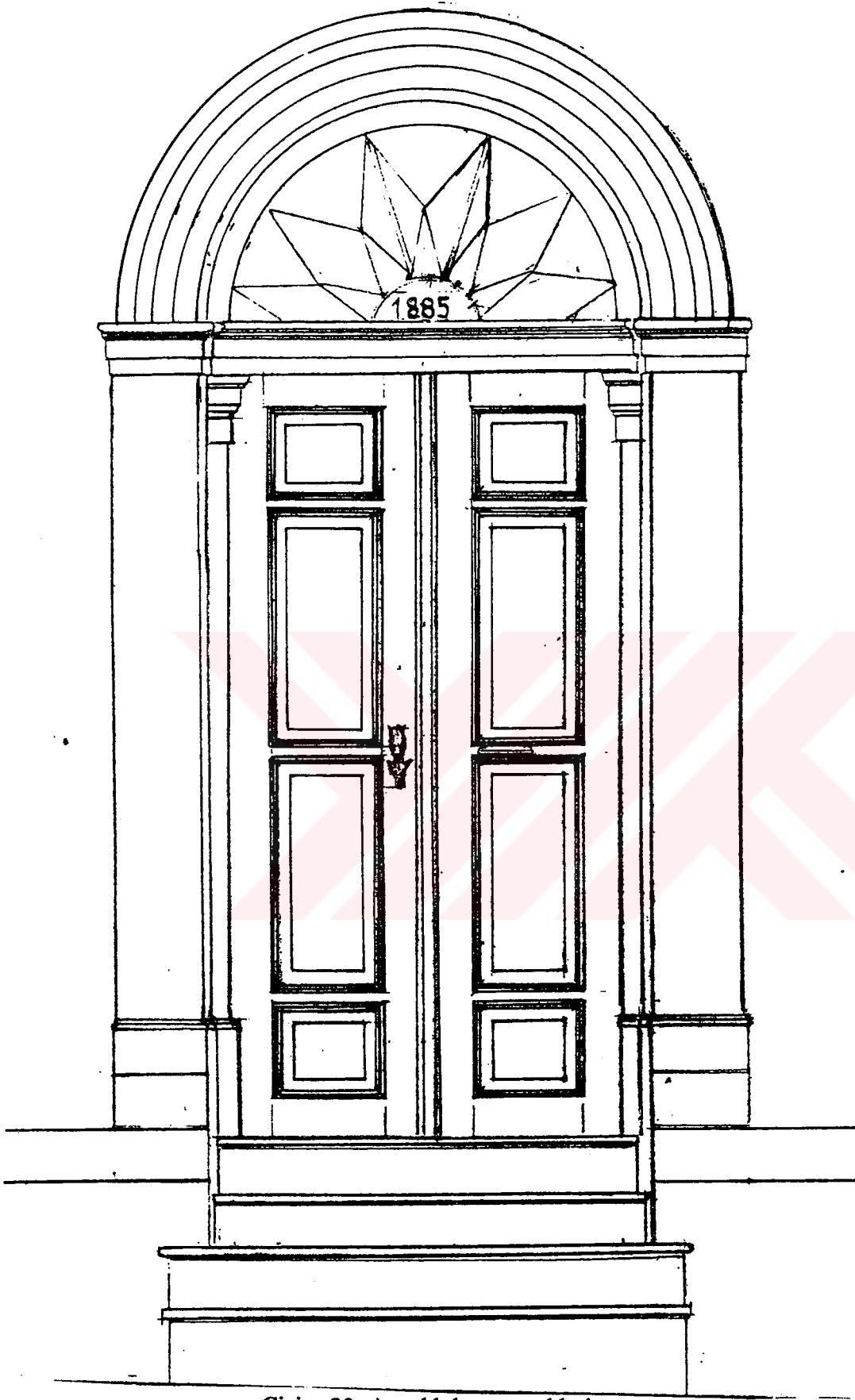

Resim-145,146: İzmir' deki Türk yerleşiminde bulunan kapı örnekleri. Türkyılmaz mahallesi.

Ayvalık ve Cunda yerleşmelerinde konutların girişleri merdivenlerle içeri alınmış ve girişe anıtsal nitelik kazandırılmıştır. Bir iki basamakla girilen örnekleri daha çok Cunda Adasında görülür. Ayvalık ve cunda'da, Buca' daki örneklerinin aksine kapıların çoğu yuvarlak kemerlerin içine alınmıştır. Kapılar demir ve ahşap olabilirler. Cunda'da kapıların daha çok ahşap olduğunu görmekteyiz. Kapıların malzeme ve detay farklılıklarına rağmen Buca, Ayvalık ve Cunda'daki kapılar benzer üslup etkisini gösterirler.

"Neo-klasik mimarinin etkisinde kalrak yapılan Ayvalık evlerinde kapılar bu mimarinin tüm özelliklerini yansıtır. Genellikle içerlek yapılan giriş kapıların iki yanında duvara gömülü sütun gibi duran plastrlar yer almaktadır. Bu plastrlar başlıktır. Genellikle düz çizgiler taşıyan başlıkların yanı sıra akant ve volüt biçimli başlıklarda yer almaktadır. Bazı kapıların üzerindeki üçgen alınlıklar neo Yunan etkisi taşırlar. Kilit taşı kemerlerin ortasında bazen kullanılmıştır. Kapı üstlerinde volüt, yaprak, çiçek, rozet motifleri alçı kabrtma olarak işlenmiştir. Kapılar iki kanatlı ve ahşap malzemedden yapılmıştır. Tamamı ahşap tablalı olanlarda çeşitli formlar kullanılmıştır. Bazılarının yukarı kısımları camlıdır. Camlı kısımların önünde çok güzel demir işçilik örneklerine rastlanır. Kapılar üzerinde dövme demirden kapı tokmakları ve kilitler bulunmaktadır. Bu tokmaklar el, kuş, arslanbaşı şeklinde yapılmıştır. El motifinde yüzük genellikle orta parmakta, bazende yüzük parmağına işlenmiştir. Yüzüksüz olanlarda vardır"(1). Buca ve Çeşme'de de bu tür kapı tokmaklarına rastlanır. Cunda, Ayvalık ve Çeşme'de kapıların havalandırma bölümü üzerindeki metal levhalara yazılan yapım tarihleri, Buca'da daha çok Kapı üzerindeki taş lentodadır.

(1) H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:79, 89

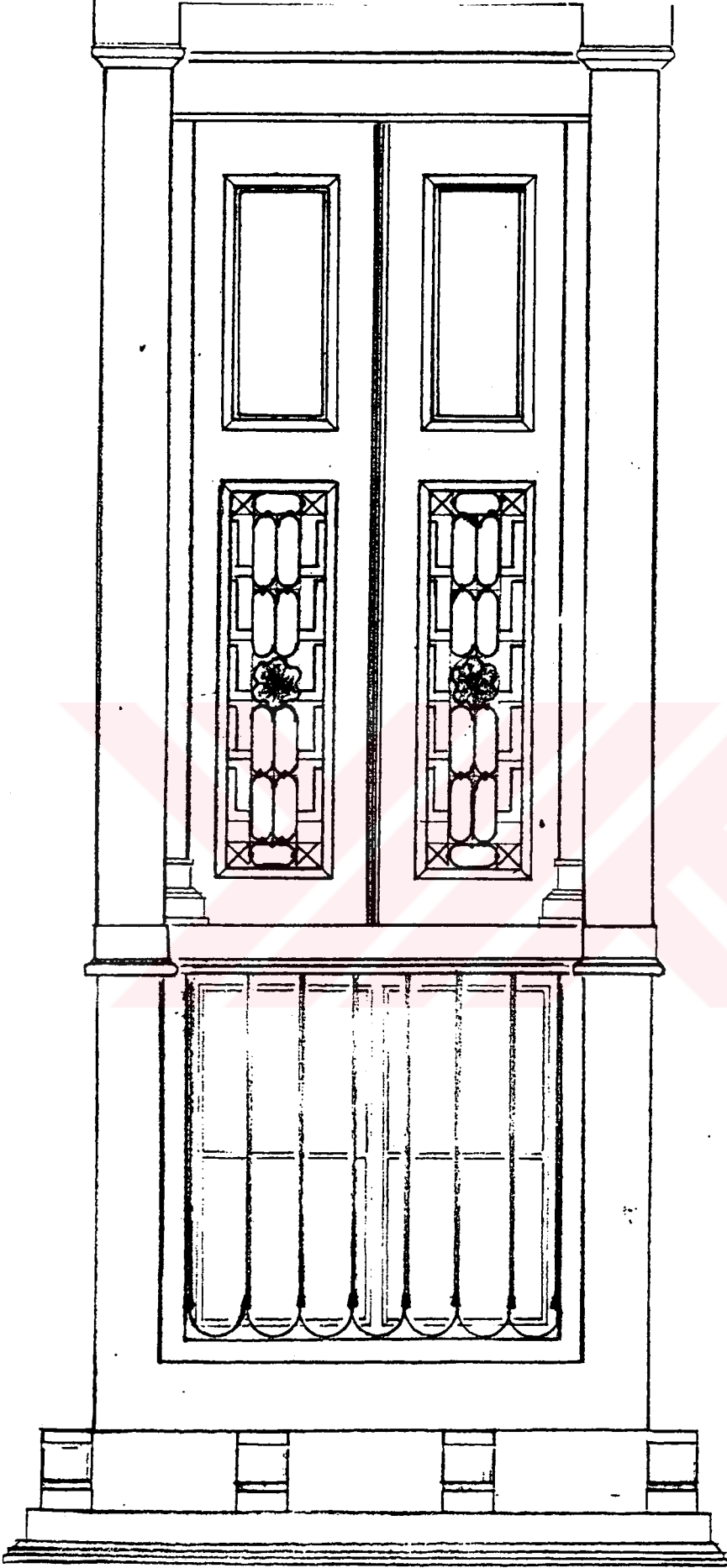
Çizim-80: Ayvalık kapı örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:99, çizim:14

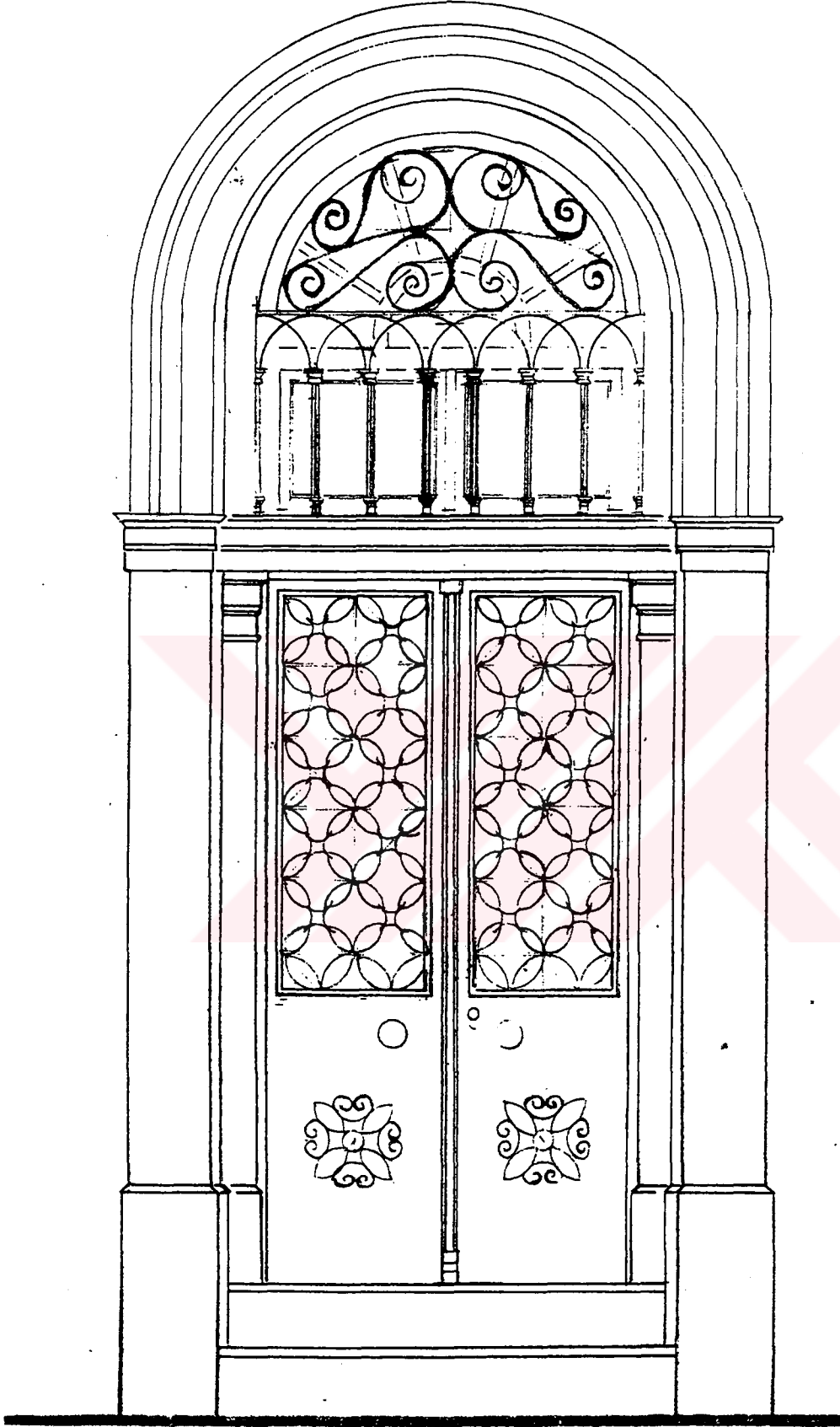
Çizim-81: Ayvalık kapı örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:95, çizim:10

Çizim-82: Ayvalık kapı örnekleri, Edremit cad. no:156

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:100

Çizim-83: Ayvalık kapı örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:102,

Resim-147: Cunda Adasında kapı örneği

Resim-148: Cunda Adasında kapı örneği

Resim-149: Cunda Adasında kapı örneği

Resim-150: Cunda Adasında kapı örneği

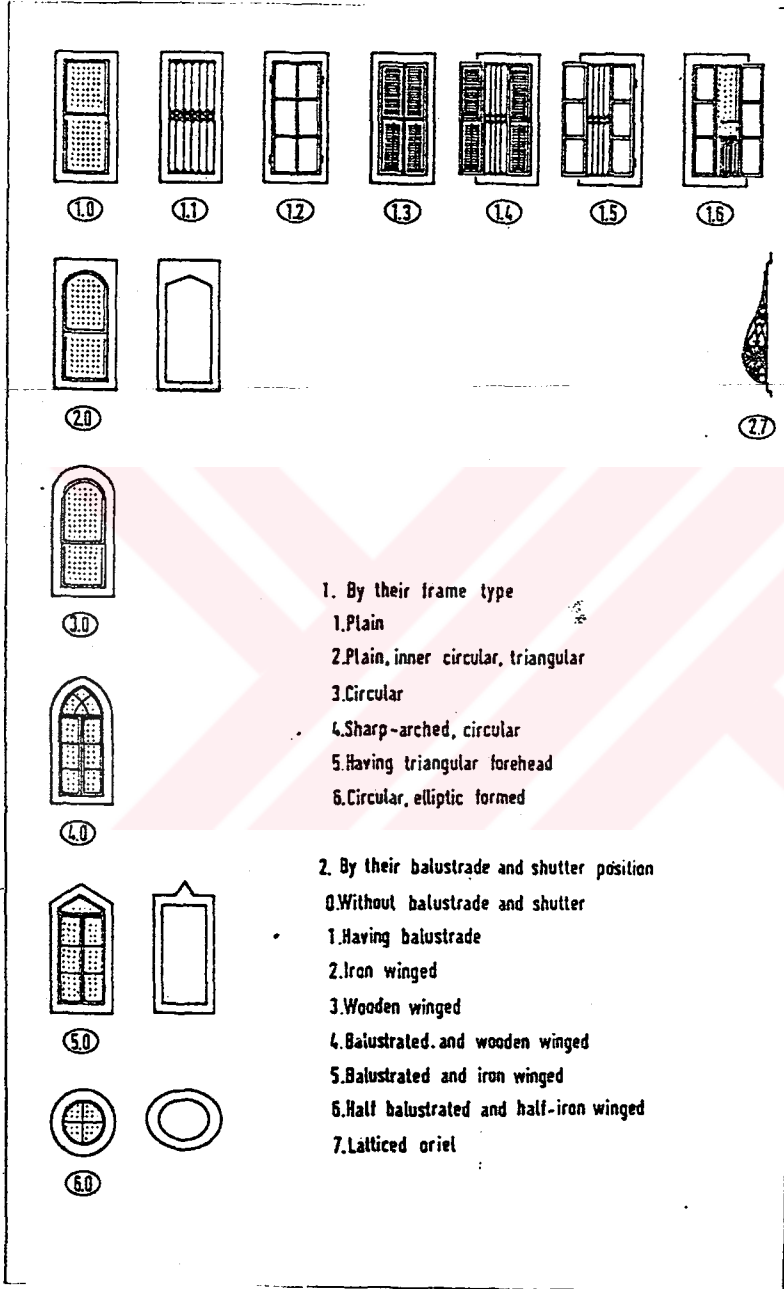
Çeşme kent dokusunda birbirinden çok farklı özellikler gösteren kapılara rastlanmıştır.

Beşik yada dilimli kemerlerin içinde yer alan, ahşap kanatlı kapılar, Osmanlı-Türk etkisindeki örneklerdir. Bu tür kapıların kanat genişlikleri, insan ,hayvan ve araç ölçeğini dikkate almıştır. Bazı örneklerde kanatların birine açılan başka bir kapıyla insanların kullanması sağlanmıştır. Bu tür kapılara diğer yerleşmelerde rastlanmaz. Buna karşın diğer yerleşmelerin özelliklerine sahip örneklerde rastlanır. Neo klasik özellikler gösteren bu tip kapılarda diğer yerleşmelerdeki oran ve detaylar kullanılmıştır. Girişi yüksetilmiş daha çok Rum etkisi altında kalan bu tür evlerin kapıları ahşap yada metalden yapılmaktadır. Diğer yerleşmelerdeki gibi taş lento ve sütunlarla çerçevelenmiş bu kapıların demir süslemeleri diğer yerleşmelere göre daha sadedir. Ayvalık yerleşmesinde görülen faskia'lı kemer çeşmede az sayıda da olsa mevcuttur. Genelde kapıların önünde sahanlık görülmez. Sokaktan bir kaç basamak ile girelen kapılar sade çözümlere sahiptirler

4.5.1.3. PENCERELER

Batı Anadolu'daki farklı yerleşmelerdeki iklimsel ve sosyol özellikler pencerelerin biçimlenmesindeki faktörlerdir. İzmir tarihinde farklı dönemlerde yaşanan ayaklanmalar belirli etnik grupları hedef almış, konutların biçimlenmesinde bu olaylar etkili olmuştur. Bu nedenle Buca'da ve İzmir'deki Rum yerleşmelerinde evlerin pencereleri güvenlik nedeni ile saç kepenklerle kaplanmıştır. Ayvalık ve ayvalığa göre daha kırsal, güvenli yerleşme olan Cunda Adasında bu tür saç kepenklere az rastlanmaktadır. Bu yerleşmelerde kepenkler yerini demir parmaklıklara bırakmıştır.

İzmir ve Buca yerleşmelerinde birbirine çok benzeyen tarz ve detaylarda pencerelere rastlanır. Çoğunlukla 1/2 oranında yapılan pencerelerin bu oranı bazı örneklerinde 1/2.5 oranındadır. Ayvalık ve Cunda'da zeminkat pencere oranları üst kata göre daha azdır. Bunun bir nedeni zemin katın çoğunlukla depo amacıyla kullanılması ve güneş ışığından bu tür mekanları koruma arzusudur. Karşılaşmaya konu olan tüm yerleşmelerde pencere kanatları ahşaptan yapılmış ve bir söve içine alınmıştır. İzmir'de pencereler genellikle dikdörtgen biçimlenmiştir. Lentoların basık kemer ve kırık geometrik şekli olanlarada rastlanır. Buca 'da sade yapıda ve az rastlanan pencere alınlıkları Alsancak'ta farklı çeşitlerde ve daha süslü bir biçimde ortaya çıkar. Süslemeler Rönesans, Yunan, ve neoklasik üsluptadır. İzmir'de Türklerin yoğun yaşadıkları bölgelerde kepenk yerine demir parmaklıklar kullanılmıştır.

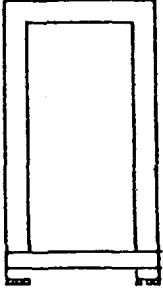
Çizim-84: İzmir evlerinde pencere tipleri

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim:71

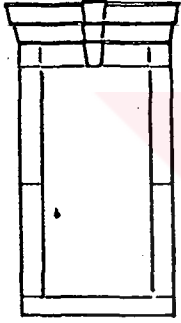
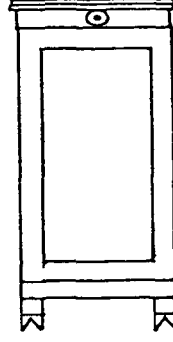
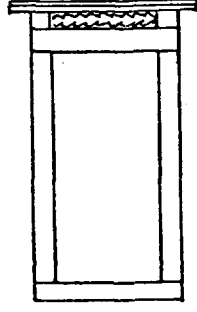

Çizim-85: İzmir evlerinde pencere tipleri

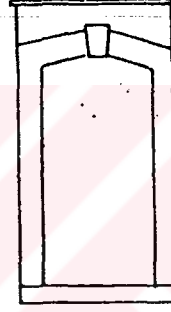
Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim:72,73

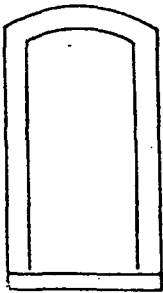
Düz atkı

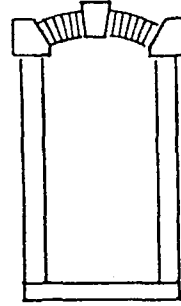
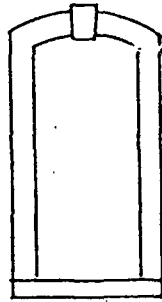
Düz atkı

Üçgen atkı

Basık kemer

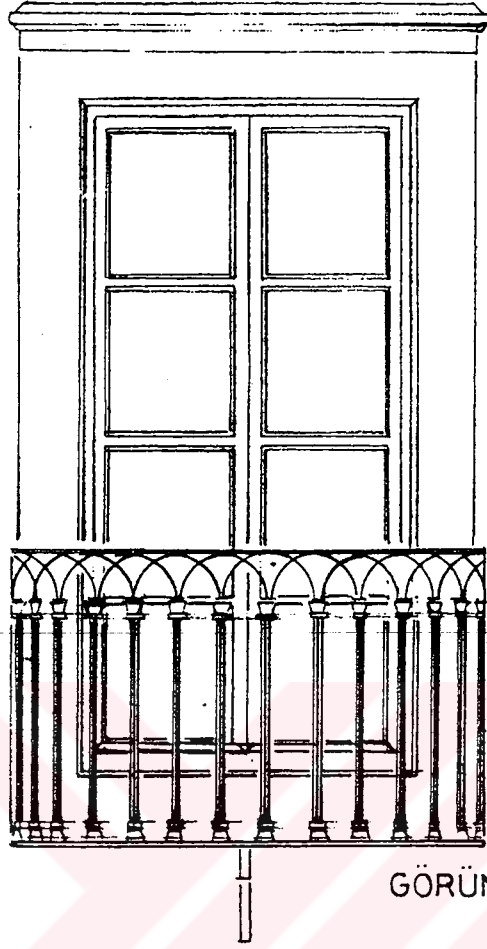

Çizim-86: Yunan, Roma, Rönesans ve Neoklasik üslupta alınlıklar

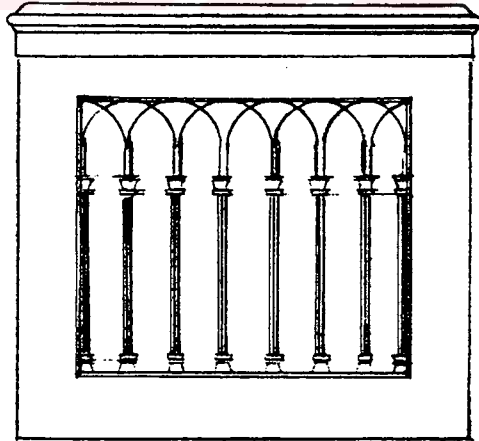
Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:128. çizim:39

Ayvalık ve cunda adsındaki pencere oranları Buca'daki örneklerine yakındır. Zemin kat ve ara kat pencereleri kareye yakın formdadır. Üst kat pencere oranları Buca'daki örneklerinde olduğu gibi yaklaşık 1/2 oranındadır. Söveler genellikle sade formlu dikdörtgen taş sövelerin içersinde yer alır. Üst katın Ahşap karkas sistemle yapılan örneklerinde, söveler ahşaptan yapılmıştır. Bu tür sövelerin üzerinde yağmurluk adı verilen ahşap bir kordon takılmıştır. Bu tür dtaya diğer yerleşim yerlerinde rastlanmamaktadır. Neoklasik özellik gösteren örneklerde basık kemer formlu pencerelere rastlanmaktadır. Demirkepenk çok az kullanılan bir öge olmasına karşın, parmaklık değişik formlarda sık olarak kullanılmıştır. Bu parmaklıklar bazı örneklerinde pencerenin tüm boyunca , bazende 60-70 cm. yüksekliğince kullanılmışlardır. Üst katın ahşap kepenkli örneklerine Buca'daki detaylara benzer olarak rastlamaktayız.

Çeşme kent dokusuna hakim olan kültür etkileşimi pencere özelliklerine de yansımaktadır. Kargir olarak inşaa edilen evlerde pencere tarz ve detay olarak Buca ve Ayvalık'taki örneklerine benzemektedir. Bu tür evlerde dikdörtgen taş söve içine yerleştirilmiş saç kepenkli pencerelere sık rastlanırken , Oval kemerli ve demir parmaklıklı pencere örneklerine daha az rastlanmaktadır. Ayvalık ve Cunda' da olduğu gibi; üst katı ahşap karkas sistemle yapılan binalarda dikdörtgen formlu ahşap söveli örnekler çoğunluktadır. Çoğunlukla Rum halkın oturduğu binalarda var olan saç kepenkler, Çeşmenin tarihinde yaşanan kargaşalara delil oluşturmaktadır. Ayvalık yerleşmesinde yaşayan Rumların otonami hakları böyle bir çözüme gitmemelerine neden olabilir.

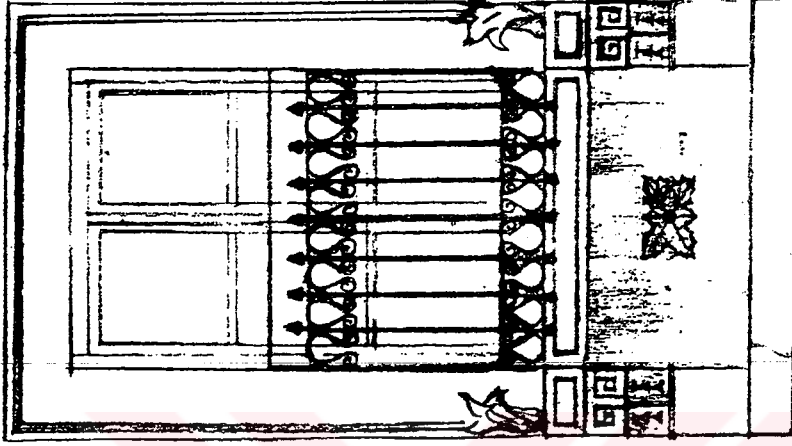
GÖRÜNÜŞ 1/20

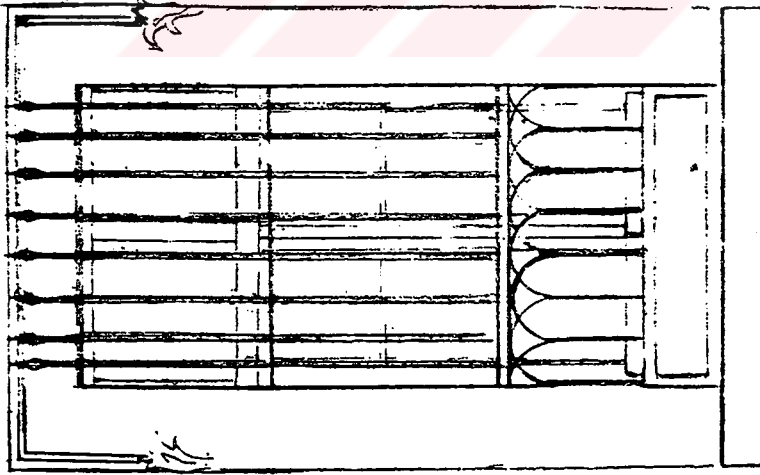
B.KAT GÖRÜNÜŞ

Çizim-87: Ayvalıkta evlerin pencere örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s.114, çizim 25

ÜST KAT GÖRÜNÜŞÜ Ö:1/20
SEFA CAD. NO: 88

ALT KAT GÖRÜNÜŞÜ

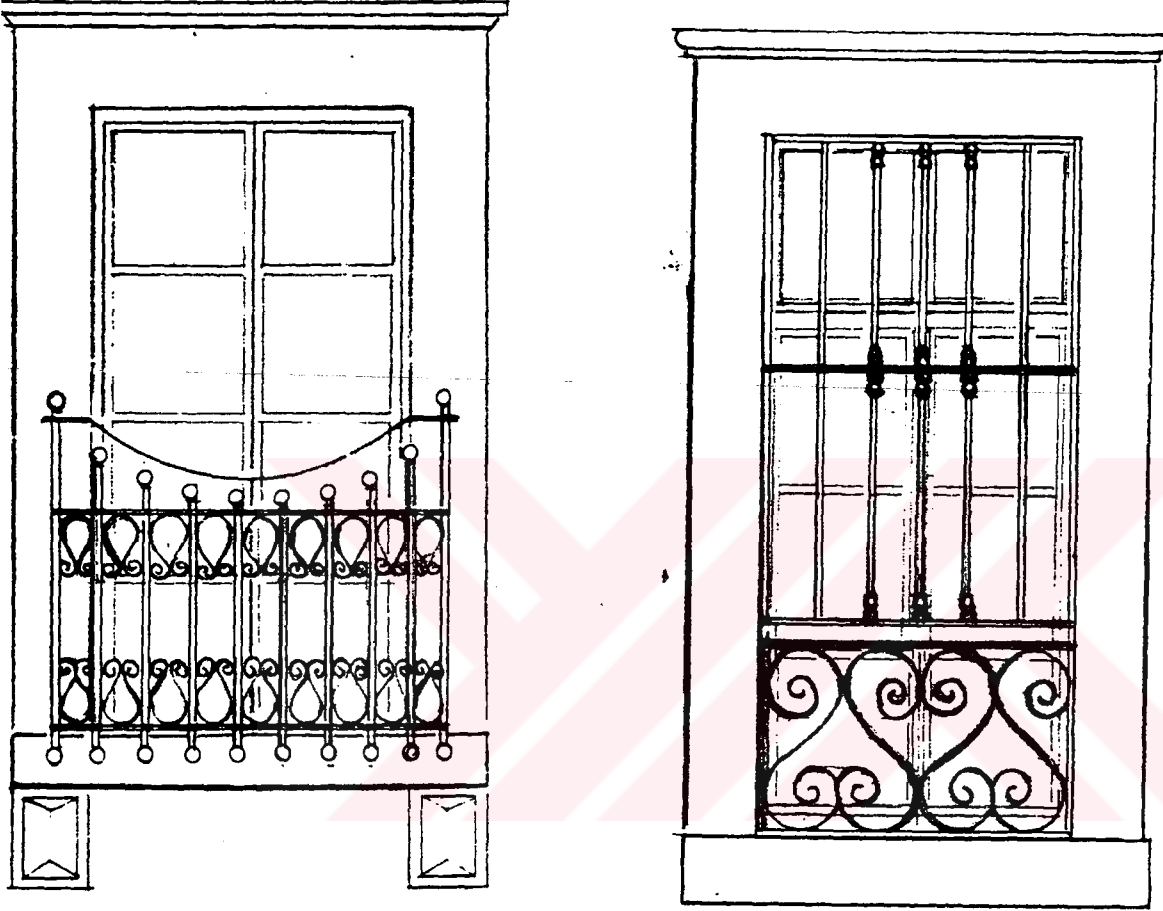
Çizim-88: Ayvalıkta evlerin pencere örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s.111

Çizim-89: Ayvalıkta evlerin pencere örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s.113,

Çizim-90: Ayvalıkta evlerin pencere örnekleri

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s.110, çizim 21

4.5.1.4. SÜSLEME ELEMANLARI

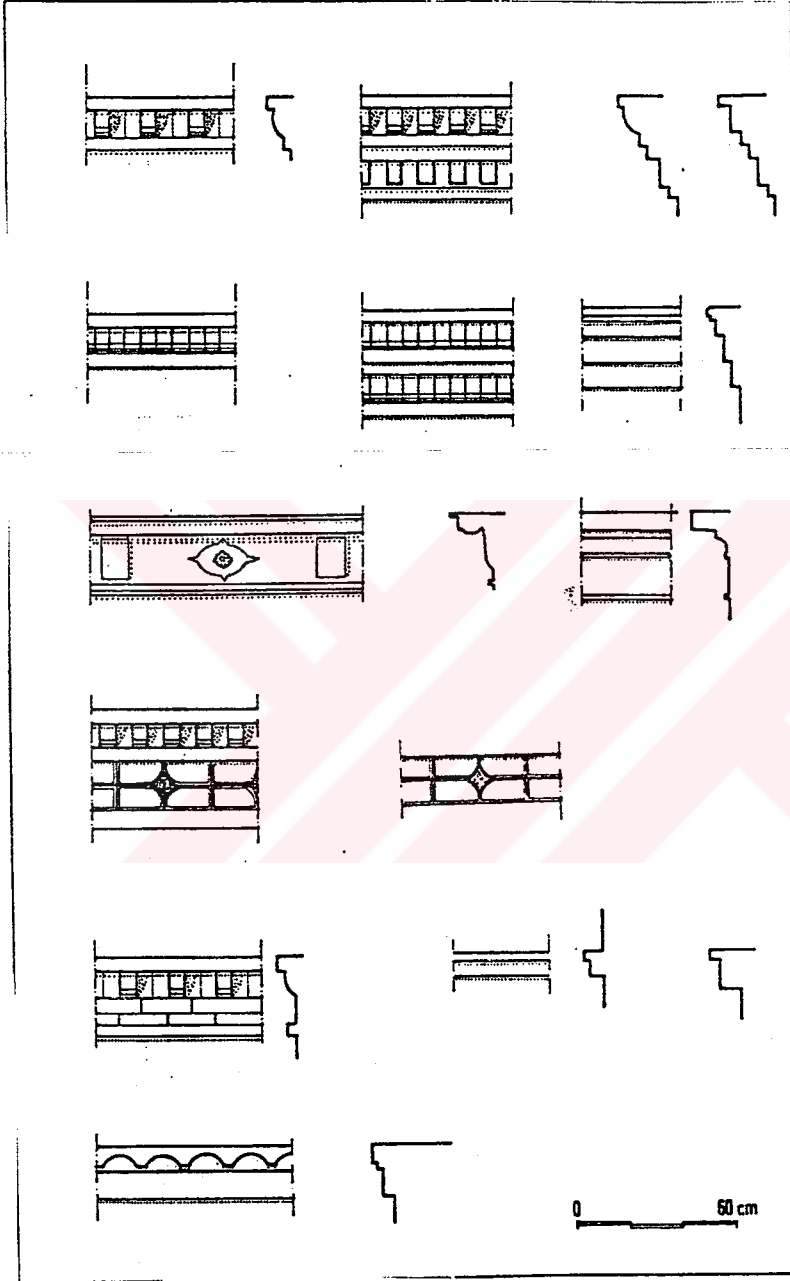
İzmir kent dokusu içerisinde süsleme elemanlarında Neoklasik üslup yaygın olarak görülmektedir. Alsancak 'daki evlerde süsleme elemanları, Buca'daki evlere göre daha çeşitli ve yaygın olarak kullanılmıştır. Konutların cephesinde süsleme elemanları içerisinde yatay ve düşey silme elemanları, en etkili olanlarıdır. Silmeler, gabarisi büyük olan binaların daha narin ve estetik görünmesini sağlarlar. Buca ve Alsancak' da yaygın olarak kullanılan silmeler değişik form ve detaydadır. Buca'daki örneklerinde düşey silmelerde çoğunlukla düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Alsancak'taki örneklerde daha çok mermer malzeme ile yapılan silmeler, kendi içinde dikdörtgen pano formludurlar. Yuvarlatılmış formu örneklerde rastlanmaktadır. Saçak altı silmeleri ise genellikle Sakız Adasından getirilen beyaz tuğlalardan şaşırtmalı bir formda yapılmıştır. Süsleme elemanları içerisinde dikkat çeken diğer bir eleman ise alınlıklardır. Çoğunlukla üçgen formu olan bu alınlıklar, Yunan, Roma ve Neoklasik süsleme elemanları içerirler. Palmetler, madolyon, gırland ve deniz kabukları en çok kullanılan süs öğeleridir. Bunun yanında geometrik desenler, stilize edilmiş bitki motifleride görülür. Pencere alınlıkları ve söve süslemeleride değişik detaylarda yapılmışlardır. Daha çok palmiye ve bitkisel motiflerin kullanıldığı pencere alınlık ve pencere altı panolarına Alsancak ve Karşıyaka 'da daha sık rastlanmaktadır. İzmir 'deki evlerin süsleme elemanları detaylarına Cunda ve Ayvalık' da da rastlanmaktadır.

Genel olarak benzer özellik gösteren bu yerlerde neoklasik üslubun ağırlığı

hissedilir. Cunda ve Ayvalık evlerinde süsleme elmanların yoğunluğu hissedilir bir şekilde giriş kapısının üzerine toplanmıştır. Çoğu örnekte kapının giriş kapısını çevreleyen sövelerin üzerinde yer alan panolarda bitkisel motiflerden oluşan süsleme öğeleri yer alır. Pencere süsleme öğeleri Alsancak'taki örneklerine nazaran daha az kullanılmıştır. Giriş kapılarında kullanılan demir süslemeler tüm yerleşmelerde birbirlerine yakın form ve detaydadır. Aynı benzerliği cumbaları destekleyen dökme demir yada taş payandalarda da görmekteyiz.

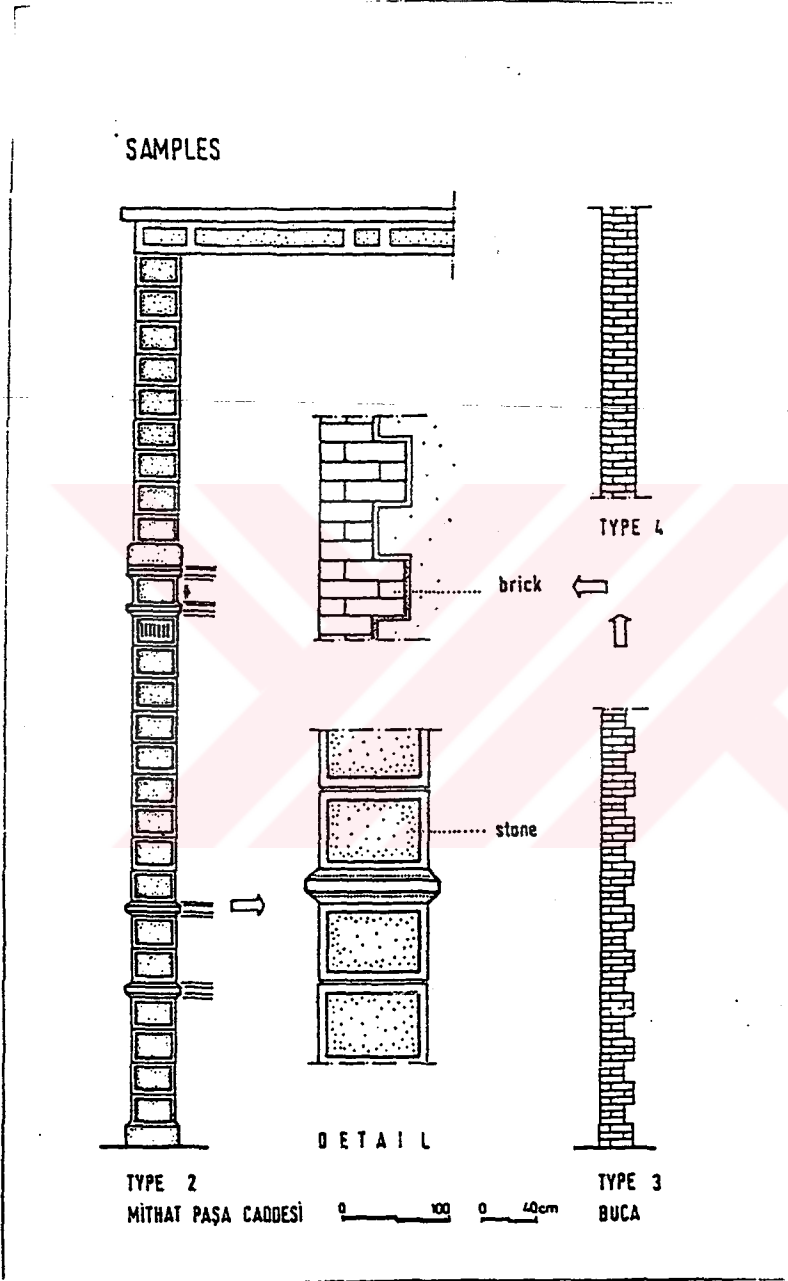
Bitkisel motiflerle yapılan taş payandalar daha çok Ayvalık, Cunda ve Çeşme

yerleşmelerinde görülür. Dövme demirden yapılan cumba konsollar ise tüm yerleşmelerde kullanılmıştır. Çeşme kent yerleşimdeki görülen Osmanlı- Türk etkisi, yapıların süsleme özelliklerine de yansımıştır. Bu etkinin görüldüğü evlerde süsleme elemanları çok az kullanılarak yalın bir ifade sağlanmıştır. Ayvalık ve İzmir'deki evlere benzer özellik gösteren evlerde ise neoklasik süsleme elemanları göze çarpmaktadır. Cepheyi süslemek amacıyla gömme sütunlar yapılmış, üzeri bitkisel motiflerle süslenmiştir. Çok az örnekte yoğun süsleme elemanlarına rastlanmaktadır.

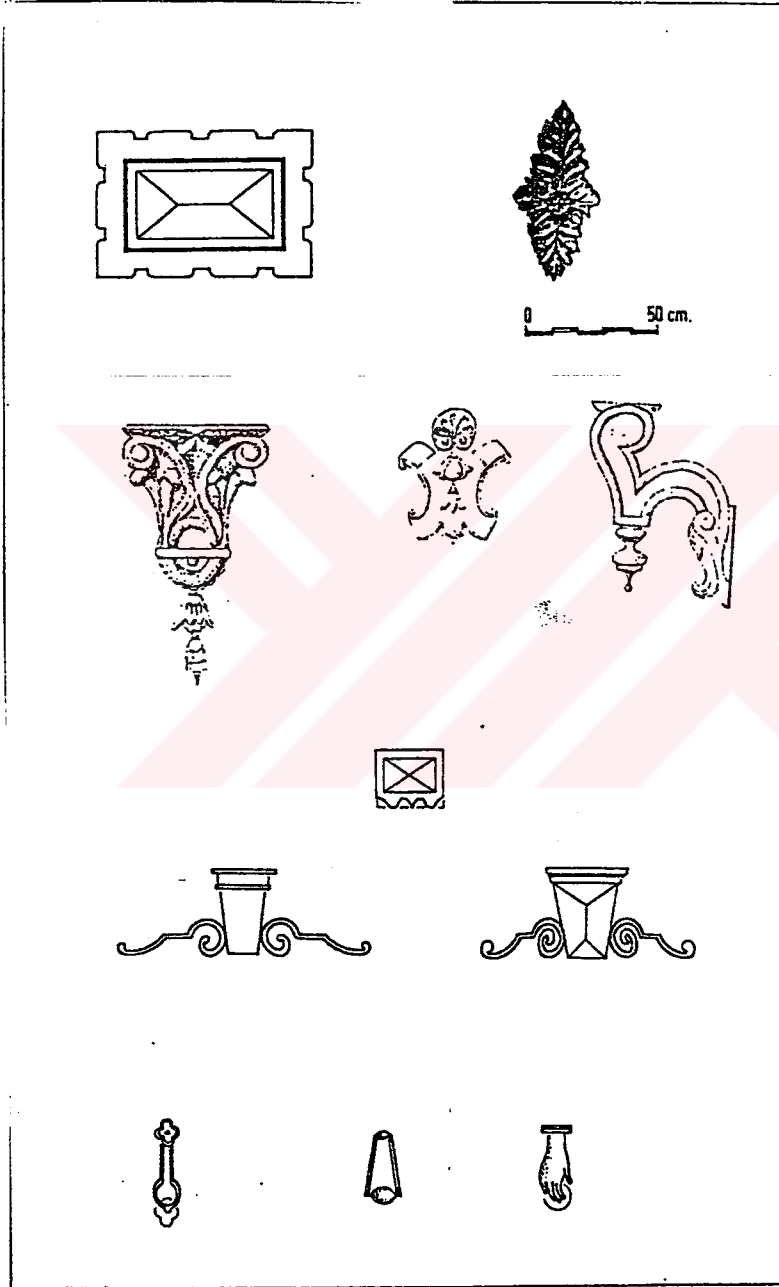
Çizim-91: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Silme detayları

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 106

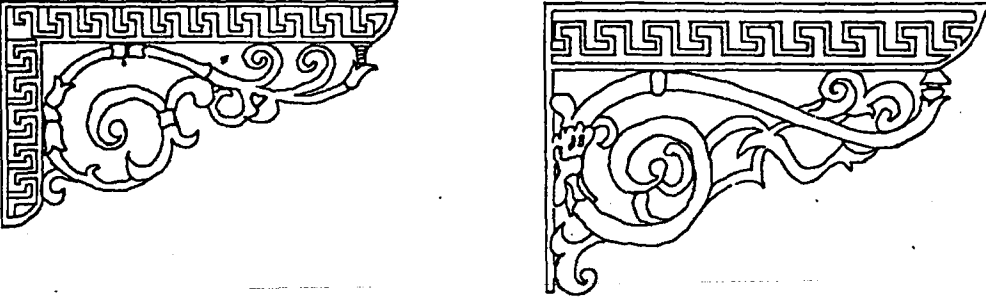
Çizim-92: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Köşe silme detayları

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 103,84

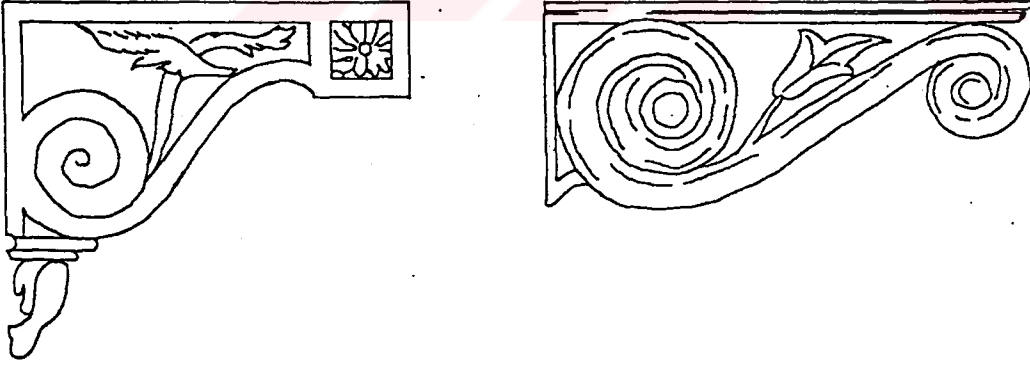

Çizim-93: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Cephe Süsleme öğeleri

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 104

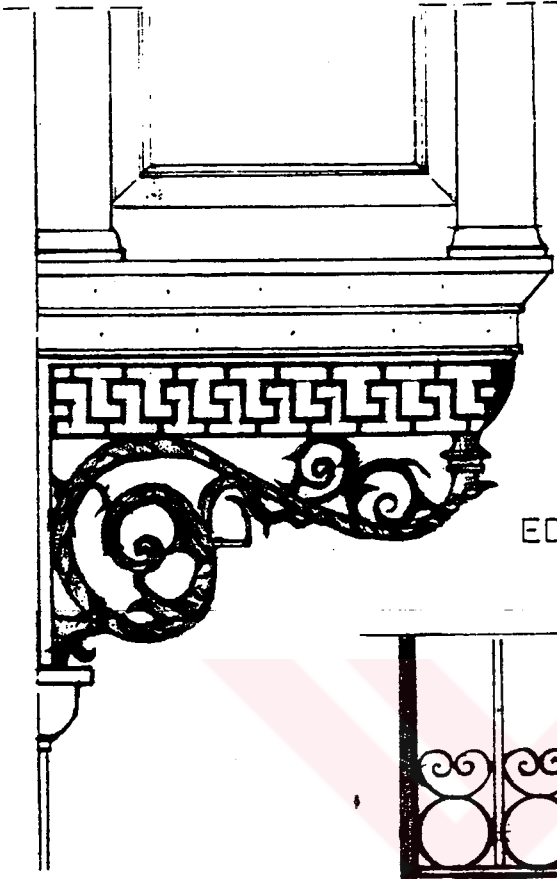
Dövme Demir Konsolları

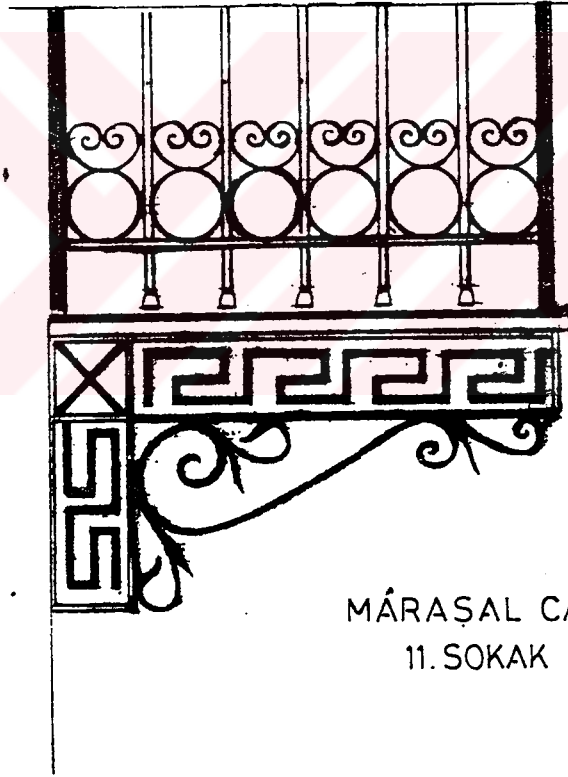
Taş Konsollar

Çizim-94: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir ve taş konsol detayları

Kaynak: Zeynep Canbakan, a.g.e., s:137

EDREMIT CAD. No:120

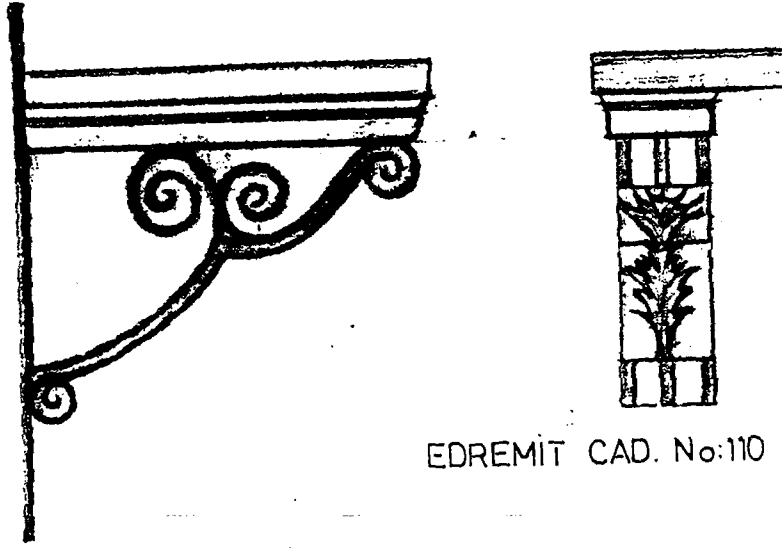

MÁRAŞAL CAKMAK CAD.
11.SOKAK No:3

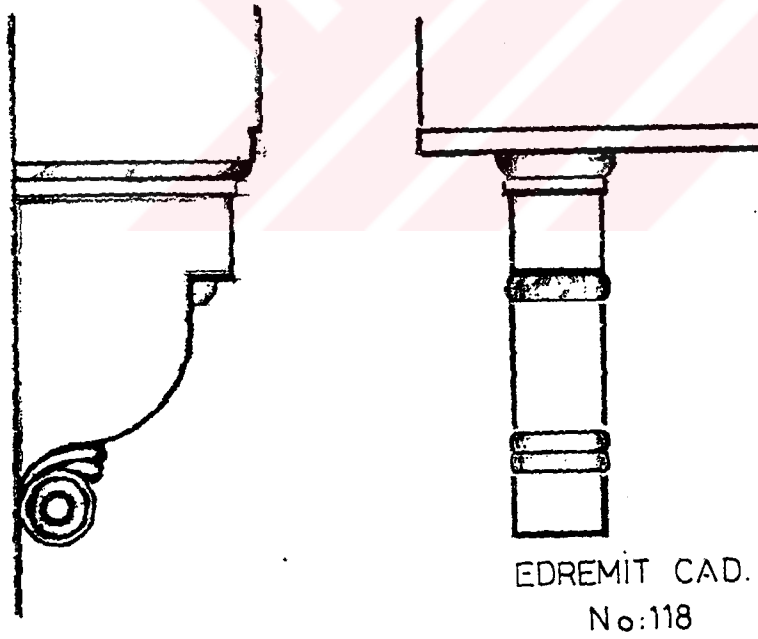
DEMİR KONSOL DETAYLARI Ö:1/10.

Çizim-95: Ayvalık evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir konsol detayları

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:125 çizim: 27

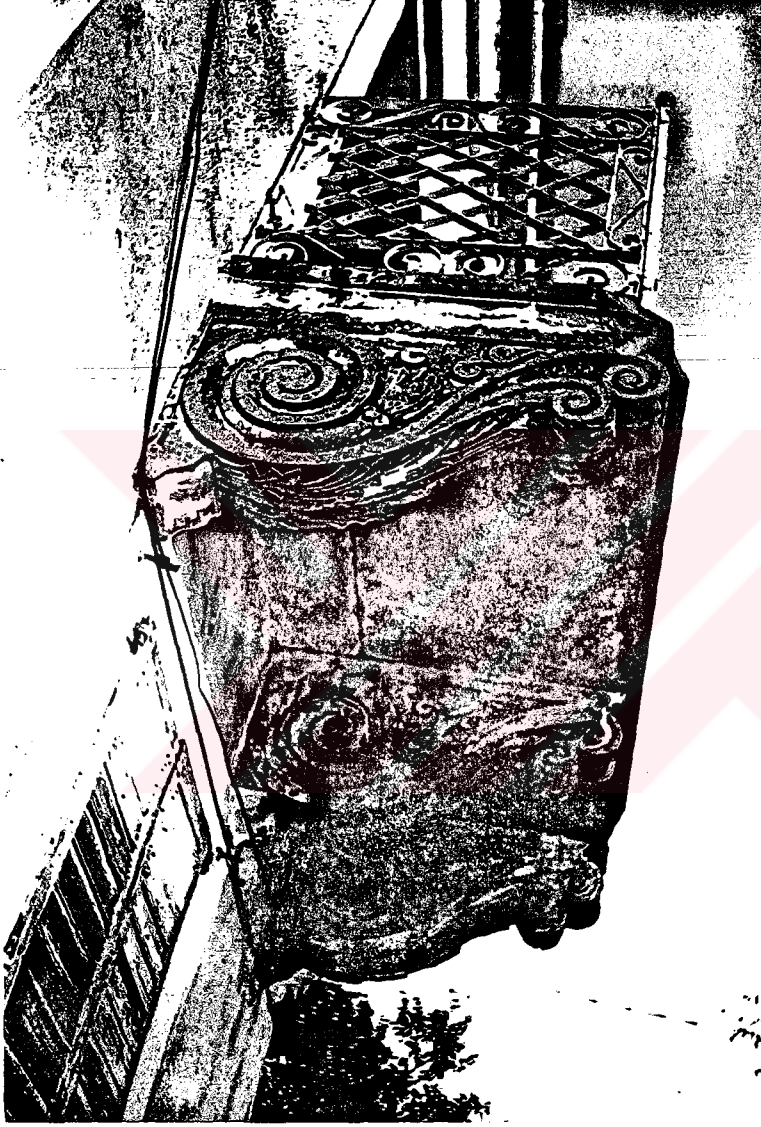

TAŞ KONSOL DETAYLARI Ö:1/10

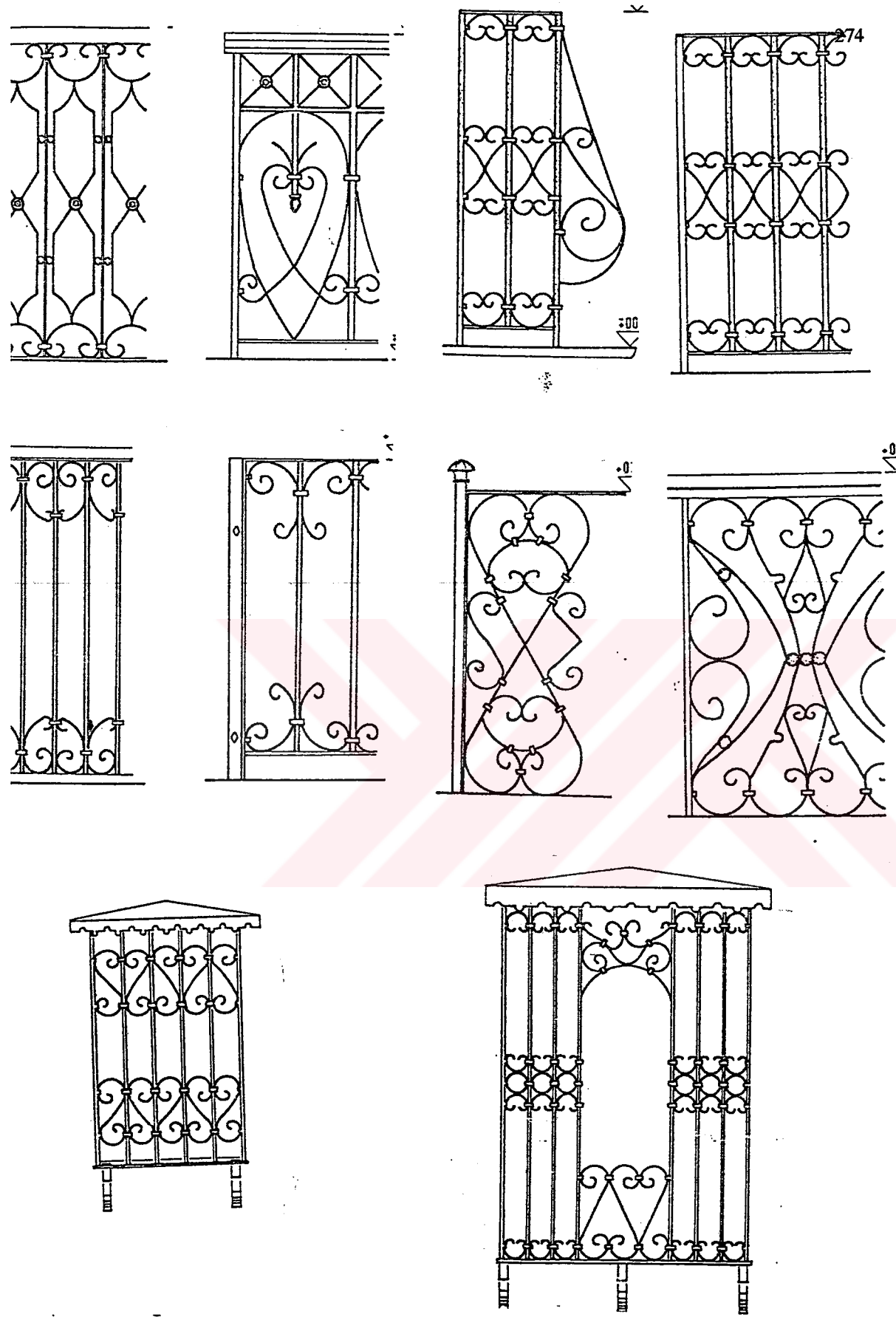

Çizim-96: Ayvalık evlerinde görülen süsleme elemanları: Taş konsol detayları

Kaynak: H. Yeşim Ertürk, a.g.e., s:126 çizim: 28

Resim-152: Cunda adasında taş konsol detayı

Çizim-97: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir parmaklık detayları

Kaynak: Eti Akyüz, a.g.e., çizim: 65,64,93

SONUÇ

İzmirin 9 km güneydoğusunda yer alan Buca'nın yakın tarihimizde bir Rum köyü olduğu yönündeki bilgilerin doğruluğu tartışılmaz durumdadır. Bu dönemlerde Avrupalı tüccarların ve Levanten ailelerinde Bucaya yerleştiğini görmekteyiz. Bu döneme kadar Buca'nın tarihi hakkında sağlıklı hiçbir belgeye rastlanmamaktadır.

Buca'da aynı dönemlerde yaşayan farklı etnik grupların, kendi kültürlerini yaşadıkları mekanlara yansıtmasıyla, farklı mimari yapılar oluşturmuşlardır. Benzer yerleşimlerde görülen etkileşim, Buca' da kendisini göstermemiştir. Buca'nın mimari dokusunu ezici bir oranla Rumlar oluşturmuştur. Türk etkisinden söz etmek mümkün olmamaktadır. Buca'nın kentsel konumu sapa yapısı ve transit yollara olan uzaklığı dokunun diğer yerleşmelere oranla daha korunarak günümüze ulaşmasını sağlamaktadır.

Araştırmamızın ana konusu Buca'daki yerli Rum halkın oluşturduğu mimari yapıdır. Düz bir topoğrafya üzerinde, inorganik bir sokak dokusu düzeninde yer alan bu mimari yapının plansal özellikleri, tipolojik ayrım yapacak kadar farklı şemalar göstermez. Buca'da plan şemasının keskin bir biçimde fonksiyona dayanması, bu evlerde oturan halkın homojen sosyal özelliği, planın aynı şekillerde ortaya çıkmasına neden olmasına karşın, cephesel oranlar, doluluk-boşluk oranları, yükseklik ve hacimsel şekillenmeler, kat adetleri, çıkma özellikleri tipolojik ayrıma olanak tanır. Yapı süsleme elemanlarında aynı form ve detayda, değişik kurgularda kullanılmıştır. Buca mimarisinde işlevsellik, akılcılık, duruluk hakimdir.

"İklimsel ve sosyal koşulların yönlendirilmesile biçimlenen mimari üslup, parasal yönden pek problemi olmadığı anlaşılan İzmir ve özellikle Buca Hristiyan toplumunda klasik olarak nitelendirilebilecek bir billurlaşmaya erişmiştir" (1).

Tanzimat Fermanının etkisiyle değişim geçiren Osmanlı kentlerinin arasında, 19. yüzyıldan itibaren İzmir' de yerini almıştır. Değişim sürecinde yapı üslup ve kent mekanları oluşumlarında, batıyı referans almıştır. Bu değişim sonucu İzmir yerleşmesinde de 19. yüzyıldan itibaren neoklasik üslupta binalar yapılmıştır. Cephelerde neoklasik bezeme ve süs öğelerine yer verilmiştir. İzmir Rum yerleşmeleri arasında, Buca sivil mimarisinin de neoklasik üsluptan etkilendiği söylenebilir. Ancak bu etki diğer yerleşmelere göre daha az ve rafine bir biçimde gerçekleşmiştir. " Buca konutları yabancılaşma süreci ile aynı zamanda meydana getirilmiştir. Levanten yapıları, dağınık mimari kişilikle aynı paralelde bir karakter gösterirken, Buca'nın asıl konut mimarisini oluşturan Sakız üslubunun ise tam tersine, yöresel, sağlam bir kişilik yansıtması ilginçtir"(2). Buca mimarisindeki bu sağlam çizgi 1860 larda başlayan gelişimini, 1920'lerde Bucalı Rum'ların ülkeyi terk etmesiyle tamamlamıştır.

Buca ve benzer Rum yerleşmelerindeki mimari için değişik tanımlamalar yapılmıştır. Bunlar içinde en yoğun kullanılanı " Sakız Üslubu " tanımlamasıdır. Yöresel bir tanımlama olan "sakız üslubu", Batı Anadolu' daki bu tür mimarinin kaynağı olarak Sakız Adasının algılanmasına neden olmaktadır. Sakız Adası mimarisinin referans gösterildiği bu tanımlamayı doğrulayacak yeteri kadar bilimsel çalışmaya rastlanmamakla, böyle bir tanımla-

(1) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:30

(2) Feyyaz Erpi, a.g.e., s:17

maya özellikle Sakız adasından getirilen belirgin yapı elemanların (beyaz tuğla, kiremit, cumba konsollar vb.) yöre mimarisinde yaygın olarak kullanılmasının neden olduğu düşünülmektedir. Mimari terminoloji açısından "Rum evi" tanımlaması daha uygun düşmektedir.

Buca'lı yerli Rum halkın oluşturduğu bu mimari yapının yanında, Buca'yı banliyö olarak kullanan Levantenlerin malikanelerinin oluşturduğu yapı önemli bir yer tutmaktadır

"Eskiden beri İzmir zenginlerinin, yabancıların ilgi gösterdikleri, içinde zarif köşkler, büyük bahçeler, parklar bulunan Buca, 19.yüzyıla kadar şehrin mesire niteliğinde olduğundan" (1), 2000 kadar olan nüfus, yazın 4000' e çıkmaktaydı."Yüzyılın ikinci yarısında (1860), Buca'ya demiryolunun bağlanması, istasyon yapımı ve şehirde ilk kez organize at yarışlarının düzenlenmesi, gelişmesinde etkin olmuştur" (2). "20. yüzyıl başlarında, İzmirliilerin çok rağbet ettikleri, içinde çok güzel görünümlü yerler ve bakımlı köşklere bulunduğu yerleşimde, iki ortodoks, bir protestan, bir katolik kilisesi, bir cami ile iki rum, bir protestan, bir katolik okulu olduğu belirtilmektedir. Buca'da, Batı Anadolu'daki Levanten mimarisinin çok ilginç örnekleri görülür. Levanten denilen batılı azınlığın, özellikle İngilizlerin kendilerine yerleşme yeri olarak seçtikleri alanda, birbirinden kopuk Türk ve Rum kesimleri mimarisi yanısıra, üçüncü tür mimariyi oluşturan Levanten malikaneleri görülmektedir" (3).

(1) İzmir ve havalisi asar-ı atika muhipleri cemiyeti, İzmir rehberi, İstanbul, resimli ay mat.,1934, s.232

(2) Tuncer Baykara, İzmir şehri ve tarihi, İzmir, E.Ü. mat., 1974, s.57.

(4) Feyyaz Erpi, "İzmir'de Levanten Mimarisi" , Mimarlık dergisi , 1(1975), s. 15-18

Levanten Malikaneleri, Yerli Buca halkının oluşturduğu mimari yapıya yabancı konumlarıyla dikkat çekmektedir. Yapılar sokağın sosyal karakterine yabancı, yüksek duvar ile toplumdan izole edilmiştir. Genel özellikleri ile Levanten konutları mimari yapının dışında gelişen, eklektik tarzda yapılarıdır. Bu halleri ile, sivil mimari üzerinde büyük etkileri olduğu söylenemez.

İzmir'de Buca'nın yanısıra ,Karşıyaka, Bornova ve Alsancak'ta da Rumlar yoğun bir biçimde yaşamışlardır. Alsancakta yaşayan Rumlar, bölgede etkin ticari faaliyetlerde bulunan Avrupalı tüccar ve Levantenlerden, Buca'daki Rumlardan daha fazla etkilenmeleri sonucu oluşturdukları mimari Buca'daki saflığa erişememiştir. Bu bölgede oluşan mimari Buca' daki örneklerine göre daha fazla süsleme ögesi içeren gelişkin olan yapıları konutlardan oluşmuştur.

Bir Rum köyü olarak karşımıza çıkan Karşıyaka ve Bornova ise, zaman içinde Levantenlerin banliyösü konuma dönüşmüştür. Her iki yerleşmede yaşayan yerli Rum halkından günümüze çok az sayıda sivil mimari örneklerinin kalması, Buca ile bu yerleşmeler arasında bir karşılaştırmaya olanak tanımamaktadır. Bu yerleşmelerin tarihleri hakkında var olan sınırlı bilgiler araştırmaya dahil edilmiştir.

(1) Feyyaz Erpi, "BUCA' DA KONUT MİMARİSİ", 9 Eylül Üni. doktora tezi, 1985, s.30.

Batı Anadolu'da yaşayan Rum halkı, bazı bölgelerde Türkler ile etkileşim kurmasına karşın bazı bölgelerde daha izole bir yaşam tarzını benimsemiştir. Rumlar bölgenin farklı yerlerinde yaşamışlardır. Buca'daki Rumların oluşturduğu billurlaşmış mimari yapı, araştırmamızın karşılaştırma bölümüne konu olan diğer Rum yerleşmelerinde de farklı oranlarda görülmektedir. Bu yerleşmeler içerisinde, Cunda Adası, Ayvalık ve Çeşme başta gelmektedir. Nüfusun büyük bir çoğunlukla Rum'lardan oluştuğu bu yerleşmeler İzmir ve Buca'lı Rumların oluşturduğu mimari yapıya benzer özellikler göstermesine karşın, tarihsel, sosyal ve coğrafik konumları farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. Ayvalık ve Çeşme yerleşmelerin organik yapısı, mimarilerini geometrik çözümlerden uzaklaştırmıştır. Bu yapı sonucu Osmanlı-Türk mimarisinde görülen çözümlere gidilmiştir. Böyle bir çözüme Buca kent dokusunun inorganik yapısı içerisinde rastlamak mümkün olmamaktadır.

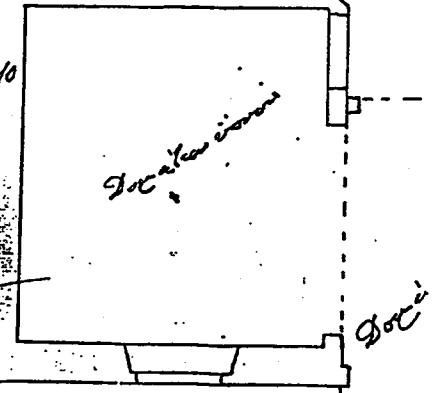
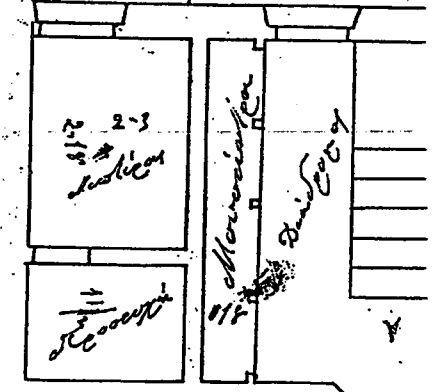
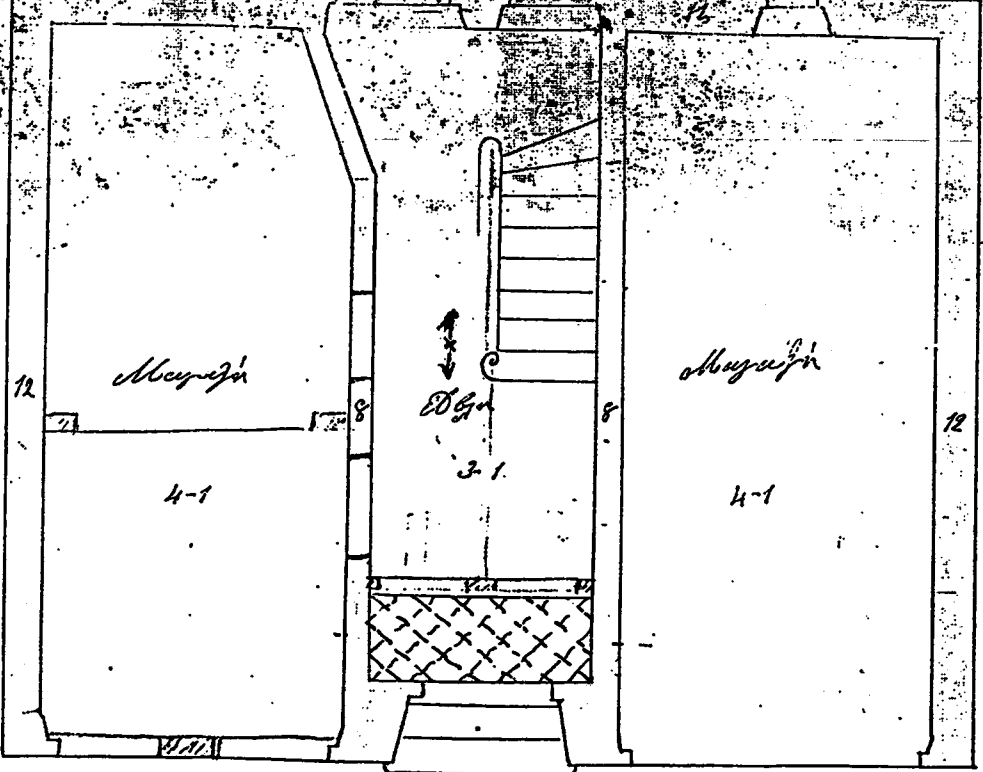
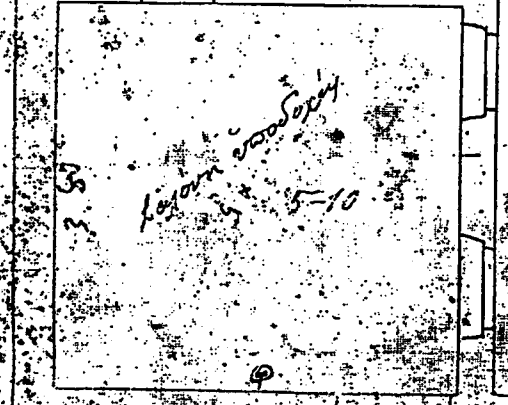
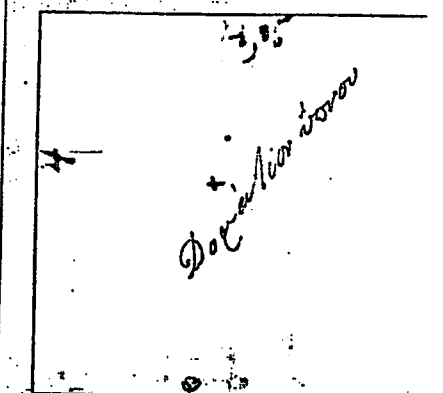
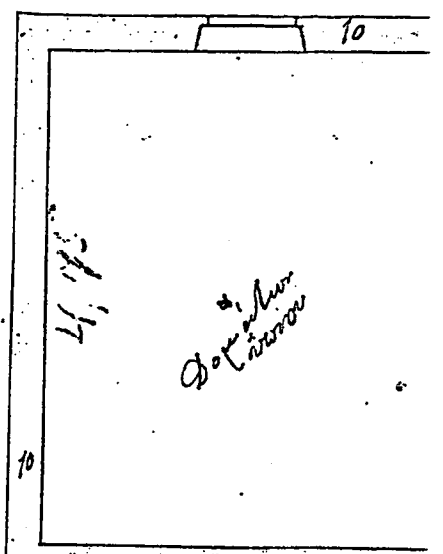
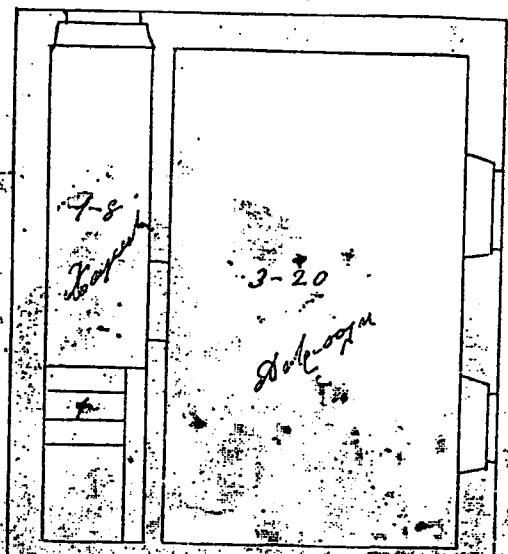
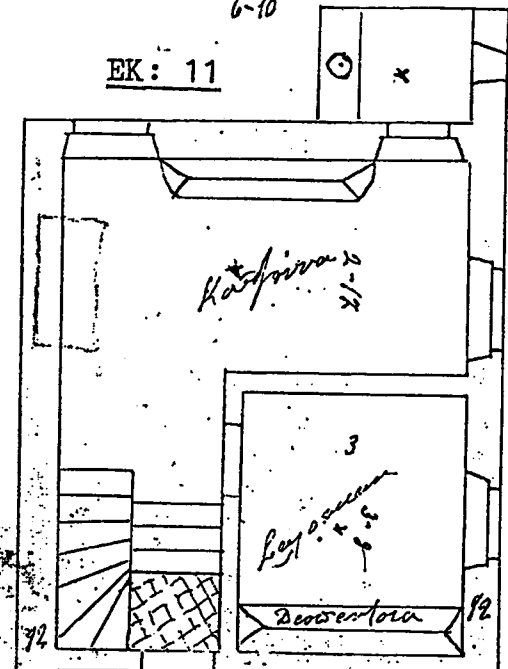
Buca' da Rum mimarisinin billurlaşması , Ayvalık' ta da değişik bir açıdan ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni Ayvalığa Osmanlı imparatorluğu tarafından tanınan otonomi (özerklik) hakkıdır. Ayvalık' ta yaşayan Türkler yerleşim dışına göç edip, kenti tamamen Rumlara bırakmaları sonucu bu yerleşmelerde Osmanlı-Türk etkisinin daha az görülmesine neden olmuştur. . Ayvalığın denizin yanında konumlanması , halkın tarımsal faaliyetinin büyük bir kısmının zeytin ve yağlı olması, Buca'daki evlere göre evlerin ihtiyaç şemasında farklılıklar oluşmasına neden olmuştur. Farklı plan yapıları cepheye azda olsa yansımıştır. Bu farklılıklar rağmen Cunda ve Ayvalık'taki konutların genel özellikleri , Buca' daki örnekleri kadar saf olmasada, aynı ifadeyi taşırlar.

Bu yerleşim yerlerine yakın özellikler gösteren Çeşme'de, kentin denize göre konumlanması, Ayvalıkla benzer özellik göstermesine neden olmuştur. Kent halkının büyük çoğunluğunu oluşturan Rumların ticari faaliyetlerde bulunması, konutlarının zemin katlarında depo işlevini gören mekanları oluşturmaya neden olmuştur. Bu özelliği ile Çeşme ve Ayvalık benzer özellikler göstermektedir. Çeşme'de Türklerin tarımsal faaliyetde bulunması, Rumlar ile yerleşim yerlerinin birbirinden uzak olması, aralarındaki etkileşimin sınırlı kalmasına neden olmasına rağmen, Çeşme'deki Rumların yarattığı mimari üzerinde Osmanlı- Türk etkisi rahatlıkla izlenir. Bu etki sonucu birbirinden çok farklı plan ve cephe tipleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, Buca'daki Rumların oluşturduğu mimari, Batı Anadolu'nun ve Ege denizindeki diğer yerleşmelerde yaşayan Rumların oluşturduğu benzer mimari ile, tarihsel süreç içerisinde karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sınırlı yerleşim yerlerini kapsamamasının nedeni, bu tür yerler üzerine yapılan sistemli çalışmaların az sayıda olması ve bir zamanlar Batı Anadolu'nun evsahibi olan Rumların tarihi hakkında çok az sayıda çalışmanın bulunmasından kaynaklanmaktadır.

EK: 11

6-10

Teşahhüt
Kısmi evin Dökümanı

Ev Boffe

Teşahhütçü 4.01
Teşahhütçü 2.5 1/2

Lipin 1. Peleor 1911
Şişli Kırması

Kahvehanesi A. Kütüphanesi

TC. YÜKSEKÖĞRETİM VE
KÜLTÜR BAKANLIĞI

Kahvehanesi

KAYNAKÇA

- Okurğal, Ekrem Eski İzmir, Yerleşme Katları ve Athena Taoinağı, Ankara, 1983, Türk Tarih kurumu
- Okuyuz, Eti Traditional Housing Architecture in İzmir, 9 Eylül üniv, fen bil. enst. doktora tezi, İzmir, 1993, s:238.
- Okuyuz, Çınar Metropolleşmeye doğru İzmir Egemimarlık Tükeltmat A.Ş., Temmuz 1991, Yıl:1, Sayı:2
- Okuyuz, Çınar Tarih İçinde İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür vakfi, İzmir,1974,
- Okuyuz, Çınar 18. ve 19. yüzyılda İzmir'de Ticari gelişim, Egemimarlık, Tükeltmat A.Ş., Ocak 1995, yıl:5, Sayı:15
- Okuyuz, -Ufuk İzmir Evlerinde Kapı, Bilim Birlik Başarı dergisi, Yaşar holding Yayını
- Okuyuz, Tuncer İzmir Şehri ve Tarihi, E.Ü.Rekörtük yayını, İzmir, 1974
- Okuyuz, Rauf 18.-19. yüzyılda İzmir, İzmir,1973
- Okuyuz, Zeynep İzmir'de cumhuriyet öncesi oluşan konut mimarisi ve özellikleri üzerine bir araştırma, y.lisans tezi, 9 Eylül üniv., İzmir, 1985
- Okuyuz, Feyyaz Buca'da Konut Mimarisi, 9 Eylül Üniv,doktora tezi, İzmir ,1985

II

- İrgün, Ünver Buca, Bir İlçenin Analizi Buca Belediyesi ajans & matbaacılık, İzmir
- İrtürk, H. Yeşim Balıkesir ili Ayvalık İlçesinde Bir Grup Yapı İçin Restorasyon Tasarımı, M.S.Ü.,1 Fen bil. enst., Y. lisans tezi, İstanbul, 1990
- Joffman, Daniel İzmir ve Levanten Dünya, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Numune mat. İstanbul, 1995
- ZAR İzmir Araştırmaları merkezi, Guide To İzmir Rehberi, Print Basım Hizmetleri Ltd. Şti., 1992
- Kayın, Emel Çeşme Geleneksel Konut Mimarisi, Ege Mimarlık, Güzel Sanatlar Matb., İzmir, 1998/2
- Kayın, Emel Çeşme Tarihi Doku Araştırması Koruma ve restorasyon Önerileri, D.E.Ü.-F.B.E, Y. Lisanstezi, 1988, İzmir,
- Kayın, Emel Çeşme Geleneksel Konut Tipleri, Ege Mimarlık, Tükemat A.Ş. Matb., 1995/2,
- Kıray, Mübeccel Belik Örgütlemeyen Kent İzmir, Sosyal bilimler derneği yayını, Ankara, 1972
- Kuban, Doğan İzmir'in Tarihi yapısının Özellikleri ve Korunması İle İlgili Rapor, İ.T.Ü., İstanbul 1972
- Naumann, Rudolf Eski Anadolu Mimarlığı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1985

III

- Pallis, Alexander Pallis Yunanlıların Anadolu Macerası(1915-1922), Yapı Kredi yayınları, İstanbul,1997
- Pınar, İlhan 19. yüzyıl, Anadolu Şehirleri, Akademi Kitapevi, İzmir, 1998
- Rıfat, Hüseyin İzmir 1914, Akademi Kitapevi, İzmir, 1997
- Saygılı,Mehmet Aytekin Alibey(Cunda) adası Kentsel Sit Alanı Sıraev Karakterlerinin Mimari Yönden İncelenmesi ve Genelmesi İçin bir Çalışma, M.S.Ü., Fen. bil. enst., Y. lisans tezi, İstanbul,1990
- Stewig, Reinhard Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi,Kartografik Bilgiler, Türkiye turing derneği yayını çeviri: R.turfan
- Tanyeli, Uğur Anadolu' da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni, Tarihten Günümüze Anadolu' da Konut Ve Yerleşme,Habitat II,Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayını, İstanbul, 1997
- Tosun Yılmaz, 17. -19. yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokuları, Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, M.S.Ü. Fen bil. enst. , Doktora tezi, İzmir, 1981
- Ulker, Necmi II. Uluslararası İzmir Sempozyumu tebliğler, E.Ü. İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir, 1998

TABLolar

- Tablo-1: 17 ve 18. yüzyılda İzmir'i ziyaret eden gezginlerin nüfus tahminleri
- Tablo-2: Osmanlı imparatorluğu tarafından görevlendirilen Vital Cuinet'in 19. yüzyılda hazırladığı (1894) İzmir il Merkezinin Nüfusu
- Tablo-3: Sevr Antlaşması uyarınca Yunanlılar'a verilen İzmir Bölgesinin milliyetlere göre nüfus durumunu gösterir tablo(Sadece İzmir ili alınmıştır).
- Tablo-4: Milliyetlere göre 1912' deki Anadolu nüfusu
- Tablo-5: Serv Antlaşması uyarınca Yunanlılar'a verilen İzmir Bölgesinin milliyetlere göre nüfus durumunu gösterir tablo
- Tablo-6: Kemal Karpat' a göre 1893' de Çeşme deki etnik ve dinsel ayrım

ÖYLER

- Öy-1: Buca konut mimarisinin plan tipolojisi
- Öy-2: Buca konut mimarisi plan-sofa özellikleri
- Öy-3: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı tek katlı ev rölövesi, 121 sok. no:2
- Öy-4: Asimetrik cepheli tek katlı ev rölövesi, 83 sok. no: 64
- Öy-5: Asimetrik cepheli tek katlı ev rölevesi, 113 sok. no:32
- Öy-6: Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı ev rölövesi, 111 sok. no:10
- Öy-7: Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı ev rölevesi, 113 sok. no:13
- Öy-8: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev rölevesi, Atadan cad. no:20
- Öy-9: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev rölevesi, Atadan cad. no:20
- Öy-10: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev rölövesi, 121 sok. no:4
- Öy-11: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev rölövesi, 121 sok. no:4
- Öy-12: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev rölövesi, 121 sok. no:4
- Öy-13: Buca konut mimarisinin cephe tipolojisi
- Öy-14: Buca konut mimarisinin cephe tipolojileri durum paftası

HARİTALAR

Harita-1: İzmir büyükşehir bütünü konut dokusu gelişimi

Harita-2: Buca ilçesi tarihi gelişimi

ÇİZİMLER

Çizim-1: Etnik Gruplar

Çizim-2: Batı Avrupalılar, Frenk mahallesi

Çizim-3: 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de sosyal tabakalaşması

Çizim-4: Batı Anadolu'da demiryolu şebekesinin gelişmesi

Çizim-5: Antik Devre Ait Kıyı Çizgisi ve Eski İzmir Planı

Çizim-6: M.Ö. 7. yüzyılda Eski İmar Planının Krokisi

Çizim-7: 4. Yüzyılda Batı Anadolu'da İdari Bölümler

Çizim-8: Roma Devri İzmir Planı

Çizim-9: 1300'lerde Türk Beylikleri Döneminde Batı Anadolu'da İdari Bölümler

Çizim-10: İzmir'in 1850'ye kadar gelişmesi ve alanın büyümesi

Çizim-11: 17.-18. Yüzyıllar Arasında İzmir Kenti

Çizim-12: İzmir'in 1850'den beri alan bakımından gelişmesi

Çizim-13: 18.-19. Yüzyıllar Arasında İzmir Kenti

Çizim-14: İzmir Şehri Kent isimleri.

Çizim-15: Forbes Köşkü kat planları, S.S.K. Buca Hastanesi bahçesi

Çizim-16: Forbes Köşkü kat planları, S.S.K. Buca Hastanesi bahçesi

Çizim-17: Forbes Köşkü kat planları, S.S.K. Buca Hastanesi bahçesi

Çizim-18: De Jong (Kont Aliberi) malikanesi kat planları

Çizim-19: De Jong (Kont Aliberi) malikanesi kat planları

- Çizim-20: De Jong (Kont Aliberi) malikanesi kat planları
- Çizim-21: Protestan İngiliz Şapeli (All Season) planı
- Çizim-22: Simetrik cepheli tek katlı plan örneği
- Çizim-23: Simetrik cepheli tek katlı cephe örneği
- Çizim-24: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı tek katlı plan örneği
- Çizim-25: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı tek katlı cephe örneği
- Çizim-26: Asimetrik cepheli tek katlı plan örneği
- Çizim-27: Asimetrik cepheli tek katlı cephe örneği
- Çizim-28: Simetrik cepheli cumbasız iki katlı ev, plan ve cephe örneği
- Çizim-29: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev plan örneği
- Çizim-30: Asimetrik cepheli cumbasız iki katlı ev cephe örneği
- Çizim-31: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev plan örneği
- Çizim-32: Simetrik cepheli cumbalı iki katlı ev cephe örneği
- Çizim-33: Asimetrik cepheli cumbalı iki katlı ev plan ve cephe örneği
- Çizim-34: Kesit. 113 sok no: 18
- Çizim-35: Zemin kat planı. 113 sok. no:18
- Çizim-36: Üst kat planı. 113 sok. no:18
- Çizim-37: Asimetrik cepheli yükseltilmiş bodrum katlı ev plan ve cephe örneği
- Çizim-38: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev. Plan ve cephe örneği
121 sok. no:4
- Çizim-39: Giriş kapısı, 113 sok. no:18
- Çizim-40: İzmir evlerinde cumba konsolları, silmeler ve köşe detayları, Buca evlerinde kullanılan köşe silmeleri
- Çizim-41: 20. yüzyılın başlarında Batı Anadolu' da birlikte yaşayan nüfus toplulukları
(Smyrne Turque 1919)
- Çizim-42: 20. yüzyılın başlarında Batı Anadolu' da birlikte oturan nüfus toplulukları

(Philipsson 1919)

Çizim-43: İzmir' de Türk yerleşiminin Organik sokak dokusu: Tilkilik

Çizim-44: İzmir ' de yabancı yerleşime ait sokak dokusu: Alsancak

Çizim-45: Buca sokak dokusu

Çizim-46: Ayvalık sokak dokusu

Çizim-47: Cunda Adası soaka dokusu

Çizim-48: Çeşme kent dokusu: Kale bölgesi

Çizim-49: Alsancakta Rum evlerinin bulunduğu yapı adası

Çizim-50: Alsancak bölgesindeki Levanten-Rum evleri plan örnekleri

Çizim-51: Levanten-Rum evleri Plan tipleri: Orta sofalı

Çizim-52: Levanten-Rum evleri Plan tipleri: Yan sofalı

Çizim-52: Ayvalıkta görülen plan tipleri

Çizim-53: Ayvalık Kent dokusunda zemin katın yan, üst katın orta sofa özelliğini gösterdiği örnek. 11 sok. aralığı no:10

Çizim-54: Ayvalık kent dokusunda her iki katın orta sofa özelliğini gösterdiği örnek. 11. sokak aralığı no: 12

Çizim-55: Cunda Adası'nda tek katlı orta sofalı ev

Çizim-56: Cunda Adası'nda iki katlı ev

Çizim-57: Cunda Adası'nda iki katlı ev

Çizim-58: Cunda Adası'nda iki katlı ev

Çizim-59: Çeşme Kale arkası sok. no: 13

Çizim-60: Çeşme, Maraş sokakta İsmet Yüksekol evi rölövesi

Çizim-61: Çeşme, Maraş sokakta Mahnup Hüsamoğlu evi rölövesi

Çizim-62: Çeşme Kısa sokakta Halit Dönmez evi rölövesi

Çizim-63: Çeşme Mehmet Karabulut evi rölövesi

Çizim-64: Buca ve Alsancak' ta iki katlı, cumbalı, asimetrik cephe ev

Çizim-65: İzmir ve civarında, çoğunlukla Rum halkın yaşadığı tek katlı cephe tipleri

Çizim-66: İzmir' de planı orta sofa özelliği gösteren iki katlı evlerin cephe tipleri

Çizim-67: İzmir' de planı yan sofa özelliğini gösteren evlerin cephe tipleri

Çizim-68: Ayvalık Kent dokusunda cephe tipleri

Çizim-69: Cunda Adasındaki genel cephe tipleri

Çizim-70: Türk ve Rum evinde cumbanın ait olduğu mekanla ilişkisi

Çizim-71: İzmir' de cumba örnekleri

Çizim-71: Cumba ve sokak ilişkisi

Çizim-72: İzmir' de Türk etkisi hissedilen cumba örneği

Çizim-73: İzmir' de Türk Mahallesinde bulunan cumba ve plan ilişkisi

Çizim-74: Cumba ve çıkmanın binanın kütle ve çatı ile olan ilişkisi

Çizim-75: Ayvalık sokak dokusu içersinde cumba oranları

Çizim-76: Batı Anadolu bölgesinde görülen balkon örnekleri

Çizim-77: İzmir evlerinde görülen kapı tipleri

Çizim-78: İzmir evlerinde görülen kapı söveleri

Çizim-79: İzmir Mithatpaşa bölgesinde kapı

Çizim-80: Ayvalık kapı örnekleri

Çizim-81: Ayvalık kapı örnekleri

Çizim-82: Ayvalık kapı örnekleri, Erdemit cad. no:156

Çizim-83: Ayvalık kapı örnekleri

Çizim-84: İzmir evlerinde pencere tipleri

Çizim-85: İzmir evlerinde pencere tipleri

Çizim-86: Yunan, Roma, Rönesans ve Neoklasik üslupta alınlıklar

Çizim-87: Ayvalık'ta evlerin pencere örnekleri

- izim-88: Ayvalık' ta evlerin pencere örnekleri
- izim-89: Ayvalık' ta evlerin pencere örnekleri
- izim-90: Ayvalık' ta evlerin pencere örnekleri
- izim-91: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Silme detayları
- izim-92: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Köşe silme detayları
- izim-93: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Cephe süsleme öğeleri
- izim-94: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir ve taş konsol detayları
- izim-95: Ayvalık evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir konsol detayları
- izim-96: Ayvalık evlerinde görülen süsleme elemanları: Taş konsol detayları
- izim-97: İzmir evlerinde görülen süsleme elemanları: Demir parmaklık detayları

RESİMLER

Resim-1: Buca yakınlarında bulunan Roma dönemi su kemerleri

Resim-2: Russo Köşkü, 81 sok. no 29

Resim-3: Resim 2 'den detay

Resim-4: Resim 3 'den detay

Resim-5: Resim 2' den detay

Resim-6: Resim 2' den detay

Resim-7: Forbes Köşkü

Resim-8: Forbes Köşkün'den pencere detayı

Resim-9: Forbes köşkü bahçesinden detay: Taş oturak

Resim-10: De Jongh (Kont Aliberti) malikanesi

Resim-11: Manol Otel

Resim-12: Resim 11' den detay

Resim-13: Protestan İngiliz Şapeli

Resim-14: Buca Katolik Kilisesi (DOM)

Resim-15: Katolik kilisesinin çan kulesinden detay

Resim-16: Mimar Vafiyadis' e ait bir bina, Uğur Mumcu cad. no: 53

Resim-17: Resim 16' dan detay

Resim-18: Mimar Vafiyadis' e ait başka bir bina, Menderes cad. heykel meydanı

Resim-19: Resim 18' den detay

Resim-20: Resim 18' den detay. Üst kat girişi demir merdivenleri

Resim-21: Fabol Köşkü, Erdem cad. no: 100

Resim-22: Hacı Davut Farkof Konağı, Uğur Mumcu cad.

Resim-23: Simetrik cepheli tek katlı ev, Erdem cad. no: 51

Resim-24: Simetrik cepheli tek katlı ev, 98 sok. no: 16

Resim-25: Simetrik cepheli üçgen alınlıklı tek katlı ev, 121 sok. no: 2

Resim-26: Resim 25' den ayrıntı

Resim-27: Resim 25' den ayrıntı

Resim-28: Resim 25' den ayrıntı

Resim-29: Asimetrik cepheli tek katlı ev, 109 sok no: 20

Resim-30: Asimetrik cepheli tek katlı ev, Erdem cad. no: 69

Resim-31: Asimetrik cepheli tek katlı ev, 83 sok. no:64

Resim-32: Asimetrik cepheli tek katlı ev, Erdem cad. no:53

Resim-33: Asimetrik cepheli tek katlı ev, Erdem cad. no: 73

Resim-34: Asimetrik cepheli tek katlı ev, 95 sok.

Resim-35: Asimetrik cepheli tek katlı ev, 95 sok

Resim-36: Asimetrik cepheli tek katlı ev,

Resim-37: Simetrik cepheli cumbasız iki katlı ev, Uğur Mumcu cad.-121 sok. no: 5

- Resim-38: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, 113 sok. no:20
- Resim-39: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, Uğur Mumcu cad. no: 5
- Resim-40: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, 109 sok. no:4
- Resim-41: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, 113 sok. no:22
- Resim-42: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, 83 sok. no:52
- Resim-43: Asimetrik cephele cumbasız iki katlı ev, 113 sok. no:13
- Resim-44: 113 Sok. no: 13' den detay
- Resim-45: Simetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 81 sok. no:28
- Resim-46: Simetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 81 sok. no:30
- Resim-47: Simetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:4
- Resim-48: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev , 11 sok. no: 10, 8
- Resim-49: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu cad.
- Resim-50: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu cad. no:15
- Resim-51: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu cad. no:20/a
- Resim-52: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no: 14, 14/a
- Resim-53: Resim 52' den detay, aynı evin 102 sokaktan görünümü
- Resim-54: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:9
- Resim-55: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:13
- Resim-56: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 113 sok. no:18
- Resim-57: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, 111 sok. no:15
- Resim-58: Asimetrik cephele cumbalı iki katlı ev, Uğur Mumcu cad.
- Resim-59: Resim 58' den detay: Aynı evin 109 sokaktan görünümü
- Resim-60: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 83 sok. no:42
- Resim-61: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev,
- Resim-62: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 103 sok. no:11

- Resim-63: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 113 sok. no:26
- Resim-64: Resim 63' den ayrıntı
- Resim-65: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 111 sok. no:17/a
- Resim-66: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 111 sok.
- Resim-67: Resim 66 ' dan ayrıntı
- Resim-68: Resim 66 ' dan ayrıntı
- Resim-69: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 111 sok. no:14
- Resim-70: Asimetrik cephele yükseltilmiş bodrum katlı ev, 102 sok. no:19
- Resim-71: Simetrik cephele üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev, 121 sok. no:4
- Resim-72: Simetrik cephele üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev, Uğur M. cad. no:25
- Resim-73: Simetrik cephele üçgen alınlıklı yükseltilmiş bodrum katlı ev, Uğur M. cad. no:3
- Resim-74: İyi korunmuş bir cumba örneği
- Resim-75: Cumba örneği, 113 sok no: 14
- Resim-76: Cumba örneği
- Resim-77: Cumba örneği, 113 sok. no: 9
- Resim-78: Cumba örneği, 111 sok. no: 8
- Resim-79: Cumba örneği
- Resim-80: Cumba örneği, Uğur Mumcu cad. no:15
- Resim-81: Cumba örneği
- Resim-82: Pencere örneği, 111 sok. no: 8
- Resim-83: Pencere örneği, 113 sok. no: 14
- Resim-84: Pencere örneği
- Resim-85: Pencere örneği, 111 sok. no: 12
- Resim-86: Pencere örneği

Resim-87: Pencere örneği

Resim-88: Pencere örneği

Resim-89: Pencere örneği, 113 sok. no: 13

Resim-90: Pencere örneği

Resim-91: Pencere örneği, Uğur Mumcu cad. no:20

Resim-92: Pencere örneği, Uğur Mumcu cad. no: 53

Resim-93: Bodrum kat pencere örnekleri, Russo köşkü

Resim-94: Bodrum kat pencere örneği,

Resim-95: Kapı örneği. Uğur Mumcu cad. Umurbey İlköğretim okulu

Resim-96: Kapı örneği. 113 sok. no: 9

Resim-97: Kapı örneği.

Resim-98: Kapı örneği.

Resim-99: Resim 98' den detay

Resim-100: Kapı örneği

Resim-101: Kapı örneği

Resim-102: Kapı örneği, 113 sok. no: 14

Resim-103: Kapı örneği, 111 sok. no:8

Resim-104: Kapı örneği, Uğur Mumcu cad. no:53

Resim-105: Kapı örneği, 121 sok. no: 2

Resim-106: Kapı örneği, Uğur Mumcu cad. no: 25

Resim-107: Kapı örneği, 111 sok. no. 14

Resim-108: Kapı örneği

Resim-109: Kapı örneği

- Resim-110: Bahçe kapısı örneği
- Resim-111: Bahçe kapısı örneği
- Resim-112: Bahçe kapısı örneği
- Resim-113: Bahçe kapısı örneği
- Resim-114: Bahçe kapısı örneği
- Resim-115: Bahçe kapısı örneği
- Resim-116: Bahçe kapısı örneği
- Resim-117: Bahçe kapısı örneği
- Resim-118: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-119: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-120: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-121: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-122: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-123: Yatay ve düşey silme örnekleri
- Resim-124: Üçgen alınlık detayı
- Resim-125: Üçgen alınlık detayı
- Resim-126: Üçgen alınlık detayı
- Resim-127: Saçak silme detayı
- Resim-128: Süsleme elemanı detayı
- Resim-129: Süsleme elemanı detayı
- Resim-130: Cunda Adası
- Resim-131: Cunda Adası: Köşe çıkmalı, iki katlı ev
- Resim-132: Cunda Adası
- Resim-133: Cunda Adası
- Resim-134: Ayvalık: Asimetrik cepheli ev

im-135: Ayvalık: Asimetrik cephele 3katlı ev

im-136: Cunda Adası

im-137: Cunda Adası

im-138: Cunda Adası

im-139: Cunda Adası

im-140: Cunda Adası

im-141: Cunda Adası'nda taş konsollu çıkma

im-142: Cunda Adası. Balkon

im-143: Çeşme' de Osmanlı-Türk etkisi görülen çıkma örnekleri

im-143: Çeşme' de Osmanlı-Türk etkisi görülen çıkma örnekleri

im-145: İzmir' deki Türk yerleşiminde bulunan kapı örnekleri. Türkyılmaz mahallesi †

im-146: İzmir' deki Türk yerleşiminde bulunan kapı örnekleri. Türkyılmaz mahallesi

im-147: Cunda Adasında kapı örneği

im-147: Cunda Adasında kapı örneği

im-149: Cunda Adasında kapı örneği

im-150: Cunda Adasında kapı örneği

im-151: Çeşme kent dokusunda kapı tipleri

im-152: Cunda Adasında taş konsol detayı

**TC. YÜKSEK ÖZETİM KURULU
DOKÜMANİSTON MERKEZİ**